

МИХАЙЛО БАЖАНСЬКИЙ

ТВОРЧИЙ ДИНАМІЗМ ПАТРІОТИЗМУ МОЇХ ЗЕМЛЯКІВ

Від перших проявів організованих суспільних гуртків, церковних братств, ремісничих цехів — аж до „Січей“, „Соколів“, „Просвіт“, „Рідних Шкіл“ та бойових формацій і політичних партій.

ГАСЛОВА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

Дітройт, 1983

МИХАЙЛО БАЖАНСЬКИЙ

ТВОРЧИЙ ДИНАМІЗМ ПАТРІОТИЗМУ МОЇХ ЗЕМЛЯКІВ

Від перших проявів організованих суспільних гуртків, церковних братств, ремісничих цехів — аж до „Січей“, „Соколів“, „Просвіт“, „Рідних Шкіл“ та бойових формацій і політичних партій.

ГАСЛОВА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ

Дітройт, 1983

Авторські права застережені

ВІД АВТОРА

Ця праця є продовженням попередньої книжки. Вона передає один з важливих процесів відродження українського народу, його національне освідомлення і зрив до самостійницького життя. Працюючи над „Красою Снятинщини“, мені здавалося, що наша громада вже змаліла, а ті, що залишилися, не приймуть книжку по дружньому, з одвертими руками. В мене було замало віри в успіх. І тому я подумав цю працю залишити, або видати пізніше і заповів наступне видання „Постатей“. Одначе більш як дружній відгук на книжку „Краса Снятинщини“ був далеко кращий від моїх сподівань; прийшли гарячі листи заохоти до дальшої праці. І тому я приходжу до земляків і читачів з цією темою, яку я приготував ще перед „Постатями“ — „творчу динаміку Снятинщини“. В ній дослідник-читач знайде відповідь на всі питання, що відносяться до культурно-освітнього процесу, політичної зрілості населення, церковних організацій, ремісничих цехів, товариств, господарських підприємств, судівництва. всіх адміністративних видів окупаційних урядів та українських мілітарних творів для оборони свого національного імені й потрібних в будові своєї незалежної держави. Така енциклопедія є конечно потрібна для всіх земляків Снятинщини. Вона потрібна для тих, що будуть провадити досліди над нею, для тих, які будуть щонебудь писати про Снятинщину. Ця книжка подає точне назовництво всіх інституцій, що колинебудь були і діяли на терені Снятинщини. На канві боротьби за своє існування, в твердих буднях, народилися і діяли постаті, які пішли вже у забуття. Бойове братство відкрили могили, трава поросла над ними, що і не знатиме ніхто ніколи, чиї кості там спочили, але їхні діла залишилися і вони матимуть благодотворний вплив на історичний хід подій, по своїх заслугах на сторінках вони себе пригадають і взиватимуть до нового бою, до продовження динамічного життя, яке вони творили і були звеном історичного ланцюга подій.

В нових краях, в новому оточенні відгукувались риси близькі й зрозумілі тільки снятинській людині, риси рідної землі,

за яку боровся воїн, і вона, та прадідівська земля, ставала ще дорожчою. Прагнення простежити всі зміни, що сталися в суспільному житті за роки тисячу їх, відбити своєрідність і неповторну красу, передати процес взаємозбагачення, що і є основною метою цієї книжки. Я підходив до неї із серцем. Тому добре про це знати читачеві. Прошу його, підходити також до цієї праці із серцем.

Органічна нерозривність розвитку громадського життя саме в повторному виді, ще й ще поновним передаванням наступним поколінням, немовби животворним струмочком і вона, та праця, з'являлася передомною в повній величі. По розв'язанні окупантами „Січей“ чи „Соколів“, чи по забороні такого вияву діяльності, набувала нового розмаху творчої думки, нових творів під назвами „Луги“ чи „Просвіти“. Безперервна динаміка життя пульсувала в Снятинщині. В цьому саме і полягав найвищий сенс буття людини — жити і творити це було посланням її. І це була одинока відповідь всім загарбникам. Ми, в нашій землі були і ми будемо! Ми творили великі діла і ще будемо. Наша ідея жива і вічно житиме. Це голос із-за могили всіх закатованих, Горуків, Лисняків, Андрусяків. Ніколи вони не були нам так дорогі, ті постаті, як тепер, в часи нового поневолення. Хотілобся утривалити їхні прізвища по віки-вічні. Вони запорукою вічного бою за державу, за нарід, за військову справу. І неначе видимо їх ряди і ряди, того воїна, як він горить в наших очах, як його вогонь скорботи палає, постріляний, порубаний, твердо стоїть на смерть у боротьбі, знаменуючи в тому визволення України. Немає сили, яка б скорила нас, бо в нас було таке військо! Княжі, Січові, Карпатські і Дивізійні воїни. А були і вчителі, що неменше героїчно боролися словом навчання: Василь Равлюк, Левка Ляшкевич, Михайло Керницький, Ольга Гоїв, Микола Петрівський, Михайло Вахнюк, Ганна Костащук, та ім'я їхнє легіон. Але були і священники, яких імена також вічними будуть: Отець Йосиф Проць, а ще перед ним о. Теофіл Кобринський, вони всі пройняті великим емоційним піднесенням, навчали і провадили, будували новий терем, свою вимірну державу.

Чи ж не перегукуються вони, творці організованого життя, в давнині з теперішньою генерацією, з нами? Так, вони вічно будуть жити, ті, з високим почуттям громадськості, загальнонаціональним прагненням передати естафету патріотичних подвигів нам, а ми прийдемо. Тому у цій книжці кон-

кретно передано фігуральне зіставлення, що б дуже реально унаочнити вічну істину життя: людина йде в мандрівку століть виконанням свого святого громадського обов'язку. Згадані в цій праці виконали його, а ми передаємо далі. Вірно, так як було, так, як каже історія. Це і тільки завданням цієї книги. В ній є тільки факти, немає багато роздумувань над ними, для того, що б читача не переконувати. Нехай його переконає те велике багатство фактів і тих понад триста гасел. Вони заповнять душу читача, вони дійдуть до його розуму і говоритимуть до нього своєю мовою: „Так було...“ І читач має дати сам відповідь, медитуючи... „було“, а як було, чому не може бути ще раз. Чейже історія повторяється... І новий читач повторить собі і повторить другим, друзям своїм, але ще краще, вимовніше. Тому автор у візії цього прийдешнього, у тій вірі, що зродиться тільки така думка, а не інша, передає цей твір. Читати, вдумуватися і творити нові жемчуги, наповнити життя новим змістом, новими досяганнями, може ще кращими.

Наслідки наукового, дослідницького процесу думання можуть бути викладені в різній формі, літературній, публіцистичній і навіть в деякій мірі художній, так теж і популярній, доступній до розуміння всіх шарів людей. Тут обрано форму лексикона, як і в попередній викладається тема організаційних звен від найдавніших часів — парубоцьких громад, церковних братств, адміністративних творів, ремісничих цехів і аж до найновіших. Послідовно з ними йде наукова аналіза їхньої дії. Де-не-де подані два протилежні погляди на справи. Для вирішень історії, котрий погляд правий. В результаті цього додано думку також автора, коротку, ляпідарну про історичну вартість існування. А як жеж може бути інакше? Автор не міг на себе взяти сміливість відповідальності давати повну оцінку відтвореного життя, не володіючи повним вичерпним матеріалом. Зате в книжці подано досить багато конструктивних пропозицій, дуже цінних настанов, які дадуть змогу читачеві краще роздумувати і дозволять йому розуміти по своєму стан речей. Важне, авторові пощастило назвати всі ці твори геройського і буденного життя, шлях довгого і постійного формування характерів і творення свідомості й вони всі ці атрибути виринуть з певністю в майбутньому в ще більшому масштабі, у повній величі. В тій надії й створена ця книга. Минуле, це сучасне, а також це майбутнє, бо тіль-

ки на вчорашньому дневі постає сьогодні, а на сьогоднішньому — завтрашнє.

В зацитованих уривках автор дотримувався оригіналів, тому, що ніяк не вказаним є змінити мову великих особистостей, як академік Кирило Студинський, співець Буковини — Юрій Федькович, д-р Іван Макух, Василь Стефаник, Марко Черемшина та інших постатей, яких слова і вимови зацитовано. Використані джерела подаються при гаслах, так теж, як і в в попередній енциклопедії.

Фрагмент у церкві Михайла Архистратига в Снятині. Від ліва схоплено частину вівтаря, казальницю-амвон та частину бічного престола. Прекрасний архітектурний твір, що представляє символічно корабель з вітрилами на розбурханих життєвих дорогах.

АВСТРИЙСЬКИЙ ПАРЛЯМЕНТ, або Імперський, віденський парламент, властиво він офіційно звався РАЙХСРАТ. Внедовзі по проголошенні Конституції в 1848-му році видано в Австрії виборчу ординацію до першого австрійського парламенту, що мав складатися з 383-ох послів, обраних загальним, безпосереднім і очевидно явним голосуванням. Вибрано тоді на 96 мандатів для всієї Галичини 34-ох послів українців, з єпископом Яхимовичем, колишнім професором львівського університету, у проводі. На 8-ох послів з Буковини українці здобули тоді п'ять мандатів. Були це всі селяни, зовсім неписьменні. Парламент зійшовся з початком літа 1848-го року і радив у Відні, а опісля, бо вже від місяця жовтня того ж року до березня наступного 1849-го року, радив вже у Кромержіжі (Кромежіжі) на Моравії. Із Снятинщини обрано тоді послом господаря із Демича-Заболотів Григорія Нечипорука. Його крісло було під числом 83, в залі нарад, в якій засідав сойм. Але цісар 4-го березня 1849-го року розпустив цей парламент і проголосив нову конституцію. (Ів. Левицька: „Українці в першій австрійській Союмі 1848-49 рр.“, „Життя і Знання“, Львів, грудень 1929 р. ч. 3 (27), ст. 71).

Перші безпосередні вибори до Віденського Парляменту в Галичині відбулися в 1873-му році. Москвофільська тоді „Руська Рада“ здобула 15 мандатів на загальну кількість 63-ох мандатів, призначених для Галичини. З партії Народовців, яка тоді з'єдналася з деякими польськими партіями обрано тільки одного посла, Степана Качалу, і як іронія його вибрано в окрузі польській Бохня-Тарнів. (Укр. Календар — Варшава). В тому році в Австрії запроваджено безпосередні вибори до палати послів, яка складалася із 353-ох членів, обраних на 6 років у чотирьох куріях: великих землевласників, торговельних палат, міст і сільських громад. Куріяльна система спочатку виглядала так: 1) курія великих землевласників мала 20 послів, а 44 із Львова. 2) Курія купців і промисловців. 3) Курія міщан і 4) Курія селян. Пізніше створено і п'яту курію, вже від кінця 19-го століття, яку творили бідніші селяни і робітники, в якій пересічно на 50 тисяч голосуючих вибрано одного посла. Українське представництво в австрійській палаті послів продовж довгих років не було дуже численне. Помітну роль українці почали відзначати щойно від 1907-го року, коли вже куріяльна система виборів була скасована і дійсно запроваджено загальні, рівні, безпосередні й таємні вибори. З Галичини і Буковини в тому році вибрано 32-ох послів. 2-го березня

1891-го року розписано нові вибори до австрійського парламенту. Послами до Відня вийшли „новоєрівці“, на чолі з проф. Юліаном Романчуком і проф. Олександром Барвінським. На всіх 63-ох послів з Галичини вибрано тільки 7 українців, цебто половину того числа, яке мали українці перед створенням „нової ери“. Вибори в 1897-му році „криваві Баденівські вибори“, бо на 78 мандатів для Галичини у віденському парламенті було обрано тільки дев'ять українців, зате тридцять виборців українців було вбито поліційними багнетами, а важко раних було трьох, а понад 800 осіб арештованих. З того часу постали народні думи про кривди, тортури, знущання і тоталітаризм віденського уряду, а також польської адміністрації, яка зуміла захопити визначні пости в урядах Галичини.

В перших виборах в травні 1907-го року на підставі чотириприкладного права в голосуванні до віденського парламенту з 58-ої виборчої округи Заліщики, Борщів, Городенка і Снятин вибрали обох українських кандидатів, а це д-ра Теофіла Окуневського, адвоката в Городенці і д-ра Володимира Охримовича, адвоката в Заліщиках. В других виборах 1911-го року вийшли ті самі, тільки на місце д-ра В. Охримовича, що переїхав до Львова, вийшов його заступник Василь Стефаник. А в Галичині в той час вислід виборів був такий: Українська Національно-Демократична Партія дістала 5 послів, а Українська Соціал-Демократична Партія тільки одного посла. Москвофіли одержали двох послів, а перед тим мали 5. З Буковини було 5 послів українців, які виступали разом з українськими послами Галичини. А поляки мали тоді хитрим способом 80 послів.

Тривала безупинна боротьба за загальне виборче право. 3-го листопада 1910 року в Снятинщині відбувалися протести проти несправедливості. В Українській Міщанській Читальні відбулося також велике віче, на якому взяло участь понад 400 осіб. Учасниками цього Збору були свідомі міщани, селяни та інтелігенція. Вони вимагали реформи виборчого закону. І 10-го листопада того ж року відбулося ще одне віче в околицях Снятина, де про виборчі права демонстрували наші земляки.

Парламентарні послы до Відня одержували по 20 австрійських корон денно платні, щоб прожити у Відні. Так тривало аж до 1918-го року, в якому-то році Українська Галичина створила свою владу. Див. гасло ЗУНР.

АВТОБУСОВА ЛІНІЯ була між Снятином а Косовом, влас-

ником автобусу був Ліщинецькі. Цей автобус їздив раз на добу.

АДВОКАТУРА-АДВОКАТ — назва походить від латинського слова адвокатус, що значить особу, яка подає юридичну допомогу громадянам, установам, організаціям, підприємствам різними порадами, виготовлюванням деяких правничих документів, а головню бере у захист покривджених і обороняє їх перед судом. Українська мова має багато назв на цю роботу і особу, що займається тими справами. Адвокатська професія новіша за інші професії. Набула великого права в часи організування судівництва (див.). В Снятинщині такі особи появилися щойно при кінці 18-го століття. За австрійського судівництва їх у Снятині і Заболотові було вже декілька. Спершу були це німці, поляки. А на початку 20-го століття в Снятині появляється перший українець-адвокат Іван Семанюк, уродженець недалекого села Кобаки. За його життя до 1927-го року не було іншого українського адвоката. В Заболотові вже в той час появився також перший адвокат українець Гриць Ганкевич, який по смерті Івана Семанюка переніс свою адвокатську канцелярію до Снятина. В Снятині були такі адвокати чужинці: Айзнер, що мав практику коло Матуша, при головній вулиці, напроти Івана Семанюка, Блюмер, за большевиків канцелярний урядник НКВД, Гольдштавб і його родина адвокатів, Маркузсон, один з найперших, ще у половині 19-го століття, Розенгек. Всі вони були жида. Був в ті самі часи адвокат-поляк, Ян Скіба, що поповнив самогубство, ще перед вибухом другої світової війни. А ще перед ним був адвокат Земба, в той час, як Українська Міщанська Читальня купувала ґрунт під будову свого власного дому. Історія каже, що він не захотів взяти плату за полагодження справ читальні.

Україна давніх часів знала вже цю професію. Уже в Руській Правді згадується про них. З якої перебрав пізніший Литовський Статут. І так звуть цю професію: повірений, ходак, ходаторь, старатель (яко оратор) речник, брехунець (глумливо). „Хто би за хоробою своєю стати не мог, таковий маєть речнику своєму ку мовенью реч свою доручити“. А нарід казав: „брехунця за себе поставив“. Залишилися ще інші назви з давніх часів на адвоката: „стряпчий“. Він був також присяжний при торговому суді. Це був урядовець, що доглядав за виконанням законів, тому їх звали також „законним“, або правник. Властиво ще була зневажлива назва на цю професію: сутяга, яка переносилася дуже часто і на людину, що любила судитися за будьщо. Багато народніх приповідок мож-

на зустріти було: „Дере коза лозу, козу — вовк, вовка — мужик, мужика — пан, пана — жид, жида — юриста, а юристу чортів треста.“.

Після смерті д-ра Івана Семанюка, який був адвокатом в Снятині від 1912-го року до 1927-го, отворив адвокатську канцелярію Гриць Ганкевич. І до Снятина надійшло більше адвокатів-українців, за абеткою: Задурович Августин, Керницький Тарас, Комаринський Теодозій, Лушпинський Мирон, Новоженюк Стефан, Печенюк Дмитро і Стефаник Семен. Не всі вони урядували разом, деякі переїхали до інших місцевостей, але згадані вгорі були у Снятині. Належали до адвокатської палати у Львові і були організованими членами української громади. Кандидат на адвоката мусів відбути майже два роки практики в суді, чи в адвокатській канцелярії іншого старшого адвоката, на те, щоб одержати право відкрити свою власну практику. Дехто з них ставав адвокатом синдиком. Це назва правного дорадника в інституціях, до якого належало наглядання, щоб діловодство було ведене після предбачених законів. Він також був оборонець даної інституції, як вона мала судові справи. Адвокат — це захистник, оборонець, поборник правди. Споріднені гасла „Повітовий Суд“, „Нотарі“ і „Конціпієнти“.

В Заболотіві також по відході д-ра Гриця Ганкевича до Снятина були адвокати українці: Антін Файгель, Аркадій Малецький, Володимир Мурович. Знаний був адвокат жид Ердгайм. Практикували Василь Сенежак, Юрій Березинський та інші, див. Конціпієнти.

Адвокатом, уродженцем Снятина був у Львові та Варшаві Юліян Михайло Карп'юк, тільки де-коли він боронив справ людей покривджених в Снятинському суді. Правничу ролю виконували також нотарі [див.] і конціпієнти [див.]. Правничі студії кінчав також уродженець Снятинщини Дмитро Косович. До наймолодшої генерації адвокатів належить Богдан Венгльовський, син Марії й Степана, з правом заступати справи перед найвищим судом в Америці, проживає в Рочестер, стейт Нью Йорк. Донька Оксани Сілецької-Старосольської у Вашингтоні, Д. К., стала також адвокатом.

АКАТОЛИКИ, в повіті Снятин, після статистик уряду були в селі Стецева. Зголошених було 9 осіб. Були і по одному-двох, в деяких інших селах. Ця назва відноситься до людей некатоліків. Могли це бути німці, або деякі вірмени, в почат-

ках поселення. Уточнення подати важко, бо немає для того джерел.

АКУШЕРСТВО-АКУШЕРКА, термін походить від французького слова акушер, що значить приймати пологи. Така людина мала бути ознайомлена з наукою про вагітність, пологи і після пологовий період. Мала завчати про їхню фізіологію і патологію та мала виказатися практичною вмілістю, як давати раціональну допомогу породіллі. Так звучить дефініція про акушерство. Снятинська акушерка була далека цьому званні, але вона одідичила це звання від своєї мами, або практично привчилася у своєї попередниці цього благословенного діла. І вона ставала фахівцем при вагітності та при народинах. Виконував цю службу акушер, але дуже рідко. Пізніше ця професія була контрольована урядовими чинниками і така баба-повитуха мусіла бути особою з відповідною медичною освітою для допомоги породіллям, або довголітньою акушерською практикою.

Акушерка була незвичайно шанована особа в Снятині й в Снятинщині також. Їх не було багато, але завжди були вони готові на поклик сусідів стати до свого діла з гідністю. Звичайно в цій особі і скривався деспотичний характер. Як входила до дому, де мала народитися дитина — вона вперше заповідала свої розпорядки. Вона вказувала на інших дітей, як такі були; вони мусять покинути цю кімнату і часто безжалісно викидала їх на мороз, сніг чи дощ — геть з хати. Ніяких чужих очей при її святій роботі не сміє бути. Чоловік, звичайно, мав слухатися, як „сцизорик“ (складаний ніжик) і подавати їй те, що вона потребувала із її знаряддя. „Ти гостри ножа, гостри його добре, ти вимивай корито“ і так чувся її командуючий голос, аж доки в хаті не затихло, акушерка, вигідно розсівшись за столом, де паски кладуть на Великдень, і заїдала великодушно разовий хліб і запивала оковитою. А вони вміли попивати! А проте акушерка була шанованою і любленою: „Це твоя баба-повитуха“ батьки показували своїм дітям — „поклонися їй, поцілуй її майстерну руку“. „Запроси свою бабу-повитуху до себе на Різдво, чи на весілля“.

Вона мала також багато інших назв, крім повитухи, сповитухи, баби, бабки. Жартівливо звали її пупорізка, знахарка, шептуха та баба-акушерка. Заплата, яку вона одержувала, звалось повивочне, або простіше бабницьке. В народніх приповідках її діяльність відбита: „Лікарка з простих бабів“ або „сто баб, сто слабостів“. До найбільш відомих акушерок в

Снятині, які три або чотири десятиліття займалися тією вдячною професією були: Розалія Петрашук, вже знана в 1880-их роках, Парастеза або Параскевія Томаш, повивала вже також в 1890-их роках і Марія Слободян, що вже відома в 1910-их роках. Всі вони дожили дуже поважного віку і працювали до кінця свого життя і не думали ніколи йти на „відпочинок“. Див. Аптека, Лікарі, Шпиталь та інші споріднені гасла.

АПОСТОЛЬСТВО МОЛИТВИ — церковні організації існували при таких церквах: Белелуя, Волчківці, Орелець, Ганківці, Альбінівка, Джурів, Карлів, Княже, Рожнів, Русів, Снятин, Тучапи (88 членів), Заболотові (канонічно ериговане при парафії) та в селі Ілинці.

АПТЕКА — або як місцева назва звучала аптика. Походить від грецького слова, що означає склад чогонебудь, комо-ра. Пізніше установа, що виготовляє й видає ліки на рецепти, рекомендовані лікарями. Аптекарь, це власник цієї установи, а також людина, що там працює, фармацевт. Історія постання аптек занотовує вже 7 у Львові в 1773-му році, з яких дві були монастирські, а п'ять загальних. Одна тільки з них належала українцеві Іванові Яхимовичеві. Крім ліків аптеки в той час продавали свічки, мило, тютюн, різне коріння до кухонних заправ, олійки до обличчя, волосся, а навіть смаровидла до черевик. Поза Львовом було одинадцять аптек, в Станиславові, Перемишлі, Ярославі, Коросні, Сокалі, Бродах, Городенці, Білій, Заліщиках, Самборі й Замості. В Сокалі аптека належала українцеві Іванові Ходоровичеві. В усіх інших містах, названих вгорі власниками були жиди або єзуїти. З наведених статистичних даних видно, що історія не занотовує в той час аптеки у Снятині, яку останній з роду Немческі, Міхал, також бурмистр міста Снятина прославляв, що вона, аптека в Снятині, одна з перших аптек в Галичині! Можливо, що вона була одна з перших аптек у Снятині, а не в Галичині, бо вона не могла бути першою. Очевидно, що перед тим ліки мусіли видавати або шпиталі, або лікарі самі приготувляли у себе, бо життя і практика лікарська постала ще раніше за аптеку, яка датується з кінцем 19-го століття. Отже, як сказано першою аптекою в Снятині була аптека при головній дорозі, недалеко будинку Миської Ради, майже в сусідстві Народної Торговлі. Належала до родини Немческих, якийсь час працював у ній, виготовляв ліки практикант-фармацевт Сандек, син учителя жидівської релігії в середній школі в Снятині. А що родина Немческих була впливова родина довгий час не міг осісти ніхто інший, з

тою самою професією. Щойно, як впливи Міхала Немческого почали меншати, постала в Снятині друга аптека, на Ринку, якої власником був жид Рудіх. Він її відкупив від попереднього аптекаря, прізвище, якого призабулося.

Нарід не був задоволений з того, що таке потрібне діло провадять чужинці й тому виникла потреба вишколювати своїх людей до цього гарного діла, щоб загал міг розговоритися на своїй рідній мові й мати більше довір'я до своїх людей. І так до найстарших фармацевтів належить Омелян Мацілінський, а після нього пішли інші: Катруся Косович-Шрам в Югославії, Богданна Виноградник-Осадца, Оксана Сілецька-Старосольська, Роман Равлюк, Дарка Чеховська-Балько, Оленка Зеленко-Стадник, Роман Войцех, а до наймолодшої генерації фармацевтів треба зарахувати Мотрю Мацілінську, доньку Костя Мацілінського.

Аптекарьська унція-вага, становила 25.32 грамів.

Мастига — масть, мазь, мазюка. Всяка масть, яку видала аптека на рецепту лікаря.

Препарант — так в аптеці звали початкуючого фармацевта, що тільки приготував лікарство. Цю назву пізніше прикладено і до торговельного урядника, а також службовця у лікарні (шпиталі).

Провізор — від латинського провізор, що значить предбачливий, аптечний працівник, фармацевт вищої ранги.

Рецепта — відділ фармації, виписування медикаментів і приготування лікарств. А також і сам спосіб приготування інших справ, як їжі, приправ до неї.

Сигнатура — властиво, це певний знак, також підпис під документом. В аптеці, це копія рецепти для поновного видання того самого ліку, або для ствердження його, кому видано лікарство.

Унція — 1/12 аптекарського фунта, ділиться на 8 драхм, 7 золот.

Фармакопея — урядовий список ліків.

Існувало багато приказок, які відносилися до цієї професії. На жаль тільки одна затямилася: „Не здуриш аптекаря купервасом“. Хоч не дуже вона толкова в наших часах, але таку приповідку можна було часто почути з уст простолюддя.

АТЕІЗМ — атеїсти, див. безвірні.

АФТАРЧУКОВА ШКОЛА — так звалася школа при головній дорозі, на границі між Снятином — містом, а передмістям Балки. Власником того дому був учитель Афтарчук, поляк.

В часі ще першої війни навчав і прийшов до пенсійного віку. В тому часі було там чотири класи, п'ята кімната служила за канцелярію для учителів. Можливо, що було там ще більше кімнат. В часі першої світової війни директором тієї школи був Михайло Керницький, вчила там Ольга Гоїв, а релігії навчав о. Осип Наконечний. Це тільки єдина школа, яку не заняло військо в ті часи. Пізніше шкільне навчання перенесено до нового будинку близько Станкевича, в околицях, що звалося „на потоках“. За советів цей будинок переіменовано на гуртожиток для старших віком громадян. За будинком була олійня Садової, а далше млин, який не завжди молів борошно.

БАБА-ПОВИТУХА — див. АКУШЕРКА.

БАЙРАТ — див. МІСЬКА РАДА.

БАПТИСТИ — про них М. Лютий пише: „На другий день о годині 5 вранці пішов я назад до Снятина разом з віруючими з Підвисокої до Стечеви; о год. 8 ми прибули до Снятина-Августдорфу. Там ми знайшли вже бр. А. Венске з Лодзі, голову німецького Баптистського об'єднання, який прибув як делегат на урочистості. Він і розпочав зібрання перед новим молитовним домом, який мали вперше відкрити для зібрань“. („Післанець Правди“, ч. 2, за 1933-ий рік, Рава Руська — Львів.) А. Венске — баптистський німецький проповідник походив з Лодзі, голова німецького баптистського об'єднання. Був делегатом на відкриття нового дому в Августдорфі. Він також, як провідник Штунди (див.), вніс розкол у спокійну німецьку колонію Августова. Було це в 1933-му році, коли дійшло до гострого спору між німцями. Тоді був від українських баптистів Лютий-Лютенко, а також великий поборець католицизму А. Масіреп.

БАРОН де ГІРШ ШКОЛА вже була зорганізована в 1894-му році в Снятині. Вона була фінансована фондом Барона де Гірша. Ця школа мала 186 учнів в 1910-му році, в якому-то тими ж фондами побудовано поруч пошти новий будинок, з поверхом. В час першої світової війни квартирувало тут чужинне військо. За Української Держави, стараннями учительки Левки Ляшкевич цю школу урухомлено, упорядковано і тут була українська народна школа для всього міста, єдина в той час. За Польщі також була школа аж до 1928-го року, коли побудовано на Ринку більший будинок і всі школи сконцентровано в одному місці, Барон Гірша школу переіменовано на Музичну Школу [див.] За советської окупації різні бюро.

БДЖІЛЬНИЦТВО в Снятинщині розвивалося на прочуд

дуже гарно. В більшій часті господарі мали свої пасіки в сусідстві сіножатей, лу́гів, куди бджоли могли вилітати за нектаром і поживою. Бджолярське ремесло сягає в сіру давнину. В Україні великої слави здобув Петро Прокопович, народжений 10 липня 1775-го року, а помер 3-го квітня 1850-го. Його звать патріярхом українського пасічництва. Він винайшов нову систему вуликів і написав цілий ряд книжок на тему бджолознавства. Опрацював так званий рамковий вулик чи втулковий. В 1828-го року вже створив у Батурині школу пасічництва, яка протривала до 1850-го року. В нього імовірно побував і Тарас Шевченко в селі Пальчиках на Чернігівщині. До Снятинщини дійшло бджолярство ще раніше. Наші люди вибирали мед з дупла дерева в лугах і лісах, що їх складали несвійські бджоли. Багато про бджільництво писав о. Порфірій Бажанський і друкував у шкільних виданнях при кінці 19-го століття. „Газета Школьна“ містила його поучення для бджолярів продовженнями в 1879-му році. Він описав цілий рік, що пасічник повинен робити у своїй пасіці. З бджолою пов'язано багато оповідань і символіки. Це доказує, що бджільництво в нас дуже давнє. Перебування бджоли в рою, у пасіці й її пильна праця повинні бути прикладом для людини. Тому бджолу є гріхом вбивати. Залишилося також багато пісенного матеріалу. Бджільництво в старо-княжій Україні звалось бортництвом, яке охороняли закони „Руської Правди“ князя Ярослава та пізніші закони видавані в XVII-му столітті. Бджільництво в половині 19-го століття відіграло велику роль в господарстві Галичини. В 1849-му добуто 16 тисяч центнерів меду і 7 тисяч центнерів воску, вартості кілька мільйонів гульденів. Пізніше із-за різних причин наступає упадок, бо в 1900-му році було тільки 211 тисяч улиїв. Історія ще давніша згадує, що в 1565-му році була вже дань від пасічництва, яку звали „восковим“. Професор І. Шимонович у своїй праці твердить, що на Покутті були пасіки, „хоч їх тут небагато“ (ст. 75). Бджола, апіс мелліфера, найбільш пожиточна комаха. Живе великою громадою, в якій незвичайно організоване життя. Дає людині мед. У нас її звано пожиточною, працювитою, живе організованим життям і є великим прикладом для людини. Є рід болончаків, найбільш поширений у Снятинщині. Щоб здобути один фунт меду бджола мусить облетіти два мільйони квіття, щоб зібрати нектар з них. Кажуть люди, що треба виймати бджолу із стебника чи як дехто зве омшаника на саме Благовіщення. Є приповідки: „Догодуй

бджолу до Івана, то убере тебе, як пана“. Крім інших податків за советів, треба було пасічникам Снятинщини платити „від одного пня бджіл до десяти пнів — по 5 рублів, вище 10 пнів — по 10 рублів від пня річно, а, крім того, треба було ще продати державі отаксовану норму меду, воску й вощини“.

(В. Зеленко).

Дещо із бджолярської номенклатури:

Бджоляник, темник, омшаник, де перезимовують бджоли.

Бретяниці — медуші або також кліті, де ховали в давнину мед.

Борті — вулики в давнині.

Бортництво — давня українська назва пасічництва, була відома і в Снятинщині, ще і до нових часів залишилися прізвища „Бортник“.

Бортничі — ліси, де стояли борті.

Бджола — пташка Божа, (Номис).

Бджоляний — бджоловий, бджолиний і пчоловий.

Бджолярство — пасічництво, пасічникування, пчільництво.

Бджоляр — бджоловодець, пасічник, пасішник, бортник.

Бортъ — вулик в дереві, дуплі.

Бучок — маленький вулик.

Вічка, яке на весну підмазують, ставлять вулик вічком до схід сонця. Вічком вилітають бджоли.

Верба має велике поживне значення у бджільництві, як ранній медонос. З квіття верби бджоли збирають багато меду і пилку для вигодування личинок раннього весняного виводу.

Воскове — податок від бджоли.

Гострота зору у бджоли є в 150 разів досконаліша, як в людини. На віддалі одного міліметра бджола розрізняє предмети величини 8 мікронів. Бджоли розрізняють шість кольорів: ультрафіолетний, блакитно-зелений, фіолетний, пурпурний, жовтий і синій. Кажуть знавці цього діла, що бджоли червоного кольору не добачують.

Гречка дуже потрібна для годівлі бджіл, добрий мед з гречаного квіття.

Дупло — в старих деревах діри, в яких мостилися дикі бджоли. Звичайно в околицях, де були квітучі сіножаті.

Замазка — прополіс, бджоли добувають самі собі замазку і нею вони приліплюють свою вощину, а також замазують щілини.

Колодка, з одного роя розроїться багато колодок. Кажуть „сто колодок бджіл“.

Лежень — лежачий вулик.

Матиця — бджола матка, самка.

Маточник — пристрій у вулику, де містять тимчасову бджолину матку, поки бджоли до неї звикнуть. Також зветься так клітина в щільнику для виводу бджоли-матки.

Метениця — нівечить бджоли, хробак, що точить вощину.

Молочко — жіноче сім'я бджіл, яке виділяє матка, а поверх нього трутні кладуть назілки.

Мотилиця — те що метениця.

Назілки — виділяють трутні.

Нектар — солодкий сок квітів у багатьох рослин. Бджоли переробляють з нього мед.

Обніж — квітяний пил, якого бджоли збирають. Вони складають його в окремі чашечки, гарненько її утоптують. Оце і буде зватися пергою, якою вони і теж годуються.

Омшаник — приміщення для вуликів з бджолами в зимі.

Оса — веспа, гнізда свої закладає на деревах, під дахами домів, а також і в землі. Гнізда свої будують із сірої маси, яку виробляють із трухлявої кори дерев. Пилку і меду не збирають, хоч дуже люблять солодощі. Заїдають також м'ясо, нападають жорстоко на бджоли і пожирають мухи, відгризають їм наперед крильцята. Оса звичайна — веспа вульгаріс. Найбільшою осою є шершень-веспа крубріс. У нас звали його шершунюм.

Осіянка — назва матки бджіл, матка осіянка.

Очко, вічко, отвір в улію для перелету бджіл.

Очкове — податок від улія.

Пасіка — місце, де знаходяться вулики з бджолами. В давніх часах це була вирубана в лісах прогалявина, часто відгороджена. Взагалі бджільництво довго провадилося по лісах, далеко від осель. Власника звали пасічником чи пасішником, а його ремесло пасічникування. „Борода в нього виросла, наче у пасічника“.

Патока — мед без воску.

Пень — великий стоян, більший вулик.

Перга — мед заправлений польовим квіттям — пилком. Та жовтенька обніж, яку бджоли несуть з поля на своїх мисочках, це квітковий пил, що розводиться в середині квіток, на головках тих ниточок, що там вбачаються.

Повоскове — те саме, що воскове, податок від бджоляного вулика.

Поли — боки вулика.

Полубка — дерев'яна накривка вулика.

Погріб — землянка, чи будівля, де пасіка переходила на зимівлю.

Пчела, пчілка, пчелка, пчілочка — бджола, бджілка і бджілочка.

Ройовик — вулик для роїв, або ройовня.

Сноза — в улію тоненькі палочки для піддержання сотів.

Сита — розчин, якого заїдають також бджоли.

Сот — бджоляний сот, крижка меду.

Стебник — приміщення, в якому переховували вулики з бджолами на зиму.

Стільник або щільник, в якому виводилася матка.

Судорога — властиво, це також мед спазма, спазмус, що означає корч, корчі-перелогі.

Трут — трутень, самець бджоли. Є їх кілька сотень у рою. Обов'язково на Спаса працюючі бджоли виганяють їх з вулія, або навіть вбивають їх своїм гострим жалом. Також звуть непутящу людину трутнем, що часто наживається чужим добром, живе коштом чіїхось рук. По-латині спадо. Трутні далеко більші від робочих бджіл.

Трутнева матка — бджола, яка тільки складає яєчка на трутнів.

Чміль — бомбус, джміль, свояк працюючої бджоли. Живуть часто разом, але їх далеко менше.

Шалвія або шавлія — є найкращим медоносом.

Щільник — для принади роя, приломок. Він також приліплений у вулику для нового роя або скрепенник.

Було повір'я, що воску з-під поганих, нечистих бджіл не вільно давати до церкви. (Грін. II. 322). „Медок у роток, а вошу у церкву“. (Номис, ч. 12394). „Приносьте бджоли густії меди, жовтїї воски і частїї рої Господу Богу на офіру, а людяма на пожиток“ (н. пр.). А про погану людину склалася приповідка: „Ледакого бортника і мед ледачим пахне“. „А як когось хотїли привїтати із щастям, то казали: „Щоб ваша бджола все медна була“ (Основа 1861, Свид. 62). А про піяка говорили: „Бджола не любить горїлчаного духа“. А коли була мова про марнотратну людину, яка була колись багата, але промарнувала нерозважно своє майно, казали: „Коли (розумїти треба, коли йому було добре), то й ложкою“. Не щадив він на завтрашній день. Про гарну людину говорили: „Бджола летить на любий цвіт“. Про працюовитий ранок у людей: „Бре-

ніли перші мушки та ранні пчоли“. З тих прикладів видно, якою увагою втішалася наша пчїлка.

Хоч бджолярї у нас не були пов'язані тїсно і безпосередньо організацією, але вони посередньо знали себе, передплачували професійну лїтературу і самі часто дописували до своєї преси, про свої осяги у тому званні. І так бджільництво пов'язувало їх в одну родину, в одну спільну громаду. Олекса Бордун разом із Дмитром Захаркевичем мали велику пасіку, близько 150 пнів. За Прутом було кілька бджолярїв, між якими Стефан Зінковський належав до найбагатших. По селах Снятинщини було чимало пасік.

БЕЗВІРНІ — після урядових статистик було зголошених таких людей в Снятинї вісім осіб. (Сл. геогр., т. X, ст. 930). До мешканців без віровизнання правдоподїбно зачисляли себе деякі мешканці оселї нїмецької Рудольфсдорф, що коло Стецеви(Мрочко). Нарід наш не любив безвірних і залишилися деякі народні приповідки про таких: „Невірний гїрш жида або турка“ (Номис). „Поміж освічених людей трапляються маловірні або й зовсім без віри“ (Барв. О.) Так наш нарід цїнував того, хто не вірить в Бога. Мрочко у своїй статистицї з 1890-го року подає число безвірних 115 осіб в усьому повіті. Не відомо, хто це вони, бо в пізніших звідомленнях число безвірних зникає зовсім. Може це були колонїсти або тимчасові урядовцї, яких окупанти привезли з собою.

БЕЗПАРТІЙНИЙ БЛЬОК співпраці з урядом, ББВР — політична польська партія, властиво організація, створена в 1927-му році, завданням якої було по перевороті Йосифа Пілсудського створити з Польщі диктатурну владу. І така організація була потрібна для піддержки уряду. Звичайно ту групу звали ББ. В 1937-му році ББ перейменовано на Обуз З'єднання Народового, в скороченні ОЗОН (див.) Вона в Снятинщинї мала досить прихильників, поляки, жида і хруні пішли за нею. Таких людей, що пішли на співпрацю з урядом названо угодовцями. Це були люди, що пішли туди із-за страху або підкупством заманені туди. Для них існувало тільки примиренність із станом існуючим. Пристосовництво, яке було зненавиджене народом.

БЕСЦДА — так звалась читальня в Снятинї, яка відділилася в 1889-му році (Історія Міщанської Читальні). Містилася вона в домі паламаря Николи Комарницького, коло Вознесенської церкви. Друга частина тієї читальні мала осїдок в першій частинї міста у домі Стефана Дутчака, яку названо „Про-

світа“. Деколи читальню у Комарницького називали „Руська Бесіда“.

БІБЛІОТЕКИ в Снятинщині були вже відомі від давніх часів. Кожна громада мала меншу чи більшу книгозбірню, відповідно до зацікавлень проводу. Кожна церква мала меншу чи більшу читальню, відповідно до її активного братства. Вона діяла і випозичала парафіянам книжки до читання. Найчастіше хтось із свідоміших членів, в неділю по полудні читав уголос деякі оповідання, казки та вірші з дозволених книжок священником чи дяком. Отець Лев Трещаковський поставив внесення на зборах Матиці Шкільної, в червні 1849-го року, щоб побудувати у Львові Народний Дім, в якому пропонував заснувати велику бібліотеку з читальнею. Товариство „Просвіта“ далеко ще перед першою світовою війною мало 2.364 бібліотек по читальнях в краю, з 218.860 книжками. А в 1928-му читальняних бібліотек було тільки 1779! А це тому, що восени 1914-го року російські війська захопили західні українські землі й заборонили всякий вияв національного життя. Царська адміністрація під проводом генерал-губернатора Георгія Бобрінського кинулася жорстоко нищити просвітянський рух, зокрема читальні, палила книги, листками дорогоцінних книг застеляли коням вигідне спання. Наші міщани дещо закопали в землю, але воно замгло і погнило. Дуже велику увагу приділяла „Просвіта“ бібліотечній справі. Влаштовувала по всьому краю спеціальні курси для вишколу бібліотекарів по читальнях і провадила також пересувні бібліотеки. Для поглиблення знання бібліотечного видавала журнал „Бібліотечний порадник“.

БІБЛІОТЕКА (1) — ім. о. Шашкевича була найбільш відомою, бо вже існувала при кінці 19-го століття. Містилася вона у церковній читальні св. Архистратига Михайла, зорганізована ще о. Теофілом Кобринським. В новіших часах, по першій світовій війні вона вже була перестарілою. Були там життеписи Бориса і Гліба, багато святих книг, Фармазони чи Село Фармазони Юрія Федьковича, чтенія Бодяньського, Пчела Путнянське Євангеліє з XIV століття, багато Псалтирів, всі вони були писані незрозумілою мовою для нової генерації. Печатка на всіх книжках була: „Читальня ім. Маркіяна Шашкевича, Снятин“. Були там також книги з двох давніших церков, які вже у XX-му столітті не існували. Чогось цих книжок не ткнули окупаційні російські війська. Про дальшу долю цих дорогоцінних книг — не відомо.

БІБЛІОТЕКА (2) української Міщанської Читальні в Снятині датується також від початку її заіснування, з 1881-го року. Першим довголітнім бібліотекарем її був Порфірій Бурачинський, а потім довго провадив її Николай Дутчак, як теж і Сяньо Маслянка. Часами видавав книжки і Лесь Бордун та інші, прізвища яких не згадалися. В нових часах вона мала понад 400 книжок. Ширше про це див. Степан Сідлярчук, в журналі „Снятин“.

БІБЛІОТЕКА (3) це була учительська книгозбірня, про яку є згадка, „шафу на книжки „Взаємної Помочі Учителів“ приміщено в Народній Торгівлі, де учительство закупувало товари й визичало книжки. В часі воєнних подій шафу знищено, а книжки розграбовано“. (С. Василів). Треба до цього опису додати, що і стилевий дім Народної Торгівлі також знищено і спалено дощенту в першій світовій війні. Немає даних більше про цю професійну бібліотеку.

БІБЛІОТЕКА (4) це бібліотека, яка належить також до найстарших культурних надбань Снятина. Вона постала стараннями Кружка Руського Педагогічного Товариства, яке змінило свою назву на Українське Педагогічне Товариство, а ще пізніше злилося із Рідною Школою. По знищенні у першу світову війну, у повоєнному часі, при інвентурі в 1925-му році нараховувало тільки 93 книжки. (УПТ, Львів 1925 р. ст. 42). З цієї бібліотеки користали учителі та учні, що жили в бурсі.

БІБЛІОТЕКА (5) це досить поважна бібліотека, що належала Реальній Школі, яка побудувала свій власний будинок недалеко лікарні й перенесла дещо із своїх книжок, які започатковано збирати ще як школа була у магістратському будинкові. Початки її існування датуються з 1900-им роком. Було в тій бібліотеці і трохи книжок українських, але за Австрії. За Польщі польські шовіністи попалили українські книжки. Ця бібліотека служила тільки для учнів, які училися в тій школі. А що було в ній і багато українських студентів, тож і вони користувалися тими книжками, бо муіли вивчати лектуру, яку рекомендували учителі-професори. Число цієї бібліотеки досягало трьох тисяч книжок, або і більше.

БІБЛІОТЕКА (6) це була найбільша бібліотека і найкраще впорядкована, бо завжди мала бібліотекаря. А це бібліотека філії „Просвіта“. По війні вона нараховувала у повіті у 30-ти читальнях 4089 книжок, а 10 тисяч книжок було прочитаних. Передплачували читальні 46 часописів. Заболотівщина сама мала з днем 30 червня 1925-го року 10 читалень і 438 кни-

жок, а в 1929-му вже мала 18 бібліотек і 2257 книжок, з того прочитаних 6267, а часописів 64. (Звіт Т-ва „Просвіта“, Львів 1929-30 рр.). Отже, весь повіт Снятин мав 48 читалень із 6346 книжками, з того прочитаних всіх разом 16267. Про поодинокі села див. „Краса Снятинщини“, 1982-ий рік). А сама бібліотека філії „Просвіта“ мала в 1929-му році 659 книжок, а вже в році 1931-му було 790 книжок. Ця бібліотека обслуговувала місцеву молодь. Тут користувалася великою увагою театральна бібліотека, але на жаль у звідомленні не подано їхнього числа. (Звіт Товариства „Просвіта“, Львів за 1931-ий рік.).

БІБЛІОТЕКА (7) д-ра Івана Семанюка, що писав під псевдонімом Марка Черемшини належала до незвичайно поважних бібліотек. Вона мала переважно самі літературні твори, класиків та велика перекладна література. По його смерті, що настала в 1927-му році одержав ту бібліотеку по завіщанні Семен Стефаник, син письменника Василя. [Див. журнал „Снятин“, число 6 за 1971-ий рік, стаття д-ра Ю. М. Карп'юка].

БІБЛІОТЕКА (8) власністю якої був отець Йосиф Проць, заслуговує також на окрему згадку. Вона могла нараховувати від 800 до тисячу книжок. В ній були комплекти Літературно-Наукового Вістника, переплетені старі річники „Діла“, всі дотеперішні, згідно дотогочасні граматики української мови, в чому її власник дуже любувався, бо і викладав українську мову у польській школі. Релігійні видання та видання балканських народів, де о. Проць перебував і про діячів балканських писав. Це був скарб власника, яким він дорожив і часто сідав коло своїх кількох етажерок, по праці, і зачитувався до пізньої ночі. Про долю тієї бібліотеки також нічого не відомо.

БІБЛІОТЕКА (9) належить до багатих бібліотек, власником якої був Василь Карп'юк, батько багатьох дітей, які виховалися на свідомих українців. Він, як тільки прочитав, що щонебудь появилось нового на книгарському ринкові, негайно спроваджував до Снятина. В нього були всі праці Максимовича, Чубинського, комплекти німецьких наукових творів, комплект 20-титомової Енциклопедії Брокгауза, Рутеніше Рев'ю з Відня, що пізніше звалось „Україніше Рундшав“, Діло, Дзвінок, Дзвін, Молодіж Мандичевського, Гайдамаки Михайла Петрицького, крім того велика музична література, бо доньки всі грали і всі томи Гезанг унд Клянг. Це була одна з кращих бібліотек в Галичині.

БІБЛІОТЕКА (10) культурно-освітнього діяча Василя Равлюка нічим не уступала попереднім бібліотекам, про яких

згадано. Василь Равлюк відомий педагог любувався у літературі, передплачував майже все, що появлялося, корисного, що він міг використати у своїй професії. Дещо можна повторити, що було в інших, але його бібліотека відрізнялася від інших тим, що вона була упорядкована після відділів, повісті, новели, сповідання, поезія, критика, етнографія, оця ділянка була може найсильнішою, бо він уважав себе знавцем фолкльору.

БІБЛІОТЕКА (11) Семена Фодчука теж заслуговує на те, щоб її тут зареєструвати, як одну з досить поважних бібліотек. Він, хоч любив дуже писати про всі прояви культурного життя, але сам про свою бібліотеку ніколи нічого не написав. Видно, що вона так як інші підпала знищенні й він не хотів ранили свою душу пригадкою. Але вона була відомою і про його бібліотеку знали в повіті і з повагою відносилися до його колекцій Шілера, Гавптмана та інших класиків, як Гете, Грільпарцер тощо.

Наступило поновне варварське знищення бібліотек. Одначе все таки наступила нова надія на короткий час, що до Снятина надходить новий окупант із заходу і може буде краще обходитися з культурним надбанням, як поведився окупант із сходу, про яке найкраще згадує Василь Зеленко: „У першій половині листопада 1939-го року дістав Долинюк телефонічний наказ від команданта НКВД в Снятині Малехова, забрати всі книжки від українських товариств і передати їх до НКВД в Снятині“. Всі ці книги зложено в одній з кімнат суду в Снятині. Читальня „Просвіти“ та кружок Рідної Школи передали понад дві тисячі книжок. Частину цих книжок НКВД спалило на судовому подвір'ї. Так довголітня праця відданих цій справі людей пішла у нівець, одним драконським декретом Малехова. Тому очікували так нетерпеливо на прихід нового окупанта із заходу. І дійсно отець Йосиф Проць доручив Омелянові Ляшкевичеві забрати із подвір'я суду рештки книжок і згромадити та упорядкувати бібліотеку у домі напроти Української Міщанської Читальні. Йому помагали молодші сили і дещо захоронено. Та не надовго. Новий окупант не любив української культури ані на йоту менше від східнього окупанта.

БЛАГОВИЩЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ так звалися церкви в селі Тулова, з 1869-го року і дочерна церква в селі Ілинці, з 1842-го року.

БОДНАРСТВО — літературна назва бондарство, вже згадується у найдавніших джерелах, що це ремесло було знаним

у снятинських майстрів. Були навіть боднарські цехи. Вже у XV столітті на ярмарках появлялися вироби різних ремісників між якими боднарство належало до перших. Пізніше воно не дуже процвітало у самому місті Снятині. А це тому, що сусіднє плем'я гуцулів заповнило ярмарок у Снятині прекрасними виробами, як діжі, діжки, цебрики, шафлики, різного рода бочілки, корита-нецьки тощо. Снятинський боднар мусів мати варстат, вигідне приміщення, мати челядника, платити податок і йому не оплачувалося. Проте і в Снятині були боднарі і то добрі. Їх часто кликали багатші господарі, щоб „заднув“ бочілку з огірками чи зробив до печива, або джу на борщ. Вони приходили із своїм ремеслом і виконували свою професійну працю. Українська література високо цинить працю боднара і так величає великий поет бондаря: „Коло хатини В повіточці своїй малій, Той бондар праведний, святий... Барило й бочку набиває...“ (Т. Шевченко).

На великій етнографічній виставі в Коломиї із Снятина було виставлено: бочілка, (путня) чвертка (гелетка) горнець, балія, бочілки на мед, цебрики, шаплики, дійниці, коновки, клепки та обручі (Оскар Кольберг „Покуття“, том I, Краків 1882, ст. 70).

Багатий словник боднарського ремесла:

Балія — велика дерев'яна посудина, подібна до цебра, в якій купаються діти.

Барила — барильця, барилочки.

Бербениця — бербеничка, вузька бочівка чи бочілка.

Боднар — бондар, в російській мові бадейщик.

Бодня — глибока діжа з верхом.

Затерач — прилад до вирізування жолобків.

Затір — вирізок у клепках, в котрій боднар вставляє дно. (Шух. I. 250).

Гнеток — приспособлення у бочкарів для гнуття обручів.

Гнетъ — тонке дерево, дрючок, яким притискають сіно чи снопи на возі — рубель. А також камінь чи інший тягар, яким притискають кружок капусти при квашенні.

Днити — задинати дно у бочці, а також клепки укладати.

Кадуб — кадовб — те саме що і бодня.

Кошик — ківш.

Клепки — дощинки, які творять стіни бочки. „Йому бракує п'ятої клепки“, говорять про того, хто нерозважно господарить.

Ковела — для затикання обручів.

Корито — хлібна діжа.

Кошелі — кошалики, ківш.

Куфа — велике барило, бодня, кадовб, для горілки чи пива.

Набивач — набияч, боднарський приряд до набивання обручів на бочку. „Бондар відра набиває.“ (Т. Ш.).

Натягач — інструмент у бочара (бондаря) до натягання обручів на бочку.

Ночви, а також корито до розчиняння тіста на хліб, на паску. Звуть також нецьки. „Для щитів ночви припасали, і дна із діжок вибивали“ (Енеїда, І. Котл.).

Ободи — до сита і решета, дерев'яні, дуже тонкі.

Отримач — інструмент, приряд у бочкарів, за допомогою якого вони при складуванні клепок, прикріплюють першу і останню клепку до обруча. Його частини: вильцята, засув, клинець (Шух. І. 249).

Переднити діжу — замінити дно новим.

Позадинати — забити дно у діжі.

Приліг — прибита зверху клепок бочілки дощинка з дірочками, через які доходить вода. (Шух. І. 307).

Рівчачок — жолобок чи жолоб у клепках для дна.

Розденчити — розіднити, а також розднути бочілку.

Розмір — а також розмірач, дерев'яний циркель у бочкарів, бондарів.

Сито має обичайку і дротяне дно, так теж решето.

Струмент — пристрій, начиння, яке уживає до своєї праці боднар.

Тарівка — таріль, тарілка, точена з нових кленових дерев.

Троща — літ. очерет, боднар його вживає до задинання бочок на капусту, огірки тощо. Стебла трощі висушує не на гарячому сонці, а поступово і листя трощі робиться м'яким податливим для затискування щілин, якими протікає вода.

Утори — вижолоблення на краях бочки, в які вставляється дно. Деколи звуть „уторя“. „Ця діжка тече в уторях“.

Цебер — цебрик — дерев'яна посудина, з двома вухами, більша від шаплика.

Шафлик, а також шаплик — ширітвас, перерія і зрізок. Менша дерев'яна посудина від цебра. Неправильно дехто зве бочка. Вживають ще і демінутив шафличок.

Штелюги — ришт у бондарів. Знаряддя виглядом своїм нагадує козли.

БОЯН — музично-співоче товариство, зорганізоване в Снятині в 1901-му році (Енциклопедія Українознавства, ст.

169). Таке товариство мало за ціль поглибити любов до української музики і пісні. Вписалися до нього переважно інтелігентні особи, особливо які вміли і хотіли співати, бо, властиво, це у першій мірі був хор. „Боян“ — це поет, співак, що згадується у „Слові о полку Ігоревім“. В Україні він став символом народніх поетів. В Галичині ім'я Бояна прибрали собі створені вже хорові та музичні Товариства. Перший такий Боян був організований в 1891-му році у Львові. В 1904-му році появився був Боян у Києві, а в 1905-му в Полтаві. Московська адміністрація в Україні Боян ліквідувала. На західніх українських землях Бояни розвивалися дуже гарно. Перший З'їзд хорів Боян відбувся у Львові в 1903-му році, за ініціативою Анатолія Вахнянина, який став першим головою і Володимира Шухевича. „Як розділилася Українська Міщанська Читальня“ в Снятині на дві частини, одна залишилася у паламаря Николая Комарницького, а друга частина перенеслася до хати Стефана Дутчака в місті. Одна звалась Бесіда (див.), а друга Просвіта, з якої постав пізніше „Боян“. Так пише історик Української Міщанської Читальні про роки 1890-ті.

Спочатку при Товаристві Боян існував тільки чоловічий хор, а опісля організовано мішаний хор, бо в Снятинщині появилася багато учительок з гарними голосами. Проби хору учительського відбувалися у залі співочого товариства Боян у Снятині (1911-ий рік). Управа Товариства відступала безплатно залю для учителів. (Семен Фодчук, журнал „Снятин“, ч. 13, ст. 1). Іван Палійчук в 1911-му році був диригентом мішаного учительського хору. Проби хору відбувалися, як вже сказано, в домівці співочого Т-ва „Боян“ в Снятині. Він виконував також сольові партії на скрипці.

Буковинський Боян підтримував дуже тісні творчі зв'язки з сусідніми товариствами, які ще раніше виникли у багатьох західніх українських містах. Року 1901-го, як вже було сказано, зроблена спроба скликати З'їзд усіх Боянів, котрий відбувся 29 червня того ж року. („Буковина“, 19 VII. 1901 р.).

„Ідучи зі Львова до Чернівців, Микола Лисенко зупинявся в Станіславові, Коломиї, Снятині“. В концерті, що відбувся на честь ювілята (Миколи Лисенка, прим. М. Б.) у Львові, брали участь станіславський, коломиїський та маріямпільський Бояни. В ювілейному ж концерті у Чернівцях виступав снятинський Боян. (Михайло Гринчишин, „Лине пісня Гуцульщини“, 1966 р.), а також „Снятин“, ч. 7.

Напередодні першої світової війни товариство Боян у

Снятині влаштувало концерт з нагоди столітніх роковин народження генія Тараса Шевченка. Промову виголосив мистець слова Василь Стефаник. Картина Миколи Анастазієвського більших розмірів, що представляла пастушка з сопілкою, довкола гуси, серед пасовиська, була головною прикрасою на стіні в домівці Товариства Боян, останньо на першому поверсі Народної Торгівлі в Снятині. Образ той постарав для Товариства Боян професор Іван Гдуля, математик, лемко, який вчив Анастазієвського в Реальній Школі. („Снятин“, ч. 4, ст. 3-4). Але видно, що Боян переходив з одного місця в друге і як розбито дім Народної Торгівлі, Боян перейшов до Читальні, що і записав Семен Зінкевич у своєму вірші: „Навіть Боян товариство, що з панів складалось, через довший час в Читальні хату винаймало“. (Історія Української Міщанської Читальні, 1970 р., ст. 52). Якийсь час був головою Товариства Боян Володимир Левицький, про що пише Зеновія Левицька: „Володимир Левицький був головою товариства Боян, а я була його заступником. Ми сходилися щосуботи, грали в шахи, читали газети та грали в карти, товариську гру угорського тарока. Боян оживлювався, ставало гамірно, в час святкових та літніх вакацій, коли приїздили студенти університетів, а головню з Кракова. Вони співали та виводили різні товариські забави, як пташок, гостинниця, телеграф, телефон, цензура, пословиця в образах.“ („Снятин“, ч. 3, ст. 3-4).

Можна тут додати, що це товариство в новіших часах переназвано на „касинове товариство“ Боян, бо вже такого професійного хору не було. По розв'язанні Української Гімназії, від 1925-го року воно перейшло до однієї з кімнат, найбільшої середньої, і там продовжало свою гарну товариську працю. До найактивніших працівників Управи треба зарахувати інженера Євгена Гоїва, Марусю Проць, Ірину Костинюк, та, очевидно, центром уваги завжди був Олекса Бордун, що пізніше став бурмістром міста Снятина. Там часто грали тарока, з великою колодою, що складалася із 72-ох карт, а дехто бриджа. Дехто вчитувався у політичні відомості по газетах, яких було там також багато. Приходило „Діло“, „Новий Час“, „Неділя“, та багато інших. Але не занедбувано також і співу — як перебував в Снятині співак Михайло Голинський, Товариство Боян запросило його дати концерт. Крім того у звичайний день він поділився своїми спогадами із своїх багатих турне. Також і Василя Тисяка запрошено на концерт. Ще треба додати, що крім періодичної преси, передплачувано також мі-

сячник „Боян“, що появлявся в Дрогобичі, а також сатиричний місячник „Зиз“, що почав виходити у Львові від 1-го листопада 1924-го року. Його передплата виносила тільки три золоті й п'ятдесят грошів на рік. Закінчуючи цей огляд енциклопедичним стилем, треба сказати, що Товариство Боян у всіх трьох фазах своєї діяльності було одним з кращих осередків товариського життя і воно надавало тон іншим. Для поглиблення цієї теми див. Музичне життя в Снятині.

БРАТСТВА — творилися в давніх часах з усіх верств суспільства. Вони обірали самі свій провід і рядилися після старого права „Руської Правди“, а потім Литовського Статуту, а ще пізніше, бо вже від 1448, після Магдебурзького права, яке респектували всі інстанції державних урядів. Див. гасла Цехи, Ремесла та інші споріднені теми. В найновіших часах в Снятинщині заіснували тільки братства церковні, яких звали „старші браття“ або інакше, а такі організації, де належали тільки жінки „церковні сестрицтва“. Ці організації покликали парохі, але де-не-де люди самі себе обирали на ті пости. Вони сповняли обов'язки у своїй церкві, збирали гроші, носили хоругви, виносили плащаницю тощо. Були шановані члени громад. „Для охорони православної віри і для догляду над життям постають братства“. (Бар. О.). Термінологія мінялася з поступом мови. Найдавніша назва в Снятинщині була братство, а потім брацтво або саме брацво, аж в найновіших часах названо братство.

БРАТСТВО (1) ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ НЕУСТУПАЮЧОЇ ПОМОЧІ існувало при церкві в селі Рожнові, канонно основане у 1932-му році, як також таке саме братство було у селі Завале.

БРАТСТВО (2) ТВЕРЕЗОСТИ було в таких селах: Микулинці, Новоселиця — канонно потверджене з 1906-го року, Рудники, канонно установлене з 1905-го року, Снятин, при парафії церкви св. Михаїла Архистратига, Тросянці, Устю над Прутом, Тулові. Всі вони взяли приклад із села Карлів, де воно було організоване одно з перших, бо ще в половині 18-го століття, за часів о. Андрія Воевідки, піонера відродження Карлова і околиць.

БРАТСТВО (3) ЦЕРКОВНЕ — такі братства існували майже при кожній церкві у повіті. Їх звали по різному, свічкові, звичайні тощо. Вони були у 26-ти селах Снятинщини: Белелуя, Красноставці, Микулинці, Ганківці, Альбінівка, Джурів, Завале, Задубрівці, Залуче над Черемошем, Карлів, Княже, Олешків, Келихів, Любківці, Попельники, Рудники, Русів, Стецева, Тро-

стянець, Тучапи, Заболотів, Демиче, Ілинці, Хлібичин Пільний і Борщів. У деяких, шематизми додають, що вони були без статутів, видно, що деякі мали і статuti, після яких рядилися.

БУДУЧНІСТЬ — так названо кооперативу в селі Микулинці, по відновленій діяльності.

БУНД — загальний жидівський робітничий союз у Польщі, який засягав своєю дією і на Снятинщину. В Снятинщині бував д-р Адольф Альтер від цієї партії і давав директиви своїм членам і прихильникам-жидам. Він досконало вивчив українську мову та стало містив у своїй газеті новини з життя українського. Ця група була найближчою до українських радикалів і з ними контактувалася, як надходили вибори до польського парламенту. Мала свій щоденник „Фольксцайтунг“, який дуже поборював жидівську газету „Хвіля“, видавану жидами в Польщі, в польській мові. Останній орган був більш шовіністичний, як польський орган в Кракові „Кур'єр Цодзенни“.

БУРМИСТР — бурмістр, з німецького бургомістр — посадник міста, якого після Магдебурзького права мали обирати, а таке право Снятин-місто одержав в 1448-му році. Одначе в тих часах насправді такої свободи не було. Бургомістр, голова міста в Німеччині й в Україні також його звали посадником. Він був намісником князя, якого найчастіше призначав на той пост сам князь. Виконував він судові, поліційні й загально-адміністративні функції. Пізніше щойно посадника де-не-де вибирали з-поміж радних міста. Як вгорі сказано, з Магдебурзьким правом ця посада прийшла і до Снятина. На місце єрарха став голова міста зватися бургомайстер, а наряд назвав бурмістр. Першим обраним в 1867-му році, в році, в якому Снятин одержав додатково якусь автономію, став Марцелі Немческі, який яко посадник іменований був Львівською губернією, став на чолі міста від року 1856-го, аж пізніше його вибрано бурмістром „до смерти“, яка настала в 1870-му році. Наступними бурмістрами були: Юстин Зубрицький, від року 1871-го до року 1876-го. Дальше містом рядили Маврикій Побуг-Нементоскі від року 1877-го аж до року 1891-го. За ним став посадником Титус Немческі, почесний громадянин міста Снятина, від року 1892-го аж до 1910-го. А від 1910-го до 1936-го (?), він також обраний почесним громадянином міста Снятина — Міхал Немческі. По його уступленні обрано Станіслава Косінського, який був аж до приходу большевиків в 1939-му році. Українська громада міста

Снятина вже давніше приготувлялася до зайняття цього посту і спочатку дала до Ради Міста, після закону, своїх людей, Снян Маслянка та інших, а на заступника бурмістра Олексу Бордуна, який пізніше став посадником. За німецької окупації в місті Заболотів став бурмістром снятинський земляк Омелян Керницький.

Ще до назовництва: із уведенням магдебурзького права появились бурмістри або бургомайстри і радци або райци [ратмани], які творили ратушу [магістрат] або громадську раду. Ратуша назва будинку, в якому містилася міська рада, магістрат. Див. споріднені гасла: Магістратський суд, Ратуша і Міська Рада.

БУРСА — це будинок, приміщення для учнів, гуртожиток студентської молоді. А тих, що там перебували, звали бурсаками. Так було від давен-давна. Спочатку приймали до таких інституцій тільки сиріт, пізніше дітей бідніших батьків, що не могли жити у приватніх домах „на станції“. Початки бурсацького життя в Снятині припадають на роки 1900-ті, в часі побудови різних шкіл для повіту: виділової, жіночої і Реальної Школи. Бурсу удержували з публічних фондів, добровільних датків, а то і примушували доплачувати батьків за дітей, що в тій бурсі перебували. Дехто доплачував по 8 корон австрійських на місяць.

БУРСА УПТ (1) — належала до найстарших бурс в Снятинщині взагалі. Постала при кінці 19-го століття. Нею завідував кружок УПТ (див.). Містилася у власному будинкові при вулиці Вірменській. В сусідстві був костелик і монастир сестер Феліціянок. Керівником бурси був вже тоді пенсіонований учитель Ілля Федорчук, секретарював учень середньої школи Михайло Плешкан. Виховниками були Олекса Бордун, Семен Фодчук, Володимир Палятинський і деякі інші. Їх звали настоятелями. Були також патрони бурси: проф. Іван Гдуля, отець Йосиф Проць та інші. Будинок бурси мав простору, велику кімнату з ганком до Вірменської вулиці. До дому входилося з бічної вулички, через подвір'я, бо ганок ніколи не відкривався. Входилося до коридорчику з кам'яною долівкою. По лівій стороні була простора кухня з коморою, по правій — менша кімната. Середніми дверима входилося до передпокою. Були великі засклені двері, які вели на ганок, а по обох боках дверей, вікна. З передпокою входилося до двох просторих кімнат, в яких жили учні. Був гарний овочевий сад. На подвір'ю були різні господарські забудовання: дров'ятня, стайня,

де кормили порося, були ще клітки для кріликів, та інше потрібне приладдя для господарення інституції. (За Миколою Секретарем, „Снятин“, ч. 6, 1971-го року). В цій бурсі проживали мистець Микола Анастазієвський, інж. Михайло Плешкан та інші учні середньої школи і виділової. Ця бурса згоріла в час першої світової війни.

БУРСА (2) ПРИЮТ РІДНОЇ ШКОЛИ — містилася в домі, на ерекціональному ґрунті, служила для бідних дітей, якою від 1900-2 відав о. Йосиф Проць. Вона в часі першої світової війни погоріла, властиво розбита при наступі російської офензиви. Цю бурсу звали також приютом — захоронкою. В 1930-их роках почали її відбудовувати, а закінчили в 1935-му році. В ній одержали приміщення діти всіх шкіл, народніх, середніх із Снятина та повіту. Будувала „Рідна Школа“ на ерекціональному, до того часу ґрунті, який подарував єпископ Григорій Хомишин. Учнів у бурсі було около 35. Було чотири кімнати на долині й дві кімнати на горі. Завідував цією бурсою о. Йосиф Проць, а керівники мінялися.

БУРСА (3), яка на короткий час, бо від 1924-го року до побудови нової бурси при Вознесенській церкві, існувала бурса при Вірменській вулиці, в домі Данцевичів, в якому раніше була Українська Гімназія. Нею відали Андрій Пішак і Микола Бажанський. Було в ній 14 учнів, які повинні були платити по 36 золотих на місяць, але деякі бідніші були звільнені оплат. Учні в тій бурсі давали де-коли свої власні представлення, вистави тощо, для збагачення фондів, які не вистачали на удержання бурси. Вона була вже під керівництвом „Рідної Школи“.

БУРСА (4) — це польська бурса, яку побудовано в 1905-му році, звалася іменем Адама Міцкевича, яка містилася в сусідстві Ради Повітової. Цією бурсою відала організація Товариства Школи Народної, що в скороченні звалася ТСЛ. Вона служила для молоді шкіл середніх тільки для поляків. Один тільки був випадок, що викинений за непослух українець перейшов до тієї бурси. Але було більше українського походження дітей в тій бурсі, а це так званих латинників, про яких дещо згадано у книзі „Краса Снятинщини“. Побудовано ту бурсу старанням Тадеуша Зайончковского. Оплата в тій бурсі була вдвічі меншою, як в українській бурсі. Патронами в тій бурсі були поляки-дідичі — меценати.

ВВЕДЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ В ХРАМ — так звалася церква у селі Новоселиця, з 1884-го року, але парафія в

тому селі існувала вже в 1670-му році. Нарід звав її „Воведення“.

ВЕРМАХТ — з німецького Вегр — зброя і махт — сила. Збройні сили гітлерівської Німеччини від 1935—1945 рр. Перед тим в Німеччині військо звалося Райхсвера. До Снятина надійшли ці війська в липні 1941-го року, їхнім командантом був полковник Боссе. Вони поводитися дуже коректно і ніяких скарг українське населення проти них не мало. Квартирою їхньою була одна з народніх шкіл.

ВЗАЄМНА ПОМІЧ галицьких і буковинських учителів, основана ще в 1904-му році. Мала тоді вже около 50 відділів. Це Товариство видавало свій професійний місячник „Промінь“, що появлявся у Вашківцях над Черемошем. В Снятині створено Окружний Відділ Взаємної Помочі галицького і буковинського учительства стараннями управителя школи у Волчківцях Василя Равлюка. Назва первісна звучала „взаємної“, бо так тоді наказував тодішний правопис. Спочатку підписано статут і поладнано вступні формальні справи. Дня 1-го січня 1905-го року зібралося свідоме вчительство на перші загальні збори, прочитано статут товариства і вибрано управу, до якої ввійшли: Василь Равлюк з села Волчківці, як голова, Іван Голубович з села Карлів, містогорова, Семен Фодчук з Орельця, секретар і Марія Шмериковська зі Снятина, скарбничка. Згідно із статутом члени Окружного Відділу мали право відбувати свої збори, сходини, улаштовувати доповіді, давати вистави, концерти і відбувати прогулянки по горах та по селах. Місячний внесок для членів становив одну австрійську корону. Членські вплати пересилано до централі у Львові. (За С. Василевим: „Праця вчительства в Снятинщині“, 1955 р.). З деякими змінами це Товариство продовжало свою висококультурну діяльність і по війні. Починає себе звати вже Взаємна Поміч і тільки для Галичини, бо ж Буковину зайняли Румуни. Мало кілька сотень членів і свій орган „Учительське Слово“ що появлявся у Львові при вулиці Оссолінських, число 8. Подібне Товариство заіснувало і на Буковині, але під назвою „Каменярі“, до якого належали дальше і наші вихідці із Снятинщини, що залишилися на Буковині. В 1921-му році, по уступленні Василя Равлюка, головою Окружного Відділу Взаємної Помочі обрано учителя Івана Білоуса з Кулачина. По його трагічній смерті, головою Взаємної Помочі став головою Семен Фодчук, який головував аж до 1935-го року. Від

того часу відомостей про діяльність цього педагогічного товариства немає.

Взаємна Поміч українського вчителства гуртувала в 1933-му році у 54-ох відділах 2700 учителів народніх шкіл, а „Учительська Громада“ в 14 філіях 420 членів. Мали такі органи: „Учитель“; „Українська Школа“ і „Шлях виховання і навчання“. Вона закупила у Львові два доми при вулиці Листопада і Якуба Стшеме, у Ворохті побудувала оселю, де під час вакацій з'їздилися учителі на відпочинок. Великою заслугою цього товариства є створення Таємного Українського Університету у Львові, в якому студіювало багато земляків із Снятинщини також. Воно мало в статуті припис про права проводити курси вищої освіти, отож і на основі цього статуту було відкрито наперед курси вищої освіти у Львові, які з часом перемінилися в Український Університет, що прийняв назву „Тайний Український Університет“, який протривав у катакомбах аж до 1925-го року, коли то польська поліція впала на його сліди і виарештувала багато студентів та професорів. Надзвичайним членом Взаємної Помочі був посол д-р А. Могильницький. В Снятинщині чогось її, цебто Взаємну Поміч звали Учительська Громада.

ВИБОРИ ДО ВЕРХОВНОЇ РАДИ СРСР і УРСР — про ці гротескові вибори читається в советській пресі: „День виборів до Народних Зборів 22-го жовтня 1939-го року. У голосуванні взяло участь 4,433.997 осіб із загальної скількості 4,766.275 виборців, тобто 92.83%. За висунутих кандидатів голосувало 4.032.154 чоловік або 90.93% всіх виборців“. (Товариство історичної справедливості, Збірник.) „Прийняті Народними Зборами історичні рішення про входження Західної України до складу УРСР та інші постанови: конфіскація поміщицьких і монастирських земель, націоналізація банків і великої промисловості“ (там же). „Яскравим свідченням підтримки населення політики комуністичної партії стали вибори до Верховної Ради СРСР і Верховної Ради УРСР, що відбулися 24-го березня 1940-го року. До виборчих урн прийшло 5.036.295 виборців, з яких понад 98% віддали свої голоси на кандидатів єдиного бльоку комуністів і безпартійних“. (К. Дмитрук). А цей автор таки вже перестарався. Додав шість відсотків більше голосуючих і славословив. Словом гротеска, а не вибори. З приходом советської влади прийшло багато нового назовництва, яке жило і завмерло:

ВУЗ — Вищий Учебний Заклад.

- Дитсад — дитячий садок, або дитясла — дитячі ясла.
- Дніпрельстан — широко реклямований десятиліття проект, що коштував марно витрачених мільйонів карбованців, багато заарештованих, запідозрених у саботажах і багато загинулих невинних людей.
- Жовтеня — упередшкіллю, підготова до піонерів.
- Завком — заводський комітет.
- Закс — скорочене від „Запис актів громадського стану“.
- Уряд метрик і шлюбів. На місце парафіяльного церковного уряду.
- Комінтерн — комуністичний інтернаціонал.
- Комнезам — комітет незаможників. Перестав існувати.
- Комсомолец — комуністичний союз молоді.
- Куркуль — термін, який надали комуністи господарям-власникам, які від найдавніших часів працювали на своєму власному шматкові землі. Від них ту землю відібрали, надали їм епітет куркуль, виселили його на Сибір або заморили голодом.
- Лікнеп — дослівно це ліквідація неписьменності. Перестала ця назва існувати. Вона появилася коротко в часи українізації.
- Наркомос — народний комісаріят освіти. Перестав існувати.
- НЕП — нова економічна політика, за часи якої була і створена українізація.
- Облвійськомат — обласний військовий комісаріят.
- Облвно — обласний відділ народної освіти.
- Партком — партійний комітет.
- Парторг — партійний організатор.
- Педінститут — педагогічний інститут.
- Піонери — організація молодих.
- Політрук — політичний працівник, агент політичної установи, донощик, наглядач над робітниками.
- Продподаток — советський податок.
- Робітфак — хата-читальня. Вже не існує тепер.
- Сельсовет — сільрада.
- Сільмаг — сільський магазин.
- Стахановець — людина, що пішла слідами Стаханова.
- Дорівнав або перевищив заготівлю.
- Трудодень — день праці.
- Чекіст — член установи ЧЕКА (черезвичайка).
- Червоноармієць — вояк Червоної Армії.

ВИДІЛОВА ШКОЛА — в її початках містилася в кімнатах магістрату. Тільки для хлопців. В той час дівчатам вище чотирьох клас не допоруалося вчитися дальше. Був директор і трьох учителів старших і шість молодших. Вона для Снятинщини великим надбанням, виховала сотні молодих людей, які не мали змоги пізніше продовжати своє навчання у вищих школах. Заснована 1880-го року, властиво вона створена раніше, але стає відомою із перших статистик щойно в 1880-му році, при переписі населення. Учителем тієї школи, одного з перших називають Ярмоловича. Можливо, що і він був директором. В 1907-му році в усій Галичині було тільки 96 виділових шкіл, дві з німецькою мовою навчання, а 94 з польською мовою навчання. Не було ані однієї з українською мовою навчання. З цих 94-ох шкіл 56 знаходилося на чисто українській території, з них у 44-ох школах українська мова була обов'язковою, а в 12-ти надобов'язковою. А що таких фахових, заавансованих учителів до Виділових Шкіл в Українців було дуже мало, тому ті предмети з мовою українською, як надобов'язковим предметом занедбувалося. Цей приклад також можна примінити і до Снятина — міста. Вона була одна із найстарших і містилася на другому поверсі магістратського будинку. В одній з тих клас в 1881-му році засновано Українську Міщанську Читальню (див.). Але пізніше, на проби хору, які провадив о. Т. Кобринський, учитель поляк, хоч сам не був шовініст, під тиском польської опінії — заборонив дальші проби хору, та зібрання членів читальні, які провадив тоді пробоевий наш священик о. Кобринський. Так що проби перенесено до старенької тоді церкви св. Трійці. — Ця школа проіснувала аж до першої світової війни. З реформою всього шкільництва її не відновлено по світовій війні.

ВИКОНКОМ — виконавчий комітет, громадський уряд за большевиків, головою якого був українець Кононенко.

ВИРІБ КИЛИМІВ — підприємство, що зорганізовано в селі Завалє. Спочатку воно існувало, як приватна власність, а спісля перейшло на акційну спілку. Виробляли гарні килими, ліжники тощо. Ринок збуту таких продуктів захопило гуцульське килимарство і завалівське не могло вдержати конкуренції. Умови праці не були такі як у Косові й хоч завалівські килими своєю якістю не уступали гуцульським, але не мали таких добрих організаторів збуту, як мав їх Косів.

ВИШКІЛ НОВОБРАНЦІВ — така формація заіснувала в місті Заболотів. Цей вишкіл тривав перманентно за часів Ук-

раїнської Вільної Держави в 1918-19 роках. Вишколом відав поручник Голота. В останньому році було 800 новобранців, що походили з усього снятинського повіту. З них тільки 600 зголосилося до дальшої служби в Українській Державі на сході. Капеляном того військового твору був о. Іван Пісецький, парох поблизького села Корнева, що вже належав тоді до повіту Городенка. Великий патріот, громадський діяч. Його проповіді до вояків були переконливі, що загрівали душу вояка до дальшої боротьби за свою державу і перетривали до кінця життя у слухачів.

ВІДЕНСЬКИЙ ПАРЛЯМЕНТ — див. Австрійський парламент.

ВІДРОДЖЕННЯ — протиалькогольне товариство було відомим в Снятинщині навіть і в тих місцевостях, де воно не мало своїх гуртків. До читалень надходила література, якою багато людей зачитувалося і старалися жити після його програми. Найголовнішою акцією того товариства було проводити свята без алкоголю, який накоїв стільки лиха в минулому. Зорганізовано вітку цього товариства в селі Микулинці, ініціаторами якого були Степан Касіян — Миколи і Дмитро Костащук — Івана.

Організація протиалькогольного і протинікотинного товариства „Відродження“ постала у Львові в 1908-му році. Воно поставило у свій статут безпощадну боротьбу з алкоголем. І воно виконало своє завдання. Врятувало багатьох людей від руїни, всякого нещастя. По війні воно відродилося і ще з більшою силою продовжало свою корисну працю. В 1938-му році воно мало 18 філій і 124 гуртки. Централь містилася у Львові при вулиці Чернецького 26. Історія цього товариства бере початок від Святої Тверезости чи Братства тверезости. (див.). Абстинент — це повздержливий взагалі, а найчастіше це слово примінялося до алкоголю.

ВІРОВИЗНАННЯ — після різних статистик, в різних часах можна замітити, як ця рубрика дуже мінялася. Наприклад в 1880-их роках в самій Стецеві „інших віровизнань“, цебто не греко-католицької віри — було 14 осіб. (Сл. геогр., том 11, ст. 314). В селі Трійця, в тому самому часі було інших віровизнань — 6 осіб. В тому самому році в селі Тучапи було „незнаного віровизнання“ 4 особи. А в пізніших роках зникають зовсім ці „іншого“ віровизнання люди. Де вони поділися? Невідомо. Див. Акатолики, Безвірні, Атеїсти, Балтисти тощо.

ВЛАСНА ПОМІЧ — так названо кооперативу в селі Белелуї.

ВОЗДВИЖЕННЯ ЧЕСНОГО ХРЕСТА — такі церкви були в селах: Джурів, з 1828-го року, Келихів і в Потічку.

ВОЗНЕСЕННЯ ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА — так звалася церква в селі Стецева.

ВОЗНЕСЕННЯ ГОСПОДНЬОГО — звалися церкви у селі Тростянець, з 1895-го року, Демиче, з 1865-го року, в Снятині, найстарша дерев'яна, посвячена 1876-го року, метрики мала від 1775-го року. Звали їх по народньому „Вознесенськими церквами“.

ВОЗНЕСЕННЯ ХРИСТОВОГО — були церкви в таких селах: Волчківці, горішний кут, з 1863 року, в селі Княже, з 1847-го року.

ВОСКОБІЙНІ — це вироби з воску, належали в Снятині до популярного ремесла, в давнині, коли ще не було ламп нафтових чи газових. Виробляли з воску свічі, свічечки різного рода. Майстер, що виробляв такі свічки звався свічар, а то й подекуди свічник. З воску, стеарини або різного лою, чи олію робили свічки, що коштували дешевше, як інше світло. Вкладали в середину гніт, волокно, яке горіло і, топило довкола віск. Зовсім подібний вигляд до свічки нашого часу, тільки різниця, що матеріал був зовсім інший, примітивніший, чадів у хаті до безтями. Віск на продаж виробляла воскобійня, вже відома в XIV столітті в Снятині. Найбільш відомим осередком в тих часах був Львів, не тільки в Україні, але і поза нею. Вироблювання свічок належало церковним братствам, але були окремі приватні підприємства — виробництва, власниками яких були вже вірмени і жиди, що прийшли на готове і забрали ці ремесла в свої руки.

Дещо із словника воскобійницького:

Парафіна — з французької і латинської мов — дестилат нафти, озокериту, бурого вугілля абощо. Суміш твердих вуглеводів. Біле воскоподібне тіло, плаваюче близько 50 ступенів. Виділяється з перегонної нафти, вуглеводористий мінерал, добрий до вироблювання свічок. В Снятині в давніх часах була парафінова фабрика.

Стеарина — кислота, що складається з багатьох товщів, безкольорова, немає запаху і смаку. Кристалізується листочками. Топиться при 62-64%. Розчиняється в алькоголі й в гарячому етері. Уживали для виробу свічок і мила у виді солі.

Сукати свічку — вислів виробника, що виготовляв свічки.

Трійця – трираменна висока свічка у дерев'яному свічнику, прикрашена висушеним зіллям: любистком, васильком, чебрецем і білими стрічками. З нею набожно зустрічали священника із свяченою водою, а також з нею на Йордан святили воду.

ВОСКРЕСЕННЯ ХРИСТОВОГО — була церква в селі Попельники, з 1842-го року.

ГАЛИЦЬКИЙ СОЙМ — автономний сойм, що складався із 161 послів, в тому числі було 12 вірилістів, цебто архиєпископів, 5 єпископів, трьох ректорів університетів і політехніки та один президент краківської Академії Наук і 149 послів, з яких було 44 від курії багатих дідичів, трьох від торговельних і промислових палат, 28 від громадян міста, а 74-ох від сільських громад. Вибори по 4 курії, двохступневі, по 3 і 4, голосування відбувалося відкритим. Із послів цього сойму бувало поляків 128, а українці мали тільки 21. Крайовий сойм був однопалатний, членами цього сойму були, крім вибраних і вірилісти, цебто члени з урядів своїх, які в той час займали. „Уряд розписав у падолисті 1860-го року вибори до Галицького Сойму, які переведено в марті 1861-го року. Открийована урядом виборча ординація засуджувала український нарід у Галичині, більшість краю, на безсильну меншість у соймі та викликала була велике невдоволення, але його зацитькали урядові круги обітницею, що українському населенню не дадуть зробити кривди. При допомозі уряду переведено до сойму 49 руських послів“. (Академік Кирило Студинський: „До історії взаємин Галичини з Україною в рр. 1860—1873, Київ, „Україна“, кн. 2, 1928 р.). Інші джерела подають, що в році 1861-му на всіх послів 150 українці мали 46 послів. В році 1876-му тільки 14! В 1889-му році на всіх 150 послів, українці здобули 17 послів. В 1901-му році, не зважаючи на те, що українська національна свідомість за останніх 90 років значно зросла, на 161 польських мандатів українці тільки здобули 13 послів. Пізніше число послів трохи зросло, але ніколи не піднеслося вище 20-ти послів. Щойно в 1913-му році піднеслося до 30-ти послів. Помимо спроб шахрайства, які провів намісник Галичини, поляк граф Андрій Потоцький в 1907-му році, українці безупинно працювали далі і таки досягли своїх успіхів. Від Снятинщини були між іншими послы до того сойму: о. Кирило Гаморак, о. Іван Озаркевич, Іван Сандуляк та деякі інші. Їхня платня була 10 австрійських корон на день.

ГАНЧАРСТВО — поширене ремесло, підприємство. Ганчар, той, що виробляє і продає глиняний посуд: горшки, гле-

чки. Від того, похідні: ганчарювати — займатися ганчарством, ганчарня — будівля, де є його варстат. Дехто зве ганчарство. Воно відоме в Україні вже в дуже давніх часах, ще яких п'ять тисяч років до народження Христа. Досягнуло великого ступня розвитку в часи трипільської культури. (Див. „Краса Снятинщини“). Спочатку в примітивній формі, а далі воно вдосконалювалося. У століттях XIV і XV заіснували західні впливи в українському ганчарстві, настала нова техніка, і що найголовніше, прийшли організації цехів, що дало змогу забезпечити виробництво і збут. Вже в XVI-му столітті з'являється полив'яний посуд, значно кращий формою і якістю. Найкращим знавцем його проф. Володимир Січинський. Найперші ганчарські цехи вже виникли на західних українських землях у XV-му столітті і звідтіля вони поширилися в Україну. Відома українська кераміка з осередками на Полтавщині (Опішня), Поділля і Покуття, яке має характерні форми і орнамент. В 1545-му році ганчарськими центрами стають Гологори, Старий Самбір, Галич, Коломия (12 ганчарів), Снятин (2), Теревовля (2), та інші. На підставі рукопису історика І. Крип'якевича: „Ганчарство західних земель України XV—XVI століть“, подав у книжці К. І. Матейко: „Народна кераміка західних областей Української РСР XIX—XX ст.“, Київ 1959 р.). А далі автор тієї праці пише: „На окрему увагу заслуговують великі глибокі товстостінні миски, що вживалися як допоміжний посуд для приготування їжі, тіста тощо. Для зручності по боках стінок вони мали одне або й два вуха. З часом ці миски змінили свою форму (стінки стали більш похилими) і вживались як тази. Виробляли їх у львівській (Сокаль, Лагодів), Дрогобицькій (Судова Вишня, Комарне), та в Станіславській (Косів, Кути, Пистинь, Снятин), областях. В Лагодіві та у Снятині поливали їх коричневою поливою, в Судовій Вишні, Сокалі, Косові, Кутах і Пистині — білою та розписували рослинним, великих розмірів і геометричними орнаментами. Такі миски звичайно зберігали на полицях або на дерев'яних різьблених мисниках“, (тамже). А далі автор пише: „Для полив'яного посуду характерна поліхромість розпису. Поливають здебільшого миски, дзбанки, баньки, горщики, рідше ринки. Найчастіше поливу роблять зеленого (Потелич, Бібрка, Львівської області, Комарне, Дрогобицької обл.), коричневого (Снятин, Галич, Войнилів, Станіславської обл.), та білого (Косів, Кути, Пистинь, Станіславської обл., Сокаль, Львівської обл., Товсте, Тернопільської обл.), кольорів. По-

лив'яний посуд буває звичайно розписаний геометричним, рослинним і тваринним орнаментом“ (тамже). До найстарших праць про ганчарство існує студія Л. Вербицького: „Вироби ганчарські з Косова. Взори промислу домашнього селян на Русі“, Львів 1882 р.

Після урядового звідомлення Торговельної Палати у Львові в роках 1868—1870 в повіті Снятинському було 8 ганчарів, які виробили 470 золотих ринських. Страви варять у глиняних, темних, не полив'яних горшках, які купують на торгах і ярмарках у косівських або снятинських ганчарів. Так як глиняні горшки виглядають примітивно, то миски є вже кращими, поливані зеленою барвою на білому тлі. (Мрочко). Ці горшки чи горщики легко нищилися, згоряли на довшому вогні. І їх модерний час мусів заступити спіжевими з криці, сталі тощо. Але в народі залишилися приповідки, з яких одна дуже характерна: „Нехай горшки б'ються, на ганчарову голову“. Є багато інших, як „Не святі горшки ліплять“ або „Так їхати з бабами, як ганчареві з горшками“. „Так, було двох ганчарів у Снятині, оба поляки. Один звався Вішньовський, який мав свій варстат і піч до палення при вулиці, яка йшла від Василя Мартинця до Віксича Івана. Казьо і Юзьо, два брати. А другий називався Гаєвські, жив і мав піч до палення при вулиці, яка йшла від Магістрату в долину, Стецівська, а від неї перед Шатнером ішла дорога попри Лаврентовича, де його донька була заміжня за Влодзя Лашкевича, над яром і зараз за Яром жив і виробляв горшки Гаєвські“. (З листа Степана Сідлярчука, з 29. XI. 1977-го року.) Було більше ганчарів у Снятині. Були також і в декотрих селах Снятинщини, як в Демичу та інших.

Дещо із словництва ганчарів:

Альбіт — з лат. мови — білий. Мінерал кляси силікатів, білий патрієвий польовий шпат. Використовують його у керамічному виробництві.

Ангоб — з французького — тонкий шар глини, який наносять на поверхню керамічного виробу ще перед випаленням, щоб закрити колір або грубу структуру матеріалу. Ангоб буває найчастіше білий, але є також кольоровий.

Гладун, гладунчик — рід горщика.

Глей — глина, має в собі дещо карбонатів, відрізняється від звичайної глини своєю липкістю і синім кольором. Вживається в кераміці-ганчарстві. Глеєм обмазують деякі господині призьби, а навіть хати. Мазанка.

Глек-гличик — носетка. „Марія встала та пішла з глеком по воду до криниці“ (Т. Ш.).

Глина — глеюка, глеювати — для розмальовування посуду. Сірого кольору.

Глиняник — посудина, в якій розробляють глину до розмальовування.

Гончар—ганчар — майстер, який виготовляє з глини посуд, кахель (кахлі) та інші вироби.

Гончарський круг — веретено кружка або колесо.

Горщик—горшок, горщечок, горща, горщикок, горщатко, горня, горнятко, горнець.

Жорна гончарські, не мають лаб і колоди, а камінь, що лежить в обичайці, над ним кросна і жорнівка чи погоняч з жолобом.

Зелінка — зелена мідяна краска у гончарів.

Здзінівка — по-польськи здунська глина ганчарська.

Камінь — див. у ганчарських жорнах.

Каолін — біла глина, з якої виробляли горшкарі посудину. Інакше фарфор. Досить часто повені наносили таку глину. У нас її звали глеєм (див.). Відміна справжнього фарфору. За нею шукали ганчарі по берегах річок.

Кераміка — промисел, що виготовляє з глини вироби, посуд і для прикраси. Так звать також і тих ганчарів, що тим займаються: керамік.

Козел — чотиригранний стовп або підставка для черіня, ганчорської печі.

Коник — частина ганчарського круга. Дерев'яна дощечка, прибита одним кінцем до скам'ї, з виїмком на другому кінці, де входить веретено.

Круг — це станок у ганчарів, його варстат, приладдя. Вертикально установлене веретено, яке своєю п'яткою спінем обертається в підшипнику, положеному на полу. Верхній кінець веретена прикріплений до дошки, яка зветься лавиця, при допомозі жабки, дощинки з ямкою. Внизу на веретені нижній круг, спідняк, порушуваний ногами, а у верху верхняк, менший круг, на котрому формується посудина. (Шухевич). „Круг таргонить“ (Словник Д. Єварницького).

Лавиця у ганчарів — до неї прикріплений ганчарський круг, на нім лежить глина, стоять жорна та інше. (Шух. I. 260—262).

Мисошник — ганчар, який виробляє тільки миски глязурою. „Промишляють вони мискоробством і зуться полив'я-

никами: між ними тільки один гончар.“ (О. 1862. У. 20).

Печина — шматок глини з печі.

Плесканка — глиняна посудина, в роді більшої пляшки, для горілки, у вигляді плоского круга з горлом. Носять її на шнурку почерез плече. (Шух. I. 270).

Побіл — ганчарська глина, глинка, фаянсова, або мула.

Побілка — глазур з білої фаянсової глини, якою покривають глиняну посудину перед розмалюванням (Шух. I. 262).

Поливати — глязювати, покривати глазурою посудину. (Шух. I. 264).

Полив'яник — той, що робить полив'яні горшки, миски, взагалі всяку посудину.

Потаска — у горшкарів, дерев'яна, часами залізна кочерга у вигляді літери Т, для гребання у печі, в часі печення.

Пригробиця — вхід до приміщення з ганчарською печею.

Примуток — бічна стіна ганчарської печі. (Шух. I. 263).

П'ятрини — у ганчарні кілька полиць, де виставлена посудина.

Скудельник — найдавніша, літописна назва ганчарів в Україні. „Скудельники, цілими родинами розминали в ямах зеленкувату й червону глину“. (Скляр.).

Сльоси — нижня частина ганчарського горна.

Смальта — синя краска, виготовлена з кремнекислого кобальту. Вживається для прикрашень скла, фарфорових і ганчарських виробів. Мозаїки. Звуть також шмальтою.

Спиця — частина ганчарського круга.

Сподень — частина ганчарського круга.

Тава — місцева назва Снятинщини на макітру. Служить до начиняння риби тощо.

Черепиця — дахівка, яку також виробляли з глини, окреме ремесло, споріднене з ганчарями.

Черінь — верхня частина ганчарського круга.

Полтавські назви ганчарського круга: веретено, п'ятка, порплиця, лучка, лава, коник-жабка, спідняк, сподень, верхняк, кружалко. Круги бувають шльонський, головатий, шестерня, волоський. Наводиться тут, як наглядний доказ єдності в українському назовництві. Селянин Снятинщини в 19-му столітті називав своє „начиня“, так як і полтавський українець. Хоч зв'язку між ними в той час не могло бути із-за твердих кордонів. (Назви взяті з праці М. Ф. Кричевської: „Назви посуду ганчарського промислу Полтавщини“, Київ, 1954 р.).

ГАРБАРНЯ — це будинок і підприємство, в якому виправ-

ляли шкіру. Розвиток скотарської промисловости спричинився до поширення шкіряного промислу, якого названо гарбарством. Воно у Снятинщині було ще на досить низькому рівні. Гарбарня переробляла тільки місцеву сировину. Виробляла підосви до взуття, ремінь для млинів та юхту на чоботи. Вона виробляла шкіру на кожухи, киптарі, пояси тощо. В усій Галичині було тільки 12 гарбарень. Станиславівське Воевідство мало 7 гарбарень, в яких виправлювано шкіри з рогатої худоби 1,542.600 кілограмів, а 25.535 кінських шкір, 123.701 телячих. Статистика з 1922-го року, на жаль, не подає скільки вичинено шкір козячих, овечих та інших.

В барвництві до гарбування шкір вживали галууну. Це злука солі потасового та алюмінійового сірчану. Шкіра гарбована галуном, робиться м'якою, гнучкою й пружистою. З такої шкіри можна навіть виробляти рукавички, але Снятинська гарбарня не була вивінувана в добру, прецизну апаратуру. Вона тільки шкіру чистила, виправляла, а спеціальну коштовну виправу робили інші майстерні. Наприклад, „боксової“ шкіри в Снятині зовсім не робили, її спроваджували для шевців. Здерту й виправлену шкіру різних тварин, звичайно ссавців використано у цій галузі промисловості. З неї користали в першій мірі шевці, римарі, сидельники, кожем'яки-кушнірі та гарбарі, як їх нарід звав. З тих шкір виготовляли чоботи, постолі, жіноче взуття, ремені, пояси, щити, сагайдаки, сідла, шапки, а також чоловічі рукавиці. Оскар Кольберг пише, що тому промислові „не дуже мужик покутський присвячується, тим більше, що зручніших знаходиться в кожному ремеслі жидів — а в гарбарстві і миловарстві — вірмен“. („Покуття“, том I. ст. 68). „На Покутті й на Буковині було розвинене гарбарство“. (Українська Енциклопедія, т. I. ст. 1036). Ксаверій Мрочко твердить, що в Снятині було дві гарбарні. Генрик Сайдлер в 1930-му році реєструє в Снятині тільки одну гарбарню. Дійсно, це відповідає правді. Стара гарбарня знищена у війні. По війні існувала тільки одна гарбарня на границі Снятина-міста, а передмістя Балки, чи як називали „коло жолоба“.

Дещо із словника:

Білити шкіру — натирати милом. (Шух. I. 254. 2).

Вичиняти — виправляти шкіру.

Гамбарня — гарбарня, народне слово. „Кору з дуба попообдирано і забрано до гамбарні, ото, де шури чинять, то й гамбарня зветься.“

Гашпиль — з нім. Гаспель, молотило, коловорот. Дерев'яний чи бетонний бак з мішанкою для промивання, знозольвання, м'якшення й дублення шкір.

Дубити — виправляти шкіру. (Верхратський, 412).

Заживок — середня частина шкіри.

Льтиця — почищена від шерsti овеча шкіра.

Ірха — або замша, делікатна шкурочка з оленів, серн, козуль, телят, овець, кіз, виправлена з допомогою трану та інших товщів. Вживається тільки на виріб рукавичок та інших люксових виробів. Відоме підприємство від давніх часів. Наприклад, у Снятинщині були популярні сап'янові чобітки.

Кожар — кожум'яка, мнець.

Кожем'яка, кожум'яка — гарбар, а також кожар, що відповідає кушніреві. Кожум'яка також чинбар, гарбар. „Кожух на пів милі чинбарським квасом пахне“.

Личко — верхня частина шкіри.

Луга — галун, яким обливають шкіру в чинбарстві-гарбарстві.

Ніздря — спідня частина шкіри.

Смушкова — шкіра з ягнят, смушкова шапка.

Шкапова — шкіра з коней.

Шкіра, шкурка, шкура іноді також кожа.

Шкурутяний — шкіряний.

Юхта — шкіра з вола.

ГІМНАЗІЯ — в Снятині звали Гімназія. Див. Реальна Школа і Українська гімназія.

ГОДИННИКАРСТВО — було відоме в Снятині від давніх часів, а з приходом вірмен і жидів до Снятинщини воно прибрало ширший розголос. До найбільш відомих належав жид Гольдшмідт, що мав свій варстат годинникарський напроти аптеки Немческого. Мав великий вибір годинників. Звали його дзигармайстер. Було в Снятині й в Заболотові ще декілька інших годинникарів. Існували вже в 19-му столітті стінні годинники, з дерев'яною коробкою, що носили різні назви, як куранти тощо. Були кухонні годинники, а найбільш популярними були кишиневі, рідко появлялися годинники на шию для багатих жінок. В давніх часах годинників на руку не було. Найбільш відома фірма, що доставляла годинники була фірма Роскопатент.

Затямилися деякі назви:

Зигар — зигарок — годинник.

Квадранс — з лат. чверть години, четвертина чогось взагалі.

Роскопатент — німецька фірма, яка доставляла перші великі кишeneві на ланцюжку годинники. Пізніше прийшли швайцарські, а вже в новіших часах появилися годинники на руку.

Цайгер — вказівка чи, властиво, вказівник.

Цибуля — жартівлива назва годинника.

Циферблят — бляшана дощинка з числами або також літерами на годиннику. Найчастіше римськими числами від 1—12. Назва циферблят вживалася також на пошті, в телеграфі та на інших предметах.

ГОСПОДА НАШОГО ІСУСА ХРИСТА — так звалася церква в селі Потічок, а дехто зве її Воздвиження Чесного Хреста (див.). Чи було дві церкви в Потічку? Важко сказати, але могла настати зміна в назві.

ГОСПОДАРСЬКО-СПОЖИВЧА КООПЕРАТИВА — існувала в селі Карлів. В тій кооперативі працювала довгі роки Ядвига Онищук. Було кілька інших кооператив по селах, що мали вивіску „Господарсько-споживча кооператива“.

ГРЕКО-КАТОЛИЦИЗМ — найсильніший релігійний рух, що домінував у Снятинщині. В 1880-му році було в Снятині 4,306 осіб греко-католицького обряду. А всього населення в той час було 10832 особи. В повіті в 1890-му році було греко-католиків 61,161 або 80.4% всього населення. В 1938-му році після докладної статистики епархії в Станиславові у Снятинському повіті було 69.766 греко-католиків, у повіті, який був розділений на три деканати. (див.). У народі з'явилося багато приказок, пов'язаних з церквою і священниками, а також з'явилося багато висловів талановитих великих людей у їхніх писаннях:

У жидівство ані у бесурменство намовляти не можна (Ст. Л.).

Який піп, така й парафія, такі й парафіяне. (н. пр.).

Не можна маєтностей церковних ані заставляти ані продавати (Б. Н.).

Да пойди до жида-рандаря, да положи тарель, що б позволив церкву одчинити. (Н. П.).

До реєстру заборонених книжок заведено і Євангелію, видруковану у Відні українською мовою. (Кн.).

Чоловік мислить, а Бог керує. (н. пр.).

Велика номенклатура заіснувала за час дії тієї церкви:

Амбона — амвон — від грецького слова амбон — виступ,

підвищення, перед іконостасом, перед його середньою частиною церкви. Катедра для проповідей.

Алтар — олтар, вівтар.

Анатема — виключення з церкви.

Бабинець — місце, яке було визначене тільки для жінок.

Баня — купол, купола, маківка і верхушка.

Братства — церковні з'єднання, а член його братчик, а також брат.

Відпуст — храм — ходити на богомілья, прощу. Прочанин.

Вікарій — в католицькій церкві, в єпархіях голова дієцезії зветься генеральний вікарій.

Декан — провідник над кількома церквами, парафіяльного повіту, чи округи. Деканат — канцелярія, в якій урядує декан.

Дієцезія — церковний повіт, чи округа з єпископом на чолі. Повіт Снятин належав до Станиславова.

Дочерний — одно із старих слів, під яким розуміли церкву — філію, а головну церкву звали матірньою.

Дяк — з грецької мови — церковний співець. Дяковчитель. Навчав церковного співу і провадив церковний хор.

Евхаристія — присвята, посвята.

Екзарх — владика, архирей.

Екзорта — релігійна наука для учнів даної школи, перед відходом до церкви. Також релігійна проповідь священника. Наука.

Ерекціональний — з лат. мови, фундаційні ґрунти парафії. Маєтності даровані громадянами, якими в ім'я єпархії відали парохі.

Євангеліє, грецьке слово — блага вість. Новий заповіт, що розповідає про життя Ісуса Христа. Євангелія апостолів постали в перших століттях нашого часу. У нас багато приказок, пов'язаних з цією святою книгою.

Єгомость — так звали священника.

Заповіді — оголошка, оглас, оклик, виклик в церкві, найчастіше про одруження молодих людей. Про шлюб.

Іконостас — при „царських вратах“. „В церкві горів золотом оновлений іконостас“. (Кн.).

Казане — казання — проповідь священника. Також уживали цей термін до кожного навчання.

Канон — церковне правило і церковна пісня в честь якогось святого або свята.

Канонік — так звали (титулували) греко-католицьких свя-

щеників. Походить з грецької мови, значить вписаного до канону, а також список канонізаційного процесу. Канонічне право.

Канонічний — з лат. мови — приписаний церковним правом.

Кантичка — збірка церковних пісень, а також колядок, походить від лат. слова кантус — слів, а також псалми. Ця назва дійшла до нас від ченців з часів гуситів, а потім з Польщі.

Капітула — лат. слово — прибічна рада єпископа, що складалася з певної кількості каноніків.

Катехит — з грецького, учитель релігії.

Кіріє елейсон — господи помилуй, з Євангелії на страсті. З грецького „о, танатос“.

Клерикал — людина, що підтримує вплив духовенства на громадські справи.

Коляда — в давнині у поган це було свято повороту сонця та весну. Щойно із приходом християнства — це свято прибрало релігійний характер.

Конкордат — або умова підписана в Римі 10 лютого 1925-го року між польською державою, а римською курією, яка упорядковувала церковні відносини, нормувала при тому також відносини греко-католицької церкви. На основі цього конкордату вибір архієпископів та єпископів належав до папи, але за згодою польського президента держави. А в свою чергу вибрані єпископи мусіли складати присягу вірності польській державі. Такий єпископ в той час був зобов'язаний подбати, щоб підлеглі йому священники зберігали вірність польській державі.

Консисторія — з лат. мови. Установа, що складалася з каноніків і призначених єпископом радників. Дорадче тіло єпископа. До цієї установи належало декількох священників із Снятинщини.

Конфесія — з лат. — віровизнання.

Корогва — хоругов. Символ солідарності певної групи людей. Знак приналежності до суспільної організації. Прапор, фана, стяг. Найчастіше вживалася в церкві. В Польщі хоронгеф — частина війська.

Літанія — Торжественне Богослуження в час релігійних процесій.

Літія — молитовне відзначення священниками, яке відправляється в притворі церкви, в дуже великі празники, по

умерлому, також на могилах. Східне — церковний обряд.

Медальйон — властиво це металева коробочка, або овал, що служить рамкою для образця. У нас медальйоном звали срібний або золотий, а також мідяний знак, на якому були представлені святі. Ця назва також відносилася і до медалі, даної з нагоди якого нецерковного відзначення.

Метрика — з лат. мови — матрікуля — список, виписка, свідоцтво, ствердження — виписане з метричної книги про дату народження, хрестин, вінчань чи одруження, а також і смерті. Може бути і ще інших подій з життя людини. Свідоцтво виглядало так: республіка, палятинат, діоцезія, дистрикт, парафія і число порядкове.

Мітрат — з грецької мови — церковний титул священика, який дає йому право носити єпископську мітру в часі архиєрейської Служби Божої.

Номоканон — збірник церковних законів.

Октоїх — церковна книга на 8 голосів.

Оскоромити — у строгий піст додати товщу чи м'яса до скоромної їжі.

Офіра — з нім. — жертва, пожертва, дар.

Офірник — свічник, або ставник у церкві перед іконостасом або перед Матір'ю Божою, де ставлять свічки у чийсь пам'ять. Жертвенник, жертovníк.

Паки і паки — все і завжди — вічно те саме.

Паломник — прочанин — богомолець.

Парохія — властиво парафія, з грецького пара — біля, обіч, афе — беру доторкаюсь. Церковна громада вір'ян, парафія, парафіяльний, а також дехто звав приходство.

Пасія — в п'ятницю Великого Посту читали Євангелію про страждання Ісуса Христа — Страсті. З лат. мови звали пасія. В Заболотіві в українській церкві.

Піп — священик. „Не буде ярмарку, бо піп дорогоу перейшов“. (н. пр.).

Плащениця — „святощі круг церкви тричі обнесли“.

Поклони — 5-го тижня посту.

Помана — „хай буде за поману“, на пам'ять чийсь.

Поменник — книжечка, в яку вписували імена померлих і складали пожертви на „поменник“ по померлому, буханець хліба тощо. Такі книжечки в твердих палітурках були в давніх часах в церквах і родини знали, коли відправляється церковні молебні за них і приходили в той день до церкви. Пізні-

ше деякі церкви дозволили держати ці книжечки по домах. Дехто звав цю книжечку „синодиком“.

Постити — „треба постити од полуночі, нічого не заживаючи“ (Б.Н.).

Праздник — празник — храм, свято велике прийняття з нагоди святого, в честь якого названо церкву в тій місцевості.

Пробенда — установлення платні священикам за відправлення Богослужень.

Притвор — частина церкви, де стояли жінки, або бабинець. В деяких церквах в тому місці дозволялося перебувати великим грішникам. Такі відомості передавали старші люди, що давним-давно був такий звичай у Снятинщині.

Причастя — церковне читання перед св. Причастям. Причастник, той хто йде до Причастя. Було звичаєве право: „не бути на вечерні після причастя — це означало украсти причастя“. Причащати, причастити і запричаститися.

Проповідь — жанр церковної ораторської бесіди, що найчастіше передає давні українські часи та звичаї, які відбувалися в ті часи. а також навчання християнських догм. Де-коли священики не придержувалися приписаних стилів проповіді, актуалізували до щоденщини і були „проповідниками“-вчителями.

Процесія — з лат. мови — процесіо — урочистий, релігійний похід духовенства і мирян з корогами, а часом також іконами, хрестами для релігійних відправ з різних нагод. Це може бути похоронна процесія, весільна, весняна та інша.

Псалми — грецьке слово — пісні релігійного змісту, що зібрані в книзі Псалтир. В давнині були приписувані цареві Давидові. Навчальна книга, якою користувалися дяковчителі при церквах. Співали їх також дідусі-лірники на відпустах для прочан. В наших часах це тільки церковна книга.

Псалтир — збір псалмів, лірично-побожних пісень у старих жидів. Одна з книг Старого Заповіту, в якій складені псалми царя Давида (73 псалми): Мойсея, Левітів, Асофа та інших. У нас читався дуже рідко, але був у старослов'янській мові у бібліотеці ім. Шашкевича при міській церкві в Снятині.

Сервітути — з лат. мови, речеве право ужиткування якоїсь чужої власності, що прислуговує, або власникові якогось ґрунту або якійсь точно означеній особі. Право на пасовисько, вирубування ліса, луґу, право брати пісок, глину, камінь, а навіть право на переїзд почерез сіножати, поля тощо.

Іх часто уряди касували, але вони все відновлялися, часто в некористь народу, а в користь землевласників. Закон для урегулювання видала Польща 1-го лютого 1927-го року, але він був в більшості в користь дідичів Снятинщини. Не багато причинився до церковних полекш.

Сиропусти — сирокопусти — прощання пущення.

Скипетр — жезло — регалії єпископів, королів і владик.

Скорома — їжа з м'ясом, яку не можна було їсти у пісні дні, в час посту, бо тоді мусіли люди їсти без омасти, тільки на олії.

Стигматизація — стигмати — знаки ран Ісуса Христа, які проявлялися у середніх віках. Виникали і пізніше в гістєричних випадках. В давніх часах звали так також знаки, що клали на ліве рам'я новобранця. Була в Галичині відома жінка, стигматик, яка твердила, що має рани Христа. — Настя(?).

Сус Христос — так звали люди Ісуса Христа і тому привітання наших людей звучало „Славайсу“.

Треби — датки, данина, подать. Обов'язкова плата за виконану працю у видачі документів, виконаного обрядового звичаю. Народ по селах згїрдливо звав треби — драчкою.

Требник — Богослуження, що відправляється для потреб вірних церкви, також деколи звали Служебником. Носив порядок священодій та молитов, які в даний час мають вживатися. Від того, мабуть, і походить слово, термін — плата священникові за виконані відправи — треби.

Унія — злука української церкви східнього обряду з Римом. Викликала багату полеміку і залишила багато висловів:

Уніят — з латинської мови, християнин східнього обряду з'єднаний з католицькою церквою: „Унію в землі руській до хундаменту касуєм і нівечим“. Б. Хмельницький, (С. З.). „Католицькі пани з нашими перевертнями усиловувались унію прищепити“ (К. ЧР). „Заходився князь Острозький спиняти справу церковної унії“ (Барв. О.). „Унія мусіла мати згубні наслідки для обох народів“ (О. Барв.). „Двом головним спорудникам унії Терлецькому і Потієві“ (Барв. О.). „Собор постановив скинути митрополита і владик, що пристали на унію“. (Б. О.).

Упокой — за упокій, за спокій.

Утренняя — Ранняя Богослужба.

Фара — перша із сім духовних кляс училищ в семінарії.

Фелон — ризи священника.

Фігура — зображення святих на роздоріжжях. Це не український звичай.

Фундуш — пожертвоване майно, гроші, поле на церкву, з чого церква могла користати, будувати школу, каплицю, захист для дітей, чи віддавала в аренду.

Херувим — янгол, найвищий над ними.

Херувимська пісня — співається на слова „Іже херувими“, з Літургії Йоана Золотоустого.

Хори — підвищення при кінці церкви, де містилися звичайно співаки церковні із своїм диригентом — дяком.

Хоругви — те, що і корогви, вимовляли по-різному.

Храм — храмове свято відбувалося в день святого, якого ім'я носила церква в тій околиці. В той день відбувався також відпуст, часами з місією. Люди запрошували до себе на храмовий день гостей із усіх-усюдів — погоститися.

Хрест — символ і предмет Християнської релігії, на якому Ісус Христос страждав, мучився і вмер. Багато похідних від нього: хреститися, хрестик, але „як з Христа знятий“, на Христі тощо. Хрещатий барвінок, бо має зображення хреста, Христос Воскрес, Христос Родився пасхальне і „рождественне“ вітання.

Целебс — безженний священик. Безженність була вперше заведена в духовній семінарії в Станиславові в роках 1923-24. Багатьох студентів теології — питомців, як їх звали, зробили сецесію. Вийшли на протест такого рішення єпископа. Але єпархія мала попертя Ватикану, польської держави, адміністрації воєвідства і таки не поступилася, стояла на своєму. Студенти теології деякі повернулися, бо покликання священиче було в них сильнішим, або і по війні не мали що іншого робити, бо на теології вчилися безплатно, а в усіх інших школах треба було самому за себе платити, а деякі розійшлися по світах.

Церква — храм Божий — церковця, церков. „Так і леліють церкви уряжені та золоті“. „До церкви не дуж, а до корчми чим дуж“. (н. пр.).

Чети і Мінеї — церковна книга, поділена на 12 частин, стільки ж само, як є місяців у році, з окремими розділами церковних служб по днях, святах і святих, життя котрих є там описане.

Чотки — шнурок коралів, нанизаних часто шкіряних пластинок, або з дерева. Побожні, вірні, миряни, при читанні молитов і поклонів вживають. Найчастіше монахи, сестриці, а

також і миряни. Деколи вже вживають термін з латинської мови — розарій.

Шамбелян — колись це дворянський служитель, те саме, що за Австрії був камергер. Відомий титул священників, що відповідав прелатові.

Шематизм — властиво схематизм. Спис церковних служителів, їхні функції, титули тощо. В минулому тільки в латинській мові.

Шопка — вертеп. Цей термін викривлено в мові народу. Служив на означення видуманих, неправдивих запоряджень урядів. Іронія над комічною подією.

ГРОМАДСЬКА РАДА — не завжди діяла самостійно, не завжди була вибрана народом, при голосуванні. Дуже часто таку Раду призначувано. Бурмистр покликав її до життя. Коли ж вона пробувала діяти по своїй сумлінні — бурмистр розв'язував її. До такого самоуправління досягнули українці міста Снятина щойно в новіших часах, як це записує хроніка: „крім цього самостійність у виборах зменшувала для українців можливість впливати на обсаду віце-бурмистра і одного (на трьох усіх) лавника, призначеного для українців; поляки й з ними жиди могли тоді проти волі та інтересів українських виборців переперти на ті місця особи, небажані для українців, як це сталося було при доповнюючих виборах 1931-го року“. (Вибори до Міської Ради в Снятині. („Снятин“, ч. 13 за 1976-ий рік).

До Громадської Ради ввійшли: д-р Теодозій Комаринський, Микола Костинюк, д-р Іван Подюк, мгр. Дмитро Печенюк, Дмитро Дутчак, Сильвестер Ляшкевич, Олександр Маслянка і о. Йосиф Проць. Віце-бурмистром став Олекса Бордун, а лавником д-р Гриць Ганкевич. (Див. Міська Рада).

По селах таку раду, що звалася сільською радою очолював солтис або вйт. Це сільський, громадський старший. Ця процедура по селах проходила різні стадії, відповідно до змін окупаційних влад. Де-коли він був вибраний представниками в селі, а де-коли, як це було за Польщі, найчастіше був покликаний урядовими чинниками.

Лава — лавка, лавник, лавиця — велика, широка дошка, на ногах, на якій люди сиділи. Звичайно стояла в хатах під стіною. Лава в Магістраті й лавники походить термін від того, що вони там сиділи. Лава присяглих суддів тощо. Багато похідних від основного слова лави, лавки. „Хто під лавою лежить, того ногами копають“. Хто сам себе не шанує, того

ніхто не шанує. Покійних клали на лаву.

ГРОМАДСЬКИЙ УРЯД — був створений також в Снятині за першого приходу большевиків в 1939-му році. На чолі стояв Кононенко. Див. Виконком.

ГЕСТАПО, властиво має бути ГЕШТАПО — німецька таємна політична поліція, повна назва Гегайме Штатсполіцай. Таємна державна поліція Німеччини за Гітлера від 1933-го року до 1944-го. Здійснювала потаємну службу на матірніх німецьких землях і на окупованих. В Снятині шефом Гестапа називають Закса, жорстока людина, егоїстичного характеру, недовіряв нікому. Навіть своїм близьким співробітникам. Але деякі інші джерела називають начальника Гестапа в Снятині Ельзнера, який напевне був від самого початку зайняття Снятина. Із-за якихсь причин його перенесли. Дальшими членами цієї поліції називають Отта і Ріде Дізнера, що ганяв по Снятині мотоциклом, не зважаючи на прохожих. До них часто заходив і з ними співпрацював снятинський земляк, Рікріх, народжений в німецькій колонії Августдорф, коло Снятина, але він, властиво, був прикріплений до головного бюро Гестапа в Станиславові. Кажуть, що ще було в цьому уряді поліційному де-кілька людей іншої національності, але вони не мали рішучого впливу на події, вони були тільки дольмечерами — перекладачами, бо знали німецьку мову. Кажуть деякі очевидці, що всі три члени Гестапа загинули на дорозі в горах, як покидали Снятинщину із награбованим добром. (Див. Михайло Бажанський: „Золото древнього Снятина“, ескіз, „Дзвони“ Літературно-Науковий журнал, число 3-4, Рим 1977 року, ст. 94-98).

ГРЕНЦШУЦ — погранична сторожа за німців — в 1941-44 роках, осіла теж в будинку однієї із найкращих шкіл на Ринку.

ДЕКАНАТ — декан. Для опрацювання цього гасла треба було провести довголітню студію, щоб передати читачам правдивий погляд на організацію деканатів взагалі. Вони не покривалися ніяк із політичними, адміністративними, шкільними, лікарськими, судовими повітами. Навіть дуже дивним виглядає перекинення із Заболотівщини кілька парафій до коломийського деканату, хоч властиво був також якийсь час і заболотівський деканат. Парафії Снятинського повіту приділено до чотирьох деканатів: коломийського, городенського, косівського, снятинського та заболотівського деканатів, хоч цей останній, як вже сказано вгорі, приділено пізніше до коломийського. Станиславівська єпархія була поділена на дека-

нати, яких було 20. Кожному деканові приділено певну кількість парафій, хоч деякі парафії належали до інших сусідніх деканатів, як наприклад, із Снятинського повіту кілька місцевостей належали до сусіднього деканату. Число парафій всіх деканатів становило в 1938-му році 421. Парафіями управляли отці парохі або завідателі. Парохів в 1938-му році було 263, а завідателів 158. Число осіб греко-католиків в той час було 1,044.992. Сам снятинський деканат був обкромлений, мав тільки із коломиїським 22 парафії, з чого було 15 парохів, а 7 завідателів. Населення в тому часі було 57.993 осіб греко-католицького обряду. Деканом в той час був о. Аполон Сімович, парох Рожнова. Духовник о. Леонтій Білінський, парох в селі Карлів, містодекан о. Ілія Оренчук, парох в той час у Снятині. Другий містодекан о. Евстахій Гордійчук, парох в селі Залуче. Комісарами ординаріятськими шкільними були: о. Сімович на Княже, Драгасимів, Тучапи, Попельники, Джурів, Новоселиця, Рожнів, Тростянець. О. Л. Білінський на: Завале, Будилів, Микулинці, Усте над Прутом, Белелую, Красноставці, Олешків, Любківці, Келихів. О. Василій Новицький на: Видинів, Карлів, Волчківці, Орелець, Рудники, Русів, Ганківці, Задубрівці, Залуче над Черемошем, Альбінівку. О. І. Оренчук на: Снятин, Кулячин, Потічок, Рудольфсдорф і Стецеву.

Із того зіставлення видно засягання компетенцій шкільних поокремих комісарів у деканати не снятинські. Отже, і тут треба визнаватися, котрий комісар до шкільних справ мав права вмішуватися в шкільні справи парафії, яка не належала до снятинського деканату, але до коломиїського чи, наприклад, до косівського. І це творить велику різницю при статистичних даних деканатів всієї Станіславівської єпархії. Загальне число мешканців Снятинського повіту, греко-католицького віровизнання було в 1938-му році 69.766 осіб, що зовсім не відповідає статистиці попередній, латинників в той час було 5.574, жидів 7,423, вірмен 2, акатоликів — 9. Загальне число мешканців міста Снятина в той час становило 10.976. Офіційна статистика снятинського деканату, обкромленого в тому році 57.993 особи, хоч, властиво, в цілому повіті було греко-католиків 69.766, а це тому, що деякі парафії належали до деканатів: коломиїського, косівського та городенського. Здається, що першим деканом снятинського деканату був о. Андрей Кропивницький, парох міста Снятина, народжений 1772-го року. В 1832-му році деканат нараховував 13666 греко-католиків.

ДЕРЖАВНЕ ПОЛІТИЧНЕ УПРАВЛІННЯ, ДПУ, застаріла назва поліційної советської організації, мало вживана. На його місце прийшло російське ГПУ, а після нього НКВД (див.).

ДЕРЖАВНИЙ СЕКРЕТАРІЯТ ВІЙСЬКОВИХ СПРАВ — міністерство в Станиславові в 1918-му році, якому підлягала Округна Військова Команда в Коломиї, а потім Повітова Військова Команда в Снятині. (див.).

ДИВІЗІЯ — властиво повна назва цієї мілітарної організації звучить так: Перша Українська Дивізія, Української Національної Армії. Дуже часто передають в скороченні „Дивізія „Галичина“. Відомість про створення Дивізії дійшла до Снятина дуже швидко, бо вже в початках квітня місяця 1943-го року обговорювано справу створення Української Дивізії в канцелярії УДК, якого головою був о. Йосиф Проць, а секретаркою Олеся Бажанська. Це діялося в присутності представників деяких сіл, обох Лисняків, Зеленка, Сяня Маслянка, Олекси Бордуна, та інших, яких призабулося. Одноголосно порішили прийняти прихильно цей зазив УЦК та УДК. Скликано до залі Читальні, яку побудували жиди для своїх імпрез — ширшу нараду, на яку з'явилася вся молодь Снятина і його околиць. Між ними було багато колишніх старшин різних військових частин. Дехто також із Української Галицької Армії та УСС-ів. Було це 23 травня 1943-го року. Випадково я тоді з'явився в Снятині. Думкою моєю було, попрощатися з моїми батьками, з якими я в минулому не завжди прашався, як покидав їх. А цей раз, я вже був старшим, то хотів виконати цей синівський обов'язок, як закон велить. В той час я проживав у Львові і легально працював у Літературно-Мистецькому Клубі, як імпрезовий референт того Клубу. А в будинку Корнятків, на Ринку мав я друкарню, в якій друкував літературу, що йшла для підпілля і з'єднань УПА на Волині, для Тараса Бульби-Боровця. До мене дійшло, що мене німці мають арештувати і тому я з'явився в Снятині. Коли мене побачив о. Проць, просив мене сказати промову до зібраних громадян, а, властиво, до майбутніх вояків Дивізії. Я відмовлявся, знаючи, які можуть бути наслідки моєї появи публічно, але по настирливому повторному проханні о. Проця я погодився зачитати доповідь на тему „Українська пісня в українському війську“, що, звичайно, було мені легко зробити, бо на цю тему кілька днів тому я писав в одному з підпільних видань.

Ввійшов я до просторої залі, в якій могло бути від 800—900 осіб. Накурена заля, що не видно було спочатку хто стояв

передо мною. Казали мені, що вже від полудня тут чекали „рекрути“ із далеких сіл Снятинщини. Завів мене о. Проць до головного стола, при якому засіла президія. Не пам'ятаю, хто сидів. Ненавиджу тютюну і диму курців, а тут прийшлося поликати його сотнарами. Отже, можна собі в'явити, які висліди мого читання були. По відбуттю тієї зустрічі з людьми, яких не мав змоги бачити — я із Снятина зникнув. Але мене Гестапо віднайшло у Львові.

Урядові чинники оголосили, що дня 28-го квітня 1943-го року на терені Генерал-Губернаторства постав спеціальний комітет по набору до Дивізії „Галичина“. Місяць пізніше вже діяв той комітет у Снятинщині, у двох пунктах: Снятин і Заболотів. Вехтер у Львові проголосив створення „Ваффен СС Дивізія Галичина“. Про ці події, організування Дивізії є у книжці Степана Касіяна „Вогонь родиться з іскри“, 1967 р. на ст. 163 і у спогадах Василя Зеленка з 1965-го року, друкованих у тижневику „Українські Вісті“. „Із Снятина — міста вписалося до Дивізії 365 чоловік. Дві сотні вправляли на майдані Сокола. Командантом двох сотень був Козулькевич, що одружений з Євгенією Керницькою. Першу сотню провадив Леон Шопенюк, а другу Степан Сідлярчук“. (З листа Ст. Сідлярчука 26 березня 1979-го року). Дії Української Дивізії відомі із багатьох книжок. Залишилися славні Броди, Фельдбах на Словенії, Гляйхенберг та Ріміні — полон. Багатьох загинуло, багатьох померло в полоні, і пізніше в Англії, Німеччині, Канаді, Америці, Аргентині і в інших країнах, куди тільки доля занесла їх. Очевидно, дехто попав у большевицький полон, загинув у Сибірі, на Уралі, а то і дома по відбуттю кари, набравши з собою різних хворіб концентраційного табору.

Українська громада одностайно прийняла по війні членів Української Дивізії, як своїх рідних, дорогих синів і оточила їх такою опікою, яку тільки могла в страшній діаспорі їй дати. Залишилося з них багато молодих, здорових вояків, які створили свої братства дивізійників і продовжують разом із ветеранами попередніх військових формацій — мілітарну традицію. Вона проявляється у їхніх зустрічах, спогадах і служить великою допомогою в продовжуванні громадського і політичного життя в нових поселеннях.

Зрозуміло, що комуністи, а особливо пасквільна советська пропаганда не може знайти слів обиди для цієї військової формації, яка творилася тільки на те, щоб воювати на московському фронті. Найбільше вістря їді звернене на духовних отців,

які помагали організувати Дивізію і благословили її, як вона організована відходила на фронт. Про отця Михайла Сулятицького в Заболотіві написаний пасквіль, що о. парох намовляв своїх парафіян „беріть зброю, мої діти, і йдіть на Москву, треба покарати комуністів, знищити большевиків.“ (В святій рісі“, Київ 1978 р. ст. 70).

Тут спроба подати прізвища вояків Дивізії. Коло тих, які поклали своє життя на фронтах, або і тих, що загинули в торах і тих, що померли після війни поставлено хрестик:

Баб'юк Іван, †	Мигалевич Станислав †
Бигар Володимир †	Мойсюк Василь †
Боднарук Дмитро	Нагорняк Василь, штреган
Бурляк Степан, з 1908 р.	Найдан Роман
Бурляк Степан, з 1922 р.	Новоженюк Степан
Василько Святослав	Одинський Євген †
Василько Стефан	Олексійчук Микола †
Виноградник Микола	Онищук Степан †
Виноградник Теодор	Остафійчук з Потічка †
Вислоцький Володимир	Пилип'юк Василь †
Войцех Роман †	Пилип'юк Марко
Гоїв Зенон	Пиндус Євген †
Задурович Антін	Підгірний Сидір
Задурович Володимир †	Познанський Іван †
Задурович Роман †	Радевич Василь
Івасюк Микола	Радевич Микола †
Камад Василь	Радевич Сильвестер
Касіян Степан	Розновець Іван †
Киктик Михайло	Садовий Іван
Кіцул Микола	Садовий Михайло
Кіцул Петро	Сандуляк Іван †
Кішкан Микола †	Семака Дмитро †
Кнігиницький Володимир †	Семенчук Петро, з 1914 р. †
Козак Володимир	Семенчук Петро, з 1928 р. †
Козулькевич Михайло †	Сенечко Василь †
Косташук Микола-Василь	Сигалів Віктор †
Котлярчук Петро †	Сідлярчук Михайло †
Курджос Михайло †	Сідлярчук Степан
Левицький Ростислав-Зен. †	Сінгалевич Степан †
Липка Ілля †	Славницький Степан
Лукавецький Євген †	Слободян Микола
Ляшкевич Зен.-Володимир †	Слободян Михайло †
Ляшкевич Михайло †	Стратійчук †
Маланчук Василь †	Сончак Степан †
Мартин Іван Матея	Сучок Степан †
Мартин Михайло Василя	Терентяк Дмитро Василя
Мартин Онуфрій Івана	Терентяк Дмитро
Мартин Сильвестер або Петро	Тимій Василь †
Мар'янич Микола †	Ткачук Степан

Тофан Андрій †
Тофан Іван
Томаш Дмитро
Трач Дмитро
Уляшкевич Василь, Кучер
Фодчук Лев Степан †
Фодчук Роман

Фодчук Тарас †
Харук Володимир †
Холевчук Іван
Челига Андрій
Челига Василь
Шопенюк Леон, с. Івана †

ДІМ ДЛЯ КАЛІК — існував у Снятині від 1843-го року. Опікувалася цим домом управа міста. Було 15 бідних калік, що там перебували стало. В новіших часах немає ніяких звідомлень про існування цього дому і про його діяльність, крім того, що Словник географічний згадав у X-му томі. Звали цей дім в давнині „дідівня“. Дім для калік, старших і немічних. Див. Притулок.

ДНІСТЕР (1) — це українське товариство взаємного забезпечення від вогню, крадіж і влому, засноване 1892-го року у Львові, як досягнення української тодішньої політики так званої „нової ери“. Звалося воно асекураційним, яке дійшло до Снятина також, бо воно забезпечувало рівнож і збіжжя та пашу, а це для господарів було великою вигодою, бо вразі, коли погоріла стодола, в яку господар звіз тільки ізжату пшеницю, все добро його, то хоч дещо одержав, що вистало прожити зиму. Початки оснування такого товариства сягають до року 1881-го, на розі вулиць Руської і Підвалля у Львові, напроти Волоської церкви станув триповерховий будинок, а це дім „Дністра“. Концесію на ведення справ Дністра одержано від уряду щойно в грудні 1891-го року, а перші установчі збори відбулися 29 червня 1892-го року. Першим головою Надзірної Ради був Т. Бережницький, а членами дирекції стали: Степан Федак, Д. Савчак і А. Горбачевський. Вже в 1892му році на третій адміністративний рік було 14.337 поліс, а на 21-му році існування число їх збільшилося на 1,876%. Тому і потреба виникла мати свій власний Банк „Дністер“ у Львові при вулиці Руській 20.

Статистика виказує, що в Снятині в 1912-му році було заасекурованих 29 будинків (Проф. І. Шимонович, Київ 1928 р. ст. 145). Іван Гоїв був представником Товариства Дністер на Снятин. Громадяни знали про цю добру установу, про що читаємо в „Історії Української Міщанської Читальні“ такі рядки: „Були гроші із процентів, що читальня брала у Дністрі у Залічкової, де гроші тримала“ (ст. 31).

Товариство Дністер розвивалося успішно вже в 1929-му році мало 1200 агенцій, 95.630 членів та 1,972.000 золотих

польських майна. Такого розвою досягнуто тільки завдяки сильним організаторам на місцях, які дбали про централю. Так як першого року поширилася його діяльність на 5%, а від 1905-го року воно поширювало свою діяльність далеко краще. Але польська держава дбала дуже добре, щоб українські установи не розвивалися і вона нищила їх, підривала їхню діяльність. Придумувала різні закони, яких ціллю було ліквідувати Дністер. „Заклад Обезпечення Приватних Урядовців“ (ЗУПУ) пред'явив, за намовою польського уряду, свої претенсії до Дністра, щоб Дністер заплатив за своїх урядовців обезпечення, бо із створенням української установи урядовці українці не платили ніяких внесків до ЗУПУ. ЗУПУ не визнав українського обезпечення і казав собі заплатити залеглі вкладки за урядовців Дністра. А що Дністер вже від 1920-го року мав багато своїх урядовців, то сума досягала до сімсот тисяч золотих польських. В той час Товариство Дністер стояло в досить трудних фінансових справах, бо окремий польський закон про примусові асекурації будинків, підірвав сильно фінансову базу Дністра, тому і суму сімсот тисяч золотих сплатити не міг. Таким чином ЗУПУ заінтабулював неслухну претенсію на реальність Дністра, а щоб її стягнути заповідав ліцитацію. Тільки друга світова війна припинила цю соромну подію, якою мала бути знищена одна з найкращих, найсильніших українських економічних інституцій, Товариство Взаємних забезпечень Дністер. Існує чимала література на теми Дністра: „Ювілейна книга Товариства взаємного обезпечення Дністер 1892—1917 рр., Львів 1918 р. та звіти за 1920-ий рік і 1924-ий рік. Дещо пише д-р Іван Макух у своїй книзі, та інші джерела, які послужили до цього гасла.

ДНІСТЕР (2) товариство обезпечене не мало свою касу позичкову, в якій Українська Міщанська Читальня та інші українські установи в Снятині, як також приватні особи позичали гроші.

ДОПОВНЯЮЧА ШКОЛА — існувала в Снятині й в Заболотіві. Завданням цих шкіл було допомогти учням, які із-за різних причин не мали змоги учащати регулярно до школи. Або таких шкіл не було, або із-за хвороби учнів, а де-коли із-за кращої пильности. Батьки хотіли, щоб діти дістали краще знання. В таких клясах навчали і практичних знань. Деякі вчителі понад свій обов'язок етатовий організували із доброї волі такі кляси по селах, для дітей, яких батьки потребували

при господарстві. В новіших часах немає відомостей про такі школи.

ДРУЖИНА КНЯГИНИ ОЛЬГИ — основана в 1938-му році, в тому часі, як польська влада розв'язала „Союз Українок“. Зроблено це так тому, що політична партія не підлягала затвердженням влади. Дружину Княгині Ольги у виборчому бльоці представляла Мілена Рудницька і Олена Шепарович. Була філія в Снятині, до якої належали ті самі особи, що перше належали до Союзу Українок. (див).

ДРУКАРНЯ — в Снятині існувала тільки одна, власником якої був німецький жид Погорілес. Багато в ній було друковано брошур, бюлетенів, летючок, різних блянок для товариств і організацій, церков і шкіл. В ній можна було також надрукувати звідомлення з цілорічної праці даних організацій, як також меншу книжечку. Рузанов згадує, що в давнині мав тут закласти друкарню Іван Федорів, першодрукар давньої Русі-України. Але перевіряючи докладно джерела про діяльність Івана Федорова, а спеціально працю історика Малишевського, на якого саме і Рузанов покликається, це не виглядає на правду. Підпис Погорілеса звучав на всіх виданнях, які походили з його друкарні в 20-их роках ХХ-го століття: Л. Погорілес, Снятин. За Української Держави у канцелярії жандармерії була плоска друкарська машина, на якій друкувалися деякі оголошення, оповістки тощо. Невідомо, що з нею сталося. Наш земляк з Устя над Прутом Дмитро Солянич закупив друкарню в Едмонтоні, що в Канаді від Томи Томашевського, також нашого земляка із Стечеви і видавав багато видань.

ЕКСПОЗИТУРА — так звалася адміністративно-військова влада за Української Держави 1918-19 рр. в Снятині. Див. Повітова Експозитура ЗУНР, Команда Відтинку Снятин і Повітова Команда.

ЕЛЕКТРОСТАНЦІЯ в Снятині почала працювати від 1927-го року. В сіру давнину освітлювано снятинський замок і навкільля смолоскипами, які виробляли люди в замку. Смолоскипи також горіли на брамах для нічної сторожі. Пізніше прийшли лампи, невідомого опису, але такі були, бо мала їх головна вулиця в Снятині. За Австрії освітлювали частину міста і Заболотова ліхтарнями. Взята назва з німецької мови. Щойно 1921-го року Снятин одержав так зване „газове“ освітлення, побудовано газові лампи на стовпах, які були тільки на території старого міста Снятина, аж в 1927-му році одержав Снятин електричне світло. Порівнюючи із сусіднім містом

Коломиєю, то в Снятині й газове прийшло на два роки раніше, як також електричне було раніше запроваджено в Снятині. Воно мало кілька лямп на вулиці Вірменській, кілька на Головній, від Вигоди аж до Старого цвинтаря і до школи Афтартчука. Електривню започали будувати при вулиці Вірменській на ґрунті Данцевича. Закуплено якийсь старий мотор із корабельних решток, приміщено його в долині будинку. Віддав тим мотором колишній власник механічної майстерні Ян Конопка. Він мав ще і помічників, якими були брати Калитчуки: Ілярій та Зенон. Пізніше там працювали Зенон Гоїв, як бухгалтер та Роман Зварич і Садовий, як сторож. Електривня, як її звали в Снятині, працювала весь час задовільно. Вона обслуговувала і кіно, яке примістилося в польській читальні через дорогу від неї.

Ілюмінація міста в давніх часах відбувалася за допомогою смолоскипів. Вони горіли і цілу ніч. Дбали про них люди на службі Управління міста. Австрійське військо мало спеціальних людей, що виробляли такі смолоскипи.

Каганець — каганчик — менший від лямпи. У лямпі була посудина із скла, чи іншого матеріалу, бляхи, фаянсу тощо, до якої вливали нафту, а каганець був у більшості з бляшаної посудини, менший від лямпи. Горів також у господарів на обійстю, в стайнях, а також і в хатах. Ставили його часто у вікно для того, щоб вказати дорогу проходим.

Ліхтар — ліхтарня — маяк, що вказував шлях подорожним. Ставили на роздоріжжях. Назва німецького походження. Відомий вже в 1700-их роках в Снятинщині.

Лямпа — світло, що горіло нафтою, з гнотом, мало умбру-тінівку, шапочку, через яку просувалося гніт. Вже відомо також у 18-му столітті.

Нафта — рідина, що служила до освітлювання домів, гас, керосина.

Смолоскип — смоляна віха, яка горіла в замку в стародавніх часах, та по всіх урядах давньої Снятинщини. Її назви мінялися із століттями. Це освітлення було популярним в народі, тож і багато різних назв залишилося: факля — з німецького: світильник на держаку. Крім того нарід мав свої назви: походня, походень, віха, тичка, посьвіт, похор, провіднички, смолька, трубочка, що курить і часто звали — смоляник. Наведене назовництво доказує довголітнє вживання цього рода освітлення в хатах, дорогах, при праці, при ловлі риб тощо.

ЕВАНГЕЛИКИ — в книзі Олександра Домбровського (Ню

Йорк, 1979 р.), подається, що такий рух зайшов у Снятинський повіт і називає зновже ж села Підвисоку і Стецеву, в яких такий рух заіснував. Пастор Володимир Боровський у статті „Евангельський рух на Покутті згадує про ці ж самі села і про цей рух в них. („Самостійна Україна“, III-IV, числа 3-4 за 1974-ий рік). В 1880-их роках нараховано в Снятині евангеліків 431. Це мабуть всіх німців в німецьких колоніях причислено до цієї релігії, силою, чи вони признавалися до евангеліків чи ні. (Сл. геогр. т. X. ст. 930). Про цю секту багато пише Г. Домашовець у брошурі „Вірний слуга, Гартфорд—Вінніпер, 1956 р. Він твердить, що такі громади засновано в Підвисокій та Стецеві, та були спроби створити в Снятині й в Залучу, але здається без успіху, хоч їхні проповідники туди заїздили.

ЄДНІСТЬ (1) — під такою назвою зорганізовано кооперативу в селі Рожнів.

ЄДНІСТЬ (2) — кооператива в селі Олешків мала таку назву.

ЄДНІСТЬ (3) — під такою назвою працювала кооператива в селі Видинів і мала філію в тому селі.

ЄЗУТИ — так наш нарід звав Ісусовців — латинників. Не вірив їм і залишилося багато приказок: „Не знала вона бідна, що та воля була не милосердної цариці, а ошуканство драпіжних єзуїтів“ (М. Пр.), а також існує ще інша приповідка, як докір історії: „Скільки наших, вже не наші, од віри одпали, не винесли мук катівських, католиками стали“, „Єзуїт Полевин, легат папський, перший начав унію в Україні“ (Шевч. Гайдамаки).

ЖАНДАРМЕРІЯ — для порядку в повіті була покликана до життя така поліційна формація в Австрії. Слово походження французького, жандарме; особа, що перебуває в загоні або корпусі жандармів. В деяких країнах, це були люди, що стежили за політичними діячами. Перед тим, за княжої української держави і за королівської Польщі, такі відділи мав у приватньому заряді власник міста. В 1910-му році жандармерія в Снятинщині ділилася на Відділи. Кожен такий Відділ охоплював по кілька адміністративних повітів, але не ті самі повіти, які охоплював суд, чи політична адміністрація — староство. До Відділу жандармерії ч. 27 в Заліщиках належали повіти Заліщик, Городенки і Снятина. Отже, поліційно за Австрії, в той час Снятин належав до Заліщик, а Окружний суд був у Коломиї. Були такі станиці жандармерії в Снятинщині: Снятин, Стецева, Волчківці, Задубрівці, Залуче над Черемо-

шем, Рожнів, Рудники та Заболотів. До найстарших жандармів в Снятині належить Яндель, старший вахмістр, а потім Унгар, який з деякими перервами служив може 35-40 років. Далше відомі ще прізвища Пушкара, Степана Пазікевича, родом із Вашківців, жандарм ще за Австрії і за Польщі перекинчик. За Української Держави на чолі жандармерії був Лісковацький. За поверсайльської Польщі такі прізвища затилися: Тадрало Юзеф, Романчак, Войцеховський, що мешкав над горбом, під бурсою, що була на ерекціональному ґрунті. Жандармерія містилася в домі Лагодинських, а також у домі Станковського, коло суду. Зьола відомий жандарм у селі Волчківці. Ще відомі Вітунь, Варжала та Жулкевич поліційний агент і Мікула родом гуцул, дуже бив людей і був аж до приходу большевиків.

„При державнім інспектораті я велів оснувати Школу Державної Жандармерії. Треба було виховати добрий провід державної поліції. Вона мала бути безсторонньою сторожею внутрішнього державного порядку на підставі права. У цій школі відбувалися також курси для поліційних підстаршин, яких я потім іменував чотарями. Командантом поліції був полк. Красуцький.“ (Д-р Іван Макух: „На народній службі“). Хто був із Снятинщини в тій школі не відомо, але відомим є, що із Снятина туди делеговано кілька осіб. Отже, за Української Республіки також існувала Жандармерія, як спадок давніх австрійських часів.

Дещо з історії. 27-го лютого 1892-го року в Снятині було величаве віче, на яке прибуло около дві тисячі людей. Але прибуло також 12 жандармів і двох комісарів! 31-го липня 1904-го року відбулася демонстрація в справі поліпшення життя, а головно в справі навчання української мови в публічних школах, на якій промовляли визначні українські діячі — група озброєних жандармів старалася розігнати демонстрантів. А з 1908-го року постійно в Снятині перебував військовий гарнізон для удержування порядку. За Польщі спочатку жандармерія містилася в домі Лагодинського, який не жив у Снятині, але мав просторий дім, при бічній вулиці між Вірменською а середньою. В тому домі, крім жандармерії, перебувала також „тайна поліція“, яку прикликали із Станиславова у випадках потреби.

Дещо із термінології:

Вахмістер — вахмайстер, з німецької мови, звання, чин і посада молодшого командного складу жандармерії, а також при кінній артилерії деяких армій в Європі. У Снятині головна

особа в жандармерії за Австрії. Властиво це найстарша ранга серед старшин.

Гавптвахта — з німецького, приміщення для утримування військового порядку взагалі. Головна варта, яка була у магістраті. Вартівня.

Жандарм — в середніх віках важко озброєні лицарі. В новіших часах виконували службу кінної поліції, а також таємної поліції. Завданням їхнім було наглядати за порядком. Жандарм з французької мови значить людина, що носить зброю. Пізніше окупанти почали творити такі пости, що б дбали добре при переслідуванні населення, охороняли державний лад. У нас звали навіть сільських поліцаїв жандармами, точніше — шандармами. Москалі, як прийшли, то також мали таких людей, що звали їх жандармами. Жандармерію мали також і німці за Третього Райху.

Корпус — з латинської мови. Військова частина, що складалася з усіх родів зброї, але під одним командуванням. Може бути і кілька тисяч вояків. (Див. КОП).

Мантля — з німецького — плащ, шинеля, пальто війська і жандармерії.

Плютоновий — відповідає українській ранзі чотареві.

Постерунок — з німецького, невеликий військовий загін. В нас це був осідок жандармерії за Польщі.

Регімент — відповідає українському полк.

ЖІНОЦТВО — до організації такого в Галичині дала почин Наталя Кобринська, народжена в родині священика Івана Озаркевича у селі Белелуя. Вона разом з Олесею Бажанською, з якою приятелювала, заснувала в Станиславові перше в Галичині Товариство руських женщин. Воно, щоправда, не проіснувало довго, бо не було ще в той час потрібного розуміння ідеї еманципації жіноцтва. Проте праця на тому полі не перервалася. В 1887-му році Наталя Кобринська вже разом з Оленою Пчілкою видала Жіночий Альманах „Перший вінок“, в якому обговорено питання соціального, економічного та політичного життя української жінки. В тому Альманаху Олеся Бажанська вмістила свої перші твори. На Конгрес Українського Жіноцтва, що відбувся в Станиславові, крім Наталі Кобринської, Олесі Бажанської із Снятина делегаткою також була Марія Ганкевич, дружина священика Омеляна Ганкевича в Снятині.

ЖІНОЧА СЛУЖБА УКРАЇНІ — таке товариство заіснувало в Генеральному Губернаторстві на місце розв'язаних всіх

інших українських жіночих товариств. Головна Управа була в Кракові, а по окремих містах були її філії. На короткий час така філія існувала при УДК в Снятині.

ЖІНОЧА ШКОЛА — така заіснувала в Снятині, вже при кінці 19-го століття, а на початку ХХ-го побудовано, як на той час величавий будинок недалеко Вірменського костела. Спочатку вона була п'ятиклясова, а пізніше 7-миклясова. Навчання велося в польській мові. В тій жіночій школі спочатку були три старші учительки, дві молодші й одна практикантка. Це в 1880-их роках. Пізніше було більше. Тут, крім предметів, які звичайно були на жіночих семінаріях або інших середніх школах багато присвячено уваги фізкультурі, гігієні, шиттю плаття, крою та кухарському званні. Для жінок в той час вступ до гімназії був заборонений. Снятинська Реальна Школа, що була середнього типу, щойно від 1924-го року стала коєдукаційною. І, правдоподібно, від тоді настала реформа в Жіночій Школі, про яку немає достатніх джерел.

ЖІНОЧІ ГРОМАДИ — існували в багатьох селах Снятинщини. До цих громад належали переважно жінки чоловіків, які належали до Радикальної Партії. Була така громада в селі Карлів, Драгасимів та інших селах. Див. „Союз Українських Жіночих Громад“. На чолі тих жіночих громад була письменниця Іванна Блажкевич та Стахова.

ЗАЛІЧКОВА КАСА — була така у Снятині, в якій до першої світової війни Українська Міщанська Читальня зберігала свої ощадності й позичала на будову свого першого дому.

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНА РАДА — була створена у Львові в 1918-му році. До неї були покликані послі з усього краю. Снятинщина обрала таких послів, представників повіту: Іван Сандуляк, Василь Стефаник, Антін Онищук і Василь Равлюк. Із сусідньої Гуцульщини був Петро Шекерик-Доників та наш організатор „Січей“ д-р Кирило Трильовський. Пізніше Сесії цієї Ради відбувалися в Станиславові. Сесія Української Національної Ради 1918-19 років складалася з колишніх парламентарних і соймових послів та з новообраних делегатів з усіх повітів. Сесія почалася в перших днях січня 1919-го року у місті Станиславові. Народи відбувалися в залі готелю Австрія, який пізніше за Польщі перейменовано на Варшава. До президії входили: д-р Євген Петрушевич, президент Ради, д-р Левко Бачинський, Семен Вітик, Омелян Попович і А. Шмігельський були його заступниками. А секретарем був д-р Степан Витвицький, тоді адвокат в Дрогобичі.

Виборче право ЗУНР було дуже демократичним, з якого можуть брати собі приклад всі демократичні країни. Голосува-ти мав право той, хто покінчив 20 років життя. Вибраним міг бути той, хто мав скінчений 28-ий рік життя. Всіх послів було 226. З того українці вибрали 160, поляки 33, жида 27, а німці 6. Поділ на національні курії був переведений тільки для того, щоб усунути всякі міжнаціональні непорозуміння і тому ні-кому не могло статися кривди. Цей закон був схвалений в Ста-ниславові 15-го квітня 1919-го року, але він практично вже діяв при голосуваннях до Ради.

ЗАХІДНО-УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-РЕВОЛЮЦІЙНА ОРГАНІЗАЦІЯ (ЗУНРО) — заснував її по найбільшій імовір-ності д-р Євген Петрушевич в Берліні, тоді, коли поглядами своїми порізвився з полковником Євгеном Коновальцем, вож-дем УВО (див.) і почав видавати підпільне видання „Укра-їнський Революціонер“ на взір вже існуючої „Сурми“, яку ви-давала Українська Військова Організація з 1925-го року. Цю нову організацію принесли до Снятина гімназійні учні з Коло-миї. Проіснувала вона недовго, бо під проводом чільних чле-нів УВО, снятинської групи вона була зліквідована, наперед її працю, накази і рух паралізовано. І так вона, хоч мала кіль-ка гарячих прихильників, як посла Михайла Західного, пись-менника Антона Крушельницького та деяких ініціаторів, що проживали в той час на Гуцульщині, таки не могла розвинути сильнішої діяльності і зникла зовсім з весною 1928-го року.

ЗАХОРОНКА (1) так названо інституцію, завданням якої було опікуватися біднішими дітьми, будувати для них захи-сти-притулки, чи гуртожитки, якими відали Сестри Служеб-ниці. Початок захоронки вже припадає на роки 1900-ті. Вже під кінець 19-го століття в Галичині починають звертати ува-гу й на дошкільне виховання, а були це ідеї Наталі Кобрин-ської, висловлені на жіночому вічі в Стрії 1891-го року і там-же в 1892-му році постає заходами о. К. Сілецького перший дитячий захисток під назвою „Захоронка“, яким відали СС Служебниці. Від 1900-го року заіснувало Товариство „Руська Захоронка“, що згодом перемінилася в „Українську Захорон-ку“. Від того часу справами захистів займаються різні това-риства, СС Василіянки і Служебниці, священники, а педагогіч-ний нагляд над ними взяла на себе Управа УПТ (див.). Крім того УПТ організувало при допомозі інших товариств „ди-тячі садки“ та інші школи. (За Енциклопедією Українознав-ства, том I, третя книжка, ст. 929). На удержанні парафії мі-

ста Снятина була Захоронка, що мала свій власний дім, через дорогу від Михайлівської церкви, в середині міста. В часі першої світової війни, на короткий час її перенесено до міста Заболотова, бо в той час в домі Захоронки в Снятині квартирувало російське військо. Адміністрували її СС Службниці: Емілія, Евфразія та Пульхерія, які перебували в Снятині найдовше. Захоронкою за перше тридцятиліття ХХ-го століття опікувався о. Йосиф Проць. Були діючі Управи знатних жертводавців, які склалися з міщан та інтелігенції, обрані на Звичайних Загальних Зборах кожного року. (Див. журнал „Снятин“, ч. 12, ст. 10). Покійний адвокат Ю. Михайло Карп'юк залишив спогад, в якому описав суд, що розглядав справу спадку д-ра Івана Семанюка на Захоронку. Тоді ще жила вдова письменника Марка Черемшини і оборона, так запись на Захоронку інтерпретувала, що Захоронка мусіла зректись тієї частини, бо закон судовий був по стороні вдови.

ЗАХОРОНКА (2) — із запису Модести Загурської поставила в Снятині польська захоронка СС Феліціянок, в сусідстві української бурси.

ЗАХОРОНКА (3) — існувала також в Снятині захоронка жидівська, про яку дуже мало джерел.

Існує книжка „Каталог згромадження СС Службниць“, Львів 1938-го року та Рим 1955 р. і 1965 року. „Великий А.: Нарис історії Згромадження СС Службниць, Рим 1968 рік. В тих працях можна знайти про дію і прізвища СС Службниць, що працювали і перебували в Захоронці в Снятині.

ЗБІРНІ ГРОМАДИ — заіснували, розпорядком міністра внутрішніх справ в 1934-му році. І так у селі Волчківці для 7 громад, в Джурові для 5 громад, Заболотові — 5, Задубрівцях — 6, Залучу — 4, а в Микулинцях — для 6-ти громад. Ці громади творилися штучно, для того, щоб здобути, при кожночасних виборах можливу більшість разом з жидами, поляками і хрунями. Тому і так вони творилися штучно. Де-не-де їх звали волостями.

ЗЛУКА (1) — так названо кооперативу в селі Красноставці, в якій працював Михайло Кантемир. Мала належати до найкращих підприємств. (Історія Українського Кооперативного Руху, ст. 378).

ЗЛУКА (2) — Друга кооператива в Снятині. Були інші кооперативи в повіті, але немає уточнення.

ІМЕРСЬКИЙ ПАРЛЯМЕНТ У ВІДНІ — див. Австрійський парламент.

ІНТРОЛІГАТОР — переплетник книжок, звали його також палітурником, оправником книг. Було це ремесло, яким займався єдиний жид в Снятині й один в Заболотіві. До снятинського інтролігатора приходили християнські клієнти, з проханням навчитися того ремесла, а він їм прямо відповідав: „А що я буду робити, як ти мій хліб забереш?“. А де-кому казав: „а що мої діти будуть робити?“ І ніколи не дозволяв навіть зайти до його робітні, що містилася в його кухні, люди тільки чекали в передній кімнаті, де були стоси паперу, шпатель, клей і текстура. Там була тільки єдина машина, що обрізувала книги і великий стіл, на якому були розкидані приладдя, ножиці, кістяна дощинка тощо. Пізніше почався курс інтролігаторства, а в 30-их роках було в Снятині оправників книжок більше, бо вже виникла більша потреба із створенням кількох бібліотек. В школах були надоб'язкові години для учнів які пізніше, у вільних хвилинах самі собі опрацьовували книжки. Інтролігатори — оправники книжок були вже відомі в Україні з XVII-го століття.

ІОАНА БОГОСЛОВА — звалася церква в селі Кулачин.

ІОАНА МИЛОСТИВОГО ТОВАРИСТВО — заіснувало при парафіяльній церкві в Снятині. Домівку мало в будинку, що був на терені церкви св. Архангела Михаїла, там де колись заснував читальню ім. Маркіяна Шашкевича отець Теофіл Кобринський.

КАГАЛ — неофіційна назва жидівської організації, об'єднання. Найменше звено громадського порядкування в жидівській громаді. „Кагалом — робити“ значило спільно діяти. А потім організаційними одиницями були біжници, хайдери, школи, які зветься по-літературному синагогами. В Снятині кагал, це рада жидівських виборних, жидівської громади. Старо-жидівський термін, що означав точно старо-жидівську віроісповідну громаду, яка визначалася великою солідарністю своїх членів, завжди готових до праці, оборони своїх привілеїв, прав, та в обороні жидівства взагалі. Іронічно нарід нежидівський звав тим словом безладну громаду людей. В книзі „Краса Снятинщини“ жидівська тема подана майже вичерпною під гаслами: Гетто, Жиди, Окопище, так що тут не буде повторена. Одначе нижче подається багатий словник, який не ввійшов до попередньої книги.

Асфальт — жидівська смола.

Бахур — жиденятко, жидиня, жидівка, жидівча, а також і жидівська назва учня, обов'язково з пейсами, що вивчає

Талмуд. Нечесна дитина, лобур, взагалі всяка нечесність.

Бєбєхи — жидівські бєбєхи — подушки, перини тощо, вся постіль.

Богомілля жидівське — всі приладдя, потрібні жидам до молитви.

Бормотіти — „жиди бормотіли“ (Рудан. І. 56).

Борухи — жид. — борухи відмовляє (Ном. 12157 а).

Вайкіт — „як у жидівській школі“ (Фр. пр. 135) — крик, гармидер.

Гаман — жидівське свято, тоді, як печуть гаманові вуха. „Товчуть, як жиди гамана“. (А. Д. І. 173). „Гаман, не свято, трясця, не хороба“ (н. пр.). Жиди святкували свято цього святого, у пам'ять знищення цього перського улюбленця. На це свято вони печуть трикутні хлібчики. Перейшло, як синонім злої людини. „Ти гамане!“, Ти жидівський гамане! Назва того, хто послугує жидам, ти поганій. Адар-Пурім (гаман) 28-го лютого до 14-го березня.

Груші жидівські — рослина мохурка, мохунка або мухурка.

Галаха — догматична та юридична частина Талмуду.

Гамара — друга частина Талмуду, цебто докінчення, написано вже далеко пізніше або т. зв. Вавилонський Талмуд. Дехто зве гамара.

Герготіти — жидівська герготня — крик. (Слов. Д. Єварн.).

Гетто — частина території, відокремлення для жидів. В часі окупації Снятинщини німцями були такі два відокремлення в Снятині і Заболотіві.

Гоїм — так зветься жидівська свята книга. Талмуд христіян.

Гой — жидівська назва не вірного, тобто „не моєї релігії“, не жид, з часом ця назва перейшла на христіян.

Єврей — жид, жидовин, жидюга, жидяка, жидова, жидок, жидик, жидівський. Це українські назви на жиди. Дехто переконує, що єврей краща назва для жиди. Українські вчені доказали, що українське назовництво має вживати жид.

Жид — чорнильна пляма на папері. „Схопив зразу перо та такого жиди здорового посадив.“

Жидик — звать рослину кульбабу.

Жидівська, панська — помийниця. Образлива назва служниці у жидів. (Гр. І.).

Жидовіти — уподібнюватися до жидів.

Кабалістика — жидівське містичне тлумачення біблії.

Капсан — обидливе слово для жидів — обідній. Дехто каже капцан.

Капурис — говориться про жидів, як вони умирають. „От Мошкові й капурец“.

Карбованці — „не жидівські обрізанці, а повні“.

Кіппур — жидівське свято покути, в якому жида постять, і каються від гріхів та благають у Бога помилувань.

Кошерне — дозволена їжа у жидів, згідно із приписами їхнього закону. Кошерний — чистий, дозволений жидам до уживання. Релігійний примус.

Кульба — так звать де-коли жидівську шапку.

Курій — жидівський м'ясар, що ріже тільки птицю. (Желех).

Кучки — жидівське свято від 22 вересня до 30-го. Перше свято і кінець кучок. „Як паде дощ на кучки, жида радуються тим і голови підставляють під окар“. „І пам'ятай, що був еси рабом в Єгипті і додержуй і сповняй ці постанови. Свято кучок будеш святкувати сім день, як звезеш врожай на тік і до винотоку твого.“ Тоді жида їдять мацу. За Хрущова влади в советах заборонено пекти мацу.

Лапсардак — рід довгої верхньої одежі у жидів.

Лейба — часте ім'я у жидів.

Маца — гебрейське слово. Жидівське релігійне ритуальне печиво, яке пекли з дуже тонко розкаченого тіста прісні опрісноки, лепешки, палянички на їхню пасху. Пшеничний хліб, заквашений. По грецьки мав назву оксомос. Пекли це ритуальне печиво на історичну згадку з Єгипту. Протягом цього часу не вільно було нічого іншого їсти тільки цю мацу.

Маюфес — назва пісні, яку жида співали в Снятинщині в час шабашу, в обідню пору.

Мезуза або мішна — жидівський релігійний і юридичний збірник. Перша частина Талмуду, або також і друга, звана „другим законом повторення“. Єрусалимський Талмуд.

Мошко — часте ім'я жида, так теж звали кожного жида, хоч він звався інакше.

Обрізан — обрізанець — обрізаний жид.

Парх — образливе слово на жида. „Парх, пархом їде верхом соли купувати, пархи солити“. „Тішиться, як жид паршами“.

Паршек — так називали у Снятинщині жидів. (В. Стефанік).

Пейсач — так звали жида із-за його пейсів, які він носив. Довге кручене волосся.

Пентатевх — п'ятикнижжя у біблій. П'ять книг Мойсея: Буття, Вихід, Левіт, Числа і Другий Закон.

Пурім — жидівський празник на згадку про спасення Єстирю і Мордохая.

Рабін — гебр. раббі, що означає „мій навчитель“, закончитель, а також частіше голова релігійної громади, жидівський священослужитель, також учитель релігії і проповідник. Часто вибраний жидівською віроісповідною громадою. Користувався великим авторитетом. Знав Талмуд і адміністративні запорядження. Найбільш відомий у Снятині Готесман, а Сандек викладав Мойсеевий закон у середній школі, бо мусів мати закінчений університет. Шевченко зве равві або також равін.

Ріфка — дуже поширене ім'я жидівки.

Сабаш — частіше шабаш, сьомий день у тижні, чого жида святкують від 1499-го року до приходу Христа. В цей день їм не вільно нічого робити. Вони в той час вживають інших людей, нежидів, щоб їм запалили в печі, підігріли їжу, принесли воду тощо. Таких людей звуть вони гоями.

Сабашівка — жидівська горілка, а також і свічка, яку за-свічували в день сабашу.

Садукеї — стара жидівська секта, що відкидала воскресення мертвих і ще дещо. Вона визнавала тільки п'ятикнижжя Мойсея єдиним авторитетним законом.

Саміель — в жидів це головний янгол тьми. Взагалі це злий дух, сатана, диявол.

Свиня у жидів була святою, але дехто заперечує це і твердить, що вона була тільки нечистою і тому вони не їдять вепрового м'яса.

Семіти — група народів, що походять від Ноевого сина Сіма. До них належать: араби, жида, сирійці. Також цей термін виводять від Сема і тому мови семітські, до яких належить абесінська, арабська, аккадські (вавилонська-асирійська), хананейські (старогебрейські, фенікійська), арамейські (асирійська), стародавня етіопська. Своє письмо читають з правого боку на лівий.

Синагога — слово грецьке — зборище, збори. Старожидівський молитовний дім. У Снятинщині не вживали цієї назви, а казали: школа, біжниця, а найчастіше — хайдер.

Синедріон — народній суд у жидів в часи Макавеїв.

Сіонізм — релігійна націоналістична ідеологія і політична течія жидів. Організаційно оформлена в 1897-му році, в час, коли було створено „Всесвітню сіоністичну організацію“, яка проголосила вперше метою переселення всіх жидів до Палестини, до священної гори Сіям, звідки і пішла назва. Крім того вона голосила нове відродження самостійної держави. Ця група стала основоположником ідеї побудови своєї держави.

Слямазарник — нехлюйна людина, слово створене польськими жидами.

Сруль — часте ім'я жида. Прозивали того, хто служив у жида або потурав жидові.

Староста жидівський — начальник кагалу.

Судний день у жидів — свято Йом Кіпур. Строгий піст. Жиди святкують його у місяцях вересні—жовтні. На пам'ятку примирення з Богом. Звали його також Страшний суд. „На судний день чорт жидів хапає“. (н. пр.).

Талмуд — гебр. — наука. Походить від слова ламейд — навчання, вивчення. Пам'ятка жидівського законодавства з III-го століття до Христа, аж до V-го нашого числення. Побудована на викладанні, пояснюванні священних книг Старого Заповіту. Збірник догматичних релігійно-етичних і правових законоположень юдаїзму. Дехто каже, що це тільки навчання для рабів. Дещо з його змісту: „Жиди — найдосконаліше плем'я з усіх племен світу, як серце між членами тіла... одна душа ізраїльська в Божих очах більше варта, ніж усі душі будь-якого народу... вони плід, а решта народів — лущпиння... Поза жидами, всі інші народи, „мають лише таку душу, яку мають звірята й худоба“. Талмуд забороняє всяку співпрацю з чужинцями: „Неможлива річ, щоб жиди могли змішатися з іншими народами.“ З чужинцями не вільно одружуватися: не треба віддавати загубленої і знайденої речі, відносно них не зобов'язує заборона брати лихву, ошукувати, красти, навіть чужоложити, бо, „зносини з жінками гоїмів не карються“... Талмуд зве християн поганями (гоїм) і палає ненавистю до Ісуса Христа і християн. (За А. Річинським: „Проблеми“ о. А. Мельник: „Ісус Христос у світлі історичних фактів“, а також УМЕ — Євген Онацький, ст. 1874).

Тора — п'ять перших книжок Мойсея в Біблії, до якої інші книжки біблії це тільки доповнення. Стародавня назва Мойсеевих законів і книги, в якій вони записані, Пантатевх — п'ятикнижжя, Наука, вчення. Назва сукупності всіх заповідей, що начебто дані Богом жидівському народові пророком Мой-

сеєм. Сувій шкіри, на якій написано згадане п'ятикнижжя. Стала предметом релігійного культу, переходується в синагогах. Талмуд — тора, теж звуть жидівською школою.

Трефний — гебр. термін — нечистий, невідповідний до ритуального жидівського вжитку, наприклад деякі харчі.

Філяктерій — коробка з пергаментним листом, на якому написані 10 заповідей. Жиди підв'язували колбур на рамені.

Фургон — у жидівських фурманів — балагула.

Хайдер — хедер, початкова жидівська школа, але тільки для хлопців.

Хасидизм — хуситизм. Релігійний рух жидів у 30-их роках XVIII століття, якого організатором був жид Бешт (1698—1790) з Меджибожа. Від нього та його учнів Бера з Мижиріччя й Когена з Полонного походить родина цадиків-пропагаторів хуситизму.

Цадик — жидівський учений, проповідник. Уживалося іронічно про дивну людину.

Цибух — жартівлива назва на жидівського хлопця. А найчастіше назва муштука, байрака, що служить до люльки. Правдоподібно походження турецького — чубук. Довге рурчаве держалко при люльці, що вкладають в уста. А також при цигарниці. З нім. мови мундштук.

„Чварснув по жидівськи“ (Верхр. Зн. 77).

Шабаш — шабас — свято у жидів, гебр. слово — значить: спокій, святковий день, навічірря, переддень. „Розцілювався, як жид на шабаші“. (Ном. ч. 11586).

Шаломок — жидівська ярмурка. „Чотирі жиди під одним шаломком. (Е. З. У. 223).

Шварготіти — „голосне шварготане жидів“. (Шух. I, 85).

Шльома — часте ім'я жидів.

Шустрий жидок — в'юнкий, порський, а також дуже хитрий.

Юдофіл — жидофіл, жидолюб.

Юдофільство — приятельство з жидами.

Юдофоб — жидофоб, жидомор, ненависник жидів.

Юдко — ім'я жидів.

Янкель — ім'я жидів.

Ярмурка — а найчастіше ярмулка. „Б'ються жиди ярмурками“. „Стоїть руде жиденя у чорній ярмулці“. (Рудан. I. 61).

КАМЕНЯРІ — або „Союз Української Поступової Молоді“ ім. Михайла Драгоманова, заснований приблизно 1927-го року у Львові. На провінцію дістався значно пізніше. Організа-

ція ця постала по спорі за тактику в „Лугах“. Цей спір не був дуже сприятливим для Радикальної Партії і з уваги на те, дійшло до зорганізування молоді на основі нового статуту під такою назвою, як сказано вгорі. Цю організацію творили місцеві клітини, повітові союзи, а на горі Загальний Союз у Львові, що містився при вулиці Міцкевича ч. 7. Союз розвивався досить добре, не зважаючи на польські перешкоди. Він провадив спортове і фізичне виховання. Видавав щомісячник. Ставив волю, забороняв членам пити горілку та всі інші алкогольні напитки під загрозою виключення із членства. Політично спирався на ідеології Української Соціалістично-Радикальної Партії (УСРП), див. Крайовий Союз очолив посол А. Гривнак, генеральним секретарем і редактором органу „Каменярі“ був П. Костюк. Союз Каменярів входив, як повноправний член до Міжнародного Спортового Робітничого Союзу з Централєю в Брюсселі й секретаріатом у Празі. До Екзекутиви цього Міжнародного Союзу входили від Каменярів генерал Всеволод Петрів і Матвій Стахів. У двох Олімпіадах згаданого міжнародного союзу брали участь змагуни Каменярів. (За Енциклопедією Українознавства, ст. 958.).

Головою Каменярів був деякий час інж. Іван Лучишин, а пізніше Осип Навроцький. Видавано місячник, а згодом тижневик Союзу Каменярів, що звався „Каменярі“. Брали участь Петро Костюк, Михайло Горбовий, Степан Ріпецький, як також Василь Верган, Д. Корбутяк, Ю. Юначенко, В. Аридник та інші. По селах існували місцеві союзи Української Поступової Молоді ім. М. Драгоманова Каменярі, а в повітах Повітові Союзи Каменярів. Метою було фізичне і моральне виховання та піднесення інтелектуального рівня молоді. Каменярівська організація вже в 1937-му році мала в 22-ох повітах — 12 повітових і 254 місцевих Союзів з 13.245 членами. У цих Союзах було 72-ох гуртків копаного м'яча, 67 відбиванки, 56 лещетарських ланок, 67 шахових гуртків, 43 хори, 71 гуртків будови веж, 32 легко-атлетичних, 8.124 членів вправляли руханку й виконували вільноручні та ритмічні вправи. В Снятинському повіті було 3.850 членів, були вони в 24-ох селах, в тому молоді, чоловічої статі, було три тисячі, а дівчат близько 800. Гуртки Каменярів існували в таких селах: Белелуя, Видинів Волчківці, Ганківці, Драгасимів, Заболотів — місто, Завалє, Задубрівці, Залуче, Ілинці, Карлів, Княже, Красноставці, Орелець, Підвисока, Попельники, Русів, Снятин, Стецева, Стецівка, Тулуків, Тучапи і Усте над Прутом. Про кожне село було

звідомлення в Громадському Голосі, в Календарях та своїх власних виданнях Каменярів. Про цю організацію згадується у попередній книжці „Краса Снятинщини“. З діяльніших одиниць повіту цієї організації належить Іван Стефаник, посол Михайло Вахнюк, диригент хорів Василь Дудчук, Теофіл Ляшкевич, Володимир Стригун, Дутчак та багато інших. „Дня 25-го серпня 1935-го року відбулося Повітове Свято Каменярів у Снятині. Свято розпочалося вимаршом Каменярів на площу. До вправ стануло 284-ох Каменярів — 166 каменярок. Участь брали Каменярі з Ілинець, Белелуї, Будилова, Устя, Тулови, Красноставців, Русова, Підвисокої, Задубрівців, Стецівки і Снятина. Перші прибули на площу Каменярі зі Задубрівців. Вправи розпочали Каменярки. Вправляли взірцево і гарно. Чоловічі випали надзвичайно гарно. Влада заборонила вправляти палицями. Дуже гарно представлялися оригінальні снятинські однострої. Закінчено свято вправами жіночого доросту з Красноставців, який зібрав найбільше оплесків. В часі свята, так серед Каменярів, як і гостей, панував бадьорий настрій“. Стільки написав „Громадський Голос“ з 7-го вересня 1935-го року. Тут треба додати, що це свято попереджувати мав „Повітовий Каменярський Здвиг“ заповіджений на неділю 18-го серпня того ж року на площі грища Сокола. Про це також заповіли вже обіжники і вся преса. Одначе прийшла заборона польської влади відбути такий Здвиг Каменярів Снятинського повіту, про що Громадський Голос із 17-го серпня 1935-го року пише так: „Позір Снятинщина! Староство в Снятині заборонило Повітовий Каменярський Здвиг, котрий мав відбутися 18-го серпня 1935-го року“. Мало того, староство покарало Раду Каменярів в Задубрівцях за те, що товариство вправляло по 10-ій годині вечора. (Гром. Голос, 7. IX. 1935 р.). В селі Задубрівці арештовано І. Гладкого зі Львова інструктора Каменярів, що вправляв у вечірніх годинах. Помимо тих перешкод і переслідувань, Каменярі відбули в 1938-му році свій П'ятий З'їзд, по якому Каменярі засвоїли собі клич: „Кожний член Каменярів має навчитися якогось фаху“. Не дивно, що і другий ворог большевики перед втечею із Снятина вивезли багато з собою каменярських хлопців і дівчат. Вони вбили дуже жертвенного організатора молоді Каменярів Василя Геніка-Березовського. А секретаря Крайового Союзу Каменярів Петра Костюка надійного молодого українського письменника і співредактора Громадського Голосу у Львові вбила німецька бомба разом з дружиною Ганною.

КАСА ПРУТ — див. Міщанська Каса Прут.

КАСА СТЕФЧИКА — ощадностева кооперація, в якій могли люди держати свої ощадності й позичати в часи злигоднів. До найбільш відомих була в селі Залуче, яка протривала чотири десятки років і навіть по війні відновила свою діяльність. На жаль немає відомостей про такі каси в інших селах.

КАСИ ПОЗИЧКОВІ — засновані в громадах в 1880-их роках існували в таких селах: Белелуя — 1421 золотих ринських, Видинів — 502 зол. р., Джурів — 733 з. р., Ганківці — 440 з. р., Ілинці — 5194 з. р., Карлів — 3432 з. р., Княже — 1969 з. р., Кулачин — 220 з. р., Новоселиця — 291 з. р., Підвисока — 830 з. р., Рудники — 2684 з. р., Трійця — 2150 з. р. Називано їх також Громадськими касами позичковими. Вони служили селянам в часі їхньої кризи, яка була в часах посухи, неврожаю, а то якогось нещастя, як пожар, чи якогось іншого лихоліття. Найбільшим подвижником таких кас був о. Андрій Воєвідка в селі Карлові. Їхній капітал вгорі поданий мінявся з кожним роком. Так, наприклад, село Карлів подається на 3432 золоті ринські, а в пізніших роках досягнула каса позичкова в Карлові 15 тисяч золотих ринських, а це при відвідинах мандрівників-студентів. По першій світовій війні вони втратили свої гроші й Польща виплатила їм за тисячу золотих ринських, по одній або по дві марки, польської валюти. Тому і вони не могли відновити своєї економічної діяльності. Упадок гроша, повоєнні злидні, польські персекуції причинилися дуже до збідніння всього населення, а особливо українського населення.

Каси, про яких йшла мова, звичайно були акційними товариствами. Члени мали акції (пайки) в банках, підприємствах тощо. Вони були і власниками поліс, цінних паперів. Звали також декотрі себе з обмеженою порукою. Але війна таких „порок“ не визнає, нищить все, що тільки може, а польська держава використала це нещастя і використала українського селянина, як тільки могла, найжорстокіше, без жалю.

КАТОЛИЦЬКА АКЦІЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОДІ (КАУМ) — почала в 1930-их роках організувати свої відділи в Галичині. На жаль, ця організація чогось не здобула собі серед молоді прихильність і старша генерація не мала великого впливу на ширшу громадськість. Тоді на її місце створено нову організацію із спортовою закраскою „Орлик“ КАУМ-а, або як в скороченні її називали „Орли“. Ідеологічне обличчя новоствореної організації Орли сформували де-не-де націоналісти —

католики з В. Глібовицьким на чолі. Вони в журналі „Українське Юнацтво“, що був офіційним органом „Орлів“ просували чисто націоналістичну ідеологію. Кажуть, що якийсь час провідником їхнім був полковник Андрій Мельник. Але полковник ніколи цього не ствердив. Правдоподібно, що з боку святого Юра так і говорили, бо тоді полковник був працівником у добрах Митрополитів. В Снятинщині нігде немає записано, що така організація була активною, хоч спроби до створення таких гуртків були.

КНИГАРНІ — крім книжок продавали також олівці, пера, взагалі все шкільне приладдя. До найкраще устаткованих належав Бірман, що мав книгарню поруч фризiera Грубера, при головній вулиці. Друга книгарня, одна з найстарших в Снятині — це книгарня Погорілеца, де була також друкарня (див.). В нього був великий вибір приборів до шкільного вживання. Мав також і давні видання. На бічних вуличках було ще кілька кіосків, в яких також можна було купити книжки, але вони в більшості орієнтувалися на газети, журнали тощо. По школах служачі мали у своїх кімнатах маленькі кіоски, що часто виручали дітей у потребі такого чи іншого олівця, радирки, зошита тощо.

Наш земляк із Княжа Фербей заклав книгарню в Едмонтоні, яка перетривала всі лихоліття і ще сьогодні в руках родини Фербеїв, яку провадить Мельничук.

Поруч книгарень існували також антикварні. Такий напис був на вівісках обох згаданих книгарнях у Снятині. Там можна було одержати також і давніші видання книжок. Антикварня назва крамниці з книжками, як теж із стародавнім устаткуванням.

КОВАЛЬСТВО — КОВАЛЬСЬКИЙ ЦЕХ — КОВАЛЬ — це ремісник, що з розпаленого заліза молотом виробляв різні речі до господарського знаряддя, а часто також навіть високомайстерні вироби до хатнього вжитку. Винахід цього ремесла дуже прискорив цивілізаційний процес нашого народу. В давнині ковалі сполучали в собі й виробника речей потрібних до щоденного життя, як також вони виробляли всяке хліборобське знаряддя і виробника смертоносної зброї для війська, а також майстра мистецьких виробів, як канделябри тощо. В давнині ковалі користувалися великою пошаною. Коло них теж і створив нарід багато легенд, забобонів, вірувань в їх надлюдську силу тощо. І багато, багато приповідок в народі залишилося у зв'язку із працею ковалів. Нарід уважав їх

за чаклунів. До цього надавалася атмосфера кузні, гарячо-червоне полум'я, горнило-піч, удари великим молотом по розпеченому металеві, засукані рукави, з-під яких виступали сильні м'язи здорового чоловіка-чарівника. Вірили, що він, буцімто, не боїться, навіть того вогню і це зроджувало забобонні роздумування. „Найбільше діла було в кузнеців заліза. В корченицях їхніх, що тулились скрізь понад горою, цілі дні й ночі не вгасали горни, свистіли міхи, гупали по ковадлах молоти. Скільки і якої кузні треба було їм приготувати для дружини княжої й усіх воїв! Вони кували зброю із заліза, міді...“ (Скляренко). „І що робити в заперті? Якби кайдани перегризти. То гриз помалу б... так не ті, Не ті їх ковалі кували, Не так залізо гартували, Щоб перегризти.“ (Т. Шевченко).

В Снятині було де-кілька ковалів. Ляшкевіч, поляк, що жив і працював біля Романовича, недалеко магістрату, Ісидор Симуляк, над потком, де святили воду на Йордан, а далше в напрямі села Кулачин, при головній дорозі німець Нерпас, що мав сина Муня. А в самому місті в першій його дільниці Гергезаймер. В книзі „Краса Снятинщини“, згадано про ковалів на Августдорфі Вебера та Копа. Був ще коваль Радевич коло Тарнавецького і Ляшкевича при головному шляху, як входилося у передмістя Балки. Ковальські праці виконували також Конопка, майстер-механік та Масірер коло Копа. Наш великий земляк з Микулинець Василь Касіян виконав в 1937-му році офорти — грав'юри, що одержали назву „ковальський цех“, маючи при тому виконанні на думці за молодих років, ковалів Снятинщини. Вже вгорі сказано, скільки легенд постало з цим чудодійним ремеслом. Номис записує одну з них, як дуже цікаву занотовуємо тут: „Був коваль такий мудрий, що взявся леміші чоловікові кувати, та багато заліза... перепалив.“ „Ні, каже, чоловіче, скую тобі сокиру“... „Не сокиру, а серп“. А далі вже швайку, а далі й пшик: розпik залізця шматочок, що зосталось та у воду: „от тобі, каже, й пшик“. (Н. ст. 284). Такі ж оповідання поширялись про ковалів і в Снятинщині, а найбільше залишилося приповідок: „Коваль клепле, поки тепле“. „Коли не коваль, то й рук не погань“. „Тому ковалеві ліпше, що на два міхи кує“. „Сопа, як ковальський міх“. „Надувся, як ковальський міх“. „Коваль кує, а жаба ногу підставляє.“ „Не жалуй вухналя, бо підкову загубиш“. „Чого Бог не дасть, того коваль не накує“. „Слюсар завинив, а коваля повісили“. „Добре ковадло не боїться молотка“. „Налягає, мов ковальське точило“. Багато-багато

більше їх знає народна творчість. Шухевич записує в сусідстві нашого повіту таке повір'я: „З ковалем не вільно за роботу остей торгуватися, бо би була перервиця в рибі — часом вона ловила би ся, а часом ні.“ (Ш. I. 223).

Дещо з ковальського словництва:

Башка — наконечник ковальського міха.

Вершляг — ковальський молот, обушник.

Вісь — залізна штаба під дерев'яною віссю — підісак. Та частина осі, на котрій крутиться колесо — макогін.

Вухналь — також ухналь, ухналик — чотиригранний цвях, яким прикріплюють підкову коневі. З ним. гуфнагель.

Гак — у підкові, дехто зве штоля. „Треба перекувати коня, бо гаки позбивалися.“

Гвоздильня — ковальський інструмент для вироблювання гвіздків (цвяхів).

Горнило, а також горен і горн. Ковальська відкрита піч з міхами або піддувалом, для розпикання металу. Так називають також спідню частину домашньої печі.

Заволічка — цвях, яким стягнута окова обода (вірвант), колеса у возі.

Зубило — гострий молоток, яким виправляють залізо ковалі.

Калити — гартувати залізо.

Коваль, ковадло, ковальський міх, що ним коваль роздмухує вогонь у кузні. Нім. Дер шміде, ді шміде -- кузня, шміден — кувати. По чеськи — коварж, по рос. кузнец. „Сопіли ковальські міхи“ — з літописів.

Ковкий — ковний — роля коваля гартувати залізо.

Колесня — варстат для упорядкування шпиць в ободі. Стелюга колісна майстерня.

Корчениця — давнє українське слово на кузню.

Криця — залізо, дехто зве спиж, властиво, це сталь.

Клуб — інструмент, знаряддя до нарізування шруб.

Кузнеці — „гупали на ковадлах молотом“, із літописних творів.

Кузні — важливий промисловий об'єкт, в якому виготовляли необхідні в селянському побуті залізні предмети.

Кузня — також ковальня.

Лют — гвоздь, яким стягають урванти (вірванти) на ободі колеса.

Молотобієць — помічник коваля, що б'є тільки молотом.

Насталити сокиру — заносили господарі ковалеві, щоб на-

гострив сокиру. Він її гартував на вогні, при тому гострив.

Натягач — інструмент, начиння, пристрій або припас коваля до натягання обода на спиці (шпиці у колесі до воза).

Обтинач — ковальський ніж для обтинання, чищення, копит у коня.

Обушник — так дехто звав ковальський молот.

Оцел — так теж дехто звав сталь.

Підкова — підківка, залізний каблук, якого прибавали вухналями до підосви коня.

Піддувало — міхи, які дмуть повітря до горнила (ковальської печі).

Райшпиль — рід пильника із зубцями на поверхні, пристрій для чищення кінських копит.

Раф — залізний обруч на колесо, шина, з нім.

Точило — точильний камінь, круг.

Харалужний — давнє слово, загартований. „Харалужні мечі“, з літопису.

Шина — з німецької мови, залізні окуви, у вигляді обруча, що їх набивають на дерев'яне колесо у коваля. Також зветься з нім. раф.

Шляйф — з нім. гальма у возі, гамульці.

Штильвага — дехто зве штельвага, з нім. — дерев'яний або залізний брусок з двома почепленими по боках на гачках орчиками, що його накидають на дишель воза для запрягання коней. Оскар Кольберг зве штельвагу — вага в екіпажі. (Покуття т. I. ст. 67).

Штолі — з нім. Штеллен ауф дем Гуфайзен — штолі до підкови. Грубі цвяхи, по яких ступає підкова. В школах діти бавилися зужитими штолями.

Щипці — щипчики — у ковалів, а також у слюсарів — кліщі, кліщатка.

КОЛГОСП — колхоз (рос.) — колективне господарство, яке заіснувало в Снятинщині вже за першого приходу большевиків, на місце приватної власності.

КОМАНДА ВІДТИНКУ СНЯТИН — постала вже в травні 1919-го року, яку покликала до життя Окружна Команда в Коломиї на доручення ДСВС в Станиславові. Командантом йменовано сотника Небилівця, який мав до диспозиції сотню поручника Андрусятчина. Фактичний провід над III-ою сотнею мав хорунжий Майданський, 5-ою хор. Сенютович. Пор. М. Бурнадз провадив канцелярію для всіх трьох підвідділів, цебто був тактичним адьютантом при команді відтинка, а чотар

Городиський заготовляв провіант, купував збіжжя тощо. Ця влада заступила дотеперішній провід „Експозитуру“. (Див.).

КОМУНІСТИ В СНЯТИНІ — комунізм в теорії викинув гасла, що він хоче створити безкласове суспільство та розвести планове господарство. І це мало притягнути наперед найбільшій верстві населення і робітництво, яке вважало себе покритим. На жаль, такого ідеального суспільства на практиці не створено. На Снятинщині цей рух підсилювали дуже жиди, на чолі яких стояв український жид Кон і разом із Романом Зінкевичом та кількома бідняками творили групу пропагаторів комунізму. Першого вересня 1923-го року вперше розповсюджено комуністичні відозви. Поліція знайшла у запліджених комуністичну літературу. Засуджено М. Арича, М. Тарнавецького та М. Купфермана. Вчас виборів до органів повітового самоврядування в 1927-му році вже одержали 2914 голосів з 5286 поданих голосів. Станиславівське воевідство заповідало Міністерству внутрішніх справ у Варшаві, що в Снятині діє комуністична організація, яка має багату пропагандивну літературу, агітаційні видання та відповідний технічний апарат. Керує нею В. Баран, відомий ще з 1920-их років. „В зв'язку з перше-травневою демонстрацією в Косові, почалися в повіті арештування під закидом приналежности до КПЗУ (див.), та поширювання комуністичної літератури. Арешти відбулися в селах Кобаки, Рожнів, Хімчин, Вербовець і в містах Косів та Кути. Часть арештованих випущено, а біля 30 осіб сидять дальше.“ („Західня Україна“, Харків, квітень—травень, 1931-ий рік, ст. 176). Пізніше, бо вже в 1935-му році на маніфестації першого травня засуджено С. Розенберга на 5 років, а Я. Шерера на 3 роки. В 1937-му році на процесі КПЗУ знаходилися: Сіма Бергер, Міра Наєр, Хана Зесман, Маріям Міра, Мойсей Бербавм, Леопольд Клягсбальд, Газела Лістбах, Макс Розенблят, Сімке Кернер і т. далі. Це була Комуністична Партія Західної України!. Крайовий Комітет КПЗУ знаходився у Львові. По містах і селах Галичини діяльними були 10 округних, 52 повітових, а 152 комітетів партії та велика кількість була малих осередків на підприємствах, як наприклад, тютюнова фабрика в Заболотіві, а також на залізничних станціях, про що пишеться в історії Комуністичної Партії Советського Союзу, том 5, кн. I. за 1970-ий рік, ст. 80. Активними були також деякі відомі прізвища письменників: А. Крушельницький, і його родина, Бобинський, Ярослав Галан, Олекса Гаврилук, Степан Тудор, Кузьма Пелехатий, Петро Козланюк

та ще інші. В самому Снятині відомими були Роман Зінкевич, Степан Чепига, В. Чепига, М. Якимець, В. Ганчарик, І. Бурляк, В. Ніцович та М. Жукатинський. По селах найсильнішим елементом комуністичним виказало село Ілинці. Наприклад читальня „Просвіта“ вже в 1929-му році склала 11,50 золотих на комуністичну газету „Сель-Роб“. „З комуністів в нашому селі Микулинці був тільки один С. М., який приїхав скомунізований з Канади“. (С. Касяян). У спогадах д-ра Івана Подюка згадується, що у шпиталі над ним був якийсь приставлений комуніст для нагляду. Комуністи в Снятині використовували різні форми впливу на ширші круги населення. Вони входили до легальних організацій Сель-Роб, робітничо-селянських комітетів допомоги жертвам повені та до інших організацій для того, щоб робити інтриги тощо. В Микулинцях був комуніст Іван Терентяк, що ще в 1926-му році виїхав до Канади. В 1925-му році підсилили комуністичний рух в Снятині двох гімназійних учнів старших клас: Богдан Лукавецький і Євген Букшований. З якихсь причин вони покинули коломийську гімназію і вписалися в Снятині до польської. Вони були вишколені комуністи. І так, в досить спокійне життя молоді, що була під впливом УВО, вони внесли фермент. Голосили, що там, в Україні, дуже добре живеться, там є свої школи (університети), словом рай на землі. Молодь їм вірила. І тому треба було їх таки пом'яти, щоб вони перестали ширити цю пропаганду. І так сталося. Більше про це у книзі „Євген Коновалець і його доба“, Мюнхен 1964 р. Бодьо Лукавецький, хоч його рід походить із Снятина, вчився в Коломиї. Народжений 1906-го року. Одружився пізніше на Шлеську з полькою. Виявлявся дещо за большевиків, але кар'єри не зробив. Мама його була полька. Комунар, це народний термін, що ним називали комуністичних агентів, яких в Снятинщині було дуже мало в часи Визвольних Змагань і після того. Було їх спочатку трьох українців, а решта — були жиди. Важко їх зрахувати тепер. Вже за перше півріччя 1940-го року до лав ВЛКСМ в західних областях УРСР було прийнято 10685 членів. Комсомольці показали себе надійними помічниками комуністичної партії. (Дмитрук). Швидко росла кількість первинних комсомольських організацій. У вересні 1940-го року їх налічувалось вже 479.

Ще характерний образок із села Видинів: „Як пристало, дяк і паламар показалися відтак комуністами (Іван Берлад). Всі три сини Шустерові були комуністами, а Сав'юк, приїхавши з Праги був легким радянофілом, але відтак вилікувався.

Політично Василь Куфлюк, чи радше ідеологічно був цілком індиферентним, хоч може з малим сантимоном до комуни, але йому вщиплював той відомий Кай (Максим'юк). Батько його при голосуванні зрадив УНДО і голосував за Сель-Робом — Єдністю, що дуже боліло нашого батька. По нашій програній, коли майже вся сільська інтелігенція підпала під радянофільський вплив, Кай став здецидованим і платним лідером на спілку з жидівкою, донькою коршмаря Суркою Бірнбавм. Свою сітку поширив на сусідні села і працював досить успішно, агітуючи проти панів і проти попів. Десь 1929-го року захворів на сухоти і помер“. (З листів Романа Завицького).

КОМУНІСТИЧНА ПАРТІЯ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ (КПЗУ) — Постає офіційно в 1923-му році, як автономна частина Польської Комуністичної Партії. Була досить активною. Провід був у жидівських руках. В 1919-му році в Східній Галичині не було комуністичної партії, хоч в підпіллі діяли комуністичні діячі, одиниці, але вони не мали ніякого успіху і себе зорганізувати не могли. Були спроби зорганізувати політичну партію з комунофільським напрямом під назвою „Селянсько-Робітничий Союз“ за польської вже окупації в 1919-му році. Але ця організація швидко щезла. Щойно в 1920-му році в Києві організовано „Комуністичну Партію Східної Галичини“, з українських галицьких вихідців, до якої належали українці, поляки і жида. І її вітка діяла в Снятині по через своїх представників. В середині тієї партії діяли глибокі ферменти, але всі відлами були шкідливі для самостійницької праці для добра України. (Див. гасло „Комуністи в Снятині“).

КОНСУМ — так звалася польська кооператива в Снятині, зорганізована на взір українських кооператив в 1920-их роках. Див. Кулко Рольніче (Хліборобське коло).

КОНЦІПІЕНТИ — це службовці в адвокатів, які проходили практику до різних судейських, правничих та адвокатських звань. До найстарших належить Одилльо Данкевич, що був у Снятині ще при кінці 19-го століття. У д-ра Івана Семанюка був український жид Лев Юріс. У д-ра Теодозія Комаринського-Конюшко. У д-ра А. Файгеля в Заболотові практикували: Зиновій Книш, Василь Сенезак і багато інших. (Див. Адвокати.)

КООПЕРАТИВИ — КООПЕРАЦІЯ — слово походження латинського, що значить співробітництво, колективні добровільні об'єднання однакودумаючих людей для спільного еко-

номічного добробуту. Характер кооперативних з'єднань і їхні завдання визначені змістом суспільних відносин та природою громадського ладу. Кооперативний рух виник на початку ще 19-го століття й відіграв велику роль в розвитку самодіяльності людей у покращанні їхніх побутових умов життя. Цей рух виник у різних галузях і проявив себе в різних видах. „Основуючи сільські крамниці, які є вже майже в кожному селі (навіть по кілька) і забезпечують господарів їм крамом“ (Мрочко). Кооперація охоплювала майже 18% всього населення на Галицькій Україні. По війні кооперативний рух одержав людей з Чехо-Словаччини: Білинський, Мудрик, Ожрим, Палій та багато інших, що причинилися до успішного розвитку економічних установ. Кооперативи розвивалися проти волі всіх окупантів, а особливо проти волі поляків. Всупереч переслідувань, кооперативи виконали велику роль. На початку ХХ-го століття почав у нас цей рух розвиватися дуже сильно. До того часу жид володів торгівлею і помимо гарного успіху, який мала „Народна Торговля“, все таки в Снятинщині домінували жиди, бо їх Снятин мав чи не найбільше за всі галицькі міста. Але за польських часів це змінилося. Багато інтелігенції було без праці, учителів, колишніх вояків українських армій, які не присягали польській державі і не могли одержати ніяку іншу публічну службу, бралися до кооперації. І цей рух створив ще одну ланку боротьби з чужим може найбільшим ворогом нашого населення — визиском. Кооперація, це не була тільки боротьба на соціально-економічному фронті, вона була ланкою боротьби і на політичному фронті. Кооперація — це один з важливих засобів боротьби на визвольному фронті, що докладно це оцінив польський окупант. Кожна кооператива була самостійною організацією в селі чи місті. Побудована на уділах. Кожний член, без огляду на кількість уділів мав тільки один голос. Кооперативи творили повітові союзи, а повітові в свою чергу централу. Внутрішня організація кооператив, які були зареєстровані згідно із законом 1873-го року, полягала в тому, що вони упорядковували своє життя статутом, а їхньою найвищою владою були Загальні Збори членів. Збори вибирали Надзірну Раду, схвалювали рокові звідомлення управи, ділили чистий зиск, визначали для себе плян праці в майбутнє. Надзирна Рада складалася дуже часто із семи членів, яких вибирали на три роки. Завданням Надзірної Ради було обрати Управу і Дирекцію. І тому життя кооператив у 90% було організованим і контрольованим

людьми, так що майже не траплялося надужиття, як у польських організаціях. Польський закон щодо кооператив спочатку був добрий. Шойно сойм в 1933-му році поспував його великими змінами. Кооперація поклала в основу своєї діяльності виховати гідну і вільну людину, яка б могла співпрацювати з різними людьми. Гідність віддавалася людині, а не капіталові. Кооперативний рух поклав собі за завдання перебудувати життя на суспільно-демократичних засадах. Тому і він так поширився, бо мав до того добре підложжя, бо наших селян кожен окупант тільки використовував, а панівна верства не дбала про нарід взагалі. І тому свідоме селянство горнулося до цього діла і піддержувало свою кооперативу.

За першого приходу большевиків в Галичину, виарештовано і вивезено багатьох кооперативних діячів. Над всією кооперацією в Галичині за німецької влади висів нагляд окупаційних чинників. Німецька окупаційна влада зажадала п'ять мільйонів золотих за те, що наша кооперація, мовляв, перебрала товар від советської кооперації. Комітети за німців не мали майже ніякого впливу на кооперативне життя. Кооперація за німців була тільки посередником між українським споживачем а німецькою фабрикою. Посередник між українським продуцентом — хліборобом, а німецьким консументом. Так сталося з Маслосоюзом (див.), з Українською Касою (див.), РСУК-ом та іншими економічними установами.

До найбільш відомих кооператорів належить Іван Филіпович, народжений 14 січня 1879-го року в селі Демиче, що коло Заболотова. Він один з перших співорганізаторів Українського Кооперативного Руху взагалі. За ним ідуть дальші земляки Снятинщини: Михайло Кантемир, Луць Берлад, Базь Мурмилюк, Олекса Бордун, П. Северин, Андрій Тофан, що помагав організувати кооперативу в своєму рідному селі Підвисока та цілий ряд гарних, відданих цій справі працівників на тому полі, які підсилили кооперативне життя. Піднесли економічний рівень українського села. Їх багато було в Снятинщині.

Дещо із назовництва:

Блаватні товари — різні тканини, полотна, сукна, матеріяли на одіж, не вовняні.

Галянтерія — білля, білизна, одяги або також крамниця галянтерійна.

Енрільо — намістка кави чи домішка до кави. Фірма Ген-

риха Франка, що мала вже українські написи на своїх про-дуктах. Відома в Снятині.

Еткер — порошок до печива, був дуже поширений у ха-тах господинь, які пекли всяке печиво. Мав також українську назву.

Клієнт — з лат. мови. Постійний відвідувач, покупець, за-мовник, вкладник тощо. Від того походить клієнтеля, клієн-тура та інші похідні.

Склеп — застаріла назва крамниці. Властиво це означає підвалля, склепіння, що відповідає арці. В новіших часах крам-ниця витіснила слово склеп.

Справник — так звали кооперативного керівника.

Суб'єкт — продавець у кооперативі, крамар. Дуже часто також посада в суді, не точного означення. Правдоподібно, помічник в канцелярії.

КОРПУС ОХОРОНИ ПОГРАНИЧНОЇ — в скорочені КОП. Це новий твір, який постав в 1920-му році і вславився в Сня-тинщині своєю звірською поведінкою такими ж законами. По-гранична військова сторожа, звичайно, складалася з „набра-них“ вояків, в більшості босяків, голодранців, колишніх уго-ловних в'язнів, караних за грабежі, насильства, крадежі тощо. Взагалі меншевартісного елемента, якого польська еліта хо-тіла позбутися із своїх матірних земель, а посилала їх на ок-раїни. Такі елементи виконували пограничну службу на погра-ниччю Снятинщини, яка межувала з Буковиною. І цю свою сваволю зуміли показати на невинних людях. Було багато ви-падків, але деякі належать до таких, що їх тут треба для істо-рії навести. Один такий пограничник увійшов до хати учите-лів Білоусів у Кулачині. Йому захотілося мати учительку Біло-ус. А що в неї був чоловік Іван Білоус, патріот український, він, польський пограничник вбиває його. І що винницею на польському суді знаходять українку, а не поляка, що вбив Білоуса. І вона просиджує у в'язниці де-кілька років. А поля-ка — босяка — пограничника звільнили. А це не один такий випадок. До більш клясичних належить випадок у селі Кар-лові, де поліцай Ковальські з двома граничарами побили Юру Сандуляка. І хоч найнижчий суд засудив поліцаю на 30 золо-тих кари, то найвищий суд уневажнив цілий процес.

Повітовий староста мав право видалити із пограничної сму-ги невігідну йому особу на як довго йому захотілося, а то на все життя. Міг навіть видалити власників реальностей, а їхню посілість продати на ліцітації, звичайно польським колоні-

стам. На пограниччю Снятинщини такі випадки бували в Кулачині, Завалю, Балках, та найбільше над Черемошем, де панували — „закони“ пограничної сторожі й дідичів-чужинців. Так хотіли винародовити споконвічне українське населення. Ця сторожа мала свої постерунки, осідок поліції, на чолі кожного постерунку стояв командант, а головні їхні постерунки були в Снятині і Заболотіві.

КОРЧМИ — заїздні доми, пропінатії, шинки та інші алькогольні підприємства існували в Снятинщині від давніх часів. Таких домів було по два або і три в кожному селі. З цим нещастям свідомі одиниці боролися, але їхня сила була замала, щоб змінити життя, бо за алькоголем стояли державні можновладці, а в першій мірі колонізатори нашої землі, яким залежало на тому, щоб зруйнувати людину, зробити її менше свідомою, а до цього алькоголь дуже надавався. Приклад цієї боротьби протиалькоголю постав у селі Карлові, про що написано у книжечці Івана Сандуляка „Село Карлів“, виданої В-вом „Снятин“, 1974-го року. Алькоголь — це дуже давня язва людства. Горілку винайдено ще 6352-му році до Христа. Вона арабського походження. В тих часах робили горілку з хліба, а пізніше, як прийшла картопля, уживали її до алькогольних напитків. В Європі з'явилася горілка після Хрестоносних походів. Перші горілчані казани згадують в Сокалі й Грабівці. В 1469-му році воєвода Мужило одержав Снятин, а вже в 1565-му році в місті була одна корчма, з якої Мужило мав доходів понад 100 золотих ринських. За Австрії в році 1842-му процент шинків в Галичині досягав 19.6% всієї Австро-Угорської монархії. Після звідомлення Торговельної Палати у Львові за роки 1868—1870 було в Снятинському повіті 1 бровар і три гуральні, в селах Джурів, Стецева і Княже. В 1909-му році в Галичині було 857 спиртових підприємств, які виробили 729.991 гектолітрів пива. Професор І. Шимонович твердить, що в 1911-му році на Поділлі й на Покутті було 400 гуралень. Після Мрочка статистичних даних в Снятинщині в 1890-их роках „панувало безпросвітне п'янство і пов'язана з ним злочинність серед народу, який ще при тому біднів, але вислані місії і закон про п'янство запобігли лихові“. Літра горілки в 1890-му році продавалася за 50 центів, але можна було і дістати частинку за 9 центів. Таку одну реставрацію-шинок в Снятині описав Василь Стефаник в новелі „Такий панок“. Взагалі в українській літературі можна знайти багато прикладів безнадійного п'янства. В народній пісенності, припо-

відках і прислів'ях горілці віддано багато уваги. Її звать сивухою, варенухою, оковитою і багато назв присвоєно цьому згубному напиту. Вона на собі ще носить інші назви: вишнівка, черешнівка, житнівка, тернівка, сливовиця, кмінківка, чемерівка тощо. „Без горілки — нема говірки“. „До кужіля рука болить, до горілки душа горить“. „Горілище оковита, кажуть тебе люди пити“. „До церкви слизько, а до шинку близько“. (н. пр.). „Що в тверезого на умі, то в п'яного на язиці“.

В пізніші часи постала організація „Пласт“ (див.), яка виховувала молодь у повній абстиненції. Ще пізніше і інші організації пішли слідами Пласту і забороняли своїм членам пити алкоголь. Таку заборону мало в своєму статуті Товариство „Відродження“ (див.), „Каменярі“ (див.) та всі спортові товариства, як не вповні, то хоч частинно не допоручали пиття алкогольних напиту. А треба було зарадити пиянству, яке польська адміністрація, як теж і їхні попередники-окупанти дуже піддержували. Для цього нехай послужить факт з офіційних статистичних даних польської держави від 1. IV. 1928-го року, до 31. III. 1929-го року приходи держава мала із тютюну — 619.400.000 золотих, з алкоголю — 639.284.000 золотих, сірників — 8.694.000 золотих і із солі — 95.010.000 золотих. Чи це не застрашаюче число!

Кілька слів із назовництва:

Бачевські — широко відома фірма алкогольних напиту в Польщі.

Гальба пів літри пива.

Крігель — також з німецького, посудина до пиття пива.

Самогон — самогонка — горілка, яку гнали люди нелегально, для свого ужитку, бонгу.

КРАВЕЦТВО — в Снятині було відомим вже в давніх часах. В другій половині XV століття Снятин славився великим збутом своїх власних виробів, з яких найбільш відомі, між іншими, виробами — кравецькі. За Сайдлером можна повторити, що воно найкраще розвивалося, хоч в нього немає назв виробів кравецьких і скільки могло бути кравців. Найбільше було жидів, але і українці мали досить сильні впливи у професійній організації кравців. З відомих жидів-кравців подається прізвище жида Грубера, що мав свою майстерню недалеко церкви святого Михайла Архистратига, говорив, як більшість жидів, по українськи. Крім нього були ще інші кравці жида: Вольтер, Нір і Шпигель, належали до досить

добрих кравців. Були ще інші. Залишилися приповідки про кравців і кравецьке ремесло: „Так кравець крає, як матері стає“. „Десять раз мірить, а раз вріже“. „Кравець крає, як сукна має“. „Вражі кравці не вгодили і жупана вкоротили“. „Від попа здачі, а кравця остачі — несподівайся“. (н. пр.).

Із кравецького назовництва:

Аграфка — шпилька, застібка до одягу.

Витяжка — колодка, клесачка у кравців.

Гаптарка, гафтарка — що вишиває або золотом і сріблом, гаптує.

Зефіри — рід тканини.

Зрібне полотно. Шухевич зве його — згрібне. З конопляного прядива, тканого у домашніх варстатах. З лняного далеко м'якше і біліше. Звали його також домашнім полотном. Шили з нього портяниці, сорочки тощо.

Картуз — залишки російської окупації. Назва плоскої шапки, з дашком, в роді кашкету.

Кафтан — сукняна, коротка верхня одежа. Каптан, жупан. Дуже поширене одіння у снятинських міщан. Різних барв і тканин.

Кравецька робітня — майстерня, майстрівня, кравешня, іноді швальня.

Кравчиня — швачка, шваля.

Криноліна — матеріял, якого вживали до стародавніх жіночих суконь. Роброн.

Кросна у швальні.

Модистка — кравчиня, швальня, де шиють капелюхи, а також інше жіноче плаття.

Муф — з нім. муфта, частина одяжі, що служила для охорони рук від морозу.

Наперсток — наперстник — від слова перст — палець. Мосяжний куполок, що його накладали на палець, щоб ним натискати голку.

Оксамит — або сатина. Ніжна тонка матерія.

Органтіна — рідше тканина матерія.

Папаха — висока, бараняча, циліндричної форми шапка, з дивовижним верхом. Залишки окупацій східних народів.

Перкаль — з перського, тонка бавовняна тканина, подібна до звичайного полотна.

Плюш — з німецького, а німці взяли з латинської мови — пілюс, що значить волос. Матерія подібна до оксаміту, шовкова або також вовняна тканина. Дешевий бархат, основа якого

льняна, а волос походить з паперу, шерсти, вовни та інших матеріалів.

Райтузи — райтки — райгози — штани, підшиті шкірою, звуть також брюками, до їзди верхи.

Сатин — сатина — з французького. Легка шовкова, вовняна або бавовняна гладка та при тому блискуча тканина. Те саме, що і оксаміт.

Цайг — цайгова матерія — з якої виробляли одягу. Дуже дешева, яку могли собі придбати дуже бідні люди.

Шваха — швачка або теж і шваля. Жінка-кравець, що шила тільки жіночу одягу. Похідні: швацька машина, швачкування, швацький тощо.

Шитво — вишиванка, гапт, гафт, гаптування, яким займалися тільки жінки.

Шпулька — коліщатко, на якому були навинуті нитки. Взагалі назва у прядінні. Коток.

Штоф — з німецького. Це добра матерія, з якої шили одяги на свята.

Штрукс — дешева матерія до шиття одягів. Як намокла, ставала твердою.

Шуба — кожух, козушок, футро. Нанесене.

КРОХМАЛЬНІ — після звідомлення Торговельної Палати у Львові в роках 1868—1870 було в Снятинському повіті три крохмальні, які виробляли 84 центнери крохмалю вартости 1600 золотих ринських. Крохмаль по найбільшій частині одержують з картоплі, а також з інших продуктів. Звали його також скроб.

КУЛКО РОЛЬНІЧЕ — господарське Товариство Торговельне. Воно доставляло польським дідичам колоністам господарське приладдя, як машини, граблі, сита, решета, млинки тощо. Сільсько-господарські Товариства, які почали організовувати польські шовіністи в Галичині з метою польщення українських селян. Див. Хліборобське коло.

КУШНІРСТВО — обробка шкір, головню для козушків, кожухів, кептарів. У нас в давнину шкуру м'яли руками, від того походить давнє слово кожем'яка, уживали до того гарбарського квасу. Були створені цехи кушнірські, для охорони прав їхнього ремесла. Вони ще поділялися на такі відділи: гарбарі, що працювали тільки для гарбарні (див.), шевці, що виробляли тільки взуття, сидельники, що виробляли сідла, уздярі, що виробляли тільки кінську упряж, поясники, рукавичники, шапкарі тощо. Пізніше вони поділилися на окремі цехи

і стали кожен з них самостійними ремеслами. Кушнірі обробляли тільки шкіри овеці для пошиття кожухів. Із давніх часів м'яли шкіру руками, за ними тільки і залишилося це ремесло — виріб кожухів різних видів. Кожух, це було зимове вбрання, для чоловіків, жінок і дітей. В Снятинщині було багато кожухарів. „Кушнірством займаються головню міщани-вірмени, селяни-руські займаються лише виправою баранячих шкір“. (Оскар Кольберг, „Покуття“, т. I. ст. 47). Кушнірський промисел належить до найстарших, бо вже в другій половині XV-го століття відомий у Снятині. В 1858—1870-их роках 29 кушнірів Снятинщини виробили 300 кожухів на три тисячі золотих ринських.) Звідомлення Торговельної Палати). За Сайдлером можна сказати, що в 1930-му році в Снятині найкраще процвітало кушнірство, але Сайдлер не подав числа кушнірів ані їх виробів. В Снятині були відомі кушнірі: Дмитро Радомський, Грудзінський, Жеховський, Олекса Москалик, Дмитро Керницький, батько Євгенії, що співав тенором у хорі міста Снятина, в Кулачині був Дмитро Куравський, член Управи Каси Прут. В 1889-90-их роках працював в Снятині кушнір К. Жидачевський і був кушнір Виноградник (Спомини Петра Зварича). В Микулинцях родина Курилюків та ще дехто інший. Видинів мав одного кушніра. Були ще декілька кушнірів по інших селах Снятинщини. Але селяни любили справжніх фахівців і приносили робити для себе кожухи до снятинських кожухарів. Майже всі були українці.

Так, як і кожне ремесло має реакцію в народніх приповідках, так і кушнірство удостоїлося глибоко-філософськими висказами народньої мудрости: „Єсть у мене шапка, єсть у мене дві, смушкові обидві“. „Зобачимося у кушніра на жердці“. „Борони, Боже, від козячого кожуха“. Дещо залишилося з назовництва:

Білик — скребок, струмент кушнірський до чищення шкіри.

Верштобина і пільга — приряди до натягання шкіри, для вичинки.

Вісьтак — палочка у кушнірів для вивертання шкіри. (Верхр. Зн. 8).

Дубло — кора дубова в кушнірстві, а також чинбарстві. Дубить шкіру.

Зарізок — при розрізуванні шкіри поперечними шматками на сім частин, починаючи від хвоста та частина зветься зарізок, цебто отанній кусник, що знаходиться між рогами.

Каракул — смушкова шапка із спеціальної породи овець.
Квас — що його вживають кожушники — уснян.

Ключ — ключівник — а також ключовик. Приряд до розтягання шкіри. Мотузка на гачку, вбитому до стелі, служить до підвішування шкіри. (Шух. I.253).

Кобилиця — дошка, на котрій розстиляється шкіра, також звуть шкафа.

Кожух — кожушина, кожушинка, кожушанка і кожушок.

Кожухар — кушнір, по рос. меховщик або також шубник — швец.

Колодка у кожушників — рукоять шкафи, скребка до шкіри.

Кушнір мав багато назв — чинбар, гарбар, скорняр, кушнірка, кожухарник, кожушний, по чеськи кожешнік.

Кушнірня — кушнірева робітня, майстерня, майстрівня.

Линтваревий кожух — те саме, що смушковий, смушевий. Зроблений з овечої шкіри.

М'яльниця — ручний прилад для м'яття шкір. Його частини такі: стовп з дерева, входить в колоду, постумент-основа, за п'яткою, на який стовп вішається, на ньому круг, диск з дерева з крилами — держакими. Шпилі з рогачками, вставлені в дірки на крузі для м'яття шкіри. Рівчак на стовпі, на який накладається шкіра і притискається зверху другим кругом.

Піла у кожухарів — прилад до натягання шкіри. Два чотиригранних один до одного паралельних брусків. Пілини проходять через досить товстий брусок, який зветься колодкою. В колодці є мечик, один кінець якого на чопі, а другий прикріплюється сворінем. (Шух. I.254).

Сиром'ятні шкіри — спеціальний спосіб квашення шкіри та її обробітки. Додавали кухонної солі.

Скафа — прилад для чищення шкіри. Шкафа.

Скребок — або білик, струмент до чищення.

Усмарі — старе літописне слово, назва чинбарів і кожушників. „Біля хиж усмарів (чинбарів) забивало дух шкірою й квасом“ (Скляренко), а далі цей сам автор додає: „у великих діжах розводили квас усмарі. Вони мочили у ньому скори, тут же, на траві, виминали їх руками. Стругом очищали від м'яса, і жил. З-під спритних рук усмарів виходила добряча усма, червоний і зелений хоз“.

Уснян — квас для оброблювання шкіри.

Шкафа — те саме, що скафа. „Пробілює шкіру шкафою кожушник“. (Шух. І.254).

Цурканка — коротка кожушинка.

Чинбарити — чинбарня, чинбарство, чинбарний, чинбарський квас. Чинбар — кожухарство, кожем'яка — кушнірство.

Штриха — або штихоль — вичищати шкіру від шерсті.

Юхтарня — виробляти юхтову шкіру.

ЛИМАР — літературна назва римаря (див.).

ЛІКАРІ — як сказано в наших споріднених гаслах: Народне лікування, Різня, Шпиталь та інших, лікарів-українців, в Снятині було дуже мало. Несвідомість сприяла тому, що вірили люди ще у ворожіння, лікувалися зіллям і лікаря не потребували. Бо ж властиво в давнині модерно-вивінуваних лікарів і не було. Першою українкою-лікаркою в Галичині була Софія Окуневська (1865-1926). Приятелька Ольги Кобилянської, яка завдяки їй, почала писати по українськи. В Снятині в початках лікарями були жиди і поляки. На повіт лікарем був Г. Бергрін. Довголітнім лікарем був Лібляйн та др. Ш. Кантер — всі жиди. Відомою дентисткою була жидівка Конова, що разом з чоловіком провадила практику. Всі вони говорили по українськи. Знаний був лікар-поляк Вишковскі, жив при вулиці Шпитальній, а потім мав ординацію у домі Виноградника, коло Семена Зінкевича, та др Тафльовіч. В 1919-20 роках був у Снятині лікар-українець, здається емігрант із Східних українських земель, Білецький, про якого згадує Михайло Вахнюк (Анекдоти, „Снятин“, ч. 14, ст. 7). Також і мгр Оксана Старосольська у своєму листі. Мав дуже коротко лікарську практику в Снятині. Потім прийшов на кількालітнє практикування др Богдан Дольницький, що одружений був із донькою Балицького, пароха в Молодятині. Дольницький сам уродженець міста Заболотова. Він був в той час, як Наталя Карп'юк-Семанюк привезла з Кобак вже мертвого свого чоловіка Марка Черемшину і розбудила дра Дольницького для порятунку, але порятунку вже не було. Марко Черемшина помер вже у дорозі. На те місце прийшов др Михайло Муринюк, про якого буде більше у гаслі Шпиталь. В 1929-му році відкрив лікарську практику др Іван Подюк, яку провадив аж до 1944-го року, до часу виїзду за кордон. В Заболотіві був якийсь час лікар-українець Богдан Недільський (Календар „Просвіта“ 1932-ий рік), та пізніше др Ярослав Породько від 1936-го року. Одружений з Даркою Букачевською, донькою директора школи з Завалю. Мав своє лікарське бю-

ро в новому гарному парафіяльному домі, в якому і була Кредитова кооператива. Помер на грудну жабу. Дехто пише його прізвище Породко. Крім названих лікарів у Снятині в різних часах ще були такі лікарі: Нойбергер з жінкою, Гольднери, батько і син, Лібер і Горн. Була ще одна дентистка Курляндська з чоловіком. Деякі з них ще працювали за большевиків. В селі Трійця проживав лікар Д. Лукашук, який закінчив медицину ще у Відні, перед війною і лікував у селі людей нелегально, бо із-за якихось причин не нострифікував свій лікарський диплом. Не занедбували студій медичних також інші, які може і не прийшли до Снятина, а стали лікарями в інших місцевостях, українських земель, а то і на чужині. Тут треба згадати Василя Стефаніка, який студіював ветеринарію у Кракові, а його брат Лука Стефанік закінчив медичні студії. Трагічно загинув в час другої світової війни в місті Лодзі. Докторат з медицини одержала донька пароха в Снятині, а пізніше декана в Рожнові, Ірина Сімович, лікарка в Народній Лічниці у Львові. Померла в Москві в 1959-му році. Закінчила медичні студії др Марія Крупська-Кейван, Володимир Зеновій Ляшкевич, який був деякий час лікарем в Снятині, фізиком, а пізніше в Отинії. Вступив до Дивізії, як лікар і помер в Уралі. Анатоль Юревич, що народився з Залучу, Снятинського повіту, закінчив медичні студії в Празі, був лікарем в Городенці, помер в Ашафенбурзі 1946-го року. Тимотей Дідух, уродженець села Русова, Роман Лисяк, Микола Остафійчук. Медицину студіював також снятинський земляк Ярослав Жеховський і на 7-му семестрі уже воєнних подій, перервав. Помер в Англії. Закінчив медицину також Дмитро Тодосійчук, що перебував у Снятині у своїх рідних. Тепер лікар в Едмонтоні. Дальше медичні студії закінчили Лев Обушкевич, Михайло Козак, Мирослав Харкевич, Роман Керницький — Тараса, а з наймолодшої генерації, народжених вже в чужих країнах від батьків із Снятинщини: Олесь Стадник, син Оленки Зеленко-Стадник, що в Едмонтоні, та Олег Панкевич, син Тамари Петрівської-Панкевич. По цьому списку видно, що ділянка медична, охорона і піклування найбільшим людським скарбом — здоров'ям дістала своїх охоронців-опікунів, які в кращих умовах життя, гідно репрезентують Снятинщину.

Залишився багатий словник лікарів, який відноситься до всіх гасел: Народне лікування, Аптека, Акушерка, Різня і Шпиталь.

Анемія — недокрів'я, анемічний, недокровний.

Апоплексія — параліза, послаблення нервової системи.
Без чуття частина тіла. Параліч.

Астма — від грецького — ядуха. Раптові приступи ядухи, що періодично повторюються при деяких захворюваннях.

Базедова хвороба — спричинювана підвищеною функцією щитовидної залози. Від прізвища німецького лікаря К. Базедова, який перший описав її. Поширена по найбільше у жінок.

Бігунка — або бігачка, біганка — понос, пронос. „Скільки є там війська, все заслابلо на тяжку хворобу, на тяжку бігачку-крівавицю“ (Ст. С.). „Войска большую трудность міли до хороб великих а найбільше од бігунки“ (Літопис Самовидця).

Богодільня — шпиталь, лікарня.

Бомблі — бомблик, напухлі місця на тілі, міхурі, наріст.

Болячка — „Дала масті від болячки, а воно й не помогло“. „Не доторкайся плечей, бо уразиш болячку“.

Бронхи — бронхіт — запалення бронхів. По чеськи про-душки.

Брушний тиф — черевний, кишковий.

Веснянка — веснушка, по чеськи піга.

Виразки — пошестна недуга, заразлива.

Віспа — з лат. мови, віспка, віспочка, віспина, віспинка, лущина, рябютиння. Існує також повітряна або вітряна віспа — гвіздки, гвіздочки. „Віспар приїхав віспу щепити“. По чеськи — нештовіце. Існує також коров'яча віспа.

Вогневиця — гарячка.

Водянка — гідропс.

Воло-наріст у людини, тварини, звали також водянкою.

Гарячка — фебрис акута — палючка, огневиця, жиговиця.

Гангрена — по чеськи — снет, мертвиця.

Гиря — по чеськи — заваржі. „Підірвався і занедужав від надсади“.

Глиста — аскаріс лумбкоідес. Є в кишках людини, також у звірят. Може бути причиною смерти.

Гостець — сифіліс. „Нечистий, поганий гостець, що загнивається“. „Мне, як гостець бабу“. (н. пр.). Також хронічний ревматизм, ломоти, гризь.

Гліцерінова мазь — складається з крохмалю, води, по одній частині й гліцерину 14 частин. Треба розмішати. А також додавали трохи спирту.

Гуля — наріст на шиї.

Давка — доза.

Дизинтерія — гостро заразлива інфекційна хвороба людини. Запалення слизової болонки товстого кишечника, яка супроводить загальним отруєнням організму.

Дифтерит — по чеськи зашкрт. „Тією ж таки скопитарною чи шпигинарною водою разів по три на день кропити“.

Жовни — скрофули, свинка, золотуха. Опухлина на шиї, поширена хвороба у Завалю (Мрочко) та підгірських селах.

Жовтаниця — жовтячка, жовтяничний. Лат. назва — іктерус. Проявляється жовтавою шкірою, діставши з кров'ю в тканинах жовчевих барвників і кислін.

Завали — або завалки — народне слово на хворобу опухлення горляних залоз.

Завійна — завійниці, в кишках — соняшниці.

Задуха — дихавиця, ядуха, астма, рос. одишка.

Запалення легенів — по чеськи запал пліц.

Золотуха — скрофула — хвороба шийних лімфатичних вузлів, туберкульозне ураження, скрофули, або і свинка.

Зонд — хірургічне знаряддя, мацовилка, протички, спеціллум.

Епідемія — з грецького. Масове поширення інфекційної хвороби в даній місцевості, пошестна хвороба. Повітря, помірря, моровиця.

Епілепсія — падавка, чорна хвороба. В Снятинщині її майже не було. Де-кілька випадків на одно століття. Про що свідчить др. Вернер. Зветься також епізотія, падіж, падь, причинна, падуча болість — давне слово.

Йодоформа — одержується нагріванням спирту і етеру та отруйним калієм і йодом. Порошок антисептик, проти всякої гнилизни.

Карболь — речовина, яку вживали для дезинфекції приміщень, в яких перебували хворі. Біла, кристальна маса, яку одержували при перегонці кам'яно-вугільного дьогтю. Має гострий, прикрий запах, неможливий смак. Отруйний, але дуже потрібний гігієнічний середник, при дезинфекції прогнилих місць.

Карльсбадська сіль — привозили з чеських Карлових Варів, мінеральних вод. Лікувальний середник.

Катар — у носі, нежить, нежит, нежідь. В бронхах хрипотти.

Кила — грижа.

Кір — кору-морбілле, гвіздочки та кигили.

Коклюш — кашлюк, гостра інфекційна, переважно дитяча хвороба. Гірший кашель.

Коловатиця — смертельна хвороба овець, спричинена решетиною, яку вівчарський пес, що мав у своїх кишках цїп'яка, т. зв. кручак — таенія коснурус.

Кольки — в животі. Коль. По селах „пили білу нафту од всяких хвороб, найбільше от як підпирає під груди“.

Компрес — з французької мови, від лат. компресус — стиснутий. Обклад, оклад чи як частіше називали умшляг, з нім. Пов'язка, іноді просочена різними рідинами, що її накладають на чоло, а також і на тіло людини, а також і тварини, з лікувальною метою.

Короста — шкірна хвороба, яку спричинює паразит, коростовий свербун. Запобігали його зростання — товкли синій камінь, мішали з олієм і мастили коростою засягнуте тіло. Були інші ліки на те також. Лат. слово скаліс. Звали також сверблячкою. Покоростявіти означало — заразитися коростою. Звали також чесотка. Коростій — той, що дістав коросту.

Корчі — спасмус. Бували різні корчі. „Корч мені ноги взяв“, як зіштивніли ноги у когось. Мшаки, як в шлунку були болі. Перелоги.

Костоправ — давня назва на лікаря, що складав кості. Літописне слово.

Краплі або каплі — лікарський припис для хворого, як має уживати ліки. Наприклад: „Валеріянські краплі“.

Курація — лікування.

Лазарет — з французького. Лікарня для військових, що станіонували в Снятинщині в різних війнах. Снятинщина завжди була прифронтовою половою.

Лепра — лепроза — проказа. Давня хвороба ще передхристиянських часів.

Лихоманка — „усього мене корчить, неначе в лихоманці“. В Снятині цю хворобу звали феброю. Пропасниця. Рідко появлялася.

Лишай — струпи на тілі. Лішай — виразки на шкірі. Вірили, що людина їх дістає, як мие коня і дотикається тієї води, що спливає з коня. Лікували їх по різному: осадом з цибуха, або з цигарнички, мастили також медом, сметаною тощо. Багато різного знахарства практикували, але лішаїв позбутися було таки досить важко.

Лічіння — лікування, гоїння, курування, курація.

Лічці — так звали лікарів в давнині.

Ломота — гризь, звичайно в костях, ревматизм.

Медик — доктор, лікар, врач (р), фельдшер. Наука: гігієна діагностика, патологія, терапія, фармакологія, хірургія, акушерство, психіатрія, судейська медицина тощо.

Мертвиця — гангрена, згаржел (п).

Мігрена — біль голови.

Мор — епідемія, звали також повітря. Люди вірили, що цю хворобу, епідемічну приносить вітер. В Снятинщині це слово не було відомим, бо повітря звали воздух. „Ті лікарі товар курили і моровицю заморили“. Моровиця, морове повітря, а також примерки чи проморок.

Нари — це може бути також і повозка, що везе мертво-го (караван) або мари. Це також ліжко в лікарні, чи лазареті.

Обкладинка — чіпка хвороба не тільки у дітей, але і у старших людей. На неї мруть. Чіпкий — заразливий.

Охвата — недуга простуди.

Падачка — епілепсія, найчастіше нарід звав „чорною хворобою“.

Папула — неприродно товста людина на обличчі. Властиво це зветься прищ, пухир. Походження латинське — папула. Шкірний утвір, вузлик.

Параліза — підвій, параліч. По чеськи — обрна. Параліза.

Пастильки — рід пігулок, пілюлі, яку давали лікарі хворим на рецепту. Цукрована гума. Пізніше щойно прийшли пігулки.

Пипоть — жадоба пити воду. Мають також кури не тільки люди.

Плеврит — по чеськи погрудніце, занет погрудніце.

Повітря морове — „значно грасовало“ (Л. Величка). Помір, мор.

Помада — мазь на руки і тіло. Властиво належала до парфюмерії, аптекарі давали, як лікарство.

Пошесть — зараза, заразлива, чіпка хвороба. Уразка, виразка.

Пранці — сифіліс. „Набігав собі пранців“. По рос. любо-страстная болізнъ.

Прищ — прищик, прищі, а також жабур, жабурина, сироти, від холоду, прищиться. Також пухир. „Щоб тобі поприщило.“

Проказа — лепра — важка хвороба.

Пухлина — ноги набрякли, опухли.

П'явка лікарська — Гірудо медіциналіс — споріднена з хробаком, живе у воді, ставах, в намулі і в багнах. Існує також кінська п'явка, її не вживають до лікування людей. Може бути причиною затруєння крові. Лікарську п'явку вживали наші цирульники, а то і знахарі для лікування деяких хворіб. Накладали її на тіло, а вона висисала кров. Дуже ризиквне лікування, звалося „баньки ставити“, або „п'явки класти“.

П'ятнистий тиф — плямистий, висипний тиф.

Рак — хвороба, по рос. каркин, пістряк.

Ревматизм — ломота, ломець, гризь, а також гостець.

Роз'ятритися — рана роз'ятрилася від купервасу.

Ропа — густий розчин солі, солонна вода, клали на рану, яка „ропить“. Ропою називали також нефільтровану нафту.

Салітра — властиво селітра, з лат. мови — Саль — сіль і айтрум — луг. Азотно-кисла сіль калію, натрію, амонію, барію тощо. Вживали в нас крім лікарських справ також у господарствах для худоби.

Санітет — був такий урядник, медик, або і лікар, що дглядав над чистотою міських вулиць, дезинфікував хворобою зайняті місця. В час війни були санітарі. Санітарів звали обзорниками. Їх люди не любили, бо вони дуже часто вишукували у господарів того, чого не було.

Свинка — хвороба, золотушні гулі на потилиці або на шиї.

Сифіліс — пранці, від того походить пранцюватий, або як люди казали францюватий.

Скарлятина — з італійської мови. Гостре інфекційне захворювання, найчастіше у дітей. По чеськи — спала.

Скуса — тільки покутська назва. Коклюш, але де-не-де мелянхолію звали також скуса.

Смертельна травма — смертельний випадок. Атак.

Солітер — солітр — таенія соліюм. Дехто зве також ципень, або цп'як. Живе в кишках людини. Галapas, хробак, часто довгий до трьох метрів. Звали найчастіше глистою. Польська назва тасемка.

Срчка — сируха, а також дрисля, свистуха, властиво це червінка.

Сухоти — сухітник, чехотка, туберкульоза. По чеськи соухотіни.

Тинктура — настій лікарський на воді, вині або спирті чи етері. Доран.

Тиф — літ. слово глуханя, тифус, по польськи дур. Так, як скарлятина, дифтерія, кора, віспа, грипа — інфекційна недуга. Назва трьох заразливих хворіб: сипний тиф, висипка, червний тиф і поворотний.

Тріхіна — волосник. Дуже небезпечний для людини хробак. Живе у м'ясі кріликів, щурів, котів і свиней. Так може перейти до людини.

Трясця — хвороба, якої можна позбутися тільки за допомогою свяченої лози (верби) з базьками (котиками).

Фебра — з латинської мови. Пропаснича, лихоманка.

Фельдшер — з німецького — вживали таких професійних людей москалі. Людина з середньою медичною освітою. У першій світовій війні було їх багато.

Фізик — так звали головного лікаря на Снятин.

Флегма — полекша в грудях, властиво в гортані.

Фурункул — нанесене слово, по чеськи нежіт. Це звичайний чиряк, наріст, чиряк.

Хлороформа — безкольорова запашна рідина, яку дістають із багатьох органічних рослин, при перегінці з алькоголем.

Холера — пошесть. „То не тільки од холери, од усякої пошесті мужиків мре більше, ніж панів“.

Холерит — жовчний камінь.

Цинга — хвороба. „Нездужаю з того дня, як привезли мене в цей край, ревматизм, цингу перетерпів“. (Т. Шевченко). У нас її звали скорбут.

Цихерлін — порошок проти домашніх паразитів, тарганів, вош тощо.

Цукриця — по чеськи цукровка, по рос. сахарная болезнь.

Чахотка — фтізіс, сухоти. „Заслаб на сухоти“.

Червінка — кровава бігунка, кровавиця.

Чиряк — чирка, болячка. „Розсвербівся чиряк“. „Чиряк нагнівся“. „Не вмер Данило, болячка вдавिला“. „Який це чиряк, глядіть, щоб не був, крий Боже пістряк“. „Печена цибуля добре витягає гній з чиряка“. В Снятинщині звали тільки чиряк.

Чума — пошесна недуга.

Шанкр — полова недуга, а також це початок сифіліса.

Шкарлятина — з італійської мови. Гостро заразлива хвороба у дітей, що супроводиться гарячкуванням, висипкою на

всьому тілі й болями в горлі. Хто мав раз шкарлятину, не повинен її мати вдруге.

Шкрофули — золотуха.

Шпиталь — богодільня. „Шпиталі для слабих, убогих, калік“. По рос. больница, госпіталь.

Шрам — рубець, близна.

Ядуха — задуха, астма, емфігена.

Ячмінь — наросток на оці. „На оці такий ячмінь вискочив“.

ЛІТЕРАТУРНО-МЕМОРІАЛЬНИЙ МУЗЕЙ ім. Марка Черемшини, див. Музей ім. Марка Черемшини.

ЛУГ — руханково-спортове товариство в Галичині засноване в 1925-му році на місці зліквідованих Польщею товариств „Січей“ в 1924-му році. Спочатку це була дуже популярна організація. В 1925-му році було вже 200 низових клітин, в 1929-му — 750. Але вже в 1933-му, по пацифікації тільки 236, а в 1936-му знову підійшла цифра до 556. В 1939-му було низових клітин 805 із 50-ти тисячами членів. Галичина покритася густою сіткою Лугів. В їхніх гуртках закипіла праця. Виростала нова молода сила. В міру зросту української свідомости широких мас та сила приймала щораз виразніше обличчя. „Під кінець минулого року случилось таке, що Львівська Лугова централь розлетілася на дві частини — радикалів (Коберський) і „аполітичних“ Дашкевичівців“. (За газетою „Воля Народа“, ч. 329-330 з 1.V.1927-го року, ст. 5).

У Львові централь звалася „Великий Луг“, яка об'єднавала „Луги“ в краю. В Снятинщині були клітини в таких селах: Борщів, Демиче, Джурів, Заболотів, Залуче, Зібранівка, Ілинці, Новоселиця, Рудники, Трійця, Тростянець і Хлібичин. Приблизно одна тисяча членів. В Снятині була Повітова Управа. Відбувалися крайові, повітові З'їзди, Лугові свята, аматорські вистави, мали свої малі бібліотеки тощо. Провід був у руках Семена Александрука. До повітової управи належав Теофіл Ляшкевич, Крикливець та інші. Одначе під тиском польської влади „Луг“ статутом з 1932-го року змушений був підпорядкуватися контролі державного уряду фізичного виховання і відмовитися від ведення протипожежної справи. В 1939-му році Луги налічували 805 низових клітин з 50-тисячами членів. Видавали свій орган „Вісті з Лугу“ часопис, двотижневик, присвячений Луговим і Січовим справам, просвіті й науці, Львів Коперника 5. А також ще другу газету „Луг“. В 1927-му році, як вже було сказано, виник розкол в Лугах. Др.

Дашкевич залишився з одною частиною Лугів, а друга частина попала під вплив радикалів. Др Дашкевич розійшовся з радикалами, які на місце Лугів зорганізували „Каменярів“ (див.) Розксл тривав від 1926-го року аж до другої світової війни. Крім внутрішніх непорозумінь був також сильний польський натиск на існуючу організацію „Луг“ яку польський уряд хотів її собі підкорити зовсім і підпорядкувати, до Пшиспособ'єня військового. Вшехпольська преса в часи переворот Пилсудського, правдоподібно з директиви Грабського почала писати про „повстання“ Лугів, щоб тим способом приготувати польську публічну опінію до капітуляції перед Пилсудським. Для того, щоб звернути увагу на більшого ворога українців, а не на своїх власних „диктаторів“. Так отже „Луґи“, як і попередні „Січі“ були для поляків пострахом і той страх вони ставили перед вічі польському народові, щоб таким чином відвернути поляків від гризні між собою. А тепер дещо із пресових органів прокомуністичних видань про Луґи: „Староство в Богородчанах завісило в діяльності руханкове товариство і вогневої сторожі Луг у Солотвині з тої причини, що не має пожарних приладів, що не брало участі в гашенні пожару в Дзвинячи дня 27 червня 1928-го року, та що уладжувало вправи „входзонце в zakres вишколення військового, як тиралер“ і т. п. Всі ті заміти не мають найменшої основи. Товариство немає пожарничих приладів, бо громадський уряд у Солотвині відмовився товариству прилади випозичити, а само товариство за 8 місяців існування ще не мало часу зібрати фонди на їх закупно. Пожар у Дзвинячи постав 3-го грудня 1927-го року, а т-во „Луг“ постало щойно 11-го грудня тогож року. Отже, як неіснуюче не могло брати участі в гашенні. При пожарі в Солотвині Луговики були скорше при вогні, як місцева „Страж огньова“. Ніяких військових вправ, а тим менше „тираліерок“ товариство не могло уладжувати, бо провідник Лугу ніколи в війську не служив і навіть не знає, як до військових вправ братися“. (Українські Робітничі Вісті, з 27.X.1928 р.). „З Бурштинщини повідомляють, що там йдуть дальші розв'язання „Лугів“. На днях розв'язано Луг у Бурштині і в Коростовичах. Причина розв'язання та сама, що й в інших повітах, цебто мнимі військові вправи. Знову ж з Городенщини повідомляють, що Городенське староство завісило діяльність обох „Лугів“ у Серафинцях нібито з причини, що Луґи не брали участі в гашенні пожару“. (Українські Робітничі Вісті, з 4.XI 1928-го року). „Спортивна

організація „Луг“, що ще в 1925-му році опанована була на 80% клясовосвідомим елементом і проявляла на терені Покуття живу діяльність, Воевідство Станиславівське розв'язало. Можна тепер закладати „Луги“ Дашкевичівські, угодовецькі т. зв. „Пшиспособ'єне войскове“, але селяни всяку угоду бойкотують“. (Українські Робітничі Вісті, з 14.IX.1933 р.). В такій атмосфері очевидно, що діяльність „Лугів“ була спаралізована і мусіла припинити її. З одного боку Др Дашкевич рятував організацію йдучи на уступки адміністративного порядку, але попав у прикру ситуацію, бо вийшов з-під впливу радикалів, хотів мати „Луги“ безпартійними, а з другого боку наступ польських державних чинників засягнули за далеко і тим діяльність змаліла.

Др Роман Дашкевич, організатор „Лугів“ помер в Австрії, в місті Куфштайні 11-го січня 1975-го року. Колишній УСС, голова Стрілецької Ради та полковник Командир Гарматньої Бригади Корпусу Січових Стрільців, голова Великого Лугу, генерал-хорунжий УНР. З його смертю закрилася картина твору парамілітарної організації, мрії про нові походи, про нову боротьбу, з тим доростом, який мав бути вихованим в „Лугах“.

ЛЯНДВІРТИ І КРАЙСГАВПТМАНИ -- це високі урядовці за час німецької окупації Снятинщини в 1941-1944 роки, які виконували функції майже ті самі, що старости. Повітовим ляндкомісарем був Кайзер, він був також голова НСДАП (див.) Крайсгавптманом був Фолькман, урядував в Коломиї, але часто приїздив до Снятина і давав розпорядки, чи інформував потрібних йому людей до контингентів тощо.

МАГІСТРАТСЬКИЙ СУД — діяв з деякими перервами, почавши від XVI-го століття. Більшість міст держави в той час творилася за німецьким — магдебурзьким правом. Міщанство переводилося на окремий стан, що мав свої станові органи самоуправління. Такими органами були війти та бурмистри, що стояли на чолі міста, лава і рада, а також судова колегія. Лава і Рада вирішували кримінальні справи, а судова колегія покликана до справ адміністративних. Місто репрезентував за Магдебурзьким правом війт з 7-ма лавниками, що як сказано провадили адміністрацію міста, тим часом як бурмистр та його радні міста відали цивільним судом т. зв. магістратським і дбали про господарство. Крім тих урядів були ще писарі та інші службовці Магістрату. Магістрати з'явилися в Україні в XVI столітті. Були дві категорії магдебурзьких привілеїв: магістратські і ратушні. Різниці між ними не дуже

великі. Ратушні мали більше повинностей у платежах супроти держави, за те магістратські мали більше вільності в самоврядуванні, цебто більше автономії. В нас немає точних джерел, щоб ствердити, які саме привілеї мало місто Снятин в різних часах свого існування. Знаємо з певністю, що спочатку існувала автаркія і дуже повільно до голосу приходило міщанство і висилало до Ради кращих своїх представників, а на лавників пробувало давати гідних людей того покликання. Та не часто це було можливо досягнути. Існувало застрашування і підкупство. Див. споріднені гасла: Бурмистр, Міська Рада, Повітовий Суд і Ратуша.

МАСЛОСОЮЗ — це надбудова молочарських кооператив. Люди зносили молоко, а в молочарнях переробляли його до ужитку на модерних центрофугах, робили з нього також масло. Найкраще ця справа молочарська була поставлена у Видинові, де був професійний молочар Базько Мурмилюк та Луць Берлад.

МЕД-САН-ТРУД — профспілка, що заіснувала в Снятині за большевиків. Вона покликала д-ра Івана Подюка на свого керівника. Всі члени її були санітарі, та лікарські працівники із східних українських земель.

МИЛОВАРНІ — займалися виробом мила. Відомі миловарні також із дуже давніх часів. Торговельна Палата описує їх тільки 5 у Снятинщині. Тих п'ять миловарень в роках 1860—1870 випродукували 56 центнерів мила, вартості 1030 золотих ринських. „Тому ремеслі селянин покутський відається мало, тим більше, що здібніших знаходиться в кожному ремеслі — жидів в гарбарстві, а в миловарстві вірмен.“ (Оскар Кольберг: Покуття т. I. ст. 68).

З урухомленням транспорту прийшло в Снятинщину мило фабричне і малі миловарні, вивінувані у примітивне знаряддя — підупадали, а то і зовсім з часом зникали. Так було із снятинськими миловарнями. Прийшлося мені побачити таке мило старе кілька століть у коморі старого дому. Зроблене з лою, жовто-темного кольору, тверде, важко його було розмочити у найбільш гарячій воді. Зроблене з волового лою і додані листочки рожі. Це ремесло наших предків. Але у першу світову війну, деякі багатші господарі повернулися до того примітивного виробу мила, бо транспорт був перерваний, крамниці не відкривали своїх дверей, а прати білизну треба було. І робили домашнє мило.

МИСТЕЦТВО — так звався відділ підприємства в Снятині, що займався пропагуванням українського мистецтва, ін-

крустованих рам до картин, касеток, топірців декоративних, всякої кераміки тощо. Проварила цей відділ довгі роки Ірина Тисяк-Костинюк. Тут можна було собі придбати всі видання на мистецькі теми, журнали, деякі картини відомих малярів і мистецькі вироби, вази, тарілки тощо. Приємно було зайти до цієї крамниці, розглянути виставлене добро, налюбуватися красою мистецтва і дещо придбати собі до своєї української хати.

МІСТКОМ — за першого приходу большевиків була така інституція. Головою був українець Гуменюк.

МІСЬКГОСПОД — за большевиків, від 1939--41 років установа в Снятині. Головою був Кононенко, він також був головою Виконкому (див.) в 1939-му році.

МІСЬКА РАДА — з німецького її також звали байрат. Міста, які одержали Магдебурзьке право звільнились у ряді випадків від управління і суду великокнязівських або карательних намісників, воєвод і старост, компетенції яких дуже часто переходили до магістрату, чи її Ради на чолі з війтом, бургомайстром. Рада складалася з радців (радних), обраних міщанами і бурмистрів — посадників, обраних з-поміж радних, які по черзі головували в Раді. Рада повинна була відати цивільним, а інколи і кримінальним судом, поліцією, наглядала над торгівлею та всім іншим життям міста. В ряді міст, крім Ради була і друга колегія, лава, що складалася з обраних довічно міщан — лавників і відала судом у кримінальних справах, крім більших карних справ, як вбивство, підпал тощо. Закони дуже часто мінялися і рідко коли загал міщанства мав вплив на вирішування справ у Раді. Війти прийшли з Магдебурзьким правом в XIV-му столітті до XVIII-го. Спочатку війтів призначали самі власники міст і їхній уряд у початках був спадщинним, переходив з батька до сина. Свою владу війт ділив з Міською Радою, на вибір якої мав вплив. У гетьманській державі вже в XVII—XVIII століттях війт був виборний, затверджуваний гетьманом. В Галичині, за австрійської окупації війт був начальником громади, а в містах були посадники, чи як їх звали з німецького бургомайстрами або прямо бурмистрами. Кожна громада мала своїх виборних заступників. Від того походить слово комунальний. Багато похідних: комунальні послуги, вибори, будинки тощо. В народі залишилися приповідки: „Громадська Рада — Богу відрада“ або „Яка громада — така її Рада“. Див. Бурмистр, Магістратський суд, Ратуша.

МІСЬКА КАСА ОЩАДНОСТИ — існувала в Снятині від

дуже давніх часів. В 1890-их роках бухгалтером був українець Деркач. Але за Польщі в тій касі працювали тільки поляки і жиди. Вона здобула популярність саме в 1937-му році, польський урядник захотів прикрити свої зловживання і підпалив дім, в якому містилася Міська каса. На жаль, хоч справа пішла до суду, тривала три роки, але в пресі не виявлено прізвища злочинця. Такий був польський суд над винувниками легіонерами. Суд засудив його тільки на два і пів року ув'язнення. Все ж таки Апеляційний суд підвищив йому кару до трьох років. Її фактично звали Міська Щаднича Каса. Вона обслуговувала жидів і поляків та вірмен. Датується при кінці 19-го століття.

МІСЬКЕ СПОЖИВЧЕ ТОВАРИСТВО — коротко триваюча організація кооперативного типу. Створена за першого приходу большевиків. Вона захопила деякі крамниці від приватних власників, кооперативи та Народну Торгівлю.

МІЩАНСЬКА КАСА ПРУТ — заснована в 1905-му році під спільною стріхою Української Міщанської Читальні. Тут склали батьки дітей, що проживали в бурсі при вулиці Вірменській свої гроші, а „Каса“ в свою чергу виконувала дальші повинності. Вона займалася господаркою Української Бурси. (Див.). Вона відома більше, як Каса Прут. Керівником її був смеритований учитель Ілля Федорчук, касієром Іван Гоїв, диригент хорів. Членами Управи були Михась Якимець, кооператор, Дмитро Куравський, кушнір з Кулачина, Іван Крикливець, господар. Головою Надзірної Ради був Іван Маєвський, колишній майор австрійської армії та інші. Каса основана на уділах, нараховувала понад 60 членів перед першою світовою війною. „Ця каса провадила книговедення бурси, як теж її зовнішню господарку і заступала її перед урядами. Ілля Федорчук, тоді вже смеритований учитель, котрий був рівночасно директором Міщанської Каси Прут і теж першим патроном та директором бурси...“ (Михайло Плешкан, „Снятин“ ч. 7. 1972-ий рік). Про цю Касу Прут, дуже потрібну інституцію в тих часах, згадує також у своїх споминах мистець Микола Анастазієвський, друкованих також в журналі „Снятин“. У виданнях „Рідної Школи“ повоєнного періоду згадується також, що „Шкільна Поміч“ (див.) товариство в Снятині мало збережених 500 австрійських корон у Міщанській Касі Прут, яких передало „Рідній Школі“.

МОЛОЧАРНЯ — перший в повіті молочарськими справами займався Базько Мурмилук. Він втягнув перерібку молока

на масло в систему кооперативну. Та з часом показалося, що ту справу треба було відокремити від харчових і споживчих кооператив і створити окрему кооперативу, що і зроблено. Окремо почали організуватися Молочарські кооперативи. Маслосоюз був їхньою даховою інституцією. Наша молочарська кооператива дістала знаменитих професіоналістів, які покінчили чеські відповідні школи і вона виховала нових робітників на цьому полі. Відновила на Станіславщині молочарське ремесло, звідкіля воно перейшло до Стрия, а пізніше і до Львова, де оформилася Централь Маслосоюз, яка по першій вже війні об'єднувала 136 районних молочарень. Цей новий твір 20-го століття причинився до швидкого піднесення культурного, а зокрема господарсько-економічного рівня нашого села. Маслосоюз своїми представниками інструкторами, книжками, обіжниками поставив молочарську кооперацію дуже високо, вона своїми виробами завоювала ринок збуту в краю, а навіть значну частину польської громади, як теж і віддавала масло Маслосоюзу за кордонами держави. Очевидно, що це польській адміністрації не могло імпонувати і вона вживала багато заходів на те, щоб знищити сильну вже тоді господарську базу, яку мав Маслосоюз. На чолі цієї молочарської спілки на Снятинщині стояв відомий вже тоді Базько Мурмилюк, Іван Стефанік, Чичул, Володимир Козак, а також сотник Славко Курилюк. Підприємство містилося у великому будинку на Ринку міста Снятина.

Згадуючи про модерну молочарню в Снятинщині, якою була вона в ті часи, треба повернутися в минуле, до тих часів, коли масло добували працьовиті наші прабабуні руками. До того придумали собі „машину“, що звалася масничка, яка в'являла з себе дерев'яну діжечку, що звужувалася від споду до верха. У верху був споруджений товчок — кілочок, який проходив почерез продіравлене коліщатко — кружок, а на споді закінчений товчком. В такій масничці „товкли“ масло, яке уживала вся родина в хаті, а часто також виносили до міста на продаж. А щоб масло мало колір, душили моркву і соком з неї прикрашували свій товар, який за одну хвилину „міщухи“ розкуповували. Збити „грудку“ масла тривало дві-три години, де-коли працювала вся родина. Треба з пошаною віднести до праці минулого сторіччя і до життя тодішніх людей, без модерних машин і техніки.

МУЗЕЙ Василя Касіяна в Снятині. Оце нещодавно відкрито художньо-меморіальний музей, землякові у місті Сня-

тині. „Експозиція відображає всі періоди життя і творчості мистця. Зібрано тут документи, матеріали та особисті речі художника, а також понад 100 його творів. Біля будинку музею встановлено пам'ятник В. Касяну, створений В. Бородаєм.“ (Н. Слово, 13. I. 1983 р.). Мистець Касяян народився в селі Микулинці 1. I. 1896 року, а помер в Києві 26. VI. 1976-го року. В журналі „Снятин“ часто згадувалося про нього.

МУЗЕЙ ім. ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА — засновано в 1940-41 роках в селі Русові, де народився письменник. Це сталося за участю Кирила Стефаніка — сина письменника. Рівнож існував він і в часі німецької окупації, хоч дещо занехаяно, але при поновному приході большевиків, знову його відреставровано і він став славою Снятинщини.

МУЗЕЙ ім. МАРКА ЧЕРЕМШИНИ — вже почато творити в 1940-му році, але через деякі перешкоди, цю ідею перервано. Щойно пізніше за другого приходу большевиків за ініціативою дружини Марка Черемшини відновлено і придбано нові експонати, занято деяких працівників і урухомлено в місті тривалу пам'ятку з життя і творчості письменника та адвоката в Снятині д-ра Івана Семанюка. Письменник тут жив від 1912-го року аж до своєї смерті 1927-го року. Повних п'ятнадцять років. Тут написав найкращі новелі „Село потерпає“ і „Верховина“. Тут відбувся величавий похорон, на який прибули знатні постаті українського політичного і культурного життя. Директором Музею, до своєї смерті була Наталя Карп'юк — Семанюк, дружина письменника. Померла в 1974-му році.

МУЗИЧНА ШКОЛА в Снятині постала в 1933-му році за ініціативою директора такої школи в Станиславові Штадлера. Він запропонував відомій учительці музики Ірині (Орисі) Тисяк — Костинюк учити в тій школі. Офіційно, ця школа звалася „Музична Школа ім. Ф. Шопена“. Містилася в будинку, що був поруч пошти, звався в перших початках побудови „Барон Гірш школою“ (див.), бо вона користувалася фундами магната барона де Гірша. Крім згаданих музиків в тій школі викладав ще музикознавство учитель Володимир Вислоцький.

Перші початки музичного знання поклав піонер церковного і громадського життя о. Теофіл Кобринський, який організував справжній хор на голоси, якого пізніше провадив диригент Іван Гоїв. Чимало прислужився до церковного співу також дяк Ілля Калитчук. На тому полі працювали в Снятині

родина Сімовичів. Отець Аполон Сімович і його син Роман, який пізніше став славним музикологом. Він написав багато музичних творів, а перші початки свого музичного навчання почав у Снятині. Ще перед ним створив кілька музичних водевільів та опер отець Порфірій Бажанський, якого донька Олеся Бажанська закінчила віденську консерваторію. Була першою українкою в Галичині, що стала професійним музикою. М. Полевий написав мелодраму „Сибірячка“, музику до якої створив о. П. Бажанський. Театр Бачинського 12 II. 1978-го року ставив її в Коломиї, а пізніше в Чернівцях та Снятині.

Життя музичне в Снятині не переривалося. Іван Недільський перші свої кроки ставив в Снятині із своїм „Засяло сонце золоте...“. Давала лекції музики і вчила грати на фортепіані Ольга Левицька, дружина нотаря Володимира Левицького. Вона акомпанювала на багатьох концертах співакам. Іван Паладійчук, учитель з Драгасимова був диригентом хору учителів, що відбував свої проби в домівці співочого товариства Боян (див.). Грав на скрипці адвокат А. Файгель із Заболотова. Кінчала музичну консерваторію у Варшаві Марія Шинкерик, пізніше Липовецька, що трагічно померла в Торонто в 1954-му році. До наймолодшої генерації музик належить Святослав Чепига в Саскатуні, син Петронелі Радомської — Чепиги, що була серцем і душею всіх хорів в Снятині в давніших часах. Наталя, донька Розалії Онищук-Несторовської вже в 1954-му році була піяністкою в Торонто і того року кінчала музичні студії в Консерваторії. („Книга мистців“, 1954 р.). Заміжня Обаль.

Снятинщина видала багато музично-освічених людей, які сповняли свій громадський обов'язок і служили громаді так, як могли.

Годиться тут для історії подати перегляд звичайних інструментів, які може і стали основою модерної музики. Вони тільки доказом, що народ любив музику і як тільки дозволяла його інтелігенція створив собі власні приряди, які видавали мелодію і заспокоювали його потреби співати і грати.

Гармоніка — від грецького слова „армонікос“ — співзвучний, струнний інструмент, а також загальна назва деяких музичних інструментів, як гармонії, акордеона тощо. У нас в давніших часах губний інструмент звався „гармонією“. Були різні види, менші і досить великі, що можна було держати двома долонями при губах. Спроваджували з Відня.

Гармонія — також губний музичний інструмент. З того ін-

струменту, хто вмів, мав практику, міг створити гарну мелодію на товариських іграх і забавах молоді.

Гуслі — також звали гусла. Селянський старовинний народний струнно-щипковий інструмент, на якому грали обома руками, поклавши його на коліна. До Снятинщини заносили дідусі-лірники.

Дримба — губний інструмент, на якому грало переважно парубоцтво. Довкола сталевий дріт, а по середині його спружина, така, як у великому годиннику, з якої, при дотику пальців, при допомозі губ, одержували монотонну музику.

Дудка — в народі були приказки щодо того інструменту: „Дудка дідьча, а флюяра Божа“. (Гн. II. 222). Був такий музичний інструмент в давнині, але його опис важко знайти.

Кальварійські діди — так звали іронічно цілий ряд жебраків-прошаків, старців, що простягали руку до прохожих на ярмарках, відпустах, чи в неділю, як люди виходили з церкви. Звичайно, бували це каліки, які грали або співали. „Дайте, не минайте“ — говорили до прохожих. Між ними були шарлатани, і тому зникало у прохожих довір'я до них. Деякі з них були справжніми лірниками і мали добрі інструменти, яких звали по різному. На жаль, назви не запам'яталися.

Катаринка — жартівлива назва музичного інструменту, якого треба було накручувати корбою, на ній витворювали музику діди-прошаки, а то і лірники.

Сільська музика, в давнину звалася троїстою музикою. Складалася із скрипки, цимбалів і баса. (Мрочко). А дехто додає, що замість баса вживали бубен. Басистий зовсім не намагався достроїти себе до скрипки, яка вела перед, надавала тон, а він лиш ударяв смиком по струнах свого баса, чим викликав на своєму інструменті низькі тони. „На скрипочці тири рири, на цимбалах бам-бам“. (Гол. IV. 448).

Сопівка — літ. сопілка — існувала губна і язичкова. Випікана і вирізувана. Продавали її дуже часто на ярмарках, торгах, а то і в крамницях можна було її побачити. Були і саморобні, які люди робили самі у своїх вільних хвиликах від заняття.

Телинка — рід відкритої сопілки, що виробляли її з кори бузини, або найчастіше з верби. Була без бічних дірочок. Рід денцівки і флюяри. Мала дерев'яну цівку з бузини, калини, ясеня і ліщини. Дерева, з яких можна було тільки виробити телинку. З кори м'яких дерев. Найстарший український музич-

ний інструмент, так як і сопілка. Найстарший він також і в Снятинщині.

Трембіта — музичний інструмент у гірській частині Снятинщини. Гуцульський інструмент. Довга, навіть досягала трьох метрів, дерев'яна труба. Вузкий її кінець, до якого дотикаються губи — зветься пищик, широкий, що виставав понад висоту того, хто грав на ній мелодію, звався голосник, а широка частина трембіти звалася голосниця. (За Шухевичом, I. 72).

Троїста музика — див. сільська музика. Скрипка, цимбали і бубен. А де-не-де троїста музика складалася із цимбалів, кобзи і сопілки. Так що маємо три роди цієї комбінації в троїстій музиці.

Флояра — сопілка без денця.

Цимбали — музичний інструмент, якого струни натягнуті на коробці, по яких вдаряють молотком-паличкою, зглядно двома, що зветься також пильцями. Назва цимбалів грецького походження — кимбалон — кимбал. Цей інструмент прийшов в Україну від непам'ятних часів, став українським. Скрипка з рамами, на якій натягнуті струни, по них вистукують молотками. Поширений був на весіллях, публічних забавах, танцях тощо. Найчастіше грали на цимбалах цигани, що залишалися в деяких місцевостях на коротше чи довше перебування. „Цимбалочки ріжуть, скрипичники грають.“ (Федьк. I. 44).

Цитра — з нім. Цітер, але походження також грецького. Струнний щипковий інструмент, що складався з трикутничкової форми скриньки та 36—42 струн на ній. Дуже рідко бував у Снятинщині.

Оце були б майже всі інструменти, попередники модерних музичних інструментів, які задовольняли невибагливе музичне мистецтво давніх жителів Снятинщини.

М'ЯСАРИ — в Снятині осіли в давніх часах і творили також свій цех. Відомими на весь повіт були два м'ясари: Баца і Лончинські — поляки, що протекційно побудували собі м'ясарські крамниці коло магістрату, один напроти другого. Були це насправді фахові люди. Був ще у бічній вулиці м'ясар Казьо Лаврентовіч. Крім того було ще багато перепродувачів м'ясних виробів, чи таки сирого м'яса. Тим ділом займалися також так звані перекупки на Ринку. Були і крамнички жидів так теж християн, що звалися „ятками“. Див. Міська Різня, яку нарід також звав яткою. М'ясо продавали також крам-

ничник Попіль та Містецька, з її донькою одружився Дмитро Костащук, відомий діяч Снятинщини.

Всі вони мали гарні, смачні й здорові вироби. Робили все руками.

Кишку — надівали гречаними або ячмінними крупами і кров'ю свині.

Ковбаса — наповнялася у натуральні кишки свині. Краяли шматками м'ясо, додавали солі, перцю та деякого коріння. Її вудили в коминах і стояла в діжках, в коморі цілу зиму.

Сальцесон — складався з вух, легких (легенів), серця, нирок, печінки, враз з цибулею, перцем і бібковим листям, все переварювалося, з додатком солі, перемішане і начинене у вепровий жолудок, звалося сальцесоном.

Смалець — топлений в ринці, уживався з хлібом за найкращу їжу, як бутерброт. З нього залишалися шкварки, яких також споживали з хлібом, брали з собою жінці, косарі тощо.

Студенець — робили з решток свинячих ніг та інших шматків різного м'ясива. Додавали дещо часнику та інших присмак. Дехто звав драглі.

НАДІЯ — під такою назвою працювала кооператива в селі Тулуків. Із прибутків завжди складала пожертви на інвалідів, як і всі інші кооперативи.

НАРОДНА ВОЛЯ — селянська організація радикальної партії, головою якої був один час поет Іван Франко і належав до неї письменник Василь Стефаник. Мала в Снятинщині великі впливи. В листуваннях Василя Стефаника часто згадується про цю організацію. У своїй статті про віче хлопів мазурських у Кракові письменник пише: „На вічу сім був і наш представитель, голова „Народної Волі“ Іван Франко, і розказував хлопам мазурським, якими-то способами наша радикальна партія бореться з несправедливістю і як доходить до правди мужицької“. (Василь Стефаник, Публіцистика, Київ 1953 р., ст. 22.)

НАРОДНА СПІЛКА(1) — так звалася друга кооператива в місті Заболотів.

НАРОДНА СПІЛКА(2) — товариство і кооператива в місті Заболотів, мала свій власний великий дім.

НАРОДНА ТОРГІВЛЯ — яку спочатку звали Торговля, постала вона в 1883-му році за ініціативою Василя Нагірного і Ничая. Вона мала бути гуртівнею для сільських крамниць, громадських, чи зорганізованих при читальнях „Просвіта“, а також і для приватних крамниць, які вже почали творити

в той час наші купці. Крім того вона взяла на себе обов'язок перевиховати нашу людину із селянина на практичного купця чи продавця для майбутньої мережі, яку було в пляні потворити по краю. По містах Народна Торгівля почала відкривати свої філії. Одною з таких філій і є Народна Торгівля в Снятині, що постала в 1890-их роках. На жаль точного року заіснування не пощастило віднайти. Побудувала свій власний дім в центрі міста, дуже цікавого стилю, що вже і тим звертав на себе увагу людей. В той час адреса її звучала: Народна Торговля, Снятин, Ринок, число 6. Централя звалася: Н. Т. „Крайовий Союз Споживчий“, кооператива з відповідними уділами. Вже до першої світової війни відзначена 10 золотими медалями, до 1927-го року, на світових виставах. Мала 8 власних домів, а Централя містилася у Львові, Ринок 36. Її оголошення розкинені по краю, надруковані по газетах і календарях в цілості звучали так: „Н. Т. продає гуртом і в роздріб: чай, каву, какао, у власному опакуванні. Гарантія за найліпшу якість! Вина — правдиві природні — до Служби Божої і для хворих, для Церков; свічки воскові і стеаринові, кадило, ладан, яловець, на свята: найліпші і все свіжі дріжджі, мідгали, родзинки, всяке коріння до печива. Весняні насіння яринові і пашні, найліпші і найздоровіші. Для домашньої денної потреби — всі товари споживчі: колоніяльні горілки, коняки, вина десерові, лікери, мід питний і патоку, цукорки і чоколяду, гриби, бриндзю, правдивий бджільний віск, оливу до їди і до свічення. Вступайте в члени. Один уділ 20 золотих“. (Правопис і мова за оригіналом). Такі були надруковані летючки, їх роздавали під церквами, розсилали поштою парохам, учителям і тим, які були у зв'язку з цією інституцією. Крім того розсилано також витяги із статуту Н. Т., в яких повідомлялося, що члени одержують товарів звороти по річному балянсовому замкненні від своїх готівкових закупів на протязі року. Уділ, як сказано в летючках, був 20 золотих в 1927-му році. Вкладки на ощадність опроцентовувалися 12%. Вкладки із заповненням валютних змін опроцентовувалися після окремої умови. На чолі її стояв Микола Заячківський, Ю. Павликовський, др О. Бариляк, а від 1934-го року членом дирекції був обраний довголітний начальник головного львівського складу Н. Т. Михайло Лазорко, який вже від 1897-го року був пов'язаний з Установою, виховався в ній і працював у філіях Н. Т. по різних містах. В Історії Українського кооперативного руху твердиться, що „з-поміж довоєнних цен-

траль Народна Торговля була найміцнішою. Вона і вклала в ті перші роки чимало енергії та фондів в організаційну працю в Галичині: обстежувала становище — мережі довоєнних кооператив, засновувала нові господарсько-споживчі кооперативи, підготовляла ґрунт для творення деяких повітових союзів кооператив (ПСК) у повітах Броди, Борщів, Золочів, Самбір, Снятин, Турка, Мостиська, Сянок, Луцьк, Володимир Волинський“. (ст. 326). Від 1908-го року Н. Т. стає Крайовим Торговельним Союзом Споживчих Кооператив. Від 1923-го року, як такий стає осередком для української кооперації, а крім того він вже в той час мав майже 25 власних складів у краю. Одначе безжалісна таблиця статистична, видана у повоєнних роках Народною Торгівлею виказує в початках велике зростання до 1914-го року. Війна, одначе, дуже негативно відбилася на її діяльності, бо багато крамниць не могли правильно працювати, а деякі були довший час відірвані від центру, як наприклад снятинська за кількох окупацій, російської, мадлярської, румунської. Взагалі воєнні шкоди Н. Т. виносять 252.000 американських доларів, до чого дораховано вартість спаленого власного будинку в Снятині. Пограбування товарів і готівки та незаплачені військові реквізиції „Польська держава вже признала Союзові відшкодування на 146.018 золотих, а решту претенсій ще не оцінено. Союз з кожним роком приходить до своїх сил, не зважаючи на такі великі шкоди. В 1924-му році вже відбудував з власних фондів стилевий будинок у Снятині“. (Проф. І. Шимонович, „Галичина“, ст. 134-138). До перших працівників у Снятині належав Роман Зварич, що був жонатим з донькою Тваровського. Ненадійно покинув Снятин і виїхав до Америки і дальша відомість про нього затратилася. В той час в Народній Торгівлі було тільки двох працівників. Директор і Баб'юк' секретарка. Дальшим керівником вже повоєнного періоду подають Миколу Коновала, що був аж до приходу нового директора Адама Гонтара. В часі, як не було власного будинку, Народна Торговля винаймала дім у Николая Дутчака-Миля, напроти Читальні. Дуже багато авторів різних спогадів, статей, чи посмертних згадок згадують Снятинську Торгівлю в дуже гарних барвах. Кирило Трильовський, Василь Касіян, Микола Анастазієвський, Зеновія Левицька, Анна Наконечна, Михайло Плешкан, М. Капуста у посмертному спогаді про Михайла Лазорка. Також і Ксаверій Мрочко у своїй праці згадує про Н. Т. на сторінках 25-26. В новому періоді було вже працівників 5-6. В 1937-му

році приходи збільшилися, вони досягали до 20 тисяч золотих на місяць. Співробітником директора була Вероніка Пищурник, пізніше Дутчак, яка працювала найдовше, бо вже від повоєнного часу, від періоду відновлення будинку, аж до часу діяспори. Можна згадати при тому і працівників у минулому: Юрнікль, Дудчук, Тофан та багато інших. До найбільших заслуг Народної Торгівлі належить те, що вона свої товари побибрала від українців, від українських фірм і тим давала хліб у руки української людини. Перепродувала українські „гутки“ до курення, пасту Елегант, яку брала з хемічної виробні у Львові. Ця фірма крім того ще мала терпентину, всяку пасту до взуття, васеліну, шварц, до чобіт, шевський віск та шевську смолу. Найкраще пахуче мило в 1927-му році коштувало 1-го золотого і 20 грошів. І це чи не найбільшою заслугою Народної Торгівлі — допомога українським підприємцям збувати свій продукт. В місяці грудні 1939-го року большевики зліквідували Народну Торгівлю. Її діяльність частинно відновлено за приходу німців, але не надовго. Сьогодні в тому будинку є столова „Лілея“.

В тексті цього гасла було згадано багато назовництва, тут додатково подається ще де-кілька:

Бонбони — цукерки, бонбон'єрка — шкатулка для цукерків.

Елегант — це так звалася паста до взуття української фірми.

Жар — чорнило до писання, яке дуже допорунав до шкіл Союз Учительських Спілок у Львові.

Нова Фортуна — від 1920-го року заснувалася українська фабрика цукерків і чоколяди та всіх інших солодоців. Власницею цього підприємства була Авдиковичева, з роду Січинська.

Папірки — чи паперці до курення, в новіших часах появилися на ринку, українського виробу „Калина“, які своєю якістю не уступали чужим „Лябаді“ та іншим фірмам.

Спеції — прянощі, приправи до різних страв, ароматичні додатки, гвоздика, перець, бобкове (лаврове) листя, цинамон тощо.

До цього гасла використано такі джерела: Шимонович, Галичина, Київ, 1928 рік, Двадцятилітній ювілей Народної Торговлі, Львів 1908 рік, Ю. Павликовський: Під прапорами „Самопомочи“, Слідами розвою ідеї кооперації і союзозого устрою

в Народній Торговлі, Львів 1923 рік, Василь Нагірний: З моїх спогадів. Накладом Ревізійного Союзу Кооператив у Львові 1936-го року, Історія Українського Кооперативного руху та власні записки і спостереження автора.

НАРОДНЕ ЛІКУВАННЯ було широко відомим в давнині й воно практикувалося в народі. Воно і прийшло в модерні часи, як вже постали лікарні, були і лікарі. Лікаря рідко коли кликали до хворого, частинно із-за значних коштів, а також і тому, що не довіряли лікарським лікам. Лікували самі себе різним зіллям. Не вірили у лікарську допомогу і у їхнє знання. Йшли деякі до ворожбитів і ворожок — чаклунів, знахарів, які мали ще багато інших імен: оракул, пророк. В дуже давніх часах такі знахарі займалися замовлюванням. Робили заговор від уроків, наврочень. Віра в магічну силу так глибоко існувала в народі, що він вірив у цю магічну силу слів, якими темні люди хотіли вплинути на зміну стихійних нещасть природи, всяких хворіб. Оповідають, що жиди в Галичині підчас холери 1831-го року утворювали чарівне коло в той спосіб, що викрадали дерев'яний хрест, палили його, а вуглем та попелом обцирклювали свої хати. (В. Гнатюк, Знадоби, II.555). А коли і сила чаклунів не помагала і вже смерть заглядала до хати, тоді щойно зверталися до лікаря, і то не часто і хотіли, щоб лікар при задавненій вже хворобі вчинив чудо. „Пан вернувшись, занедужав, стогне пропадає. А вона набрала зілля, Поїти ворога пішла В палати сумнії“. (Т. Шевченко). „Обсади мене трьома зіллями —, першим зіллям — гвоздичками, другим зіллям — васильками, третім зіллям — стрілочками.“ З цього видно, як глибоко існувало повір'я в рятунку зіллям. Народне лікування зосереджувало свою увагу на простуді, болях голови, шкіряних хворобах, пораненнях тощо. В хатах було багато різних мастей, настоек сушеного зілля, якого збирали від весни до пізньої осені, засушували, складали у мішечки або розвішували над печею в хаті чи на горищі. „Зілля гірке, чим слабість курують“. (О. Пчілка). Мрочко записав у своїй студії про народне лікування багато рослин, які й на яку хворобу вживають. („Краса Снятинщини“.) В селі Кобаки проживав знахар Сайнюк, до якого приїздили нерозважні селяни із своїми хворобами до лікування. Про це було розголошено в газетах, що в таких модерних часах, коли медицина вже стояла досить високо, діються під боком поліції такі середньовічні практики. Була довга справа, і щоб цю справу затушувати, цього знахаря вбито.

НАРОДНИЙ ДІМ(1) — так звалася кооператива, що була заснована в Снятині в 1919-го року. Спочатку працював у ній Одинський, а по його смерті Олекса Бордун. Вона спочатку була в Читальні, опісля перенеслася до Володимира Добрянського, звіролікаря при вулиці головної.

НАРОДНИЙ ДІМ(2) — під такою назвою заіснувала кооператива в селі Тулова.

НАРОДНИЙ ДІМ(3) — під такою назвою теж працювала кооператива в селі Завалє.

НАРОДНИЙ КОМІСАРІЯТ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ (НКВД) — це поліційна інституція, яка безжалісно поводитася в Снятинщині за першого приходу большевиків. Начальником був жид — Малехов, дехто твердить, що він був москаль. Поводився жорстоко і перших почав переслідувати визначних постатей Снятинщини. Почав від членів радикальної партії, пізніше членів УНДО і так пішла черга на сірих невинних людей, що їхньою провинною було те, що вони були українцями. Але не проіснував його терор довго. Іван Зеленюк був секретарем НКВД і викликав запідозрених людей на допити і вислав на схід. Казав арештувати або „переконував“. Він же був на початку і комісарем Снятина. Дехто називає ще прізвище Єрмакова, жида, начальника НКВД в Снятині. Крім цих був ще один жид член НКВД, що знав добре українську мову Морозов. НКВД в Заболотіві розташувалося в повітовому суді й провадило свої „суди“, вислідом яких була в'язниця або найчастіше смерть для тих, хто не любив комунізму.

НАРОДНІ ДОМИ — так звали свої читальні по деяких селах.

НАРОДОВЦІ — одне з громадських угруповань інтелегентної верстви української суспільности, що виникло в половині XIX-го століття. Народовці вели національно-культурну діяльність в противагу активним тоді москвофілам. (Див. „Краса Снятинщини“). Поборювали їхнє штучне язичіє. Вони орієнтувалися тільки на народну мову, вели завзяту боротьбу в питанні альфabetу і фонетичного правопису. Були і в снятинському повіті представники цього угруповання. Родина Озаркевичів у Белелуї, о. К. Гаморак в Стецеві, Калитовські у Трійці та багато багато інших.

НАУКА — товариство, яке існувало в Снятині перед першою світовою війною. Воно наймало кімнату в Українській Міщанській Читальні на свої збори і правдоподібно, що там

також мало свій осідок. Нічого ближче не відомо про це товариство.

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ім. Т. ШЕВЧЕНКА (НТШ) — створено в 1892-го року у Львові, на основі Літературного Товариства ім. Т. Шевченка, яке вже існувало від 1873-го року (Іван Франко, Михайло Грушевський та інші). Були три відділи: історико-філософський, філологічний та математично-природничий. Видавало Записки Наукового Товариства ім. Т. Шевченка багато окремих етнографічних праць, в яких згадується про Снятинщину. З рамені НТШ у Снятинщину виїздили етнографи і списували демонологію, збирали пісенний матеріял, обрядову символіку тощо. Їхніми заслугами є багато друкованого матеріялу, на якого можна сьогодні покликатися. Це Товариство було власником майна у селі Белелуя, яке подарував меценат-добродієць др Теофіл Дембіцький, адвокат. НТШ у Львові упросило керувати тим майном Б. Зарембу, фахового агронома, який був управителем майна князів Сапегів. Він крім того був дорадником земельної посілости у Милованні. Мав рідного брата, що був священиком на Лемківщині. А батько його був також священиком, емігрував до Австрії. По смерті Б. Заремби адмініструвала тим майном вдова Ольга з Хоминів Заремба. В них були дві доньки Софія та Ірина. Всього майна, яке подарував др Дембіцький, було чотириста моргів землі й двір та всі господарські забудування. З того двома, а може і трьома парцеляціями розпродано близько триста моргів землі для селян. Заремби при кінці 30-их років завідували тільки сто моргами землі, орної дещо сіножатеї і може трохи пасовиськ. Наукове Товариство ім. Шевченка у Львові на кожних Зборах подавало звітження із того маєтку в селі Белелуя. А також в свою чергу подавало це звітження у хроніках, видаваних книжками, з яких взяті ці відомості.

НАЦІОНАЛ-СОЦІЯЛІСТИЧНА НІМЕЦЬКА РОБІТНИЧА ПАРТІЯ — в скороченні НСДАП, заіснувала в Снятині від 1-го липня 1941-го року і протривала до 1944-го. Називають прізвище Кайзера, що був у Снятині головою цієї партії, родом з Берліна. З того слова походить нацизм, нацист, член тієї партії.

НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ — основана ще 28.12.1899-го року з почину бувших радикалів Є. Левицького і В. Охримовича. Вона в 1919-му році перейменувала себе на Українську Народну Трудову Партію (див.), а в 1925-му ввійшла до УНДО (див.).

НЕПОРОЧНЕ СЕРЦЕ ІСУСА — церковне братство в Карлові в злуці з Апостольством Молитви (див.).

НОТАР — НОТАРІЯТ — від лат. слова нотаріус. Система органів, що посвідчають права і факти, які мали юридичне значення. Зокрема ці особи засвідчували вірність копій і виписів з документів, факту і часу пред'явлення даного документу. От наприклад договори, про продажу майна, виробленої роботи, різні заповіти — остання воля, довіреності тощо. Нотар, це була особа державного уряду для списування та ствердження правних актів, як контракти, відписи, переклади з різних мов, легалізування підписів тощо. Нотара де-не-де звали реентом. Всі вони мусіли мати закінчений правничий факультет. Не треба змішувати наших нотарів з іншими нотарями, які бувають тільки писарями, управненими тільки завірювати документи, доручення тощо.

До найстарших нотарів в Снятині належить Данкевич Одилльо, який також був якийсь час і конціпіентом, Савкевича Антона, Стрийського Євгена, що виготовив прохання до Намісництва про дозвіл на заснування Читальні в 1880-му році, та Драгомирецького Николая. Їх вже не було у 20-му столітті. До новіших нотарів належить Левицький Володимир, а його заступником був Карчмарик Володимир. Були ще такі нотарі: Юліян Курилович та Гаврисевич чи Габрусевич, в якого працював Євген Одинський, пізніше дивізійник, що загинув під Бродами. В місті Заболотіві були також нотарі.

ОБУЗ З'ЄДНОЧЕННЯ НАРОДОВЕГО, в скороченні ОЗОН, польська партія, що створилася в 1937-му році з Безпартійного Бльоку (ББ) Співпраці з урядом. Не мала часу розвинути довше своєї шовіністичної діяльності, бо вневдовзі Польща перестала існувати. Але встигли показати свою політику в нищенні всього українства, яке стояло їм на перешкоді у творенні Польської держави. До Табору народного об'єднання належали самі польські генерали, які перебрали владу в Польщі по смерті Пілсудського. І курс політики протиукраїнської ще побільшився. В Галичині звільнено 20 старостів, як також їхніх заступників та командантів постерунків, які не були їхніми сднодумцями. Уряди обсаджено членами цієї організації. В Снятинщині замінено старосту і багатьох військових, які не поділяли думок диктатури ОЗОН.

ОЛІЙНИЦТВО — належить також до найстарших галузей промисловости України. Це доморобні підприємства, що деколи звалися оліярні. Потрібні до нього деякі машини, хоч

в давнину заліза не було або було його мало, тоді всі частини в такому підприємстві були з дерева. Господарі мали багато конопель, соняшників, динь і льону, цих рослин, з яких можна одержати олію. А витиснена матерія, що зветься макухом-макухою, уживали для худоби на їжу. У Снятині відомі такі власники олійні, по абетці:

Барияк і його сини Бронько і Віктор продовжали це ремесло вже в новіших часах.

Бурачинський Порфірій, німий і глухий, але вмів писати і читати. Один з перших подарував свою газету до новозаснованої читальні в 1882-му році.

Бурляк — на долині міста в IV його частині мав дуже маленьку, слабо уряджену олійню, треба було багато вкласти фізичної праці, щоб „збити“ олій.

Гриб, або Грибовський в IV частині, недалеко Сня Маслянки.

Грибовський, що коло потока, мав може одну з найкращих олійниць, яка може працювала найдовше.

Горук Онуфрій в I-ій частині міста.

Дроздовський, якого звали „Горобець“.

Котапські — три родини, кожна з них мала окремо олійницький варстат. Всі вони мали олійниці при одній дорозі, недалеко Олекси Бордуна.

Ницович мав гарну олійню в сусідстві Котапських.

Садова, про яку згадує у своїх спогадах Іван Зінковський, в якій він мусів працювати, будучи ще в школі.

Шулим, жид, в сусідстві учителя Михайла Захаркевича, на границі Снятина міста і передмістя Балки.

Можливо, що були ще які. але призабулося вже. У Видинові було дві олійні: Бажана Данила і М. Григорійчука. По селах Снятинщини були також олійні, але дуже рідко. Люди з сіл приходили „бити“ олію до Снятина або Заболотова. Сайдлер пише у своїй праці, що існує в Снятині „кілька олійнь“. Існували різні типи до перерібки цього корисного сім'я льону. конопель, соняшника та зернят з динь. Тут опишемо одну таку олійницю: Закопаний глибоко в землю стовп. Напроти нього, у певній віддалі більший дерев'яний гвинт, оба вкопані в землю і для більшої сили (твердості) вони мають на долішніх кінцях перехрести. Гвинт і стовп піддержують горизонтально лежачий між ними тяжкий стовп-стрілу, яка має ближче до стовпа вертикально звисаючий від неї вниз товкач, а

під ним ступа: Рухом стріли вверх і вниз товкач товче у ступі, підкладене туди піджарене сім'я, видушує з нього олію. Більше складна олійниця у гуцулів, яку записав Шухевич, том I. 136. Такі частини він називає: стовп, колода, стріла із заяцем-товкачем, правило, скраклі і скракники — тараня, клини, заяць і цівка. Існує добра праця А. Веретельника: „Олійні у північно-східній Галичині“, з 1905-го року. За німецької влади в 1941-му році окремим обіжником повідомлялося, що млини і олійниці мають бути закриті. Солтиси мають повідбирати жорна і привезти до волости. (Зеленко).

Дещо із назовництва:

Бити олій — видавити олію. „Треба надавити олії“.

Довбня — довбешка, таран в олійні.

Заяць — частина в олійниці, рід толока, товкача, який витискає олію.

Макух — літ. макуха — вичавки з конопляного сім'я. Дехто вживав навіть до вареників.

Льонна олія — з льону олія.

Олійник — власник олійниці, або той, що в ній працює. Але також пташка іволга — оріолус гальбуля, вільга — івілга зветься олійник. „Коли олійник фівкає, то буде дощ“.

Олійниця — олійня, оліярня. По німецьки — Оельшлеге-рай, оельміле. Здрібнілі: олійничка, та жінка, що продає олій. Олійник, оліярник, рос. маслобойня.

Оліярня, слово, яке має Верхратський (Лем. 443).

Пісний олій — „Зайчик, заяць витискає пісний олій“ (Шух. I. 163).

Правило — частина в олійниці.

Соняшник має найкращу олію, так казали Снятинці.

Стовп — частина в олійниці.

Стріла — частина в олійниці.

Ступа — частина в олійниці.

Таран — довбня в олійниці.

Цівка — частина в олійниці.

ОРГАНІЗАЦІЯ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ (ОУН) —

зродилася із УВО на Конгресі в 1929-му році. Почала свою політично-революційну діяльність вже під такою назвою з 1930-го року. Кількість членів ОУН, у зв'язку з нелегальністю організації визначити важко, але їх було неменше, як 5 — до 10 тисяч в самій тільки Галичині, але їхній вплив був дуже поважний і сягав дуже широко. Вона була підпільною організацією, але впливала на громадську опінію так що це була не-

безпечна сила для польської держави. В Снятинському повіті діяв Степан Касіян з повітовим проводом. Після їхнього, повітового, зіставлення було в повіті охоплено 32 осередки. До провідних членів Степан Касіян зараховує Івана Баб'яка, Івана Вакарика, Івана Винничука, Василя Григорчука, Василя Захаркевича, Михайла Зінковського, Калину Іванійчук, Дмитра Костащука та Остапа Мацілінського. Було багато більше, але вони ще живуть і їх не згадує хроніка. Була друга група ОУН, якою проводив Василь Андрусак, що загинув в часі бойових акцій.

ОРІЄНТАЛЬНЕ ВІРОВИЗНАННЯ — воно нараховувало в 1890-му році — 39 осіб. До нього голосилися правдоподібно деякі вірмени. При дальших переписах у пізніших роках воно чогось зникає. Можливо, що вірмени всі перейшли на римо-католицизм. Дивно, бо перепис населення з 1880-го року нараховує їх далеко більше, бо 82 особи.

ПАРТКОМІТЕТ — партійний комітет, що існував за большевиків в Снятині в 1939-40-их роках.

ПАРУБОЦЬКА ГРОМАДА — це дуже давня форма організації, яка вже була відомою в княжих часах і проіснувала аж до першої світової війни. В нових часах вона зовсім зреформувалася. Вона існувала без правильників і статутів. Правильники надавав голова — провідник, якого вибирала більшість. Наприклад, як хтось з одного села брав дівчину з другого, то він мусів окупитися. Про це добре дбало парубоцтво із своєю громадою на чолі. Гірше було, коли в селі заіснували дві групи і вони себе обопільно поборювали. Доходило часто до побоїв. Звали її організація без організації. Бо вона діяла, хоч ніби і не існувала на папері. Сходилося парубоцтво — ухвалило плян і сліпо виконували аж до пролиття крові.

ПАСІЧНИЦТВО — див. Бджільництво.

ПЕРЕНЕСЕННЯ МОЩІВ Св. ОТЦЯ НИКОЛАЯ — звалися церкви в селі Задубрівці, з 1792-го року, в селі Залучу над Черемошем, з 1830-го року, в селі Карлів, з 1909-го року. Деякі звали Святого отця Миколая.

ПЛАСТ у Снятині заіснував разом з появою першого числа „Молоде Життя“, пластового журналу, який надійшов із Львова до Української Гімназії в Снятині в Листопаді 1921-го року. Пласт фактично постав ще 1912-го року, як вже організований улад, але його до того часу в Снятині не було. За основника свого Пласт уважає проф. Олександра Тисовського і за одних з перших своїх організаторів Петра Франка, Івана

Чмолу та декілька інших гарних педагогів. В Снятині фактично заіснував організаційно оформлений у 1923-го року. Додімку свою мав в будиночку при церкві св. Тройці. Було від 40-50 записаних учасників. Відвідував цей відділ скавтмастер Михайло Горбовий з Косова де-коли сам, а то із старшими пластунками Левицькою та Библюківною на перевірку. Михайло Горбовий, народжений 9.IX.1906-го року в Косові, на 14-му році життя пішов добровольцем до УСС-ів, де провів чотири роки в боях. Повернувся з війни записався на учительські курси і як покінчив мав тоді 22 роки. Просидів в Коломиї в польській в'язниці 18 місяців. Заснував у Косові Пласт ім. Михайла Павлика. Мав близькі зв'язки із Снятинським Пластом. Я його відвідував де-кілька разів. Свій Пласт в Снятині названо ім. Григорія Сковороди. Прочитали в „Молодій Україні“ його життєпис і він так сподобався молодим майбутнім Пластунам, що обрали собі його за свого патрона. А найбільше остання його фаза, з його життєпису, що „світ ловив мене, та не спіймав“. Властиво ми молоді не розуміли так багато, що це означає, але ці слова позамогильні глибоко-філософські затямили краще як його байки, чи оповідання. „Покійна (говориться тут про Наталю Карп'юк Семанюк) була теж великим і щирим приятелем молоді. По першій світовій війні завідувала малим домиком на терені Тройцької церкви, в якому завдяки українським жінкам, УПТ та „Рідній Школі“ в 1920-их роках відбувалися матуральні курси для спізнених старших вояків різних військових частин. Покійна Наталя мала ключі до того приміщення. Із створенням Пласту в Снятині передала ключі до користування тією кімнатою пластовій молоді. „Ми помагали воякам, щоб кінчали свою освіту, а тепер передаємо цей дім вам, молодшим, щоб ви пішли їхніми слідами“. („Снятин“). Проф. Северин Левицький, перший Начальний Пластун у своїй книжці „Український Пластовий Улад 1911-1945 рр. у спогадах автора“, яку видало „Молоде Життя“ в Мюнхені 1967-го року, на сторінці 54 пише: „55-ий курінь ім. Григорія Сковороди, Снятин, закладений Михайлом Бажанським в 1925-му році, проіснував до 1929-го року“. До цього ляконічного офіційного звідомлення треба додати таке, що курінь, або як тоді номенклатура першого видання посібника Олександра Тисовського звала кошом, зорганізовано в Снятині далеко раніше. Одначе труднощі у визнанні були в тому, що не вдалося підняти опікуна, старшу особу, яку вимагав правильник організації. Особи опікунів змінюлися, аж со-

ромно сьогодні про це говорити. Один побоявся і не захотів на поліцію підписати статут, один виїхав за кордон, одного швидко арештовано. Особи змінялися, аж як погодився на короткий час взяти роль опікуна на себе мій сусід Филімон Калитчук, тоді щойно наш Пласт в Снятині визнала Пластова Централя у Львові й про це повідомила сквтамстра Михайла Горбового. Пам'ятаю, що на прохання ВПК у Львові тоді прислали перевірку Пласту в Снятині й проведено першу пробу. Приїхав сквтам Горбовий, а з ним дві старші тоді пластунки, в повних пластових одностроях, що дуже заімпонувало снятинським пластунам. Вони пробули в нас два чи три дні й очевидно здали звіт до Львова і на підставі його нам надано число 55 та схвалено першу пластову пробу. Ще і посьогодні існують з того часу записки у Івана Дзюбанюка в Бостоні, які він мені показував за час мого перебування в його домі, в грудні 1976-го року. Іван Дзюбанюк покинув Снятин ще в 1928-му році і з великою набожністю, як реліквію береже у себе оті записки про пластовий закон, присягу та пластовий гімн. Переглядаючи цей мій записник в руках Івана Дзюбанюка, написаний моєю рукою, по стільки роках, поверх пів століття, я був зворушений до глибини душі.

Оце історія Українського Пласту в Снятині.

ПОАЛЄЙ УНІОН — жидівська Партія, яка утримувала зв'язки з УСРП (див.), і др Бляваг часто бував у Снятині й давав директиви своїм членам-жидам, як вести політику. Зустрічався з українськими політиками.

ПОВІТОВА ЕКСПОЗИТУРА ЗУНР — створилася в 1918-му році в листопадових днях. Вона адмініструвала Снятин і Заболотів міста та весь повіт. До неї належали: Задурович Августин, Костащук, Ляшкевич Левка, Ляшкевич Стефа, Мурмилюк Василь, Радомська Катруся, Сарнавський, Тваровська Євгенія, Ткачук і Тофан Андрій. Десятичленна установа, що взяла на себе в перших початках творення держави відповідальний обов'язок супроти свого народу. (Див. Експозитура).

ПОВІТОВА КОМАНДА СНЯТИН — створилася 1-го листопада 1918-го року вимогою історичної хвилини. До неї покликано надпоручника Гната Мартинця, тодішнього повітового комісара, який у свою чергу іменував такий склад: заступником комісара, Жуковського, повітовим командантом надпоручника Василя Одинського та членами: Августина Задуровича, хорунжого Василя Костащука, чотаря Василя Мурмилюка, Кольця Сирневського, Ткачука, хорунжого Андрія Тофана та

чотаря Іллю Франка. Вони обіймали владу і сповняли доручення, яке їм дано на пограниччю між Буковиною а Снятинщиною. Внедовзі скасовано цю Команду і заступлено її „Командою Відтинку Снятин“ (див.). Команда обох сотень і булавного відділу містилася в одній кімнаті снятинської ратуші під вивіскою: „Команда залоги міста Снятин“. Ця Команда виконувала накази Окружної, яка мала осідок в Коломиї, а та в свою чергу відповідала за свою діяльність перед Станиславовом, де перебував Державний Секретаріят Військових Справ (ДСВС). Контактувалися між собою депешами, окремими післанцями і телефоном. Див. Експозитура, ЗУНР, Повітова Експозитура ЗУНР.

ПОВІТОВА РАДА(1) — це політична установа, якою керував староста. Вона часто обмежувала свою діяльність до реєстраційних справ, до збирання податків тощо. Будинок її був напроти Троїцької церкви. В часі знищення Штайрамту, до часу відбудови нового Староства, у тому домі перебував уряд старости. Довгі роки маршалком Повітової Ради був Мойса Росохацькі, дідич села Рудники, україножер. Він програв вибори в користь Івана Сандуляка. Цей будинок за Австрії звали також „Повітовий Виділ“.

ПОВІТОВА РАДА(2) — що постала в Снятині в липні 1941-го року, як тільки відступили советські війська. Головою був др Іван Подюк, члени з певними функціями були др Володимир Зеновій Ляшкевич, мгр Степан Новоженюк, Євген Одинський та інші. Їх німці виарештували, але на інтервенцію Рікріха, члена Гестапа в Станиславові їх звільнено. Вона перестала існувати, її ролю перебрав на себе УДК (див.), чи як популярно звалася та інституція Делегатура — УЦК у Львові. До згаданої Повітової Ради належали ще Дмитро Григорович з Орельця і Володимир Семенюк.

ПОВІТОВИЙ ВИДІЛ — див. Повітова Рада(1).

ПОВІТОВИЙ СОЮЗ КООПЕРАТИВ(1) постав у Заболотіві, головою був Василь Равлюк, за якого почином і засновано. Він охоплював спочатку Снятин і Косів. Мав 44 кооперативи для загального закупу і збуту, а 78 кооператив усіх видів. (Історія Українського Кооперативного Руху, ст. 382). Цей повітовий Союз створився ще в 1922-му році, як один з перших. (тамже, ст. 326). Це був перший такий союз в Галичині взагалі після твердження тієї історії. Спочатку розвивався досить добре. Пізніше ввійшли до нього ліві елементи і Союз прожив кризу саме в той час, як прийшла ганебна па-

цифікація і дуже дошкульно відбилася на житті кооператив, яких об'єднав Повітовий Союз, а зокрема на життя і дію самого Союзу. Щойно завдяки таки самому Василеві Равлюкові, Дмитрові Рожці, Остапові Ватаманюкові, та судового радника Антона Файгля, Луця Берлада, Гриця Вериги, Марчука та іншим кооператорам скликано першу нараду. І на тому першому засіданні Надзірної Ради, обрано такий склад дирекції: Дмитро Рожка начальний директор, Остап Ватаманюк, торговельний референт, Луць Берлад організаційний референт, Осип Семотюк начальник магазинів, Ілля Григорійчук член дирекції, а Василь Равлюк голова Надзірної Ради. Такий провід вступив в новий етап дії цього Союзу. Та знову, за якийсь час почалися ферменти і Союз перенесено до міста Снятина (див.). Про діяльність Повітового Союзу Кооператив в Заболотіві в статті Осипа Семотюка в чч.: 7 і 8 журналу „Снятин“.

ПОВІТОВИЙ СОЮЗ КООПЕРАТИВ(2) у Снятині — почав свою дію в половині 1930-их років. Точної дати немає. Властиво він переніс свою агенду із Заболотова до Снятина. Розмістився у великому будинку на Ринку, в центрі міста. Працювало там багато кооперативних фахівців. Якийсь час там працював надрадник суду, Микола Фірманюк та інші, про яких згадується в інших гаслах кооперації.

ПОВІТОВИЙ СУД в Снятині постав в 1900-их роках, хоч судовий будинок побудовано далеко раніше, бо ще в 1880-их роках, а при ньому була і в'язниця. Судівництво датується від давніх часів, про що говориться в інших гаслах. Див. Магістратський суд. Отже з того можна догадуватися, що і судівництво в Снятині сягає дуже давніх часів. Суди міські після докладних джерел спиралися на право і практику німецького міського права дуже зреформованого і обмеженого шляхетською панівною верствою з 1435-го року. Організація судових повітів сягає до 1566-го року. Вони були в старій Польщі, але підлягали певній зміні за Австрії. Судівництво за Австрії було організоване так, що у Відні в 1860-му році був Найвищий Суд для всієї Австрії. В Галичині були два вищі крайові суди, один у Львові, а другий в Кракові. На кожних кілька повітів був Окружний Суд для більших справ і малих відкличних справ, а кожен політичний повіт мав одного до трьох повітових суди для зовсім незначних цивільних, карних і неспірних справ. В судівництві було досить багато українських суддів, що не можна було сказати при гаслі шкільних і лікарських справ. Австрійський уряд по виборах в 1907-му році заклав

в кожному містечку повітовий суд. І так вже в 1910-му році була така ситуація в судівництві: Найвища інстанція була у Відні, Крайовий суд у Львові, Окружний Суд охоплював повіти: Коломию, Городенку, Снятин, Печеніжин і Косів. Снятин мав повітовий суд, як теж і якийсь час такий суд був у Заболотіві. Судові повіти не покривалися з адміністративними. В часах між двома світовими війнами подібну структуру здержала і польська держава. При касаційному суді існує генерал-прокурор, вже від 1910-го року. Апеляційний суд був у Львові, а 16 окружних судів в Галичині, з участю присяглих в загальних справах. Галичина в 1910-му вже мала 188 судів. Судівництво в Австрії було незалежним від адміністрації. Суддів не можна було переводити з посад без їхньої згоди. Для всієї Австрії існував, як вже сказано вгорі, Найвищий і Касаційний Суди у Відні, які полагоджували справи цивільні так і карні. Українська Галичина мала свій Крайовий Суд у Львові, до якого компетенцій належали справи і Буковини. Всі ці суди мали багато праці. Тут можна довести переконливими прикладами із снятинського повітового суду, скільки він мав тих справ, згідно з актами судовими з 1882-го року: 402 обвинувачених за побиття, параграф 411, засуджених 294 або 73.1%. 338 обвинувачених за крадіж, параграф 460, засуджених 240 або 71.3%. 102 обвинувачених за обман, засуджених 51 або 50%. 468 обвинувачених за злобне пошкодження чужої власності, засуджених 85 або 70 2%. 3 обвинувачених за зломання подружньої присяги, засуджених 2 або 66.6%. 1260 обвинувачених за образу чести, засуджених 244 або 18.3%. 29 обвинувачених за волокитство, засуджених 17 або 85%. 68 обвинувачених за пиячення, засуджених 59 або 86.7%. 233 було провізоріяльних спорів. 3.999 дрібних спорів. З того видно, що був страшний нахил до процесування і він невимовно зілюстрований тут тими судовими актами. Багато було урядників, які жили тільки з того, що писали для людей скарги до суду. Судівництво в Польщі було також незалежним, але існували протекції і підкупства. На папері були прийняті закони, що судді не можуть бути позбавлені свого уряду, чи звільнені в урядуванні або перенесені проти своєї волі на інше місце. Був натиск на суддів в інший спосіб. Існували так як і за Австрії повітові суди, окружні, апеляційний у Львові, найвищий суд у Варшаві, там також державний трибунал Крім того ще існували суди присяглих. В Снятині був суд повітовий, Коломия була округою, а Львів мав 10 округ та апеляційний суд.

Та 31-го липня 1924-го року вийшов закон, що в судівництві не вільно вживати української мови. Це був перший удар по українських суддях, очевидно і по всіх одиницях української національності. Суддів-українців в окрузі Львівського Апеляційного Суду зредуковано до двох відсотків. Це діялося за міністра Грабського. Польський сойм тоді займався дуже дрібними справами. Важливіші закони видавав уряд диктатора і маршала Пілсудського у формі декретів за підписом президента держави. Так вийшов у формі декрету і карний кодекс з дуже гострими карами. Появилася карна процедура без суддів присяглих, з великими правами поліції, та цивільна процедура. В судах взагалі перестали вживати української мови, бо її просто не знали. Суддів-українців, яких ставало щораз менше, не вживали української мови в судових актах, бо боялися за свій уряд, їх могли викинути або що найлегше перенести в Польщу. А в 1932-му році сталося таке, що багатьох українців-суддів таки звільнено навіть без емеритури. Цей погром на суддів-українців був насміхом над паперовими суддеями-законниками, що вони є незалежними. В початках судили наглі суди і вони видавали присуди смерти на кожного, якому доказано вину. Президент Річипосполитої такого не помилував. По скасуванні наглих судів судили членів УВО суди присяжних у Львові, де присяжними були самі поляки, які ненавиділи українських бойовиків, а трибунал видавав найвищі кари, довголітню тюрму, а також і кару смерти. Після скасування судів присяжних судили звичайні карні трибунали. На предсідників до трибуналів призначав президент суду найгостріших суддів, садистичного «успосіблення», якими були Цисарж в Станіславові, що пізніше став начальником суду в Коломиї. Вони крім садистичних успосіблень були хабарниками, яких часто можна було підкупити, що де-коли навіть виходило на яву. Уважали такого строгого суддю з Чорткова, якому доказано підкупство і таки польський суд — поляка засудив в Люблині на тяжку в'язницю, суддю на 7 років, а прокурора на 4-ри роки, обох за хабарництво. Згаданий суддя Цисарж в Станіславові засудив був свого часу прогульковців, членів УВО, що відбували в надвірнянських околицях невинні пластові вправи, на високі кари: деяких по 14 років важкої тюрми, деяких по 10 років ув'язнення. Майстром тих драконських законів був ніхто інший як провідний член вшехполяків, професор львівського університету Станіслав Грабскі. Він заборонив вживати української мови в суддеями-законниками справах. Хоч за Австрії

суд був зобов'язаний проводити всі судові акти по українськи, в усіх трьох інстанціях, від найнижчого суду, в окрузі, через вищий крайовий суд у Львові до найвищого суду у Відні, якщо, очевидно, справа почалася по українськи. А тепер цю мову уполіуджено.

Найбільш визначним суддею в Снятинському повітовому Суді був Микола Фірманюк. Він, властиво, був Начальником Суду. Його благородна постать гарно впливала на інших суддів і дуже важко можна б говорити про якунебудь несправедливість за його майже три десятки років урядування. Був ще суддя Фута — українець, один із судових радників та суддя Старецький. Про цього останнього говорили, що він мав бути феноменальним знавцем права, правопорядку та всіх ритуалів цісарського двора у Відні. До нижчих службовців суду належав перед першою світовою війною Іван Виноградник, якого мадяри в 1914-му році повісили. Далше із українців судовим урядником був Іван Зінковський, Еміль Березинський був цехмайстром від мір і ваги. Петро Холевчук був сто-режим в'язниці при суді та урядник до розношення різних писем. Співав у хорі Української Міщанської Читальні, піддержував українські організації. І хоч в його домі панував польський дух, доньки були польськими шовіністками, але син Іван пішов до Дивізії, тепер інвалід, по відбуттю на засланні своєї кари. По уступленні Миколи Фірманюка приходить українець, родич письменника Андрія Чайковського, але вже такої сили він не мав, як його попередник. Повітовий суд польщиться. Навіть заряд в'язниці опиняється в польських руках. Доглядачем (дозорцем) стає Тлучек, який кілька років побирав хабарі від людей, що були покарані і за його згодою могли ту кару відбувати вдома. Або деякі з них жили у вигодах. Він дозволяв деяким, за хабар, приносити з дому вигідніше устаткування. Коли його вислідили і цього було забагато навіть для урядовців суду — відбулася розправа, але Тлучек викрутився тим, що він служив при польських легіонах і належав до польського зв'язку легіоністів. А такому, звичайно, на українській землі можна було жити на хабарах. Про це було написано в журналі „Снятин“, ч. 14, ст. 8-9. Були інші випадки, в яких суд в Снятині поводився протекційно і не зважав на писані закони про правопорядок і чесноту. В Карлові поліцай разом з граничарами побили Юру Сандуляка. Городський суд в Снятині поліцай звільнив, бо свідки-граничарі його боронили. Касієр ошадности в Снятині обкрадав

касу і в касових книгах записував фальшиві суми. Крадіж становила 10 тисяч золотих. Нарешті він сам і злякався того, що його можуть зловити і хотів затерти сліди. Приніс кілька пляшок бензини і підпалив дім каси ощадности. Пожарна сторожа вогонь погасила і тоді вся справа вийшла на верх. Він навіть признався до вини. Суд в Снятині за такий злочин засудив його на 2 і пів року в'язниці. Одначе, як справа пішла до львівського суду — то той суд підвищив йому кару до трьох років. Але колиб цього злочину бувби допустився українець, бувби одержав десять років! Такий був польський суд. В Заболотіві був також повітовий суд і мав великий мурований будинок, близько залізничної станції. Мав добре збудований арешт, в якому могло перебувати в один час і сто в'язнів. Після джерел він мав 28.697 мешканців, які належали до його юрисдикції. (Сл. геогр.).

За першого приходу большевиків 1939-41 роках заведено советське судівництво й прислано з ССРСР суддів, які судили на підставі законів ССРСР, зглядно вони залюбки покликалися на закони УССР. В кожному селі були мітинги, на яких населення вибирало 2-4, залежно від кількості населення „народних суддів“ або, як їх звали, засідателями. Ті „судді“ не мусіли розумітися на советських законах. Могли бути й неписьменні. Вистачало, що вони були пролетарями, а такі мають і мусять співчувати радянській владі й вірно служити. Розправами проводив фаховий правник суддя, звичайно, російський жид, а йому асистували два виборні судді, чоловік і жінка. На чолі суду в Снятині був Єрмаков.

В краю Генеральної Губернії, за німецької окупації в 1941-44 роках заведено законодавство, яке обов'язувало в усій Губернії з центром у Кракові. Заведено всевладні німецькі спеціальні суди (зондергеріхти), а зі старого судівництва залишено дуже мало. Обсяг діяння справжнього суду був дуже малий. Хоч, властиво, залишено повітові й окружні суди та апеляційний у Львові. Щоправда, також існував при УЦК правний відділ, який безплатно помагав правно боронити населення від кривд, які діялися щодня. Ніяке право не обов'язувало. Панувала німецька надвлада. Хоч при кінці 1942-го року німці вже дозволили на городські суди, чи так звані повітові та окружні і апеляційний. То, помимо того, вони відкрили поруч того окремих німецький карний суд. Німецький прокурор переглядав карні справи докладно і приділював одні справи німецьким, а другі українським судам. Обороняти перед німе-

цьким карним судом мали тільки ті адвокати, що дістали дозвіл виступати перед німецьким судом. Їх було дуже мало. Суди за німців майже не мали ніяких прав. Накази приходили з гори, які мусіли всі респектувати, бо інакше грозила їм в'язниця, кацет, а то і смерть. Населення жило в страху перед беззаконністю.

Що суд і судівництво знане вже від давніх часів, то по-свідчують ці цитати з Руської Правди, Литовського Статуту, та дуже багаті народні приповідки:

„Гей, виймайте ножі гострі, діти, пошматуйте на шматки зрадницю.“ (Ст. С.).

„За попсування межі, „Руська Правда“ присуджувала до тяжкої карі.“ (Кн.).

„Не можна одібрати прав без судового примусу.“ (Кн.).

„Теж уставуєм іж в позвах не мають писати речей докливих.“ (Ст. Л.).

„Согрішив козак — утни йому шию, согрішив князь — йому теж зроби.“ (Б. Хмель).

„І поважать присуд наш козацький над королівський всі поприсягали.“ (К. Цн.).

„Своє давняше руське право оддав король нечистим можновладцям.“ (К. Бай.).

„Князі судили народ по давнім народнім звичаям.“ (Лев.).

„Воля короля неспроможна була обмежувати народне право.“ (Кн.).

„Руська Правда“ призначає досить тяжку кару за такі вчинки.“ (Кн.).

„Се третє видання Статута містить в собі постанови давнього права державного.“ (Барв. О.).

„Ніхто ні за кого терпіти не маєть і на другого тяжару свого викладати не маєть.“ (Ст. Л.).

„Суд сквапливий рідко коли справедливий.“ (н. пр.).

„Не мають сьвідчити слуги за панів, ані теж проти панів.“ (Ст. Л.).

„Єстесьмо невольниками прав, абисьмо вольности уживати могли.“ (Ст. Л.).

„Ніхто не можеть челяднику ані полоненику своєму нічого записати, вольним його не вчинивши.“ (Ст. Л.).

„Жінкам, що віддавалися в Польщу, Литовський статут відбирав право спадщини після їх родини.“ (Бар. О.).

„З багатим не судись, а з дужим не борись.“ (н. пр.).

„Бог судить не так, як люди.“ (н. пр.).

„Всі обивателі Великого Князівства Литовського одним правом писаним сужени мають.“ (Ст. Л.).

„Которий запис не водлуг сего статуту справлений, таковий запис маєть бути нікчемний.“ (Ст. Л.).

„Нужда закон змінє.“ (н. пр.).

„Ударив то правда, але щоб вас подряпав, того посвідчити не можу.“ (Фр.).

„Поли врїж, та тікай од позвів.“ (н. пр.).

„Бодай чорт з багатим позивався, а з дужим боровся.“ (н. пр.).

„Бог дасть судця, а чорт розсудця.“ (н. пр.).

„З нас деруть ремінь, а з їх бувало й лій топили.“ (Т. Ш.).

„За право судись, а за чуб не берись.“ (н. пр.).

„Не тільки криминальних, але і поточних спорів жадних не судили.“ (Орлик).

„Що запишеш пером, не витягнеш волом.“ (н. пр.). Відноситься до людей, що підписали векслі чи інші позики, по руки, опісля мусіли сплачувати довги.

Залишилося багате назовництво, з різних часів та різних окупацій:

Адукат — адвокат, оборонець.

Арешт — хурдига, холодна, глибока. У Снятині частіше звали тюрма і кримінал. Літ. в'язниця.

Асесор — з лат. засідатель, судовослужбова особа, адміністративний урядник. Знана в Снятинщині людина, яка брала участь в оцінюванні майнових справ. Використовувала населення, в користь чужих — колоністів, в користь жидів, які його часто підкуплювали.

Вексель — це письмова обітниця або поручення, яким хтось доручає виплатити певну суму гроща на означений час. Було кілька родів векслів.

Вирок — присуд, рішення суду.

Вічовий — громадський суд в давніх часах, коповий або копний.

Возьний — найнижчий урядовець суду. Посильний, посланець.

Гіпотeka — з грецької мови. Забезпечення грошової претенсії нерухомим майном. Можна було заставити хату, поле, сіножаті, луги тощо для запевнення за собою на повзятий довг. Таку трансакцію переводив суд, де вписувалося до книг нерухомості, по предложенні відповідних документів, які посвідчали правдивість власникові й становили акт гіпотeki. Тут

бували для наших людей надужиття. Не один позбувся свого майна. Звичайно, чужинці займалися такими операціями і ошукували недосвідчених у тому ділі. Шойно пізніше, з приходом українців до суду та адвокатів українців і нотарів — ці справи покращали.

Горлове карання — кара смерти в давнині.

Екзекутор — виконавець уряду, який займався стяганням податків, незаплачених повинностей, взагалі довгів.

Екзекуція — виконання чи покарання. В давнині було тілесне покарання. В новіших часах виконання судового рішення, до заплати грошей або примусової праці.

Екстабуляція — виписання з книг.

Законність — правність, правний спосіб.

Запозвати — позов заложити на когось.

Інтабуляція — запис набутої власности нерухомої в книгах гіпотечних.

Кавція — кавция — кожна річ дана для запевнення, як доповняюча обіцянка до якогось передше виконаного зобов'язання. Випуск чогось.

Касація — а також касаційний суд. З лат. скасування, знищення. Форма оскарження і перевірки вищим судом рішень, вироків, ухвал чи постанов судових властей справ вищими судами — на основі зажалення, коли винувник, засуджений не задоволений виміром кари. Таких касацій досягнуло багатьох наших громадян, але перед тим вони мусіли витратити багато грошей на писання подань — прохань, оплачувати кожне письмо штемплями — повинними марками, та адвокатам, які боронили їх. Часто касація не приносила ніякого добра, але згіршувала умови життя.

Кодифікація — збірка законів.

Кривоприсяга — кривосвідство, неправдиве, криве, фальшиве свідкування.

Кримінал — з лат. криміналіс — злочинний. В'язниця, арешт, а також сам злочин. Криміналіст, той хто займається тільки карними справами. Криміналогія — наука про злочинність. Звичайно будинок, що був у сусідстві суду, або при суді. Оповідали старі люди, що в Снятинському криміналі пересиділо багато опришків. Говорять також, що сидів навіть якийсь час молодим Олекса Довбуш. Перший кримінал був в тому домі, в якому тепер є Музей ім. Марка Черемшини. (Див.).

Курателя — правна опіка над хворою або марнотратною людиною. Також судом призначений опікун над малолітніми

дітьми чи сиротами. Таку людину, що виконувала цю роль звали куратором. За Польщі це був керівник округи над шкільними інспекторами.

Лава — колегія суддів в старому українському городському суді.

Лавник — член такого давнього українського суду по містах. Цю назву відродило українське міщанство Снятина в новіших часах і домагалось до міської ради своїх лавників. (Див. Міська Рада, Магістрат).

Литовський Статут створений на доручення Стефана Баторія, литовським канцлером Левом Сапігою і схвалений Жигмонтом III в 1588-му році мав у собі okreśлення прав і привілеїв шляхти та порядок, яким судилися по судах.

Мечники — судові виконавці в давньому праві.

Мировий суд — звали його також полюбовним судом.

Одчухрати — фізична кара, „одчухрати різками“.

Переступник — злочинець, злочинниця, лиходій, винуватець, винуватник, беззаконник і також душолюб.

Підсудність — обжалований, обвинений.

Пленіпотент — з лат. уповноважений кимсь, до якоїсь судової справи.

Подавати кого у суд — потягти у суд.

Позивати — запозвати, притягти до суду.

Поличник у судді — підсудок.

Полюбовний суд — мировий суд. Малі справи, як перорання межі, мала кража, невмисне ушкодження на тілі тощо. Такі справи часто полагоджував суд без участі державного судді, яких звали мирителями.

Понсовий — з фр. провірений, законний, вірний. Це відносилось до срібла і золота.

Поруб — в'язниця.

Посесор — властиво це арендатор, але також судовий урядник для переведення певних справ.

Правитися — судитися. „Іди прався за мене, куди знаєш.“

Правознавець — правознавця, правник, юриста.

Провізорія — перед судовою розправою, виходили судді з адвокатами на місце спірного ґрунту, межі, потоку, спору за дорогу і там розглядали дану скаргу.

Процес — судова справа.

Реклямація — відклик до суду.

Рекурс — майже те саме, що реклямація. Як хтось не задоволений виміром першого суду робив рекурс до вищого.

Репліка — дуже подібне значення до двох перших. Відзив, поновний суд. З лат. мови, що значить заперечення.

Рескрипт — запорядження, рішення, видане в якійсь справі, у відповідь на судове зажалення.

Супліка — судова справа, властиво прохання.

Сутягá — людина, що любить судитися часто, за ніщо.

Табуля — це властиво дошка. В судівництві це книга запису земельних володінь, нерухомого майна, що зветься гіпоотекою. Рівнож так звалася та установа, яка реєструвала земельні володіння. Судовий реєстр власників ґрунту. Ґрунт без довгів. Згідно із судовими приписами кожен власник мав мати записане майно на своє прізвище, що звалося інтабуляцією. Також в суді кімната, де такий список зберігається.

Такса — оцінка, а також плата за працю.

Таксатор — той, хто оцінює вартість землі, лугів тощо на доручення суду, чи на прохання адвоката.

Термін — час розправи в суді, а також сам суд.

Тягатися — позиватися по судах.

Штемпель — з нім. знак, марка, яку наліплювали на всі державні, судові, шкільні та церковні документи. Також на всі прохання про зниження податку тощо.

Фант — предмет, речі, які забирали ексекutori, за незаплачені різні повинності, як податки, довги у жидів тощо.

Юридична термінологія — судове назовництво.

Юрисдикція — судівництво, юрист — правник.

Юстиція — правосуддя.

ПОВІТОВІ СОЮЗИ КАМЕНЯРІВ, див. Каменярі.

ПОВОРОЗНИК — так звали в Снятині ремісника — майстра, по виготовленню всякого мотуззя: посторонків до хомутів, шлеїв, що зв'язували кінську упряж з орчиками при возі. Його звали також мотузяр, мотузник, а також перекликувалися іронічно „мотуз“. Таких було кілька в Снятині. Кінську упряж виготовляв також шорник, від слова шори, або плюшорки. В самому місті Снятин був Шаскаль поворозник, який виробляв всякі воловоди, чи шнури, посторонки. Воловід, посторонок, грубий мотуз, перше його значення походить від того, що таким мотузом вели вола, отже воловід. Вужище — ужище — линва. Пошторонки — посторонки — грубе мотуззя. (А. Крушельницький зве воловід.)

ПОКРОВ ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ — церкви в селі Рудники, з 1902-го року і в селі Підвисока, з 1832-го року. Ця остання має латинську назву ад протекціонем Б.В.М. і не є

певним, що її українська назва відповідає „Покров Пресвятої Діви Марії“, але інших джерел не пощастило знайти, бо вона належала до парафії в селі Топорівці, що в Городенщині.

ПОЛЬСЬКА ГІМНАЗІЯ — див. Реальна школа.

ПОЛЬСЬКА ПАРТІЯ СОЦІАЛІСТИЧНА (ППС) — давня партія, яка в 1927-му році заволоділа польською адміністрацією, мала тільки двох міністрів, але цілий ряд шефів державних бюр та кілька воєводів, між якими був і станиславівський воєвода Корсак. Був також і в Луцьку Мех та деякі інші. Отже, з цього видно, що в Снятинщині в той час і староста був тієї партії, бо станиславівський воєвода мав впливи на йменування таких у його політичній окрузі.

ПОЛЬСЬКИЙ ПАРЛЯМЕНТ у Варшаві створився в 1922-му році, в листопаді, якого-то року були розписані вибори до польського сойму і сенату у Варшаві. Галицькі українці вірні своїй засаді традиційного послідовного заперечування польської зверхности над Галицькою Україною — бойкотували вибори. Одначе українці Волині, Підляшшя, Холмщини і Полісся виявили сильну здисциплінованість і пішли за своїм проводом, який приступив до виборів з одною листом без різниці колишньої партійної приналежности. Тому, наприклад, на Волині в той час не вийшов ані один польський посол. Одначе історія характеризує обраних послів не дуже гарними словами. Чотири послы селяни, були темними, нікому незнаними особами. Вони навіть не могли відізватися в соймі, бо не вміли говорити по польськи. Голосами поляків, спольщених жидів і деяких наших хрунів вибрали старости і поліція 5 послів — хлібоїдів: чотирьох темних селян і суспендованого єпископа священика о. Ількава. Вони відіграли у варшавському соймі ганебну ролю зрадників українського народу. Тому що український свідомий загальний бойкотував вибори, а друге, що вони в соймі стали знаряддям в руках Польщі.

Сойм у Польщі складався із 444 послів вибраних на 5 років, а сенат складався з 111 сенаторів, вибраних на тих же самих основах, що і послы до сойму, з тією різницею, що виборчі округи були далеко більшими, вони майже покривалися з простором, якого займало воєвідство. Одноцільна спочатку Українська Парляментарна Репрезентація вибрана на північно-східних українських землях в 1922-му році з часом розбилася. В березні 1928-го року за других виборів до польського сойму і сенату українці провели 48 послів, в тому числі 23 з УНДО, 8 з УСРП, 8 із Сель-Роб-Правиці, трьох із Сель-Роб-

Єдність, 2 із Сельсоюзу, 1 з УПП, а трьох з польського ББ. На північних землях українці цим разом одержали тільки 8 мандатів, з них три мандати з польського списку ББ. Супроти 13 мандатів 1922-го року з Холмщини, Підляшшя не пройшов ані один представник. До сенату в тому році увійшло 11 українських сенаторів. Після розподілу мандатів із державного списку, які автоматично одержує кожна партія, що провела своїх депутатів у 5 виборчих округах, пропорційно числу цих депутатів: УНДО — 23, Радикали — 7, Українська Партія Праці — 1 (д-ра Михайла Західного), Сель-Роб Правиця — 4, Сель-Роб Лівія — 3 (один з них був білорусин), Сельсоюз — 1 (Павло Васинчук, що вийшов з державного списку УНДО, провалившись у своїй окрузі), безпартійних — 3. Крім тих в соймі залишилося ще 4-х одвертих запроданців у бльоці співпраці з урядом на Волині. Щодо числа поданих голосів за окремі українські партії, то за офіційними даними одержали: Сель-Роб Правиця — 179.536 голосів, Сель-Роб Лівія — 143.475, Українська Партія Праці — 44.919, Радикали — 268.677, Український Народний Союз (хлібоїди) — 8.887 голосів. Москвофіли старого типу і москвофіли ренегати Волині, що мали спільну листу ч. 20, зібрали в усьому краю лише сто тисяч голосів, розкинутих по всіх повітах, і тому вони не одержали при виборах у 1928-му році ані одного мандату. Догнивала стара русофільська група, яку удержувано в давніших часах російськими рублями.

Посол польський одержував в 1927-му році 200 долярів на місяць, що становило на тодішні польські гроші 1,310 золотих. Пізніше, бо вже в 1928-му знижено діету на 977 золотих місячно. Українці мали в тих роках замість 10 сенаторів чи радше 12 сенаторів тільки чотирьох: др Антін Горбачевський, інж. Юліян Павликовський, др Іван Макух і дир. РСУК Остап Луцький. Посли і сенатори мали вільну їзду першою класою в усіх поїздах. Та це все перервалося, маршал Пілсудський, прем'єр міністрів розв'язав сойм і сенат 30-го серпня 1930-го року. Так тривало аж до осені 1935-го року, коли відбулися т. зв. німі вибори до сойму і сенату. Тоді заключено бльоки УНДО, УСРП та УСДП. Радикали мали дістати третину мандатів, УНДО дві третіх, а УСДП один мандат. Їхньою листою було число 11. Тоді в соймі ББ зайняв майже половину парламента. Інші партії розкидані по залі сойму. Маршал сойму Світальський, завжди п'яний. В ресторані Оаза задовжився за пияцтво сто тисяч золотих. Так виглядав сойм по „ні-

мих виборах“. Одначе в середині української суспільности не було порядку. Частина членів УНДО стала в опозиції до свого проводу, зокрема в часі після розв'язання сойму і сенату.

Округа Коломия — Снятин — Городенка — Косів в 1928-му році взяла участь у виборах досить численно. Партії урядового бльоку отримали разом 141,504 голосів. В 1935-му кандидат того урядового бльоку др Заваликут отримав тільки 61.222 на всіх управнених до голосування 225.000 виборців, тобто одержав тільки 27% голосів управнених. Отже бойкот таки мав великий вплив. Навіть самі Ундівці у 1928-му році дали до урядового бльоку більше як половину своїх голосів. Помимо урядового тиску польської адміністрації. Число послів у Польщі було зменшилося з 444 до 204. Виборці були без права вибору послів. Заіснувала колегія електорів, яку вибирала „еліта“, а не загал виборців. Участь в тих виборах взяла тільки група УНДО. УСРП, УСДП та ФНЄ рішили не брати участі в тих виборах і проголосили бойкот, як також з ними не солідаризувалася неугодова група УНДО. Бойкот тих виборів, як вже сказано, удався. Частина виступила проти участі партій в нових виборах, які мали відбутися в 1938-му році. Більшість партійного проводу вирішила одначе взяти участь у вибсрах, при яких польський уряд і УНДО держалися виборчого договору з 1935-го року. УНДО провело до сойму і сенату таку саму кількість послів і сенаторів як у 1935-му з участю одного посла і сенатор з УКНП. Ще кілька термінів, які повторяються: коаліція — ліга — союз, здруження, співпраця деяких партій на терені сойму. Маршалок — вибраний в давній Польщі шляхтою, був предсідником уряду. В нових часах цей титул залишився за предсідником сойму. Від українців деякий час віцемаршалком був Василь Мудрий.

ПОМІЧ — так названо другу кооперативу в селі Попельники.

ПОМОЛОГІЧНЕ ПІДПРИЄМСТВО засноване в 1928-му році в Снятинському повіті за ініціативою тодішнього старости Емілія Гольчевского. Це підприємство було запланованим на більшу скалю для перероблювання яблук, яких було в Снятинщині багато. Фабрика була призначена для всього повіту. Немає ніяких ближчих відомостей, як підприємство розвивалося і навіть не можна довідатися, де воно мало приміщення, в якому перероблювано яблука. Цю відомість подає Сайдлер у своїй праці. Див. „Віки говорять“. Помологія — це наука про сорти плодів культурних плодових дерев. У Снятинщині

почала ця галузь бути відомою щойно на початку двадцятих років двадцятого століття.

ПОШТА — це уряд, звичайно буває державним підприємством, для швидкої і правильної доставки всякого рода посилок, писем, пакетів, взорів товарів, друкованих видань, грошей тощо. В місцях, де не було ще залізниць, поштальйони перевозили також і людей. Пошту, як твердять достовірні джерела, засновано у Львові ще в 1629-му році, за ініціативою італійця Роберта Бендінеллі. Та пошта курсувала тільки раз на тиждень в суботу, але на замовлення можна було і дістати посланців і в інші дні за окремою винагородою. Оплату тоді оцінювали від піваркуша паперу, залежно від віддалі. Наприклад до Ярослава — платили один гріш, до Люблина — два, до Кракова і Варшави — три. Пошту розвозили запряжені курсори, що їздили верхи. Дорога з Львова до Варшави тривала два тижні, а то й довше. (За Іваном Крип'якевичом: Історія української культури, ст. 122). Швайцарія в 1975-му році відзначала 300-ліття існування пошти у своїй країні. Відзначення почалися в Берні, виданнями спеціальної поштової марки з портретом основоположника швайцарської, а згодом і світової пошти, Беата Фішера де Райхенбаха. Але деякі джерела твердять, що пошта властиво існувала далеко раніше ще у Вавилоні, Єгипті, та в Римській імперії, тількищо форма її була дещо відмінною. В Європі піонерами в цій галузі була італійська родина з Бергано-Тассо, пізніше князі з Турн-Таксіс, яким при кінці 15-го століття цар Максиміліян I надав право організувати пошту по країнах, приналежних тоді Габсбурзькій монархії. Тоді-то появилися вперше коні й кур'єри пошти, кажуть, що продовж 157 років міжнародна пошта була в руках шости поколінь родини Фішерів-Райхенбахів. Після перевороту в Швайцарії в 1832-го року революційний бернський уряд відібрав поштовий привілей тій родині так закінчила вона своє володіння в тій комунікаційній галузі. З винаходом потрібних до того приладів заіснував на пошті телефонний зв'язок, а це сталося щойно 1884-го року, як він почав діяти у Львові. „Один листоніш був на цілий Снятин (1881-го року) і той аж до залізниці по листи їздив“. „Телеграфу було всього два дроти до Залуча“. (Н. Дутчак в Історії Української Міщанської Читальні). Поштові уряди в Галичині в 1909-му році начислювали своїх станцій 1,423. Поштових посилок в тому році було 193.598 050, з того 16.238.500 бандероль-друків, газет, а пакунків 7,373.950. Телеграм було без

державних — 1,813.679. В 1910-му році Дирекція Пошт і Телеграфів була у Львові. В тому році ця Дирекція видала Яна Біго — Довідник (скоровідз) місцевостей королівства Галичини і Володимирії, Великого князівства краківського і князівства Буковини, випуск 5-ий за рік 1910-ий у Львові. В ньому подані всі місцеві назви, в яких була пошта, кількість населення, кому належали більші посілости в тих місцевостях та інші дані. В Німеччині було в 1911-му році 40.987 поштових урядів, вони переслали 9,842 мільйонів листів, пакунків і друків. Телеграфічних ліній 228.560 кілометрів, вони передали 60.9 мільйонів телеграм. В тому ж році телефонних ліній було 117.612 кілометрів в містах. Засоби комунікації це не є тільки дороги та водяні шляхи. До комунікації належить теж транспорт людей і товарів. Але не менш головним виказався спсіб передавання відомостей, що теж приспішив розвій господарсько-цивілізаційного процесу людства. До цього в першій мірі зараховують пошту, телеграф і телефон. Адміністрація цієї галузі комунікації краю знайшлася у Львівській поштово-телеграфній дирекції, до якої і належить пошта в Снятині. Будинок її побудував громадянин Добровольський, який здається не жив у самому місті, але на його периферіях, найбільш правдоподібно у південній Снятинщині, або аж у Косові. Будинок став майже у центрі міста, бо від магістрату три-чотири хвилини ходу. Це ніби нічого. Скільки будинків побудовано і ніхто з того приводу не ввійшов до історії. Але тут сталося, щось зовсім іншого. Він побудував властиво за гроші пошти, але тих рахунків дві десятки років пізніше ніхто не міг знайти, в час судового позову. Польща, як одержала ту пошту, одержала разом з домом, до власництва якого приголосився Добровольський. Він заявив, що побудував власним коштом і що австрійська пошта ще в нього винаймала. По довгих судових розправах суд визнав право власництва за Добровольським. Справа опинилася перед Найвищим Судом у Варшаві й не була вирішена. Родина Добровольських часто приїздила на подвір'я поштового будинку, зглядно свого будинку. Видно, що не була польськими патріотами, може і вірменського походження, а дехто, так казали, що він був безвірним.

В цьому будинку містилася снятинська пошта за Австрії і за Польщі. Її начальником був Альойзі Аксентовіч, головним касієром Влодзімерж Улянович, урядником Омелян Сорич, листоношами: Мусяловські, Гридзєцькі, Гуриш, Дроздовські, Остіді-

ялі й Семкал. Було чотирьох телефоністок, двох урядників при телеграфі, один урядник при експедиції, різних працівників до технічної обслуги чотирьох. Завжди відкриті були два віконця, одна каса і продаж марок поштових, а друге до висилки пакунків. Пошта обслуговувала село Микулинці, Потічок, Будилів, Бялки, Августдорф, Кулачин, Запруття, Залуче і Стецеву. Село Волчківці мало свою пошту. Заболотів обслуговував декілька інших сіл в поблиській околиці. Польща разом з Галичиною під кінець 1923-го року мала загального числа поштових урядів 3.766, станцій телеграфічних 3.823, з того на залізничних двірцях — 931, а телефонів мала 2.760. Більша частина поштових, телеграфних і телефонних урядів припадала на Львівське Воевідство, потім йшло Тернопільське і Станиславівське, яке мало пошт тільки 152, урядів поштових 85, станцій 25, агенцій 42, телеграфних урядів 99, телефонних міжміських 60, різних менших пошт 8. Адміністрація цієї галузі комунікації краю належала, як вже сказано передше, до львівської поштово-телеграфічної дирекції. (За професором І. Шимоновичем, Галичина, ст. 112-113).

ПОШТА за УКРАЇНСЬКОЇ ДЕРЖАВИ в початках опинилась у хаосі. Вже за Австрії, як вона розпалась, деякі урядовці покинули Галичину і пішли до своїх рідних країн: Німеччини, Чехії та інших. Залишився тільки польський елемент, який саботував працю на пошті так теж і по всіх інших урядах. Треба було рішучих змін, щоб налагодити працю. Багато довелось витерпіти і понести втрати заки налагодано в нас залізничний та поштово-телеграфний апарати взагалі. На перешкоді стояв молодій українській державі цілковитий брак відповідних професійних людей. В усій Галичині було заповнено сотнями тисяч австрійського війська, яке хотіло тільки одного, повертатися до свого родинного дому. Це були поворотці з полонів Росії та України. Багато з них було заражених різними хворобами і вони розносили пошесті. Треба було їх якнайшвидше відтранспортувати. Бракувало всіх комунікаційних середників, в тому особливо могла бути напомічною пошта, яка майже не функціонувала. На протязі кількох місяців щойно урухомлено поштовий рух. Допомогли до того практичні курси, на яких перешколено своїх людей, щоб не бути залежним від чужих сил, які саботували. Українці в часі творення української держави не мали українських міст і це також дуже відбилося при будові нашого адміністративного апарату. Ми не мали достатньо своїх фахівців, не мали досить сво-

їх телефоністів, телеграфістів, не мали адміністративних урядовців і навіть своїх листоношів. Тому в Снятині перебрали пошту в той час військові Української Галицької Армії — ЗУНР. За Української влади в Станиславові 1918-1919-их років появлявся „Вісник Державного Секретаріату Шляхів, Почт і Телеграфів“. Видання появлялося неперіодично. Містило всякі розпорядки щодо урядування в поокремих містах, станціях тощо. Багато матеріалу було і про Снятинський повіт. Іван Мирон був обраний в Станиславові державним секретарем Шляхів, пошт і телеграфів. Нераз в той час із Станиславова за одну ніч виходило 40 телеграм на провінцію. Комісаріяти одержували швидко і мусіли їх негайно виконувати. Був військовий стан і військовий порядок в Снятинській околиці, по мимому хаосу повоєнного, по мимому саботування польського шовіністичного елементу. Постав Союз Українських Поштових Службовців, який мав кілька сот членів. Історія згадує ще про Олександра Пісецького, який мав бути вибраним в ЗУНР секретарем (міністром) шляхів, але пізніше Іван Мирон став секретарем і шляхів, пошти і телеграфу. В Україні, за Української Центральної Ради міністром пошт і телеграфів був Микола Шаповал (1882-1932), помер у Празі.

Саме тут у цьому відділі „Пошта в Снятинщині“ треба згадати ще одне прізвище, а це Миколи Секретаря. Він вчився від 1900-их років в Снятинській Реальній Школі, проживав у бурсі, при Вірменській вулиці. По закінченні Високих шкіл став у Чернівцях при міністерстві пошт на працю і мав великий вплив на дію пошти в Снятині, місті його молодих мрій. Він служив порадами і практично допомагав Снятинщині, навіть ризкуючи своїм життям, бо вже в Буковину ввійшли Румуни. Про це він згадує у своїй книжці, та у споминах, що друкувалися на сторінках журналу „Снятин“. (М. Секретар, Спогади „Як жилося“, Прудентопіль, 1971). Немає докладних даних про той період дії пошти в Снятинщині, але з коротких уриваних спогадів, при опитуванні, видно, що військові доручали пошту, як така була. З Команди Повітової працювали частинно деякі жінки. Фактично пошта служила в той час для військових справ, бож і листування, посилки були задержані у Перемишлі чи вже у Львові й не було навіть що розносити. Пам'ятаю, що я читав в рр 1920-их деяким людям листи з Америки, датовані печатками Перемишль — Львів із 1913, 1914 і 1915 та дальших років. Наші люди одержали їх щойно по війні. Відомості були застарілими, люди вже в той

час змінили свої адреси, повмірали, а деякі в той час вже появилися особисто вдома. Війна робить по своєму хаос.

ПОШТА ЗА СОВЕТСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ в 1939-41 роках теж опинилася спочатку в руках військових. Снятинський комуніст Худяк став першим комісарем пошти, але він не був довго. Його замінили советським персоналом, який обняв пошту і всі інші уряди в Снятині й повіті. Збільшили число урядовців, відповідно до своїх потреб. Згадують деякі ще прізвиська Попова та деяких інших.

ПОШТА ЗА НІМЕЦЬКОЇ ОКУПАЦІЇ — тривала від 1941-1944 років. Про цей період існування пошти всі інформації одержано від мгр Богданни Виноградник-Осадци. На початку, так як всі урядові будинки так і пошта були під управою Повітової Ради, головою якої був др Іван Подюк. Він звернувся до Филимона Калитчука з дорученням перебрати обов'язки начальника пошти. Це, однак, не тривало довго. За місяць пізніше німецький уряд призначив на становище керівника пошти німця, військового старшину, Єгера, помічником його став також німець Нігут. Новий начальник Єгер покликав урядників, які ще за Польщі працювали на пошті, а саме: Аксентовіча та Уляновіча, а ще пізніше і Сорича та одного бувшого урядника, до телеграфу — Лінецького. Функції розділено: Аксентовіч став головним касієром, Уляновіч — каса при вікні, Сорич дістав експедицію, але по кількох місяцях цей відділ експедиції передано Филимонові Калитчукові, до якого належав телеграф — один урядник, телефон — 4-ох телефоністок: Зірка Петрівська, Мирося Дутчак, Богданна Виноградник і Марійка Макаревич. Секретаркою Начальника Єгера, спочатку була Ліда Олійник, а пізніше Ляля Хортик, яка також обслуговувала віконце-касу. За німців пошта обслуговувала місцеве населення, а також військових, яких було в Снятині досить багато. Працювала та сама кількість листоношів, як за нормальних передвоєнних часів, як також та сама кількість людей технічної групи, як за Польщі. В Снятині приватних телефонів в той час було не більше десяти. В більшості телефони служили військовим та німецькій адміністрації. Відділи поштові по селах мали свої телефони. Такий стан поштової праці в Снятинщині тривав до березня 1944-го року, до часу, коли советські війська вдруге займали Снятин.

Закінчуючи ці розділи про пошту і її професійних діячів, годиться зарядити до того реєстру відомого земляка із села

Карлів, Івана Фроляка, який був начальником пошти в Рахові, що на Карпатській Україні. Помер у Празі.

ПРАВОСЛАВІЄ — в Снятинщині було незначним. В 1880-их роках статистика нараховує їх 16 осіб. (Сл. геогр., том X. ст. 930). Воно датується від дуже давніх часів. Наприклад єпископ Макарій Тучапський у своєму титулі ще й далі постійно вживав „я... куріяльний єпископ Галича, Львова, Кам'янця, Снятина, Рогатина, Тереховлі і всіх земель Русі і Поділля, з ласки Найсвітлішого Архиепископа-Митрополита Києва, Галича та всієї Русі“. Папа Пій VII в 1807-му році відновив Галицьку Митрополію, але вже як католицьку, у Львові. До того часу вона була, але її скасовано. Вона ще була створена 1302/3 роках. В 1347-му році на домагання московських князів — була скасована. Відновлено її в 1371-му році. На початку XV-го століття була знову скасована. В Снятинщині православіє дуже слабо поширювалося в пізніших часах. Спроби завести російське православіє були в селі Залуче, але по дуже важких трудах, судах, побиттях, а потім по смерті о. Гудими, який став жертвою непорозумінь — заперестано. Щойно 8 березня 1946-го року за примусом советської влади скликано церковний Собор у Львові, який визнав недійсною Берестейську Унію з 1596-го року і проголосив знову злуку католицької церкви з православною російською церквою. Ватикан у свою чергу оголосив цю ухвалу недійсною.

ПРЕОБРАЖЕННЯ ГОСПОДНЬОГО — така церква існувала в селі Рожнів з 1834-го року.

ПРИТУЛКИ — це інституції, які займалися захистом для немічних, калік чи без батьків дітей, як ще шпиталів не було. Там також знаходили собі відпочинок подорожні, особливо такі, що йшли на прощу або одвідували рідних. Повільно почали будувати лікарні, яких названо шпиталями, а якими відали в початках церковні братства з 16-го століття. Так теж було і в Снятині. (Див. Захоронка, Дім для калік, Бурси тощо).

ПРОМИСЛОВА ШКОЛА — існувала в роках 1930-их в будинках Народної Школи на Ринку. Директором її був Міхал Павлішин, перекинчик.

ПРОСВІТА, філія в Заболотіві, див. Філія Просвіти в Заболотіві.

ПРОСВІТА, філія в Снятині, див. Філія Просвіти в Снятині.

ПРОСВІТА, див. Товариство Просвіта.

ПРОСВІТА — читальня, яка розділилася від Читальні Бесіда (див.). Містилася в році 1890-му у домі Стефана Дутчака, в першій частині міста Снятина.

ПРОТЕСТАНТИ були в Галичині і в 1910-му році мали 22 приходства. Були у Снятинщині у двох німецьких колоніях Августдорф та Рудольфсдорф, крім того були в Олешкові і Любківцях. Було їх всіх разом 7 осіб.

ПРУТ — так звалася кооператива в місті Заболотів.

ПРУТ-КАСА, див. Міщанська Каса Прут.

ПШИСПОСОБ'ЕНЕ ВОЙСКОВЕ — приготування військового. На чолі цього Комітету фізичного виховання, до якого належав Стржелец, стояв староста Еміль Гольчеські. Військові 49-го пішого полку були інструкторами в тій польській організації, парамілітарній. До неї зтягнули різними способами і деяких несвідомих українських міщанських хлопців. Вони мали велике попертя урядових чинників, користали із багатьох приміщень, грищ та користувалися навіть фінансовою допомогою уряду.

РАДГОСП — радянське господарство, яким завідує безпосередньо держава і советська влада збирає з нього прибутки. В Снятинщині з колишніх дідичівських маєтностей потворено Радгоспи, на яких працювали люди, а провід був партією контрольований. Рівнож і церковні так звані ерекціональні ґрунти перейшли до радгоспу.

РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ — радикал, властиво в альгебрі це знак, що вказує на основний корінь. Пізніше ця назва прищепилася в політиці, до соціялістів. Так називали члена Радикальної Партії, а то і упертих, недоступних та незмінних поглядів людей. Ще і другий термін відносився до членів радикалів, а це соціяліст, але нарід не міг точно вимовляти і звав їх сицилістами. (Див. Українська Соціялістично-Радикальна Партія, яку в текстах в скороченні звано УСРП.).

РАЙВИКОНКОМ — містився в колишньому будинку Староства і власне виконував майже ту саму ролю, що і староство. Звався Районовий виконавчий комітет.

РАЙВНО — районний відділ народної освіти. Містився у Райбудинку, на чолі його стояв Сьомченко.

РАЙОНОВА МОЛОЧАРНЯ, якої директором був Басько Мурмилюк, працювала в Снятині досить успішно. За німців на начального директора прийшов сотник Славко Курилюк. В молочарстві працював Іван Стефаник, Володимир Козак,

Семен Чичул та інші. Налезала до Маслосоюзу у Львові. (Див. Молочарня.).

РАЙОНОВА СПОЖИВЧА СПІЛКА — короткотриваюча організація господарського життя за першого приходу большевиків до Снятина. Ця організація привласнила майно Народної Торговлі та інших приватних установ.

РАЙОНОВИЙ ВІДДІЛ ЗДОРОВ'Я — заіснував у Снятині за першого приходу большевиків, до дії якого належав повітовий шпиталь і все санітарне життя повіту. Керівником цього відділу був комуніст Кірста. (Див. Мед-Сан-Труд).

РАЙПАРТКОМ — містився в будинку Староства, першим секретарем за советів був Зеленюк.

РАЙРАДА — Районова Рада Народних Депутатів, до якої Снятинщина примушена була вибирати своїх делегатів. (Див. Вибори до Верховної Ради).

РАЙФАЙЗЕНКА(1) — шаднича каса, створена ощадно-стева інституція на взір кооперативний, що заіснувала по деяких селах Снятинщини. Найбільш активною була в селі Волчківці, про яку широко згадує у своїх споминах В. Зеленко.

РАЙФАЙЗЕНКА(2) — учитель О. Гавдуник заложив її в селі Любківці. Його вивезли большевики на Сибір.

РАЙФАЙЗЕНКА(3) — учитель Палятинський заложив таку в селі Тулова. Можливо, що існували ще і по інших селах такі каси, але про них немає писаних пам'яток.

РАЙХСРАТ — див. Австрійський Парлямент.

РАТУШ — літ. ратуша, магістрат, радниця, будинок, в якому урядова посада міста, бурмистр, міська рада, магістратський суд, лавники-райці. Правдоподібно, що долішня частина цього будинку походить ще із 17-го століття. В тій частині, що в початках 1900-их років відбувалося навчання новозаснованої Реальної Школи. Ратуша — вежа добудована в 1906-1909 роках. Будинок сам досягав 45 метрів висоти, а чоло будинку управи міста, дивлячись з головної вулиці, досягало 150 метрів довжини. Магістрат, з латинської мови магістратус, у стародавньому Римі державна посада представника влади взагалі. В Європі представник міського управління. Муніципалітет. Ратуша, з німецького — Ратгаус — міська управа, будинок, в якому міститься міське самоврядування. Міста і місточка України ділилися на привільйовані, магістратські і непривільйовані або ратушні. Різниці не були значними. Уряди права магдебурзького. В перших були тільки вільні оподаткування торгівлі, а ратушні того самого права не мали.

Магістратські управи склалися з в'їта, або і кількох в'їтів, бурмистрів, радників та лавників. Ратушні управи склалися тільки з в'їта та 2-3 бурмистрів. Бурмистр і Рада мають за обов'язок принаймні раз на тиждень, або кожного разу, як буде потреба вимагати, сходитися на Ратуші, радити про добро громади — так вимагав магдебурзький закон. Дві Колегії Рада і Лава становили головну підставу міської організації і звалися загальним ім'ям Магістрату. Вежа ратуші в Снятині побудована ще за бурмистра Титуса Немческого, який був бурмистром від 1892-го до 1910-го року. Долина, фундамент була побудована раніше, за бурмистра Марцелі Немческого, який був бурмистром 1856-1870-го року. На горі, на ратуші був годинник, який вибивав кожну годину і кожну чверть години. Люди з навкілля часто прислухалися до голосу годинника, бо вони годинників не мали, виконуючи господарські завдання: сапали, пслоли свої грядки від бур'яну, косили сіно на сіножатях, жали пшеницю тощо. Часто видно було, як на головну вулицю в долині міста надбіжить людина, поглянути на вежу ратуші, дізнатися, котра година. Часто, а найбільше молодь любила числити сходи на гору вежі й з самої гори дивитися, що робиться в сусідній Буковині, з одного боку, а з південного, що діється в горах Карпатах. Рідко коли стояли з північного боку, бо там самі поля, долини і знов рівнина, а до Серафинець не видно було нічого. (Див. споріднені гасла: Бурмистр, Магістратський Суд і Міська Рада).

РЕАЛЬНА ШКОЛА — створена в Снятині в 1900-му році. Спочатку навчання відбувалося в кімнатах магістрату, а з 1904-го започато будову свого власного будинку, який закінчено щойно в 1907-му році. Печатка цієї установи звучала: „Дирекція ц. к. Школи Реальної в Снятині“. Літери ц. к. — цісарсько-королівський. Всі державні установи за Австрії мусіли додавати до свого титулу цей термін. Мав суд, кожна школа з правом публічним, каси ощадности, пошта, штайрайт, виділова рада та інші. Будинок Реальної Школи був двоповерховий, мав тоді 56 кімнат, з відповідними кабінетами для практичних занять, бібліотечну кімнату, гімнастичну залю, яка служила дуже часто і для імпрез, мешкання для терціяна і дві канцелярії, для директора та учителів. Терціян, це служачий в Реальній Школі. Правдоподібно, що цей термін походить від латинського слова третій. Він властиво і був третім по директорові та учителях, яких тоді звали професорами.

Реальне навчання мало за ціль дати основні знання пред-

метів, які мали безпосереднє значення у практичному житті людини. Тут приходили нові мови, математичні й природничі науки, в заміну за мертві мови, якими були у клясичних гімназіях грека і латина. Тому постали середні „реальні школи“ того типу, які мали тільки 6 кляс не більше сім. Програма навчання їх відрізнялася від гімназій тим, що в них не було давніх мов, зате побільшало математики, дискриптивної геометрії, природи. Снятинська Реальна Школа мала сім кляс і існувала до 1918-го року, з деякою перервою в час війни, в тому самому стилі навчання, як в початках. Тільки що учнів вищих кляс австрійське військове командування покликало до військової служби. В Реальній Школі викладання велося в польській мові. Українців допускали до навчання значно менше, ніж представників інших національностей, як поляків, жидів і вірмен. В Реальній Школі в 1909/10 в навчальному році було 201 учнів, з них тільки 45 українців, про яких згадують у своїх спогадах Микола Анастазієвський, Михайло Плешкан та Микола Секретар. Цей останній залишив дуже точний опис будинку тієї школи: „На той час це був дуже гарний, двоповерховий будинок. Чолом до вулиці, мав з обох боків, середнього, трохи висуненого вперед вестибюлю, чотирнадцять вікон, сім по обох боках вестибюлю, в кожному поверсі, та на партері. В партеровій частині вестибюлю, було троє дверей, а на поверхах, по три вікна. За будинком була величезна висока зала, що сягала аж до другого поверха. Це була гімнастична зала, що часто служила нам і за театральну залу, де учні старших кляс улаштовували театральні виставки, або інші культурні імпрези“. („Снятин“). З того також часу існує зведення, на яке всі історики Реальної Школи покликаються. Першим директором тієї Реальної Школи став Гржембські — поляк, як вона була ще в Магістраті, разом із Виділовою Школою. Він був від початку її заснування. Пізніше на директора прийшов українець Гілярій Голубович, який помер у воєнному часі. Мав сина Вітолда, який вчився в тій школі, помер нещодавно в Америці. По ньому директором були ксьондз Міхал Борови, Фогель та інші. Учителями, чи професорами, як їх тоді називали, були: (нижче подається поазбучний порядок, бо хронологічний дуже важко усталити. Дехто був довгі роки, а дехто тільки один рік): Бас — німецька мова, кс. Борови — релігія, латина і музика. Був польський шовініст, що по Голубовичеві став також директором і по кількох змінах був ним аж до своєї пенсії. Фелікс Вітешак — вчив математики. Гебер

— в деяких клясах вчив музику. Гірш — викладав французьку мову, деколи був це надобов'язковий предмет. Гржендзельські — історію і географію. Іван Гдуля — лемко, український патріот, сотник УГА, в часі визвольних змагань, по яких відсидів у польських таборах полонених, набрався там хвороби і вневдовзі помер. Його могила на снятинському новому цвинтарі. Він викладав фізику, математику і деколи українську мову. Каняк — перший учитель рисунків, який відкрив у Миколі Анастазієвського талант до малювання і підбадьорював його до малювання. Отець Лабенский, знаний, як кацап, в часі першої світової війни був у Москві, повернувся по війні до Снятина, викладав географію, але вже без священничої рясни. Лігман Аарон — жид — правдоподібно перехрест, польський патріот, дуже строгий. Мантель — вчив математики, а в деяких клясах французької мови, за Австрії, також німецької. Нусбавм — викладав дискриптивну геометрію у вищих клясах. Піскозуб — по відході кс. Борового заступав уряд директора, коротко. Дехто каже, що він учив також української мови, дивним, але такі твердження існують. Отець Іван Продан, вчив релігію в українській мові, а як він виїхав за океан, по ньому прийшов в 1910-му році отець Йосиф Проць, який вчив крім релігії також українську мову. Цікавою постаттю був учений В. Подляга, який по кількох рсках навчання перейшов учити до університету у Львові. Написав кілька наукових праць: історія малярства польського та мистецтво руське. Він викладав історію. Про нього говорили, що він в 1908-му році голосував на українського кандидата, бо визнавав, що в чисто українському місті, належить це місце українцеві. Розенгек Яніна — жидівка — вихрестка вчила польської мови і літератури. Рогус — це свого рода феномен. „Мушу ще згадати професора математики і дискриптивної геометрії Рогуса. Він бідний не мав правої руки. Але одною лівою правильно рисував трикутники на таблиці й на папері. Лівою теж вмів приготувати цигарку.“ (М. Секретар). Володимир Сілецький, чотар артилерії УГА, великий український патріот, прекрасний педагог, викладав фізику, хемію і математику. Сандек — спольщений жид вчив жидівську релігію. Тулея — природознавство. Микола Федюк, коротко вчив рисунків. Фогель — заступав деколи директора, ксьондз Чубрий, який одинокий не був польським шовіністом. Шерман — в деяких клясах вчив німецької мови. Шталь — вчив хемію і біологію. Янковскі в 1908-10 рсках викладав польську мову і літературу і ані один раз у своїх курсах

не згадав про Сенкевіча, про його Заглобів, неначе взагалі Сенкевіч для нього не існував. До цього періоду є дуже багато спогадів колишніх учнів: Івана Зінковського-Яноша, Василя Касіяна, Миколи Анастазієвського, Миколи Секретаря, Михайла Плешкана та Івана Грегаращука. Ця Реальна Школа проіснувала із незначними змінами педагогічної системи до 1924-го року.

УКРАЇНСЬКА ДЕРЖАВНА ГІМНАЗІЯ (2) — вміжчасі заіснував на терені Реальної Школи новий епізод. Створено Українську Державу і на директора тієї Української Державної Гімназії прийшов відомий педагог Клявдій Білінський. Секретаріят Віроісповідань і Освіти в Станиславові призначав окремим декретом професорів до тієї гімназії. Це, очевидно, грецьке слово, на установу середнього чоловічого і жіночого типу в європейських країнах. Її модифіковано багато разів. Проіснувала вона майже два роки і навіть за Румунів, які були декілька місяців у Снятині.

За Польщі привернено знову навчання в польській мові й називано вже ту Школу не Реальною Школою, але **РЕАЛЬНА (3) Гімназія**, ще дальше із сімома клясами. На велике домагання батьків — дирекція пішла на уступки і почала приймати дівчат, як госпітуючих. Тоді там почали своє навчання Оксана Сілецька, Богданка Захаркевич та інші. Щойно в 1924-му році прийшла нова фаза для тієї школи. В той час розв'язано Українську гімназію, яка була клясичного типу і на натиск також Міністерства Шкільництва, створено Реальну Гімназію з 8-ою клясою, офіційно вже коедукаційною. Прийнято досить велике число української молоді. Навіть дехто перейшов з української гімназії в Коломиї до Снятина. Тільки тому, що в поблиській околиці були їх батьки. З практичних мотивів. Але шовінізм в цій гімназії нового етапу існував дальше, може ще гостріше і дошкульніше відносилися учителі до українських учнів. А перед в тому вела жидівка-вихрестка Розенгек, яка ненавиділа українців, ставилася до них з погордою і викидала їх із школи. В 1930-31 роках в тій гімназії навчалося 287 учнів, з яких тільки залишилося 66 українців. Очевидно викладава мова польська і дозволено тільки раз на тиждень мати українську мову, разом з українською релігією, яку викладав о. Й. Проць. Плата за навчання в тій школі становила 150 золотих на рік, крім вступного внеску та видатків на шкільні приладдя і підручники, які мусів собі сам купувати учень. Вже майже при кінці Польщі, ця гімназія вступає в нову фазу. Тво-

риться Ліцеальна система, по якій заіснували два Відділи: гуманістичний і природничий. По уступленні ксьондза Борового директором стала жидівка-вихрестка Розенгек і почала заводити нові порядки. Вона усунула негайно 64-ох учнів українців з усіх 183-ох, що були в той час в гімназії. Що не міг зробити польський шовініст ксьондз Міхал Борови — досягнула жидівка-вихрестка Розенгек. Терціяном в тій школі продовж багатьох років був Баран, він мав трьох синів і одну доньку. Інтелігентна людина, користувався довір'ям дирекції, відав навіть фінансами, ніколи не говорив по українськи до учнів, але де-коли до селян, що приносили йому масло, кури, сир тощо заговорив по українськи, але шепотом, щоб хтось не почув.

Наступив новий етап цієї школи, властиво тільки будинку, бо за першого приходу большевиків цей будинок названо Десятирічкою. В цьому часі покінчило цю нову систему школи середньої ті, що вже були близько матури за Польщі. В ній викладали: Ілля Никифорок, Августин Задурович, Наталка Курілюк, Юлія Зінковська, Володимир Вислоцький, Уїгман та інші жиди, що перед тим вчили в польській школі. Директором в той час назначено Леоніда Коваленка, інспектором став Дмитро Сьомченко, член комуністичної партії, його заступниками були Дмитро Костащук і Наталя Семанюк. Господарив в тій школі колишній учитель народної школи Михайло Найдан, який став вухом НКВД, так говорили члени Повітової Ради, достовірні свідки. Та це не тривало довго, бо вже ждав новий етап для цієї школи, за приходу нового окупанта — німців. Німці спочатку толерували цю школу, яку наш провід назвав знову Гімназією — середньою школою. Навіть Іван Рудко став її директором, який перед тим учив математики. Але зчасом німці обмежили її дію і постала Торговельна Школа в Снятині, в якій викладали також майже ті самі учителі, що і передше в 10-тирічці, чи в Реальній Школі.

РЕВІЗИЙНИЙ СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ КООПЕРАТИВ (РСУК)

— це найвища, провідна і контрольна установа для українських кооператив у Галичині. Постала в 1903-му році. Всі кооперативи належали до цієї організації, висилали своїх делегатів на різні збори і вплачували свої внески. Був також і Повітовий Союз Кооператив (див.) в Заболотіві, а потім перенесений до Снятина. РСУК в 1930-му році об'єднував 3146 кооператив в краю. Серед них 4 централі — Центробанк, Народну Торгівлю і Маслосоюз, крім того 41 кооперативних по-

вітових центрів, та 3,101 низових кооператив в тому кредитових 321, міських споживчих 135, будівельних 1, для закупу й збуту (господарсько-споживчих) 2,276, молочарсько-споживчих 236, районових молочарень 68, рільничих 11, ремісничих і робітничих 4, інших 49. Всі разом вони мали 10.380 службовців, 15.754 золотих майна на уділах і в резервових фондах. РСУК видавав „Господарсько-кооперативну Часопись“ і „Кооперативну Республику“. З кінцем 1936-го року до Ревізійного Союзу належало 3097 кооператив, а то: 127 міських споживчих, 595 кредитових, 136 молочарських, 2145 кооператив для закупівлі та збуту, 59 різних міських і 39 інших. Адреса Союзу українських кооператив була при вулиці Техницькій, ч. 1. На 1-го січня 1938-го року Ревізійний Союз Кооператив у Львові об'єднав 3,330 спілок.

РЕКОРД — під такою назвою заіснувало Видавництво в Коломиї—Львові. Його заснував земляк із Зібранівки — Микола Ковалюк. Щоправда, воно не стояло на своїй висоті. Видавало маленькі випуски книжечок для селян і малописьменних.

РЕМЕСЛА в Снятині й повіті відомі з давніх часів, з дуже давніх. Вони в початках були об'єднані в цехи (див.) Пізніше вже в новіших часах прийшли новіші професії, як ондуляція для волосся жінок, яких не було в середньовіччю, та інші ремесла. Ондуляція, слово походження французького, що значить фризюра. Властиво перше значення було телеграфного приладу, для безперервного записування сигналів. Тут згадаємо тільки ще такі професії, які не ввійшли в окремі гасла, а були в Снятинщині. Мосяжництво — виробництво з жовтої міді. Це стоп міді (60%-80%) з цинком (40%-20%) звуть також жовтою міддю. Звідси і назва мосяжник. Пізніше і виробляли із бронзи. Їх було багато на півдні Снятинщини, спеціалізувалися також в інкрустованих виробах: топірці, касетки та шкіряних поясах, вибиваних мосяжними шматками. Токарі — ремісники, що обточують дерево при допомозі токарки, токарського приладу. Його частини: постіл (токарня), огниво, частина токарського варстата, решітце, частина токарського станка (Шухевич, т. I. 305). „Нема токаря вдома. Поїхав до Мугильова, таліри виробляти.“ (Грінч. III. 520). Таліри (тарілки) бувають плиткі, плескаті й глибокі. Токар, токарня, токарник. Варстат: підстава, стовпи, заяць, огниво, ремінь, жердка, решітце, кривуля. (Словник Грін., ст. 782). Ще існували інші ремесла, дрібні ремісники: пекарі, кошикарі,

торгівці залізними виробами (ливарники), дротарі, що дротували розбиті ганчарські вироби, як макітри, горшки, гладуни тощо. Вони також дротували, згідно додавали до дерев'яного обруча, дно до сита і решета. Ті, що продавали дьоготь, шмір та інші мазюки для возів та інших господарських машин. Жидівські ремісники за Польщі були упривільювані і могли творити свої цехи окремо (Сайдлер). Із номенклатури залишилося давнє слово, про відбуття учнівської проби у майстра. „Я термінував п'ять літ, заким визволили в челядники.“ Термінувати — час вчення ремеслу. Дещо приповідок також ще пам'ятають люди: „У ремісника золота рука, та кальний рот.“ „Гей, миряни, шевці, кравці, крамарі, сходіться ради послухати, табаки понюхати.“ „Вже моє рукомесло бур'яном заросло“, або „Було ремесло, та хмелем поросло.“ Цих кілька прикладів, народних приказок, доказують, в якій пошані ремесла були в народі.

РЕМІСНИЧА ШКОЛА — заснована в 1943-му році. Директором став Адам Завадзкий. Містилася в колишній Жіночій Школі. Мова викладова українська.

РИБАЛЬСТВО — рибальський чи риболовський промисел в Снятині не був унятий в торговельну систему. Рибальство, як таке, процвітало дуже, але тільки для свого власного вжитку. Продавали зловлену рибу на ринку, свіжу, що ще плавала у великих цебриках чи інших посудинах у крамарів-перекупок. Ріки Прут, Черемош та інші були багаті на різного рода рибу. Про рибальство згадується у книжці „Краса Снятинщини“ при гаслах „Прут“ і „Черемош“, як також при інших гаслах.

РИМАР — по літ. лимар. Був такий у Снятині, в околиці шпиталя, в напрямі, як йшлося до окописька. Звався Мітровіч. Він робив поводи ремінні, ліци (віжки), водильця, хомути, плюшорки, шлеї, капестри тощо. А жид Лінднер, що мав крамницю був гандлярем — торгівцем ремінних виробів. У римаря — господарі замовляли кінську упряж і всі інші ремінні потреби. Молотільники замовляли до ціпа вуголов, вилиці (Шух. I. 166). До ціпа треба було мати вуголов із надзвичайно м'якої і при тому сильної шкіри. Це зв'язь до ціпа. Римар — це майстер по виготовленню кінської упряжі, шлеїв, хомутів, плюшорків, крім обув'я. Деякі з них виробляли також сідла для коней. Але їх звали сидельниками. Римар виробляє свої продукти із шкіри, що її передше доставили йому гарбарні. Українська номенклатура має дуже багато назв для цього ремесла: кульбашник, шорник і сидельник. В Станіславівському

Воевідстві в 1922-му році виготовили гарбарні, а було їх сім — 11,900 кілограмів римарських бланків. Є деякі приповідки в народній словесності, що відносяться до цього ремесла: „І ремінця римарського не варт.“ Шорник, те саме, що і римар-майстер, що виготовляє і направляє кінську упряж. Походить це слово від шори чи плюшори.

РІДНА ШКОЛА (1) — у Львові Ринок 10, другий поверх, заснована, як УПТ в 1881-му році, яка в 1926-му перейменувалася на Рідна Школа УПТ. Вона заклала українські школи, піклувалася українською молоддю, даючи їй педагогічний провід, видавала шкільні посібники і вела оборону української школи, а що окупанти не дбали про українську школу, тому і треба було за таку боротися. Вже в 1924 на 1925-ий роки було 31 всенародніх шкіл УПТ з 123-ма класами навчання. Число дітей, записаних до цих шкіл було на початку шкільного року 4,160 учнів, вчило 156 учителів і учительок. В попередньому шкільному році (1924) було три учительських семінарій, у Коломиї, Самборі та Стрию. Приватних українських гімназій було 18 з 51-ою класою. Вписалося 1646 учнів та учениць, класифіковано 1441. Число учительських сил на етаті УПТ було 61. Товариство в той час мало своїх філій 68, які в 1925-му році мали 17,445 членів, сам Львів мав 3,108. Головну управу тоді очолювали: Бронислав Янів, голова, Михайло Галущинський перший місто голова, Ярослав Біленький другий місто голова, а секретарем був Михайло Матчак. Матеріальне положення Рідної Школи було погане. Законом Польщі з 31-го липня 1924-го року українці були позбавлені народних шкіл, тому треба було організувати приватні українські школи, для збереження української культури. Головою вже став тоді Михайло Галущинський. Рідна Школа зорганізувала тоді шкільний плебісцит в Галичині. Всі українські організації, партії виступили з допомогою солідарно. Рідна Школа видрукувала сотні тисяч формулярів і розіслала по всіх повітах. Ця боротьба, з явним безправством вимагала великого труду і коштів. Головна Управа Рідної Школи мала тоді 80 тисяч золотих дефіциту (1927-ий рік). Всупереч дотепершній традиції всі три східньо-галицькі воевідства відмовили дозволу на прилюдні збірки, як „писанку“ для Рідної Школи. Рідна Школа кинула тоді нове гасло, замість на алкоголь треба пожертви складати на Рідну Школу, яка є в небезпеці винародовлення. На 2-го листопада 1927-го року скликано Звичайний Загальний З'їзд Рідної Школи УПТ. Право участі з рішачим голосом мали відпо-

ручніки кружків, вибрані Загальними Зборами кружка. На кожних 50 членів припадав один відпоручник. Збори під гаслом оборони українського шкільництва. Вже на 1-го липня 1932-го року Рідна Школа мала 35 тисяч членів, згуртованих у 724-ох гуртках, філіях, що колись звалися „кружками“. Розписано анкети в справі Рідної Школи. Представники філій роз'їздилися по селах і переконували громадян, що треба обороняти українське навчання. І так вже в 1936-му році статистичні дані виказують, що Рідна Школа мала в тому часі 6 захоронок (захистів для дітей), 653 — дитячих садків, 33 народних шкіл, 17 збірних лекцій, 12 гімназій, 1 семінарію, 7 фахових шкіл, 5 бурс, 51 фахових курсів, 664 дитячих бібліотек, 1,980 філій і кружків та 92 тисячі членів. Таке імпазантне досягнення в часі, коли проти Рідної Школи була польська адміністрація і комуністичні елементи, жиди і, очевидно, цьому сприяла несвідомість села. А в 1938-му році Рідна Школа налічувала 1977 кружків в Галичині і 92.500 членів. Під опікою Рідної Школи було тоді вже 93 народні школи, 12 середніх і одна захоронкарська семінарія, 6 торговельних і 5 фахових доповнюючих шкіл. Крім того Товариство удержувало 4 бурси та пораду для вибору фаху, дитячих садків було 647, в них навчалось 25 тисяч дітей. Рідна Школа вела 7 постійних дитячих захистів, які звалися захоронками, або притулками. Рідна Школа мала тоді свої власні доми: будинок гімназії в Дрогобичі, в Яворові й дім дівочої гімназії ім. Іллі та Іванни Кукурудзів у Львові. Централя тоді містилася у Львові при вулиці Сикстуській число 46. Існує одна з найкращих праць про Рідну Школу, Л. Ясінчука: „50 літ Рідної Школи, 1881—1931 рр.“, сторін 271.

РІДНА ШКОЛА, УПТ (2) — в Снятині існувала спочатку під назвою Руське Педагогічне Товариство і Шкільна Поміч, а потім під назвою Українське Педагогічне Товариство. Щойно від 1924-го року всі ці товариства, чи як їх звали кружками — діяли під однією назвою Рідна Школа УПТ бо ж такою була офіційна назва у Львові. Кружок Рідної Школи в Снятині мав права на політичний повіт Снятин. Головою був спочатку д-р Іван Семанюк, містоголовою о. Йосиф Проць, скарбник Андрій Пішак, секретар Микола Петрівський. Членів було 63-ох, учнів 49, священників 3, державних урядовців 10, селян 2, міщан 1. Засідань у звітному часі -- 14. Кружок удержував бурсу для гімназійних учнів. Було 14 учнів. Оплата грошима по 36 золотих на місяць, а решта в натурі. Двох платило по-

ловину. В бурсі була теж канцелярія кружка. Уладжено виставку „Чумаки“ і вечерниці в кюристи бурси. З пожертв прийшло до каси 2,286.57 золотих. До бурси доплатив кружок 978.66 золотих і 9 сотнарів дров. Загальний прихид 2,961.27 золотих, розхид 2,871.63 золотих. З повіту Снятин почерез Головну Управу до каси прийшло за шкільний рік 1925-26 — 1,223.85 золотих. (За „Рідна Школа“ УПТ, Львів 1926 р.). В наступному році головою кружка в Снятині став о. Йосиф Проць, містоголовою Микола Петрівський, секретар Андрій Пішак, скарбник о. парох Ілля Оренчук, бібліотекар — Лесь Бордун. Членів було в той час 40. Рідна Школа в Снятині проводила кожного року коляду, за збирані пожертви відала бурсою, передплачувала всі видання Рідної Школи, спроваджувала книжки з Централі, висилала своїх делегатів В. Тисяка, д-ра Т. Комаринського з доповідями про Рідну Школу, боролася за удержання єдиної шкільної установи в Снятинщині. В повіті існували гуртки Рідної Школи в селах Волчківці, Микулинці, Русів та Тростянці. Можливо, що були такі ж гуртки і в інших селах, але немає у статистичних даних ніякої згадки про них. Рідна Школа в Снятині згадувала кожного року о. Маркіяна Шашкевича, Тараса Шевченка, річницю знесення панщини, та деякі інші історичні події. Ця діяльність Рідної Школи реєстрована, бувала часто у публікаціях Рідної Школи у Львові, а головно у журналі „Рідна Школа“. До діячів Рідної Школи у Снятинському повіті треба також зарахувати Івана Маєвського, Василя Зеленка з села Волчківці, Гриця Ганкевича, Орися Тисяк, А. Файгля із Заболотова, Марусю Проць та багатьох інших.

РІЗНЯ, яку в Снятині звали „різниця“, датується своїм існуванням вже з дуже давніх часів. В 1469-му році воевода Мужило звітує королеві, що в Снятині є шість різників і платять йому по 4 золотих річно. Також є ствердження і в 1565-му році, що в Снятині є також тих 6 різників, які дальше платять податків 4 золотих річно. (Сл. геогр. т. 15). Крім різниці, звав нарід цю будівлю яткою, а околицю, в якій різня була „коло ятки“. В історичних джерелах ми не маємо означеного місця, де тих 6 різників находилося. Правдоподібно, що це були торговці, які різали самі й перепродували м'ясо людям. Властиво тільки одне місце, де різали худобу, різню, побудовано в 1894-му році за бурмістра Титуса Немческого (1892—1910). Різню звав дехто скотобійнею або бойнею, з російського. В давнині був різницький цех, до якого теж і належали м'ясарі, які

купували худобу і різали в різні, під доглядом звіролікаря, а потім перепродували покупцям. Різню для повіту Снятин побудовано за містом, на перефирії, над потоком, що пропливав через Балки. Над гігієною у різні дбав звіролікар. Адміністрацію різні провадила в нових часах Управа Міста Снятина. Гігієнічний нагляд мав кожночасний ветеринарний лікар. М'ясарі-купці різали свині, корови, вівці у загальній повітовій різні. Господарі, власники худоби різали в себе вдома, за кожночасною згодою представника міста. Це саме відносилось і до селян. Одначе в давніших часах, ніхто не звертав уваги на приписи, різав свою худобу, коли йому треба було. Де-коли карали за те, але дуже рідко. В роках 1880-их був у Снятині повітовим ветеринарним лікарем Стефан Янович. Але його поляки ненавиділи, бо він брав участь у громадському житті. Наляжав до Української Міщанської Читальні, вчив деяких міщан різних гор і гри в карти також. Його видалили із Снятина. Не відомо точно, хто прийшов на його місце. Але в Снятині в 1900-их роках з'являється новий ветеринарний лікар д-р Володимир Добрянський, який може сам не мав багато часу на громадську працю, зате його дружина, хоч німка з походження, була дуже активна в українському жіночому рухові, брала участь також в Захоронці та в Рідній Школі.

Була ще одна категорія людей, що мала відношення до різні. Вони звалися м'ясниками, а також м'ясарами, а це торгівці м'ясивом. Це здавна відомий цех, що вважався власником різні, цебто бійні чи скотобойні, ятки, де різали худобу. Найбільш відомими були в Снятині Баца і Лончинський. (Див. М'ясарі). Народна словесність записує декілька приповідок щодо м'ясарів: „Не витріщайся ні на кого, як коза на різника.“ „Різники у нас продають м'ясиво на штандарах, а в кого крамниця є, то на ляді.“ Існувала група людей, що мала відношення до м'яса, а це так звані „перекупки“ — жінки, що перепродували м'ясо на ринку, на лавках, призначених до продажі. Вони платили тільки за той день, в якому займалися тим ремеслом.

В літописах м'ясарів звали сохачниками.

Існувала в Снятині також РІЗНЯ (2) — де різали м'ясо з худоби для кошерного вжитку, якого споживачами були тільки жиди. Тварина мала бути забитою в жидівській різні, а що такої не було, то забивали худобу при догляді рабіна або його довіреного представника. Інше м'ясо жиди називали трафним — нечистим. Жиди мали в кількох місцях свої курячі

різні, в яких дотримувалися жидівського різання курей.

РОЖДЕСТВА ХРИСТОВОГО — була така церква в селі Тучапи, з 1858-го року.

РОЖДЕСТВО ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ — так звалися церкви в селі Русів, з 1885-го року і в селі Рожнів, з 1868-го року.

РУСЬКА БЕСІДА — див. Бесіда.

РУСЬКА МІЩАНСЬКА ЧИТАЛЬНЯ — постала в 1881-му році. (Див. Українська Міщанська Читальня.)

РУСЬКЕ ТОВАРИСТВО ПЕДАГОГІЧНЕ — засновано у Львові 1881-го року. Воно мало філії в краю. Одною з таких філій була в Снятині. Вже від 1912-го року починає себе звати „Українське Педагогічне Товариство“. (див.). А ще пізніше злучується з „Рідною Школою“. (див.). Під тою назвою продовжає свою корисну педагогічну працю аж до приходу большевиків, які знищили все їхнє надбання.

СВЯТОГО АРХИСТРАТИГА МИХАІЛА — були церкви в селі Красноставці, з 1866-го року, в Будилові, з 1862-го року, Альбінівці, з 1853-го року, в Завалю, з 1856-го року, в Олешкові, з 1863-го року, Любківці, з 1814-го року, Рожнів, з 1852-го року, в місті Снятин, 1887-го року, а метрики з 1785-го року, Усте над Прутом, з 1853-го року, в місті Заболотів, 1788-го року, Борщів, з 1828-го року. В більшості звали коротше: святого Михайла. А Снятинську звали часто міською.

СВЯТОГО ДМИТРІЯ — каплиця у присілку Стецівка.

СВЯТОГО ІЛІЇ ПРОРОКА — так звалася церква в селі Ілинці, з 1854-го року. Пізніше названо Іллі.

СВЯТОГО ОТЦЯ НИКОЛАЯ — були церкви у селах: Микунці, з 1906-го року, в селі Орелець, з 1864-го року, в Тростянці, з 1854-го року, в Тулукві, з 1859-го року. Пізніше називано о. Миколая. Деякі церкви мають іншу назву, Перенесення Мощів св. о. Миколая. (Див.).

СВЯТОГО ПЕРВОМУЧЕНИКА СТЕФАНА — богослужбна каплиця на ерекціональному ґрунті, коло парафіяльного дому, з 1865-го року, в селі Ілинці.

СВЯТОЇ ПАРАСКЕВІЇ — церкви в селі Драгасимів, з 1848-го року, та в селі Зібранівка, з 1861-го року.

СВЯТОЇ ТРОЙЦІ — церкви в селі Трійця, з 1863-го року і в місті Снятин, дочерна церква, від 1876-го року, яку перед першою світовою війною перебудовано, властиво на старому місці побудовано нову, муровану. Всіх їх звали Троїцькими церквами.

СЕКТАНТИ — після приєднання Волині до Польщі такий

рух перекинувся в Галичину, переважно на Покуття і осів в Коломиї, та опісля у формі кальвінізму та баптизму перейшов у снятинський повіт. Крім села Підвисокої, Стечеви та Августдорфу, більшого успіху не мав. Нарід наш не любив сектантів, що недвозначно і передав у своїх глибоких філософських приповідках: „Ми нових богів не потребуємо, ми старого Бога любимо“. (Іван Франко, Приповідки, 1891 р.). Сектанти входили в Снятинщину від Стечеви, Августдорфу та Підвисокої. Були різні спроби внести роздор у церковну адміністрацію греко-католицького обряду, використовуючи незадоволення широких мас із змін, що заводили целебси. Найбільшого активного розголосу досягнули в той час, як єпископ Григерій Хомишин почав латинізувати старий, традиційний візантійський обряд і вносив багато нового, незвичного, що у снятинському повіті невідлучно виконував парох о. Ілля Оренчук. Тоді постала штунда (див.), підсилювана виданнями з Коломиї, евангеліками Федевим та іншими.

СЕКЦІЯ УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСЬКОГО СОЮЗА в Снятині була дуже активною культурною громадєю в 1920-24 роках. Секція, властиво, це термін, на означення відділу. У нас також дуже часто вживали, як медичний термін, на означення лікарської операції, назва перегляду тіла померлого, щоб виказати причину смерті. Студенти в Снятині відомі вже із 1884-го року, коли-то о. Іван Плешкан, що мав дар до поезії уклав „Пісню студентів-мандрівників“, яку він склав з нагоди студентської прогульки в Карпати того ж таки року. Народжений в Тулові, жонатий з рідною сестрою дружини Василя Стефаніка — Оленою. Дуже рано помер, його вдова з донькою Ольгою проживали в домі Стефаніка і виховала Василеві Стефанікові, який повдовів — трьох синів. Пісня студентів-мандрівників звучала так:

„Раз два, раз два, вперед хлопці,
Ми мандрівники.
Ідем через ліси, бори,
Мов би козаки.“

Вони крім прогульок, в літніх феріях робили велику освідомлюючу роботу і в одній такій мандрівці загстесли в село Карлів. З чого появилися в пресі потім гарні репортажі. Заохотили наших селян давати своїх дітей до школи. А було тоді мало українських студентів по школах. Йшла завзята боротьба за створення свого університету. Були труднощі й крім своїх людей в обороні такого станув навіть польський демо-

кратичний діяч у відповідь полякам, які твердили, що українці не мають студентів. В. Фельдман в 1902-му році писав: „Для українського університету немає слухачів? Львів має около 650 українських студентів, а поза Галичиною буде їх коло кілька сот“. В 1906/7 академічному році у львівському університеті студіювало 3,582-ох студентів, з яких 1,563 (43.6%) було поляків, 956 (26.7%) українців, 805 (22.5%) жидів, а 258 (1.2%) студентів інших національностей. В краківському університеті в тому часі студіювало 2.417 поляків (86.6%), 318 жидів (11.4%) та українців — 32 (1.2%). Але боротьба за українську високу школу тривала і по війні. В Снятині опинилося в 1920-му році багато студіюючої молоді. Переважна частина їх це були колишні вояки багатьох військових частин і вони жили в Снятині місті та повіті. „Євген Гоїв разом з Романом Сімовичом, Августином Задуровичом та Андрієм Тофаном організують українське студентство снятинського повіту, творячи студентську секцію як філію Студентського Союзу у Львові“. (Снятин, ч. 4, ст. 14.) Існує пам'ятна фотографія з 16-го вересня 1921-го року, на якій є присутніх членів згаданої секції 43-ох студентів і студенток, але їх було багато більше, бо з дальших сіл не могли всі прийти. Це фото було вміщено в журналі „Снятин“, число 3 за 1970-ий рік. Існує легітимація число 45 на ім'я Івана Зінковського за підписом А. Тофана і Турика, як члена Секції Українського Студентського Союзу в Снятині. Від 1922-го року поляки вже частинно приймали на університет у Львові українських студентів, але „Професійний Союз Українських Студентів“ тоді проголосив бойкот цього університету за те, що він усунув всі українські катедри, які діяли за Австрією. Згідно з постановами „Профосусу“ студенти, які мали матеріальну можливість студіювати за кордоном, могли туди виїздити. Багато наших студентів покінчили вищі студії і здобули наукові ступні в чеських університетах. Але вдома сиділи без праці. Їх було понад сто. „Я ж у Снятині належав до студентської секції, яка в тодішніх часах була найсильнішою і найбільшою в нашій любій Галичині“. (с. Петро Мельничук „Снятин“, ч. 5, ст. 26). На Зборах студентів в Снятині 1922-го року Марко Черемшина, письменник, говорив, звертаючись до молоді: „Віддайте народові свої молоді серця і розум, а тоді народ вас зрозуміє і піде вам назустріч“. Студентів в селі Микулинці було 5. До першої світової війни студентів університету звали академіками, бо вони покінчили академію, якою називали кожну високу школу.

Пізніше, в Генеральному Губернаторстві, в місті Кракові існувало „Об'єднання праці українського студентства“, яке за-сягало своєю діяльністю і Снятин, але німці дуже обмежили дію високошкільного студентства.

СЕЛЬ-РОБ — Українське Селянсько-Робітничє Соціалістичне Об'єднання — це політична партія советсько-комуністичного напрямку під Польщею, основана в жовтні 1926-го року у Львові. Ця організація постала із двох партій холмсько-волинського народного соціалістичного Сель-С'юзу (Українське Соціалістичне Об'єднання Сель-Союз) та галицької ліво-москвофільської партії Народної Волі. Вже у вересні 1927-го року Сель-Роб розколовся, а в жовтні 1927-го року постають дві нові партії: Сель-Роб — Лівиця і Сель-Роб — Правиця. Фермент одначе існував ще далі й в 1928-му році Лівиця і деякі члени Прависи створили Сель-Роб — Єдність. Партія ця була залежна від III-го інтернаціоналу. „Розкол Сель-Робу (розуміється в часі виборів 1928-го року) мав своїм наслідком те, що правиця боролася насамперед проти лівиці, а лівиця проти прависи, а боротьба проти польського й рідного фашизму одійшла фактично на другий план. Цю боротьбу й розгардіяш у наслідок неї поглибила колишня верхівка КПЗУ, що відкололась від неї. Широкі шари незаможного, мало-свідомого селянства, що все ж не піймалися на гачок УНДО й радикалів, не могли нашвидку орієнтуватись в боротьбі цих груп між собою, ця несподівана боротьба їх спантеличила, і вони воліли краще утриматись від голосування. Тим-то їх число тих, що не взяли участі в голосуванні, досягає величезних розмірів. Наприклад в окрузі Львів-повіт їх нараховується 84 тисячі, в Станиславівській окрузі — 111 тисяч, тернопільській 90 тисяч, стрийській 69 тисяч, а самбірській 65 тисяч. Комуністичних списків, крім міста Львова нігде не дозволено було“. („Західна Україна“, зш. 2, Київ, 1928-го року.)

Сель-Роб, список число 8 при виборах на Волині одержав трьох послів: М. Чучмай, С. Козицький та Маківка. Сель-Роб — Лівиця при тих же самих виборах в Галичині вибрав одного посла Маркова, а в повітах Броди — Золочів дра Кирила Вальницького. Другого посла з цієї партії вибрано на Поліссі студента Хама. У статті „Сель-Роб“ за 10.10.1926-го — до 26.9.1932 Микола Королько подає статистику цієї партії в Галичині і твердить, що в 1928-му році на число 13 Робітничо-Селянської Єдності, що належала до КПП — голосувало у снятинському повіті 10.700 голосів. Для кращого порівняння ав-

тор тієї праці подає кількість голосів в інших повітах. І так у Львові ця партія одержала 3.600 голосів, стрийсько-дрогибицькій окрузі 10 тисяч голосів, станіславському повіті тільки три тисячі голосів. („Український Календар“, Варшава на 1976-ий рік, ст. 166-72). Разом обидва Сель-Роб списки одержали приблизно 323 тисячі голосів. З визначних постатей Снятинщини був Луць Берлад, професійний кооператор. „За свої Сель-робівські симпатії попадає до тюрми, по виході з неї, залишається тільки кооператором“ (Осип Семзтук, „Снятин“, ч. 7, ст. 4). Сельробівських прихильників в 1930-их роках позбувся також і Повітовий Союз Кооператив під проводом Василя Равлюка. До 1930-го року властиво цей Союз був у руках Сель-Роб партії. Комуністи були дуже щедрі і роздавали гроші, громадські гроші, на всю комуністичну роботу. І так з громадських грошей Сель-Роб комітети допомоги жертвам півені дали із Заболотова та Снятина кожен по тисячу золотих. Видавали багато газет. Але 26-го вересня 1932-го року Польща розв'язала всі Сель-Роби, всі їхні клітини. Провідником тоді був Кирило Вальницький.

СЕРЦЯ ХРИСТОВОГО БРАТСТВО — існувало в селі Стецева та Стецівці, під проводом о. Лушпинського.

СІЛЬСЬКИЙ ГОСПОДАР — засновано в Олеську, золочівського повіту, в 1899-го року, як місцеве товариство. В 1909-му воно перетворилося на крайове товариство українського селянства, з метою обороняти його станові інтереси і ширити сільсько-господарську культуру. За його ініціативою створилися тверді основи сільсько-господарської кооператії в усій Галичині. Воно боронило селянських прав і їхніх справ, дбало про поправу і вищу культуру господарства. Перша адреса була, Львів, Руська 20. На чолі товариства став др Євген Олесницький, за головування якого крім оборони станових справ селянства й хліборобської освіти, стало воно організувати також господарсько-кооперативні підприємства і їх фахові центральні. В 1911-му році постав крайовий союз для хову і збуту худоби, який до війни об'єднував близько 62 низових спілок в Галичині, а на основі вже існуючої Спілки для Господарства і Торгівлі, що створилася в Перемишлі, заснованої ще в 1903-му році за почином Т. Кормоша і Дениса Коренця, постав Синдикат Товариства „Сільський Господар“, Союз Господарсько-Торговельних Спілок у Львові, як фахова кооперативна підбудова для сільсько-господарських спілок у краю, що мала допомагати членам літературою і матеріалами, приладдям та ор-

ганізувати збут сільсько-господарських продуктів. Ця організація мала вже близько 30 з'єднань. В 1909-му році Сільський Господар мав 5 філій, в 1912-му році число їх збільшилося до 90, гуртків було 1.151, а членів 26.612. В 1913-му році число гуртків збільшилося до 1355. Від вересня 1914-го року до вересня 1915-го року, від часу заняття міста Львова московським військом і аж до відновлення чинности товариства Сільський Господар у Львові знову, находився осідок Управи Товариства і осередок його діяльности у Відні. Від місяця червня 1916-го року, Товариство Сільський Господар, головна Управа упросила Василя Стефаніка обняти Управу канцелярії у Відні. По філіях і кружках Сільського Господаря в 1917-18 років створено канцелярії-порадні, які займалися списуванням шкід і виготовленням прохань про вєнне відшкодування. Щойно пізніше, як Сільський Господар досягнув приділу фондів від уряду на відбудову східньої Галичини, почала йти відбудова й нашого сільсько-господарського життя. Праця поступала в загальному дуже швидко і не без успіху. По війні знову відновлено деякі філії, а з поворстом до Львова його передових людей, працю наладно якслід. Сільський Господар вже в 1936-му році мав своїх філій 63, кружків --- 1,683, а членів було 107.200. Від січня 1928-го до 31 грудня 1939-го року очолював Сільський Господар інженер Євген Храпливий (1898-1949) і він жеж був редактором його всіх видань. За його часів Сільський Господар нараховував 2.040 гуртків, 60 філій, понад 160 тисяч членів і 167 фахівців-агрєномів. Культура городніх рослин в Галичині була незвичайно висока. Одним з найкращих українських зразкових городів була посілість Сільського Господаря у Милованні, під Товмачем, де розводили всі городні рослини.

Сільський Господар, філія для повіту, заснувалася в Снятині вже в 1910-му році, або і ще раніше. За її ініціативою відбувалися різні курси, господарські, ветеринарні та інші. Головою Сільського Господаря по війні став адвокат Гриць Ганкевич, його помічниками були Т. Ляшкевич, Йосафат Аронець, І. Угрин та інші. Йосафат Аронець був членом сільсько-господарської палати у Львові, він був організатором і засновником, а також інструктором гуртків Сільського Господаря в Снятинщині. В серпні 1937-го року співорганізатор повітового свята Сільського Господаря, головою якого був др Гриць Ганкевич. У повіті ще визначними працівниками на тому полі були Василь Зеленко, головою гуртка в селі Волчківці, а в Забо-

отові перебував син дра А. Файгля — агроном і кооператор системи Сільський Господар, який часто служив порадами, бо він був у центрі сільсько-господарського руху, яким була саме згадана оселя Миловання. Існував статут Сільського Господаря з 1925-го року та різні друковані звіти крайового товариства Сільський Господар, за різні роки, яких ще і тепер можна знайти по книгозбірнях. А в 1971-му році появилася книга про Товариство Сільський Господар, яку видала Українська Вільна Академія Наук в Нью Йорку. В тій капітальній книзі подається перегляд діяльності цього так потрібного в ті часи товариства для українського села.

„Січ“, так коротко звали одну з кращих організацій, що на початку 20-го століття зорганізувалася у селі Завалі, снітинського повіту. А сталося це 5-го травня 1900-го року за ініціативою дра Кирила Трильовського. Повна назва її звучала так: Гімнастично-пожарниче товариство „Січ“. Із села Завалі Січ розвинулася по всій Україні, Галичині, Буковині і всюди заіснував січовий рух, де тільки жили українці. В Коломиї зорганізовано Січовий Комітет, а Головний Січовий Комітет постав у Львові, в 1912-му році. Січі розвивалися по всій Галичині й дальших краях, але вони були найчисленнішими на Покутті, а в Снятинщині не було села, в котрому не було б Січі. По смерті А. Потоцького, намісника Галичини, який дав наказ повітовим старостам, розв'язувати Січі, вже не мали ніяких перешкод. Вони розвинули свою культурну діяльність свobodно. Влаштували місцеві, повітові та окружні Січові свята. Властиво першу Січ хотів закласти др Трильовський разом з Д. Соляничом в селі Устє над Прутом, що також є в Снятинському повіті, але тоді намісництво статут відкинуло. Щойно пізніше там основано таки Січ. Ця організація притягнула до себе багато творчих одиниць і широкий загаль громадянства. Шосте Січове Свято відбулося в Снятині в липні 1912-го року. На зарінку під містом, а потім на майдані у передмісті Балки. А потім напроти міської управи, відбулася величава дефіляда перед представниками Сойму, між якими був також представник міста Катеринослава — Хома Сторубель. Поява гостя-селянина з Наддніпрянської України в Снятині зробила велику сенсацію. Синій, пишний каптан і сива смушева шапка, в якій він виглядав мужньо і гордо. Він оповідав, що в нього іншого убрання і не було. Козацький гість із Запоріжжя! Не тільки він гість із Запоріжжя, він представник-делегат від „Просвіти“ з села Манулівка, Катериносла-

щини. Його сучасники описували в пресі, що він мав багато пригэд у своїй подорожі до Снятина на кордонах, де перевіряли по де-кілька разів його документи. Це свято було пам'ятним. Січ росла, могутніла і притягала до себе ще більше людей. Ярослав Пстрак, відомий артист-маляр прекрасних картин з життя на Покутті, був автором портретів на прапорах Січей в Снятинщині. Найоригінальнішим на всю Галичину це був портрет гетьмана Петра Дорошенка на прапорі Січі в селі Красноставці, снятинського повіту. З'являлися січові поети або притягала до себе ця організація вже відомих поетів, як Віру Лебедову, Сильвестра Яричевського, Константину Малицьку, та інших і вони творили для Січі прекрасні твори. Славними стали в повіті імена Миколи Коржа, отамана з села Олешкова, Василя Радевича, кошового в Снятині, Дмитра Андришнюка, осаула в Джурові, Михася Крикливця, Василя Проданюка, основника Січі в селі Красноставці, Василя Федорука з Карлова та багато інших.

Із цієї організації постали дальші організовані частини — Українські Січові Стрільці та Січові Стрільці неменше по користувалися початками пізнера того твору — дра Кирила Трильовського. По війні Січова ідея відновилася, стараннями дра Романа Дашкевича, Остапа Павлова та цілого ряду колишніх січовиків і січовичок відновлено діяльність у Львові, а згодом і на провінції. Львів під проводом дра Дашкевича влаштував успішне і величаве Січове свято в 1923-му році, а потім в 1924-му друге. Дух Січі віджив і діяльність поновлено. Але польська влада розв'язала Січову організацію. Постали на її місце „Луги“ (див.), і вони в червні 1930-го року з нагоди 30-річчя першої Січі в селі Завалі повіту Снятин відзначили великим торжественним Луговим Святом, на яке прибув також „Січовий Батько“ др Кирило Трильовський.

Існує велика література на січові теми: Календарі „Запорожець“, що виходили у Відні, Січові Співаники, статті Василя Зеленка, Михайла Ломацького, Степана Глушка, Іллі Киріяка, та інших. Українська Енциклопедія, Словникова частина 8 на сторінці 2844-46 і 47, а понад усе в 1955-му році появився в Едмонтоні Збірник під назвою „Гей там на горі, „Січ“ іде“, який вичерпує зовсім цю тему.

„СКАЛА“ — назва читалень, які заіснували від 1931-го року в Снятинщині, засновувані за ініціативою Єпископа Григорія Хомишина. Ці читальні мали дуже подібний статут, як дотеперішні читальні „Просвіти“ і заповідали ту ж саму куль-

турно-освітню діяльність. Отже звичайно не могли користуватися збоку того інтелектуального середовища, яке довгі роки працювало інтенсивно над піднесенням культурного рівня української людини. А тут нараз священик у селі мав завдання організувати таку читальню, яка мала б вести ту саму діяльність, що давня „Просвіта“, але тільки під керівництвом священика. Хоч дотепер у багатьох селах були головами читалень „Просвіти“ також і священики. (Див. „Краса Снятинщини“.) І це звичайно знову внесло багато непорозумінь. А що єпископ Хомишин не користувався великою популярністю серед ширшого патріотичного загалу, то і це не принесло слави йому і не заіснувало покращання відносин свідомої громади до єпископа. Центральна читальня „Скала“ знаходилася у Станиславові у канцеляріях єпископства. Число читалень у станиславівщині (воєвідство) у 1936-му році було 187, а всіх членів 5.500. Снятинщина мала у селах: Ганківці, Кулачин, Потічок, Рудники, Снятин, а в селі Тучапи було 65 членів у тій читальні. У Видинові і по інших селах читалень „Скали“ не було. В Устю над Прутом о. Скобельський „говорив, він потрапить навернути збунтоване гайдамацтво з Громадським Голосом і Каменярами на чолі — зі злої дороги і врятувати їх від пекольного огня“. (Гром. Голос, 16.II.1935 р.). „Навіть мені, почесному членові „Просвіти“, не давали націоналісти і клерикали спокійно говорити в справі створення конкурентійних читалень „Скала“. Я поставив внесок, щоб Загальні Збори ухвалили протест проти розбивання читалень „Просвіти“ єпископом Хомишином через закладання „Скал“, але внесок не перейшов. Він не подобався клерикалам, а тодішні націоналісти йшли рука в руку з клерикалами проти українських радикалів“. (І. Макух, На народній службі.) З цього таки ясно видно, що багато священиків уважали „Скалу“ за церковну організацію, помімо її просвітянського статуту, і далі не зривали з „Просвітою“, а були повноправними її членами, бо ж мали право голосу. На оборону „Скал“, ще можна навести також становище організатора їх В. Рен-Бойковича: „Працюючи організатором „Скали“ на терені Товмацького повіту, Городенки, Снятина, Коломиї, Косова й цілої Гуцульщини, я мав можливість ствердити, яку велику ролю відігравала „Скала“ в культурно-освітньому секторі тих теренів. Розв’язані читальні „Просвіти“ за видумане сельробство, радикалізм і т. п., „Скала“, що так скажу, воскресила їх, привернула загарбане їх майно в користь громади. Робилося це зовсім просто — в селі, де

була розв'язана „Просвіта“, члени Товариства „Скала“ скликували Загальні Збори „Просвіти“, а коли там не було „Скали“, зараз же її засновували і за два тижні були вже оголошені Загальні Збори „Просвіти“. Староство, звичайно, давало дозвіл на це, бо самі „католики“ із своїм парохом на чолі були доброю запорукою для влади. Такої роботи не могли б виконати всі наші послы й адвокати разом“. (Америка, з 10.9. 1977 р.). Однак не в усіх випадках так було. В основі ця акція підірвала довір'я до церковних товариств. Оборону Бойковича, творенням „Скал“, не можна генералізувати.

СЛУЖБА БЕЗПЕКИ — Зіхергайтс-Дінст (СД) — заіснувала в Снятинщині, перенесена копія з Німеччини в 1941-му році. Німецька поліційна установа гітлерівського твору.

СЛЮСАРСТВО — було вже відомим в початках середньовіччя. Щойно із розробкою різних металів воно поширилося і стали працювати слюсарі, або як їх в Снятинщині називали шлюсарі, термін походження німецького. Назва того, хто робить замки, а до селянських хат риглі — засуви до входових дверей. Його в народній мові звали також холодний коваль. Чому так, не вдалося дослідити. Шухевич у своїх студіях в суспільстві Снятинщини об'єднує їх до одного значення з мосяжниками — мосяжництвом. (том I. 245). Найздібнішим слюсарем в Снятині був Кеслер, в околиці магістрату мав свою майстерню. А пізніше вів перед в цьому ремеслі Ян Конопка, який поселився напроти майдану, де продавали худобу, так званої торговиця — площі. Мав вже де-кілька челядників і працював для всього повіту. В Заболотіві був один слюсар також. У них у варстаті головним знаряддям були різні шипчики, шипці, чи як дехто звав кліщі, кліщатка, або таки з німецького обценьки. Вони виробляли старого моделю тоді замки-засуви, доробляли до них ключі, а пізніше вже, коли прийшли фабричні замки — вони знаходили для себе багато іншого заняття, в інших потрібних до життя приладах, як окуття до дверей, клямки, клямри, скоби до вікон, до брам, хвіртки тощо.

СІЛЬСЬКО-ГОСПОДАРСЬКІ ПІДПРИЄМСТВА, в скороченні СОВЮЗ — постали в Снятинщині на місце кооператив, за першого приходу большевиків. Зліквідовано громадські кооперативи, Народну Торгівлю і приватні підприємства і це все підпорядковано новому творові, який мусів цим господарити. Номенклатурно їх об'єднує разом радгосп (див.). На чолі тих установ став Прокопенко, член партійного комітету на Снятинщину.

СОДОВА ВОДА — вуглекисний натр, якого одержували із золи морських водоростей із сірконатровою сіллю. Уживали в давніших часах до роблення содової води. Було таке підприємство родини Валеурців. Мали вони прибор, що звали сифон, для переливання рідини, зроблений із загнутої трубки, з двома нерівними колінами. Рівень води-рідини взагалі в посудині, плящі, слоїку, з якого переливали воду до другої, був нижчим від останньої і так творилися шипучі напитки, відсвіжуючі. До того вживалася ще шприца, прилад, яким витрискували воду. Лікарі також уживали подібний приряд до своїх лікарських потреб.

СОКІЛ — спортивно-руханкове товариство засноване у Львові 1894-го року. Заходами Василя Нагірного та Володимира Лаврівського основано перше гніздо, з якого потім „Сокіл“ поширився в краю, де постали відділи. Головою став Іван Боберський (1908-1914). До війни нараховував Сокіл 974 відділів. Діяльність його проходила на взір чеського „Сокола“ і на підставі чеського статуту цю організацію пристосовано до українського ґрунту. „Сокіл“ національно-руханкове товариство відіграло значну роль у відродженні слов'янських народів. Зроджений цей рух в 1862-му році в Празі. Львівська організація, де постало перше зveno, згодом стає централею і зветься Сокіл-Батько. Найбільшого розквіту досягнув за головування Івана Боберського. „Отаман Семен Горук, що згинув у 1920 р. з рук більшовиків, це одна з найсвітліших постатей серед нашого сокільства. Він — один з найбільш заслужених співробітників проф. Боберського, а опісля один з найкращих старшин Українського Січового Війська“. (Із статті „Світочі українського сокільства, В. Нагірний — І. Боберський — С. Горук“. Новий час, 2 липня 1934.) Сокіл в Снятинщині постає приблизно в 1900-их роках, незадовго по створенні „Січей“. В селі Залуче над Прутом є вже в 1906-му році, та в недалекому селі, коломийського повіту в Кулачківцях. В селі Стецева постає щойно в 1910-му році. У першій світовій війні своїми Здвигами відіграв велику роль в національному відродженні. Всі члени вступили до УСС і створили легенду боротьби за національне визволення. По війні Товариства Сокіл так і Січі відродилися. Сокіл-Батько відновив Запоріжзькі Ігрища і довів до великого Третього Крайового Здвигу в 1934-му році. Уже в 1928-му році він нараховував 586 своїх товариств в краю із близько 20 тисяч членів. В 1931-му році мав вже 320 тисяч членів. А в 1936-му було в краю 233 організа-

цій Сокола, в 1938-му 305 сокільських гнізд. В 1928-му році головою був М. Заячківський, а в 1939-му Михайло Хронов'ят. Внаслідок постійного тиску польської влади дійшло до 30 гнізд із близько 35 тисячами членів. Треба згадати, що ще в 1924-му році Соколи почали організуватися серед української еміграції, в Празі, Загребі, Парижі, Ліберці та інших осередках, де проживали українці.

Сокіл відновив свою діяльність по війні й в Снятині. Заіснувало знову Товариство в Снятині, на передмістю Балки, та в селі Микулинці. Разом мали майже 200 членів. „Дуже важливим осередком нашої праці в Снятині було товариство Сокіл. Налезала туди майже вся українська інтелігенція, свідомі міщани й робітники, була там сильна секція молоді і її духовим провідником був Василь Андрусак. Була це дуже ідейна людина, сповнена вірою в свій нарід. Через нього мали ми вплив на цілий Сокіл, головню ж на його молодь“. (Степан Касіян: „Вогонь родиться з іскри“, 1967 р., ст. 24). Тут треба згадати, що польська влада крім натисків збоку всяких формальностей пішла силою проти Сокола. Польське військо забрало майдан Сокола-Батька за стрийським парком у Львові, який закупила вся українська суспільність. Не змогли нічого правні докази, ані прохання „угодовецького“ бльоку українських парламентаристів, перед військовим командантом всі заходи стали безсильними. Проте працю в тому напрямі Соколи провадили далі. В українській літературі появилoся багато споминів про ту спортивно-руханкову організацію. За час свого існування появлялися „Сокільські Вісті“, Львів, Руська 20, „Український Сокіл“ та „Вісті з Запоріжжя“, крім інших видань, бюлетенів тщо.

СОКОЛ — польська організація, що також на чеський спосіб зорганізувалася в Снятині наприкінці 19-го століття. Складалася з багатих одиниць, які змогли негайно побудувати свій дім, в якому було кілька кімнат та велика театральна зала, для вистав та гімнастичних вправ. Очевидно і для забав, які там і часто відбувалися. Крім того їхньою власністю була велика площа, яка служила за спортовий майдан. В гарному місці, далеко від міського руху, над кручами, високо над Прутом, що видно було далечінь із тієї посілості. Старий Сокіл вже існував, як постала Українська Міщанська Читальня, так твердить історія. В Заболотові була також така польська організація спортивно-виховна для плекання польського шовінізму.

СОЮЗ УКРАЇНОК — постав у 1917-му році. Започатковано працю Крайовим З'їздом, що відбувся у Львові в травні 1917-го року і дав початок інтенсивнішій, більш зорганізованій праці українського жіноцтва. Першою головою стала Макарушкова. Союз Українок мав свою осередню у Львові, а філії по містах і місточках, а по селах „Кружки Союзу Українок“. Філій в 1938-му році було 67, а кружків 828. Всіх членів в тому році Союз Українок досягнув 45 тисяч, цебто 80% селянок. Централя була у Львові при вулиці Сикстуській ч. 46. Союз Українок розвинув свою діяльність у триступневій організації і підчас найбільшого розвитку перед Конгресом, що відбувся 23-24 червня — 1934 року в Станиславові у 50-річчя постановя першої української жіночої організації мав 65 повітових філій і нараховував 500 сільських гуртків, близько 15 тисяч членів. Це неабиякий осяг. Польська влада на весні 1938-го року розв'язала Союз Українок. В той час Союз мав вже 82 повітові філії, 1100 місцевих гуртків і понад сто тисяч членів. Тоді саме жіночий рух оформився як політична пратія і під назвою Дружини Княгині Ольги (див.), очоленої Міленою Рудницькою, колишньою головою Союзу Українок приступив до виборів. Офіційним виданням Союзу Українок був журнал „Жінка“ у Львові, а також і „Жіноча Доля“, що появлявся в Коломиї, яку редагувала сенаторка Олена Кисілевська.

В Снятині постав Союз Українок вже на початку 1920-их років. Співорганізатором його була Ганя Ляшкевич, яка ще співала у хорі, якого заклав ще отець Теофіл Кобринський. Домівкою Союзу Українок була Українська Міщанська Читальня. Філія Союзу Українок в Снятині була досить активною. Жіноцтво допомагало українським воякам, що повернулися з війни, продовжати студії, помагали улаштувати їх на місце праці, дбали про їхне також матеріяльне забезпечення. Помагали творити шкільництво, удержували Захоронку і не забували про свої станові жіночі справи. Улаштували курси шиття, куховарства тощо. До діяльних належала Емілія Добрянська, дружина звіролікаря, Наталя Карп'юк Семанюк — учителька, Стефанія Сілецька, Марія Притулова, Надія Муричюк, а пізніше Маруся Проць та цілий ряд молодшої генерації. А понад усе найбільш діяльною стала Ірина Тисяк-Костилюк, за час головування якої постало багато акцій, вистав, імпрез та показів ноші. З активніших гуртків по селах треба згадати Союз Українок в Микулинцях, якого першою головою була Марія Касіян Василя, а секретарем Марія Касіян-Кіцул

Іллі, а касієркою Катерина Костащук. Другим активнішим був гурток Союзу Українок у Видинові, головою якого була Анна з Григорцевих-Завицька. Звідомлення філії Союзу Українок в Снятині виказало, що в 1937-му році було 85 членок і було 7 кружків. Відбули 22 засідань, дві повітові анкети та кілька нарад з делегатками. Була своя канцелярія. Відбулося багато свят. Відбулися курси куховарства та трикотарства, які провадила Ольга Лисяк, а також Свято Живого Слова та народної ноші.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКИХ ЖІНОЧИХ ГРОМАД — надбудова „Жіночих Громад“ радикальної партії. На чолі стояла Іванна Блажкевич та інші. Мав свій журнал „Жіночий Голос“, деколи був додатком тільки Громадського Голосу, редагувала Ф. Стахова. На місцях були Жіночі Громади (див.). Деколи вони себе звали також „Союз працюючих жінок“. Зорганізовано його 1928-го року у Львові.

СОЮЗ УКРАЇНСЬКОЇ ПОСТУПОВОЇ МОЛОДІ ім. Михайла Драгоманова — див. „Каменярі“.

СПОЖИВЧІ ТОВАРИ — існувала така крамниця, власником якої був Стефан Миронюк, що брав участь в кооперативному житті української громади в Снятині. Деякі кооперативи в повіті мали також такі назви: споживчі товари, або господарсько-споживчі товари. (див.)

СС СЕСТРИ СЛУЖЕБНИЦІ — згромадження монахинь, центром їхньої діяльності було місто Львів. На провінції мали свої відділи. Опікувалися школами при церквах, домами-захистами, притулками та захоронками. В Снятині завідували Захоронкою (див.).

СТАРОСТВО — це був уряд-управління державною адміністрацією, у віданні якої був повіт. На чолі того уряду стояв староста. У 1387-му з усім Покуттям захопили поляки. Вони створили в Снятині, де за української держави був осередок волості — староство і навіть вїтївство та біскупство. Першим старостою міста Снятина і його повіту був великий землевласник, німець-католик Отто де Гадеч, якому адміністративно підлягали також землі між Прутом і Дністром. По Оттові де Гадеч старостою став Михайло Мужило (Музіло, Мушило) де Бучач, який в 1439-му році фундує костел парафіяльний в Михальчу і вивіновує власним селом в Репужинцях. В документах з 15-го століття зустрічається в 1444 і в 1458 роках старостою Снятина Михайла Мужила з Бучача, який в 1466-му році є також воеводою подільським. В 1499-му виступає ста-

ростою Снятина Якуб із Шидлівця. Є ще документи Бенка старости галицького і снятинського, що свідчить грамота з 13 вересня — 15 листопада 1398-го року, в якій говориться, що Гервас дає своїй дружині Варварі 100 гривень. (Грамоти). Перша записана згадка про село Голгочі знаходиться під роком 1445-им і це є запис про те, що „уроджений пан Мужило з Бучача, снятинський, коломиїський староста, зобв'язується дати в користування село Голгочі, галицькій землі, галицькому старості Йоану, у випадку несплати йому в означений час суми 90 марок“. Далі під датою 1452-го року, тобто сім років пізніше, є два записи: першим актом записує снятинський староста Михайло, тобто Мужило з Бучача, своєму синові Йоану маєток Голгочі з присілками, які знаходяться в Галицькій землі над рікою Кроп'яче, де було два стави і один млин. Впис в книги здійснив цей же син, галицький каштелян Йоан. Другим актом запису зобов'язується снятинський староста Мужило Михайло сплатити молодшим своїм синам у випадку його смерті. (Підгаєцька земля, ст. 461-62). В 1448-му році Снятин одержує Магдебурзьке право. Тоді-то снятинське староство було передане великим землевласникам Потоцьким, які здавали землі в оренду. Це призвело до закріпачення населення Снятинщини. В 1482-му році магнатка-шляхтич Цегельська здала в оренду Снятин разом з іншими населеними пунктами за 300 угорських флоринів. В Литовсько-руській державі 14-15 століття намісник був представником великого князя з великими вповноваженнями, але цей титул поволі занепадав: „цей титул здався замало авторитетним, головно супроти місцевої шляхти і панів; тому намісники важніших округ один по другім дістають титул старости, так само як ще перед тим староста заступив по інших містах староруських воевод“. (Михайло Грушевський, Історія України-Руси, т. III). Колись у давній Польщі старости діставали великі права. Вони відали городськими судами з 1434-го року, вони заіснували і в Україні. Такий суд складався із старости або підстарости, городського судді і писаря. Всі вони мусіли бути шляхтичами. Одному з Потоцьких Пйотрові Потоцькому дозволив король Володислав IV, віддати снятинське староство в оренду, по думці закона з 11 січня 1647-го року. Післані по шведській війні контрольно-ри в 1663-му році виказали, що в Снятині власником староства є Ян Кароль Чарторискі, староста крем'янецький. Юзеф з Потока був снятинським старостою, який видав грамоту 18. VII.1715-го року, для оселі Кути, яка була у віданні снятин-

ського старости, в якій говориться про пільги для нового поселення. Останнім старостою був в 1770-му році Міхал на Рос-току Ронікер, чесьник великого князя литовського. Платив він в 1772-му році кварта (податки) 12,720 золотих і 7 грошів та 16 і пів ден. Старство тоді складалося з таких сіл: Снятин-місто і села: Кулачин, Стецева, Русів, Залуче, Слобідка, Княже, Ясенів, Кліщів, Драгасимів, Завале, Будилів і Микулинці. Снятинське старство сполучувалося часто з Коломиєю і Городенкою. Маєтки Потоцьких були широченні. Окрім ніженського старства лівобічного Дніпра, окрім Кременчука, Потока та інших урочищ, що займано на їх ім'я по Дніпрові, усе подністря так густо було перетикане їхніми осадами, що наддністрянську шляхту взивано в Польщі хлібоїдцями Потоцьких. Після люстрації Снятина в 1765-му році староста Пйотр Потоцькі воевода познанський, чистого доходу мав 5098 золотих, 1 грош і 12 ден. Годиться ще прикінці цього періоду додати, яке велике намагання снятинські старости мали з боротьбою опришків на теренах Снятинщини і навкільних підгірських землях. 10(21) серпня 1742-го року в Тернополі видає універсал великий коронний гетьман, київський воевода Йосип Потоцький до шляхти та всього населення Покуття і Підгір'я про боротьбу з опришками, очолюваними Олексою Довбушем: „В усьому покутському та підгірському краї відомо злість та зухвалість селянина Довбушука, який вже три роки нападає із зібраною ватагою опришків, грабує містечка та села, вбиває та руйнує, незважаючи на те, що я весь час тримаю і намагаюсь забезпечити безпеку у покутському краї за допомогою піших та кінних моїх придвірних людей, яких утримую на власні кошти через громадський обов'язок перед прекрасною Галицькою землею. І оскільки згаданий Довбушук із своїми опришками має свої тайники та притулки в різних селах, доручаю всім моїм і чужим громадам прагнути всіма силами стежити за згаданим Довбушуком та за усіма з ним бродягами опришками, ловити їх та відсилати до покарання у Станислав . . .“ В такому періоді страху і переслідувань переходить Снятинщина, а разом з Галицькою Україною під нового окупанта Австрію.

В Австрії, провінції ділилися на повіти, якими відали старости також, а були вони найнижчою політичною інстанцією державної адміністрації. В деяких містах вони мали свої статути, але в деяких здійснювали цю владу магістрати. Цісар австрійський йменував намісника для провінції так теж і всіх

державних урядників, зокрема повітових старостів, ~~тим~~ самим передавав всю державну владу в Галичині в польські руки знову. Покликав польського шляхтича на свого намісника, а той вже добре дбав про те, щоб у всіх повітах були йменованими старостами поляки. Староста підлягав, як один із 79-ти повітів Галичини намісникові у Львові, з того 50 повітів припадало на українську Галичину, в якій українське населення було в більшості. По селах урядниками його були війти, керівниками сільських громад, а в містах Снятина і Заболотова були бурмистри. Обшари двірські були виїняті із громад. Вони користувалися окремими правами. Польське населення творило тільки 3% усього населення, але українського старости не було в Галичині. В 1901-му році згадується про старосту-українця Левицького, який засудив селян у селі Волчківці за те, що відбували нелегально Збори (Книга Січей, ст. 97), але немає точних даних про його українство. Михайло Ломацький також згадує у своїх працях про студента Левицького „русіна“, який мав бути сином старости в Снятині. Рівнож у процесах о. Гудими, який заводив російське православ'я у Залучу, згадується також про такого Левицького, але й досі не щастило устійнити його життєпису.

В 1900-му році, як бурмистром в Снятині був Титус Немчеські, побудовано величаву, як на той час, будівлю Староства. Де того часу невідомо, де урядовав староста. Можливо в Магістраті, або на тому місці, ще у старих забудованнях колишнього замку з часів української держави, який саме і став на тому місці, де був колись княжий замок. Повітові старости всі були поляками, або як у випадку згаданого Левицького — спольщеними „русінами“. Вони провадили свою окрему політику адміністративну і шкільну. Справами народного шкільництва в повітах завідували окружні шкільні ради під проводом повітового старости та його фахових заступників — окружних шкільних інспекторів. Замість виборних начальників громад — війтів запроваджене громадських комісарів, яких йменував повітовий староста. Так було аж до 1918-го року, коли повітовим комісарем став проф. Гнат Мартинець і Снятин та його повіт зажив स्वобідним життям. Наступило відродження українства, заіснували українські школи, уряди, товариства, загалом створено самоврядування у своїй власній, самостійній, ні від кого незалежній Українській Державі.

За поверсайльської Польщі на чолі повіту прийшли знову старости йменовані міністром внутрішніх справ, які підлягали

безпосередньо воеводі. Староста виконував начальницьку владу в адміністрації громадській та магістраті міста, невиділеного з повіту. По признанні Галичини Польщі 15 березня 1923-го року по старостах станиславівського воевідства появилoся таке оголошення: „Пан воевода бажає стрінутися з населенням. Він буде приймати в старостві того і того дня, в тих годинах“. Немає дати, коли він був в Снятині й чи хто з українців розмовляв з воеводою Ягодзінським, але що він був у Снятині — то це факт, бо так звучало повідомлення. „Мій покійний чоловік Роман Левицький працювала від початку приїзду до Снятина 1919-го року у старостві. В той час адміністративними керівниками староства були люди, які походили з корінних земель Польщі, вони не мали ворожого наставлення до українців, як Дзянот, Крушельніцкі, або заступник Орловіч-Добек“ . . . „Відносини ці змінилися, коли старостою став Тишковскі. Повіяло польським шовінізмом“. (Зеновія Левицька, „Снятин“, ч. 3, ст. 3). В 1924-му році приїхав до староства Ліфшиц, жид перехрест. Правдоподібно, що він був заступником старости або високим урядником. Староство тоді ще було у будинку Повітової Ради, бо старе щойно почали відбудовувати, знищене у першій світовій війні. Син цього Ліфшица в той час прийшов до польської гімназії. І одного разу, коли учні розходилися на годину релігії: української, польської та мойсеєвої, син Ліфшица із звуку рушив до класи Сандека, учителя мойсеєвого закону, але по хвилині роздумався і став на коридорі — не знав, що йому робити. Він жеж був перехрестом. Родина Ліфшиців мешкала навіть у будинку Повітової Ради. Був ще там високий урядник Шандорскі, повітовий секретар, який переводив переслухання, давав старості тільки до підпису всякі вироки, заборони та дозволи, які сам підготовляв. Староство заборонило всякі збірки на „Прoсвітu“, „Рідну Школу“, інвалідів та інші українські національні потреби. Збіркoві листи конфіскували, а збірщиків часто забирали до арешту. Ніяка робота громадська не могла відбутися без згоди староства. Польське староство сконфіскувало 13 і 14-ту сторінки книжечки про Українську Міщанську Читальню, в якій Семен Зінкевич написав віршом історію читальні. Був це невинний вислів про Україну. Для того, щоб тільки внести хаос і очевидно матеріальну шкоду. Про висилку до Берези Картузької рiшала фактично поліція, а формально ставив внесок староста. Хто не подобався старості, того ставили на листи підозрілих. Др Макух подає такий цікавий факт.

„В Самборі поставився був мазур до польського старости і сказав йому: „пане, тут недавно сидів на тім кріслі й при тім столі український староста, але він трактував мене й поведився зі мною зовсім інакше, ніж ви“. (На народній службі, ст. 270). Повертаючись до початкових дій староств за нового етапу історії в Снятині, треба згадати, що вийти по громадах опинилися в прикрому становищі. З одного боку їх тиснули польські старости, поліція і вся інша адміністрація, щоб вони сліпо виконували накази старостів у виборах 1922-го року, у справі військової бранки, та з другого боку українське населення ставило свої вимоги, воно бойкотувало ці накази і кликало вийтів до тогож самого способу реакції. Українське населення не визнавало польської зверхности. Були дуже радикальні випадки щодо хрунів зрадників, чи навіть до дуже ревних вийтів стріляли чи побивали їх. Вийти попадали в паніку. Польська влада накладала кари на виборчі комісії, коли вони не являлися до виборів, а населення вело агітацію проти бранки, проти виборів. Щойно це трохи змінилось по 1923-му році, а зглядно аж по 1924-му. Стан зовсім набрав іншого характеру за приходу нового старости Еміля Гольчеського в 1928-го року. Польонізація досягала свого вершка. Він також стояв на чолі комітету Виховання і Приготування Військового (див.), а урядовці 49 пішого полку були інструкторами. Це був один із засобів польщення Снятинщини. За його ініціативою закладено Помологічне підприємство (див.). Він також дбав про урухомлення зв'язків з сусідньою Румунією. Не був довго в Снятині. По його відході придумано ще більш драстичні закони для села. Коли громада вибрала солтиса громадянина, на якого не погоджувався повітовий староста, то він йменував свого комісаричного солтиса чи вийта, який урядував так довго, доки громада не вибрала такого солтиса, на якого староста погодився. В той час до Снятина приходив на пост старости військова людина в ранзі капітана — Візер. Він вніс багато нового в урядуванні. Одного разу він купався у ріці Прут, недалеко залізного моста і попав у яму-вир, у саму глибину, і почав кликати рятунок. Бачив це поляк Габ'я, витягнув його з води і відрятував. Староста дав йому 10 золотих. Про це довідався місцевий журналіст, соціалістичного напрямку і опублікував про цю подію в пресі. Очевидно брукова газета такі звідомлення дуже любить. Сенс статейки звався: „життя старости Візера вартує тільки десять золотих“. Про нього було ще раз вже пізніше, що арештовано Маріяна Мель-

ницького та Івана Грегорука під замітом, що вкрали плащ у Візера. Він добув у своєму уряді до кінця Польщі й урядовими автами втікав разом з родиною і грошима державних кас в Румунію. Їх стерегла сторожа, як цілу каравану втікачів польської адміністрації Снятинщини.

За приходу советів в 1939-му році в тому будинку розмістився новий уряд Райвиконком (див.) та Райпартком (див.), на чолі якого стояв секретар Зеленук. За німецької окупації 1941-44 роках пости старостів виконували Ляндвірти (див.) та Крайсгавптмани (див.). Дистрикт Галичину поділено на окружні староства, цебто Снятин підлягав Коломиї, бо окружний староста був у Коломиї. У вересні 1941-го року Генерал-Губернатор Франк з Кракова проголосив у Снятині східню Галичину дистриктом „Галіцієн“, не висідаючи з авта панцерного. Створено 13 окружних староств і одне міське староство у Львові.

Дещо з номенклатури політичної адміністрації:

Війт — стояв на чолі сільської адміністрації. Підлягав державним властям. Фактично володів над ним староста.

Воевода — на чолі воевідства, області.

Гміна — поляки взяли цю назву з німецького слова Гемайнде — громада, община, село. Основна одиниця самоуправління, населена селянами, дуже часто з фільварком. Війт мав гмінні суди. Де-не-де солтис.

Міщанин — городянин, житель міста, міщух — іронічна назва.

Підтитарій — замісник церковного старости — титаря. Помічник у церкві.

Солтис — голова громади, помічник віта.

Староста — в Польщі 13-14 ст. це королівський намісник.

Староста — в пізніших часах це державці адміністративних королівських маєтностей.

Староста — в новіших часах — начальник повітової адміністрації.

Староста — в українському назовництві — це церковний урядник, що сповняє ролю господаря церкви. Дехто зве цю ролю — титар.

Староста — весільний, що приводить молодих до шлюбу, а на весіллі він головною особою. Дехто його ролю називає — сватом, а теж старости.

Староста в селі — займався жениханням молодих.

Староста — на Галицькій Русі й на Поділлі існували генеральні старости для всієї провінції.

Староста — старший в богодільні-лікарні літописних часів.

Староста — у князівстві Литовському — державний урядовець — городовий староста.

Титар — церковний староста. Він дуже любив свою церкву „цтив“ — ктитєр. Відданий своїй церкві.

Шохачка — прилад, яким вибирали із забитої худоби частини на прожиття старості і підстарості. (1572-ий рік в Снятині). Староста одержував цілу корову, а підстароста тільки лопатку. Робили це сохачники — шохачкою.

СТЕЛЬМАХ — ремісник, що виробляв вози, колеса і все приладдя, що потрібне до ярма, та всі інші дерев'яні знаряддя до воза. Стельмаство, чи колодійство, як дехто звав цю кустарну промисловість, що служила від найдавніших часів селянам і всім людям, що мали вози, сани. Відома промисловість в Україні ранньої доби. Стельмаські майстерні були в Снятині й майже у кожному селі снятинського повіту. Були в Микулинцях. Залучу, Видинові, в Заболотові та в інших селах. Були навіть і відомі поза Снятином. Знані прізвища Квасницького, Васілевського, Бордуна, недалеко магістрату при вулиці Валувій та в інших місцях міста Снятина.

Дещо з назовництва:

Балагула — віз.

Берлик — легкий віз для подорожніх.

Бгальня — приряд, яким вигинали стельмахи полози.

Бушовати — обковувати колеса.

Віз — візок, возок. возочок.

Вірвант — „одбився і трохи не загубилась шина з колеса“.

Цвях.

Водило — стельмах згинав ним обід.

Возовня — а також возівня, майстерня стельмаха, а теж місце, де в непогоду зберігаються вози.

Гладій — приряд, яким стельмах вигладжував шорстки місця своїх виробів.

Голоблі — у возі, а для волів, це в'ія у ярмі.

Каретник — колісник, стельмах також, що робив карети, берлики, ридвани, каруци, коч.

Карита — а також карета, для професійного перевозу тягару і людей.

Каруца — більший віз.

Колісник — колодій, стельмах.

Крижівниця — частина у возі. Дошка або брус, якою з'єднані на верху два полудрабки.

Кужба — у колесників. Жердина, до якої прив'язана дерев'яна клюква для вигинання і притягування колесового обода, в час нагинання до повідні.

Лопатень — широкий свердель, сведлик, яким проверчується у ступиці (колодці, маточині) дірки.

Маточина — ступиця, колодиця, товстий кінець — сич, тонкий рукав.

Нарвина — приряд, яким стельмах держав обід загнутим.

Натягач — приряд, яким натягали обід на спиці.

Обід — дерев'яний обруч довкола колеса на яке накладали раф (див.), залізний обруч. Обід виробляли з твердого дерева, як берест, але яке можна було у парі нагинати.

Обіддя — складалося з частин споєних і творило колесо. „Обіддя гнуть з яенового дерева, бо се гинке дерево“. „Чи багато обіддя нагнули?“

Окувати, обкувати, окути, обковувати шинами колеса — бушовати.

Орчик — барок, орчиковий, бичовий. Між штельвагою а конем дрючок, до якого в'яжуть по обох боках посторанки.

Ослін — станок, варстат у колесників, на якому тешуть дерево.

Писак — у колесників для обточування ступиць.

Підвода — так дехто зве віз, що повинен їхати з військом.

Повідня — у колесників, дишель, дишло або привід уставлений в обертаючесья вухо пенька. Порушується силою коня або вола. Творить окружний рух з прикріпленими мотузками до повідні ободом (колесом).

Полиця — у колесників це стойка із залізним стержнем, на який накладали продіравлену вже ступицю колеса — колодку.

Пригробиця — вхід у яму колесників, яка служила для складу топлива і потрібних речей до топлення.

Раф — з нім. залізна шина, що пов'язує колесо. Полосове залізо на обручах для коліс у возі.

Ридван — панський віз на рисорах.

Різець — обточує маточину (колодку, голову, ступицю).

Розвора — дерев'яний дрюк, для продовження воза від передніх коліс до задніх. Прикріплюється сворнем.

Сницарство — ремесло каретника, колесника — вирізувати, вибивати.

Сниця — частина екіпажа, куди входить дишель.

Станок — варстат, на якому працює стельмах, колодій.

Стельмашня — екіпажна, колесна майстерня. „У того стельмаха однієї майстерії на два вози не забереш. Самих сокир п'ять чи більше либонь“.

Стелюга — або колесня, прилад, яким стельмах заводив спиці в обід.

Столець — або довбальня, прилад, яким стельмах видовбує дірки в ступиці.

Топорня — станок, на якому стельмах обточує ступицю.

Фіра — з нім. хура — віз.

Фіякер — з фр. легкий, найманий екіпаж, карета, а також фаетон.

Фірман — погонєць коней на фірі. Також власник того воза і коней.

Фургона — з фр. критий навантажений віз.

Шайба — металева підкладка під головку або гайку чи більших шрубок. Також у ступиці коліс воза. Мала також інші значення одне з них: ціль для стрільців.

Шину — роблять коротшою, щоб вона дужче стягала колесо.

Шмига — приряд до вирівнювання у колесників. Є також у мірошників.

Штельмах — стельмах, а також штельмашня. Майстерня стельмаха.

СТОЛЯР — тесля. Спочатку цей термін означав людину-майстра, що робив тільки столи, а щойно згодом воно почало означати роботу спеціаліста по обробці дерева і виготовленню виробів з нього. А тесля походить від дієслова тесати. Їх у Снятині було досить багато, як також у повіті. В Заболотіві трьох. В Снятині був один в центрі міста, при бічній вулиці в околиці Народної Торгівлі, коло інтролігатора, а другий був німець Шульц в околиці польського костела, робив також труни. Знані були також столярі, Хом'як, Садовський та інші. Їхнє назовництво:

Вісний ніж — вісьняк — у столярів загнутий ніж з двома ручками.

Гибель — з нім. — рубанок, струг. Інструмент для обрізування вручну.

Глянц-папір, з нім. Папір накритий шорстким матеріалом,

найчастіше пісковими кристаликами, якого вживали столярі.

Зеліжник — залізне приладдя столяра: сокира, пила, долото, сверлик, риштак і шпунд. Це всі теслярські знаряддя.

Карючити — клеїти столярським клеєм. Також звали його карук.

Коритар — столяр, який виробляв тільки корита. Від того коритарство, роблення корит. (Шухевич, І. 248).

Кросна — в столярні приряд.

Плотник — з рос. — тесля, тесляр, тесляк, тесник, теслик, тесельчик, сокирник.

Райсмус — з нім. столярський струмент, що проводить на výroбах риси, рівнобіжні з кантом виробу. Свого рода райсфедер.

Рашпиль — з нім. терпуг, покарбований зубцями сталений брусок для обробки ним дерева, виробів з м'якого металу тощо. Повний напилок точковою насічкою. Застосовують його для обробки поверхонь деревини, шкіри також плястмас. Мав широке застосування.

Риштак — приряд для роблення карунок.

Столяр — столярня — майстерня. Столярський, столярувати і столярство.

Тесля — інша назва столяра. Тесляр, теслярство, теслярський цех, або теселький, тесляк, тесник, теслик і тесельчик.

Токарі — споріднене ремесло столярів і теслів.

Фальцування — у древ'яних пластинках, дошках жолобинах чи видовбинах, загиби, що виконує їх своїм приладдяма столяр.

Шеляк — гуміляк, ляк для столярських клеїнь.

Шпунт — з нім. з одного боку, в який входив з другого боку зарублений гребінь і так зв'язував дошки докупи. Взагалі все, що тісно прилягало до себе, звалося „до шпунту“. Таке заглиблення робилося столярським інструментом, що звався шпунтубель.

СТРЖЕЛЄЦ — стшелец — стрілець. Парамілітарна організація, якої надбудова була „Пшиспособене Войскове“ (див.). На чолі якого став у почесному членстві староста міста Снятина Еміль Гольчеські, який мав рангу капітана, а виконували службу навчителів офіцери полку 49-го, який мав свої частини в прикордонній смузі між Снятином а Буковиною. До цієї організації різними хитрими способами втягнуто деяких хлопців малосвідомих українських родин, які навчалися військово-

го діла і мусли слухати багато шовіністичних наклепів на українство. Така доля вже поневоленого народу.

СТУДЕНТИ в Снятині — див. Секція Українського Студентського Союзу.

СУБОТНИКИ — секта розкольників, що постять в суботу, або ті з Християн, що перейшли на жидівську віру. Так оцінював нарід суботників. Властиво не відомо чи вони були в Снятині. Правдоподібно, що ця назва відноситься до інших сект, як Штунда (див.) тощо, яких звали також згїрдливо суботниками.

СУД — в Снятині, див. Магістратський суд, Повітовий суд та інші суди.

ТАРТАК — це водяний млин — лісопильня, в якій з трамів дерева різалося тертиці, різного виду дошки. Найстаршою вісткою про тартаки маємо в історичних джерелах з 1429-го року зі Стрілиськ у Бібречькому повіті. Тартаки дуже причинилися до понищення лісів, але вони приспішили при тому розвиток цивілізаційного процесу, піднесли швидко і кращу будову домів і взагалі житлових осель. В давнині Снятин мав один-єдиний водний тартак, що в роках 1868—1870 виробив 1,998.75 дощок і 750.650 лат вартості 998.390 золотих ринських. Також і проф. Шимонович занотовує тільки один тартак в 1928-му році, в якому працювало 65 робітників. Власником тартаку в Залучу був жид Френкель. Жив у багатій віллі разом з родиною. Степан Касіян пише про тартак в Снятинщині ось що: „В трійку з Іванійчуком та А. Семотюком постаралися ми, що уповажнено нас пустити в рух три тартаки, з котрих два були близько станції Снятин-Залуче, а третій в Драгасимові. Відшукали ми більшістю колишніх фахових робітників давнього власника, жида Френкля, лишили на становищі т. зв. пляцмайстра, а роботу поділили так, директором став Іванійчук, його заступником і касієром я, книговедення віддано Ількові Семотюкові, помагав йому жид Гольперн, а наглядачами машин був А. Семотюк. До двох тижнів усе було наладане. Покищо тільки один тартак пішов у рух, два інші стояли нечинні, не ставало для них дерева. Пиляли ми дошки і продавали, відрізки і трачиння ішли на паливо. Всі гроші відносилися до Українбанку, де був директором Микола Костинюк.“ (Степан Касіян). Дещо з назовництва:

Тартак — лісопильня. У Шевченка — пильна.

Тартак — фірас (Шухевич, I, 181).

Тартачок — мала лісопильня, а також тартачина, тартачинка.

Тертиця — дошка, тертичина, а тертичник, той, хто пиляє дошки. Також звуть драниця, хоч в Снятині драницями накривали дах (верх хати).

Тертич — тертишник, пиляр, трач, той хто пиляє дошки в тартаку. Дуже поширене прізвище людей в Снятинщині.

Трацький — лісопильний (Шух. I. 88).

Трачка — лісопильня (Шейк. і Шух.), так теж і нарід звав здавен-давня лісопильню. Тартак не приймався термін.

Шалівка — з нім. Шале — тэнка дошка для оббивання стін, дахів тощо. „Поклали шальовки соснові“.

ТЕСЛІ — див. столярі.

ТКАЦТВО — було відомим ще в доісторичних часах, з епохи неолітичної культури. Нитки діставали з льону, конопель і вовни. Існували вже в тих часах пряслиці, полотно, кросна. Грубе полотно, зване на Снятинщині згрібним, а найчастіше зрібним. Був вже одяг, робили з полотен вітрила, рушники, обруси, сукна, килими та інші гафти чи гапти. Ткацтво, виробництво з ниток. Рівнобіжно уложені нитки творили основу, перепліталися з нитками, уложеними поперечно. Творилося так зване піткання. Ткачі ткали для свого вжитку полотна і сукна. Відоме ширше вже від 15—16 століть на наших землях. Текстильні фабричні підприємства постали щойно у 18-му столітті, які виробляли сукно для одягу. В Галичині вже в 1900-их роках було 18.046 ткацьких підприємств із 23.568 ткачами, які працювали в тих підприємствах. Найбільш поширене воно було в підгірській частині та на Покутті, головно серед селянства, що становило 80% всіх працівників. Поруч берда ткацького існував фольш. В Снятині були ткачі, як також в Снятинському повіті. Вони ткали також вовняні матерії, особливо там, де плекали вівці. Властиво вівці годували тільки на продаж. Головним продуктом було м'ясо і вовна, з котрої на домашніх варстатах виробляли всякі сукна, грубі на сердаки, ліжники, та м'якші на обгортки для жінок, які звали горботками. Дрібний промисел доставляв 5200 ліктів грубого сукна, 105 центнерів прядива з конопель і 1165 центнерів прядива льняного, вартості 12675 золотих ринських. На 62-ох варстатах в Снятинщині вироблено 27.500 ліктів полотна, вартості 5.500 золотих ринських. До знаних ткачів належав Трач та інші, яких прізвища призабулися.

Ткацькі знаряддя бували такі: варстат, мотівило, що на

Його намотують нитки, складався з різків та перехрестя. Витушка, щоб змотати пряжу на клубки, стоїть на стільчикові, у його вроблений штompель, на котрому навхрест два бильця, на кінці яких коники, що на їх надівають півміток. Оснoвниця, на котрій робиться основа, складається з рами, що з кілочками. Прядка складається із стільчика на ніжках, під ним підніжок, до його прирoблена циганка, яка другим кінцем чіпляє за веретено, на стільчику два стовпчики, а між ними колесо, на передньому стовпчику сволочок, на кінці котрого третій стовпчик, в котрому шкураток з дірочкою, де друге верхнє веретено, а на йому вилка з крючками. Потім є скалка та коліщатко, на котрих зачеплений шнур. Шийка — дощечка, котрою перекладають нитки в оснoві. Воротило, котрим навивають основу. При загалом незначній різниці в назoвництві між ткацьким варстатом на Наддніпрянській Україні й в західних землях України, все ж таки у мові існують деякі відмінності в назвах, відмінності у спеціальній ткацькій термінології. Варстат у гуцульських та окремих південно-західних говорах має назву кросна, відповідно до наддніпрянської назви колесо, а в деяких південно-західних говорах звать триб, а в гуцульському говорі — сучка. В наддніпрянській мові вживають назву поперециця, а в південно-західних частинах України кажуть шайда. Проте більшість ткацького назoвництва спільна українській мові: навій, підніжки, чoвник, штак тощо. Порівняти „Словар української мови“, Б. Грінченко, Київ 1958 року. Загальне ткацьке назoвництво:

Адамашка — тканина з Дамаску в давнину, а також ада-машок.

Атлас — отлас, матерія атласна.

Бархат — тканина.

Батист — з фр., тонка легка бавовняна або льняна тканина для пошиття білизни або плаття. Від прізвища фламандського ткача 13 ст. Ф. Батіста.

Бервина — в ткацькому варстаті для килимів.

Бердечко — від бердо, ткацький прилад, рід гребеня, в рамках, крізь зуби якого проходять нитки.

Бердо і блят — комірка в ткацькому варстаті. З німецького, звать також гребінь.

Блят — те саме, що бердо.

Вал — валець, цівка, на котру намотується основа — оснoвниця. А також циліндер.

Валовина — тканина з валу.

Валюші — „звалили сукно на валюшах“.

Веретено — хурчить (н. пр.).

Волічка — блучка, нитка до вишивання.

Волокно — „як поростуть великі коноплі, то волокно буде ликувате“.

Воротило — рід ключа для порушування навоя в ткацькому варстаті.

Вотала — груба доморобна тканина за княжих часів.

Гребінь — „прясти на гребені мичку“. Це дошка, в котру вставляється гребінь — днище.

Габардина — з фр., шерстяна тканина, з якої виготовляли стали в новіших часах пальта і костюми.

Дерга — а також джерга — товсте, грубе рядно з вовни. Зрібне чи згрібне з конопель. (Шух.).

Дима — рід тонкої прозрачної полосатої матерії.

Дібаджі — оксамити з Риму.

Домоткан — тканина домашньої роботи.

Домоткане полотно — згрібне, чесане.

Дубити — мочити сукно (матерію) виваром з вільхової кори. (Шух. I. 152). Дехто в Снятинщині вживав кори дуба.

Дядька накласти — переплутати нитки в основі, в часі снування. „Оксана в мене нині снувала, так аж двох дядьків наклала. Одного ж я змотала, а другий zostався.“ За дядьків ткачів лають, як направляють полотно.

Жердка — жертка — частина в ткацькому варстаті.

Жоліб — відділ між боками в терлиці, в який входить „мечик“. (Шух. I. 147).

Застрянина — частина ткацького варстата.

Збанок — перекладина в ткацькому варстаті, на котру ткач спирається грудьми.

Зваряти — „деінде повідають: золити шмате“. Перепране, чи відіпране шмате кладуть до зваряльні, або якого цебра, посипують попелом, наливають кип'ячою водою і кидають розпалене на вогні каміння. (МУЕ III. 83).

Звіязки — приряд ткацький, на який навиваються нитки для намотування їх на коліщатко човника. Їхні частини: підніжжя, квадратна підставка, на двох протилежних сторонах вдовбані стояки, на яких зверху лежить валець (валок), на кінець якого, коло самих стояків і в середині яких насувається по три дощинки — листвиці, в середині, де доходить валок вони ширші, а в кінцях сходяться під гострим кутом. Розвинуті листвиці творять дві шестикутні зірки. Кінці протилежних лист-

виць з'єднані між собою качками. Качка — це тонка, вузька дощечка до обох кінців якої прикріплені шворки, другим кінцем своїм займають кінці листвиць і не дозволяють розійтись. (МУЕ III. 14).

Згрібне — властиво зрібне полотно — рядно.

Зернята — скраклі, частина ткацького варстата.

Камінь — частина ткацького варстата.

Кармазин — матерія малинового кольору.

Карпульці — блок (дрючок) в ткацькому варстаті (МУЕ III. 19).

Качка — частина приладу до мотання ниток. Звіяшки, самотока. (МУЕ і Шух.).

Кілочок — чека. Кілочки, на які в снувавці насаджуються чи навивається пряжа.

Кінь — частина в ткацькому варстаті.

Клоче — прядиво.

Колесо замахове — частина ткацького станка (МУЕ II. 24). На веретені осаджене грубе дерев'яне колесо, що служить до розгону (Шух. I. 258).

Коло — ткацькому варстаті те саме, що колесо, в попередньому навої.

Колудрабок — частина снувальниці. Кожна із двох поперечних пластинок, в котрих укріплені колики (кілки).

Комірки — віддалі між зубцями.

Коник — пластинка, положена вертикально на кожному з чотирьох кінців хреста витушки із загнутими кінцями. На коники насаджуються пряжа.

Коноплі — плоскінь. „Унадився журавель до бабиних конопель“. (н. пр.).

Копачик — у ткацькому варстаті, те саме, що жердка. (МУЕ III. 24).

Кочальце — обвиває долішній кінець веретена. (Шух. I. 148).

Крампулец — частина ткацького варстата.

Крок — частина основи, яку ткач може заложити до нового повороту завоя. Крок знаходиться між маглем, а лядою. (Шух. I. 258 і МУЕ III. 20).

Кружало — являється частиною ткацького станка.

Кужівка — пряслиця, стоїть на „сідець“. Частини кужіля: держівно, кужівник, кочало. (Шух. I. 148). У кужівки кочало ділить верхню частъ кужівник, від держака і оточує било друлівника. (Шух. I. 148, 277 і 307). „В четвер мѣя мила рано вста-

ла, навинула кужелину та й напярла.“ (Грін. Ш. 325).

Кужівка — кондзел (п.), нім. Спіннрокен, літ. кужіль.

Кужілка — її частини: стебло, встромляється в кружок чи хрест (навхрест збиті два деревня), верхня частина стебла зветься шпеньок, вона досить тонка. Кужіль спочатку навивається на трубочку, потому трубочка накладається на шпеньок.

Лавка — лава, дошка, на якій сидить ткачиха.

Ладянка — частина повісма, горстка льону чи конопель.

Ламати коноплі — бити коноплі при обробітці.

Лапка — в ткацькому варстаті те саме, що і підніжок.

Листва — частина берда (Шух. I. 256), а також частина снувавки. (МУЕ Ш. 15). Це горизонтальні планки рамки, бильця.

Ломок — одна з двох підставок у ткацькому варстаті, на котрій лежить штак.

Лучечок — лук — ткацький човник, якого вживали до в'язання начиння.

Ляда — частина ткацького станка, через яку проходять нитки основи. Частинки ляди: дві дерев'яні чотиригранники зветься лядою, через них на кінцях проходять два досить тонкі чотиригранники — хвости, які знаходяться у відношенні до ляди — у вертикальному положенні. Хвости, блят, клинки, розпинка, жерточка. В Галичині хвости зветься лядобійцями. У гуцулів ляда зветься набівка. Інші частини: стріла, розпинка, сниськи — хвости, рама, властиво ляда, бердо — блят. (Шух. I. 256).

Ляшток — частина ткацького станка — варстата. (МУЕ Ш. 20).

Магівниця — магіль — маголь — частина ткацького станка.

Матірка — конопля, яка дає сім'я, замашка. По лат. канналіс сатіва Л. „Жінкам же треба було ще й коноплі брати, мочити матки, щоб терти за літнього сонця.“

Матірне прядиво. (З. Стар. 1893. VII. 80).

Матчина пряжа.

Мечик — дерев'яний ніж у терлиці. Багато повір'я з мечиком має народна словесність. Вірять, що відьми літають на мечиках.

Міра — у ткача, для вимірювання полотна. Груба чотиригранна палиця, яка без головки має тридцять цалів. (МУЕ Ш. 22).

Міра ниток — три нитки часниці, 10 часниць — пасмо, 20 пасем — півміток.

Міток — має 40—50 пасем. Мітки бувають круглі, в яких одно пасмо має 40 ниток і чиноваті, в яких має лиш 30 ниток. (МУЕ III. 13, 24).

Мотовило — прилад, на який намотується з веретена. Де-хто зве витушка. Представляє собою палку, роздвоєну у виді вилок, на одному кінці, а другий трохи товстіший кінець закінчений перекладиною. Палка: держівно. Роздвоєння: вилиці з ріжками. Перекладина: вилок, перехрестя. (Шух. I. 150).

Навій — валець у ткацькому варстаті. Верхній, горішний є в заді, а спідній, долішний, розміщений ближче до ткача, в нижній частині станка. Оба йдуть паралельно сидження ткача. В обох на правому кінці є по зубчастому колесі яке зветься сучка або триб, а триб має ще чотири ручки. Брусок дерева зветься цуга або песик. Гара, жолобець, яштруб, ляшток, прут, основа, начиння і бердо — блят, магіль, кросно, варстат. (Шух. I. 255 і МУЕ III. 17). „Навити пряжу мусить ткач прикручувати.“ (МУЕ III. 21).

Напрясти — „І на пряла, і вибілила полотно.“ (Чуб.)

Начиння — частина ткацького станка — варстата. Складається з двох пластинок, розложених паралельно одна над другою, які зветься шохти. В Галичині шофти, ціпки, з'єднані нитяним рукавом. В Галичині звали ничениця, а також ничельниця. (Словник Грінченка, ст. 1069).

Нити — частина ткацького станка, крізь яку проходить основа.

Ніжки — сохи, на яких оперті, положені ребром і паралельно дошки — ребра, стегна, відаль між якими зветься жоліб, в який падає мечик з фостом (ручкою) з одного кінця, а з другого він прикріплений чопиком. (Шух. I. 147).

Обояр — перський шовк.

Огниво — те саме, що песик у ткацькому варстаті.

Одинадцятка — полотно в 11 пасем.

Оксаміт — бархат.

Оснівний — мова про нитки, які йдуть на основу. Оснівна вовна, оснівниця, також снувальниця, снувалка, основа. (Шух. і МУЕ).

Основа приготовлена, починає ткач навивати її на варстат. (МУЕ III. 20). Основу зачинає ткач звивати на клубки. (МУЕ III. 13). „Основа нитяна, а ткання вовняне.“ (С. III.). „Чия основа, аби моє поткання.“ (Ном. ч. 9702).

Отіпання — чищення конопель. (Гол. Од. 38). Отіпати, деколи тіпати.

Паволоки — коштовні тканини.

Пасмо — міра ниток. 10 часниць — пасмо, або повісмо. 30 ниток — „п'ять пасем валу“.

Перехресниця — частина самотоки. (Шух. I. 150).

Перкалеві сорочки — з тонкої тканини.

Песик — частина ткацького варстата. (МУЕ III. 17 і Шух. I. 255).

Півміток — міра ниток, має 20 пасем або і 30. Міток, мітка пів.

Півпасма — „поспішаю, бігаю, коли полічила, аж півпасма лишнього находила“. Забагато наснувала на оснівницю.

Підошва — підставка, основа до мотовила.

Платно — верхній одяг в давнині.

Плоскінь — чоловічі коноплі.

Победрина — горизонтальна перекладина, що об'єднує два стовпи, частина різних знарядів: кросен, поколодки, снувавки, струнки (Шух. I. 254).

Повісмо — в'язка конопель або льону в 10 або 12 жміль. Повісемце.

Повісняний — полотно, досить тоненьке, тонше клочкового, яке тонше від валовини. (Верхр. Зн. 5).

Полотно — є уткане з двох рядків, які поперечуються, а то подовжних, що творять основу і поперечних: тканя. (Шух. I. 154). Полотно грубше зветься згрібне, а тонше чесане. „Полотно куповане, а не саморобне“. „Нема в світі, як свого рукодіяння полотно, чи свита, носитья не знать докіль.“

Поножі — частина ткацького варстата.

Поперечка — поперечна дошка в снувальці.

Потіпач — трепельщик. „Ой, ти, ткачу-потіпачу, не махай руками.“

Потретина — тканина, в котрій третя нитка конопляна.

Потріпки — клочки льону, що підпадають при його трепанні, треплом.

Починки — змотані нитки, які творять чисниці та пасма.

Припушальник — те саме, що триб в ткацькому варстаті.

Пришники — випрядення з однієї кужелі нитки, разом з веретеном, на якому вони намотані.

Прядивце чесала (УЕ III. 51). Прядівне полотно. Сорочок кругів прядіва. „На тобі круг прядіва: щоб ти його пом'яла і

в мички помикала і щоб попряла, помотала, оснувала й поткала й побілила.“ (Рудч. ск. II. 44).

Прядка — самопряд — самопрядка, коловрот, коловроток, пряслиця. Прядка — на ніжках лежить стільчик, під ним підніжок (педаць) від нього до веретена іде циганка. Колесо із спицями стоїть поміж двома стовпчиками, осадженими на згаданому стільчикуві. (Б. Грін. Сл. ст. 498).

Пряслиця — кам'яний грузок для ткацького варстата. Описують так: ослін, дошка, на якій всаджено кужіль (кожівку) або гребінь, на якому чистять повісма.

П'ятка — частина веретена.

Ребро — кожна із двох бокових дощичок в терлиці.

Ритки — у ткачів це знаряд, при допомозі якого приготвляють оснесу для намотування на ній ниток. „Заводити у ритки, у шохти.“ У ткачів пропускати нитки основи крізь отвори названих приладів.

Самотока — знаряддя — витушка. (Шух. і Грін.).

Саян — жіночий одяг в давнині.

Скракник — частина ткацького станка.

Скракэль — в ткацькому варстаті, те саме, що жабки, карбульці.

Скрапиця — в блокові, на якому підвішували в ткацькому варстаті начиння скрипицями, та частина звалася жабками.

Сновилка — в рос. мові — оснівниця. Складалася з рами і кілочків. В ній поперечна дошка — поперешка, повздовжна — шліжка, зарубка для ниток — губка.

Снуавка — варстат, на якому розм'єтувано нитки з веретена і рахували повісма, півмітки, а потім ткали полотно. Победрини — горизонтальні боки. Полудрабки — вертикальні сторони. Чопи — кілки.

Снувалка, побудована трохи інакше як снуавка. Подібна на самотоку. Її частини: веретено, два перехрестя, чотири стовпці, качка самотоки, листви чиноваті, дві (МУЕ. III. 15).

Стеарина — глянцевий крохмаль, який надавав блиск ткачинам.

Стегно — частина терлиці.

Стілець — ткацьке знаряддя, для в'язання начиння, лавка.

Стояк — частина ткацького варстата.

Стріла — частина ткацького варстата.

Сувій — сув'ї тонкого полотна — звій.

Сучка — частина ткацького варстата.

Ступоване сукно.

Талька — пряжа знята з мотовила.

Терлиця — гваджениця, гладжениця. Приряд на чотирьох ніжках, сохах, в котрих задовбані ребра (стегна), що творять жолоб. В жолобі бігає вістря з ручкою, осаджене на чопику, мечик. Для тіпання льону, конопель. Терличка маленька.

Терміття — тверді частинки конопель, льону, що відпали при тертю терлиці.

Тіпати — дотіпувати льон чи коноплі. „Тіпає проскінь або матірку, скрипить терлиця під півіткою.“

Ткаля — ткачиха, ткаха, а іронічно: ниткоплут, а також жінку ткача звали — ткачиха, ткаля. А доньку ткача звали килмницею в Україні.

Тканина домашня — домоткан. Матерія тканина — тканка.

Ткачеву робітню звали — майстерня, майстерівня ткача, ткачня.

Тороки — френдзлі. „Кінці основи, що були прив'язані до куснів полотна у в́ротил, не можуть бути зарсблені, вони полишаються яко тороки.“ (Шух.).

Триб — частина ткацького варстата.

Троща — зубці, скалівки.

Файфа — знаряд для намотування ниток. (Верхр. Уч. 249).

Флудець — частина ткацького варстата. Зветься також сват чи цвок. (МУЕ).

Хаз — властиво, це москалізм — початок тканини, де спочатку злучувалися основа і піткання.

Ціва — шпулька для навивання ниток в ткацькому човнику, самопрядці, шпулері. „Пішла за ткачика, цівочки сукати“. (Гол.).

Цуга — частина ткацького варстата.

Часниця або чисниця — має три нитки або 1/10 пасма. Зветься також частина в три нитки.

Чесане — тонше полотно, тонше від згрібного.

Чиноватий — чини, чиновате полотно, при тканні якого нитки основи в чинах перехрещуються не пара з парою, а кожних три з кожною одною. Чиноватий міток, в якому одно пасмо має 30 ниток, замість 60. (МУЕ).

Човник — маленький кусень дерева, що носить нитку на ткацькому варстаті з правого боку на лівий і навпаки. У берді ткацькому. „Човник і ляда ткачеві порада.“ „Човником ткаля вона на варстаті тканину.“ (Ніщ.).

Шайда — у ткацтві поперечниця.

Шаргот — знаряд для снування ниток. Лежаща дерев'яна

рама у вигляді квадрата, дві сторони якого з'єднані планкою, на кінцях котрих (на рамі) і посередині стоять три стовпики, через які проходять прутики (з лози), а на яких накладаються шпульки. (МУЕ).

Шліхта — Шліхт — розчин з крохмалю й води, що ним натирають основу у ткацтві — шліхтують. Інші кажуть: „зможують шліхтою основу у ткачів“. В Галичині було дуже популярним мило Шліхта.

Шпіндель — гвіздець, у вигляді веретена у прядильній машині (колзвротка), загострений приряд. Відомий широко з пісні: „нехрещений, запхав пані цесаревій шпіндель загострений“. Цебто вбив цесареву.

Шпуля — шпулька — з нім. цівка, коточок, катушка в самопрядці, на яку намотуються нитки. „Я вже шпулю напрула.“

Шпуляр — знаряд для намотування ниток на шпульку. В Галичині шпуляр те саме, що і ремісник. Його частини: слупки, у ремісника лаби, веретено, замахове колесо, лучок. (МУЕ).

Штак — частина ткацького варстата, лежить на підставці, що зветься ломок.

Ярмо — ярем — частина самотоки.

Є ще декілька назв, яких не пощастило уточнити, де вони приналежні і яку роль виконують у ткацтві: вуга, снизьки, набівка, льонки.

У Карлові був ткачем Петро Сандуляк знаний ткач і по інших околицях. У Видинові було чотирьох ткачів. В Снятині з Микулинцями—Кулачином—Балками було понад 20-ть ткачів. З народніх приповідок вже дещо згадано в цьому словнику, але крім того існує дуже багато їх, бо ткацтво було дуже популярним ремеслом. До легенд належить наступне повір'я: ткача не приймають у пекло, бо в його такого багато „примусії“ (приналежності), що як почне вноситися в пекло, ніяк не забере за один раз.

До джерел належать дві фахові праці: Володимир Гнатюк, Ткацтво у східній Галичині, Львів 1900-го року, та І. Гургула, Українське народне вбрання, „Нова Хата“, Львів 1937-38 рр.

ТОВАРИСТВО „ПРОСВІТА“ — засноване у Львові 8 грудня 1868-го року, ініціаторами були о. Степан Качала, проф. Анатоль Вахнянин, проф. університету Омелян Огоновський, проф. Омелян Партицький, д-р Кирило Сушкевич та проф. Юліян Романчук. З кожним місяцем ця група піонерів засновувала все нові читальні, читальняні крамниці, шпихлірі та сільсько-господарські організації. Почала рости свідомість за

допомогою видань, бібліотек. Згідно з австрійським законом тих часів, про товариства, кожна читальня „Просвіта“ була формально самостійною, а пізніше за польським законом ця справа виглядала трохи інакше, був більш скомплікований спосіб ведення товариств, проте в основі Товариства проявляли діяльність, залежно від стійкості активного членства. Творилися філії Товариства „Просвіти“ в містах, які об'єднували читальні у своїх повітах. Їхні урядовці з'їздили читальні по селах і дбали про вищий рівень їхньої культурно-освітньої праці. На заснування Товариства „Просвіти“ поет і письменник з Буковини Юрій Федькович надіслав такого вірша:

„Давно другі пробудились, світло засвітили, —
Давно вони вештаються з усієї сили
Коло свого, не чужого . . . А ми самі і досі
І не годні, і голодні, і голі і босі.

А хто винен? Самі винні, що не встали рано.“

Цей вірш-привітання поета з Буковини прийшов на перший загальний збір „Просвіти“ у Львові. Вірш називався „Здоров чесному Собору „Просвіти“ у Львові, 8. 12. 1868-го року.“

Перед 1914-им роком „Просвіта“ мала вже 77 філій, 2,944 читалень по селах, 504 читальняних домів, 197.035 членів по читальнях, 2.364 бібліотек по читальнях з 218.860 книжками. Кілька сотень аматорських гуртків, багато дутих оркестр і хорів. При кінці 1893-го року „Просвіта“ в Галичині налічувала тільки 83 читальні. В 1895 — 190, 1897 — 521, 1899 — 816, 1901 — 1044, 1903 — 1339, 1905 — 1550, 1907 — 1924, 1909 — 2323, а в 1912-му році 2611. Прекрасний ріст показаний цією статистикою. Централь „Просвіти“ містилася у Львові, Ринок ч. 10. Після смерті гробокопателя читалень „Просвіти“ графа А. Потоцького, намісника Галичини, читальні „Просвіти“ могли розвиватися краще, як перед тим, бо не було тоді особливих перешкод. На Загальні Збори читалень не приходили тоді вже австрійсько-польські жандарми, як було раніше. Превід комісії при Товаристві „Просвіти“ в 1900-их роках перебрав новий місто голова д-р Євген Озаркевич, він був перед тим референтом філії Товариства „Просвіта“. Був речником українського напрямку. Виголосив реферат „Повний глибокого історично-освітнього змісту“, в часі 40-літнього Ювілею Т-ва Просвіта 8-го грудня 1908-го року. Прийшла війна і праця припинилася. Багато читалень було понищено чужими військовими частинами. В 1909-му році Т-во „Просвіта“ заснувало нових 5 філій на провінції — Горзодок, коло Львова, Дрогобич, Косів, Скалат

і в Снятині (див.). До 1918-го року Товариство „Прсвіта“ мало 2,869 читалень. Між двома світовими війнами Т-во Прсвіта знову зросло, велике число читалень відновило свою діяльність, а то пстали і нові. В 1928-му році було вже читальняних домів около тисячу, а 500 почало будову. Філій „Прсвіти“ було 85, читальняних бібліотек 1779, около 1500 аматорських театральних гуртків, 100 самоосвітних гуртків, численні дитячі садки, 50 читальняних оркестр і 500 хорів. Це велике досягнення. „Прсвіта“ охоплювала організаційно понад 9% населення в Галичині. В 1935-му році мала знову вже 3.071 організаційних одиниць, філій 83, членства по читальнях 275.000. Та прийшли знову важкі часи для Т-ва „Прсвіти“. За головування Михайла Галушинського закуплено на високі суми видання Якова Оренштайна в Коломиї, а вони в той час не мали читацької публіки. Ті книжки вже були по читальнях, деякі перестарілі до читання. Люди хотіли читати про щось нове, що проминало на їхніх счах, а не повертатись в давнину. І так Т-во „Прсвіта“ опинилось в довгах. Правдою є, що вонэ хотіло врятувати величезне культурне добро, яке мало піти на макулятуру і при тій нагоді пемогти одному-єдинэму, з єдиних приятелів — жидів, що ширили українське друковане слово між українцями. Та настала криза. Розписано народну позику, зроблено великий натиск на філії, щоб вони якнайшвидше зібрали заплановану суму, потрібну до рятунку дефіциту. Одначе великі відсотки приспішили прикру надсподівану фінансову руїну. Щойно в 1938-му році, в ювілейному році пощастило дещо налагодити фінанси, але тут польська адміністрація приспішила із своїм декретом — почала розв'язувати читальні „Прсвіти“. Зокрема увага націоналістів сконцентрувалася була в той час на централі „Прсвіти“ і при стараннях захопити її в свої руки, щоб через Централю опанувати повітові філії, а також і місцеві читальні. По смерті Михайла Галушинського, головою став проф. Іван Брик. Головний віділ розв'язав філію „Прсвіти“ в Самборі, уневажнив Загальні Збори філії в Коломиї, розв'язав філію „Прсвіти“ в Рогатині, всі вони були опановані радикальним елементом. Єпископ Григорій Хомишин заборонив духовенству зовсім належати до читалень „Прсвіти“ і брати в них участь, а до кооператив можна було їм належати тільки таких, які були під впливом священників. Проти еп. Хомишина в українському загалові існувала здержливість ще з часів творення Української Держави. Кажуть, що він ігнорував ЗУНР та її Уряд у

Станиславові і не входив у контакт з Українським Державним Секретаріатом. Але в цей час, про котрий говориться тут, оборонці єпископа привели клясичний приклад терору з польського боку. Шеф безпеки Савіцкі приїхав до єп. Хомишина і заявив йому, що коли він і його преса не виступить проти УКК (Українського Координаційного Комітету) і не виганьбить всю пресу, як безбожну, то польський банк негайно за-протестує його вексли і катедру продасть жидам на біржницю. Перед такою терористичною альтернативою єп. Хомишин погодився на вихід з УКК, а на ганьблення не пішов. Наказав проте д-рові Назарукові залишитися в УКК й порозуміватися з ним. Не все це відповідає правді—єп. Хомишин далі лаяв радикалів і Громадський Голос. А комунізуючі елементи і собі почали поширяти неправдиві відомості, чисті інсинуації, добрі для польської поліції. Наприклад у кореспонденції газети Сель-Роб писалося про „ундівський фашизм“ в „Просвіті“ і газета викривала неіснуючі шахрайства і „злочинну діяльність націоналістів“, що захопили керівництво у Т-ві „Просвіта“. Існує багато праць на тему „Просвіти“ і її діяльності. Використано „Календарі Просвіти“, М. Лозинський, 40 літ діяльності „Просвіти“, Львів 1908, Сторіччя Матері „Просвіти“ 1868—1968 рр., Вінніпег, та багато інших.

Почесними членами „Просвіти“ були два наші великі земляки Снятинщини: Василь Равлюк і Василь Стефаник. Див. гасло Скала.

ТОВАРИСТВО РУСЬКИХ ЖЕНЩИН — див. Жінцтво.

ТОВАРИСТВО СВЯТОЇ ТВЕРЕЗОСТИ — засноване в селі Карлів за ініціативою о. Андрея Воевідки. По величавій місії в 1874-му році почав той рух ширитися по всій околиці. В той час війтом в тому селі був Федір Семотюк, а учителем Василь Макаревич. Товариство Тверезости виконало величаву ролю в припиненні страшного пияцтва, яке було язвою того села. Не тільки того села, воно панувало і в інших селах. Пізніше з того села взяли собі приклад інші села і пияцтво змалю. Ближче про це можна прочитати у книжечці Івана Сандуляка. (Село Карлів, 1974 р.). Див. Братства Тверезости.

ТОРГОВЕЛЬНА ШКОЛА — така інституція заіснувала з приходом німців до Снятина, коли наступило в силу розв'язання всіх середніх шкіл, а на їх місце створено Торговельну Школу, в якій викладалося багато матеріалу про збут, продукцію, переробку товарів тощо. Багато практичного матеріалу і, очевидно, німецької мови. Директором її був Ілля Никифорок. Ви-

кладали Каплун, Іван Хортик, Ілля Семотюк та багато інших добрих учителів із різних середніх шкіл. (Див. Реальна Школа).

ТОРГОВЕЛЬНИЙ БУДИНОК — постав на Ринку в Снятині, якого будову розпочато ще в 1927-му році. В цьому будинку знайшли приміщення купці, які вигідно могли від того часу продавати свій крам, під покрівлею.

ТРЬОХ СВЯТИТЕЛІВ — Богослужбна Каплиця, на гуцульській колонії, присілку Короті, 5 кілометрів віддалі від села Трійця. Побудована в 1933-му році.

ТЮТЮНОВА ФАБРИКА в Заболотіві належить до найдавніших підприємств Снятинщини. Тут працювало багато робітників. Українці творили дуже сильну групу і часто домагалися своїх прав, які було знехтовано. Вона сортувала тютюн і відсилала до інших підприємств для модернішого перероблювання на різні сорти. Який це був промисел, найкраще свідчить статистика за Польської держави. Вона мала приходів з монопольного тютюну 619,400.000 золотих. Отже це один з найбільших доходів Польщі взагалі. Це саме було і за Австрії. Монополі удержували державу. Властиво Енциклопедія Українознавства називає цю фабрику „тютюново-ферментаційний завод“. (Словникова частина ч 2, ст. 704). Тютюн, крім села Завале був у кожному селі Снятинщини. А що він належав до державного монополю, звичайно був записаний в урядах, які відали списками тих, що тютюн плекали. Одначе більші госопдарі сіяли його нелегально, для свого тільки вжитку, між кукурудзою, в надії, що теребилюльки, так звали інспекторів від тютюну і горілки, що його не знайдуть. Господарі управляли тільки два роди тютюну в Снятинщині: простий і бакун. Простий мав подовгувасті (лянцетоваті) листки, гарно дозрівав і можна було його вживати і до цигарок, які „крутили“ з папірків. Бакун, мав короткі, майже овалні листки, дуже гострий, уживали його найчастіше до люльки, або тверді курці. „Найбільше сіють тютюну на південнім Поділлі та на Покутті, де для нього найпридатніші є ґрунт і підсоння. Головним місцем його збуту і перероблення є Заболотів, Монастириська, Борців і Винники“ (проф. Шимонович, ст. 63). Було 5 тютюнових фабрик в цілій Галичині В 1880-их роках вже виробило 4380 робітників 62.359 центнерів тютюнових продуктів. Розводити тютюн було вільно всякому. Тютюнництво дуже сприяло заробіткам. Залишилася багата номенклатура:

Бакун — турецький гатунк міцного тютюну, нікотіна рустіка Л. Сильний тютюн, (не турецький!). Міцний або рубанка.

Болгарський тютюн — дуже дешевий.

Дуган — рід тютюну. (Желех., і Верхр.)

Дуганар — продавець тютюну.

Капшук — з турецького. Торбинка на тютюн. У Снятинщині робили її із свинячого бордюга. Деякі мовознавці твердять, що цей термін, капшук, литовського походження.

Кручанка — зложені листки тютюну, просякнуті горілкою і муравиною кислотою, дають незвичайно сильний тютюн, — крученяк (Верхр. Зн. 30).

Лютий тютюн — у гуцулів (Шух. I. 36).

Мундштук — з нім., частина цигаркової або від люльки гільзи, що береться до уст. Від того і назва. Трубочка, в яку вставляється цигарку. Перша частина приряду до люльки (файки). Так звала снятинська інтелігенція, а почасти і міські люди. В загальному нарід звав ту частину цибухом.

Мархотка — а частіше махорка. Тютюн покрайний разом із стеблами, грубий, добрий тільки до люльки.

Нав'язати папушу тютюну. Зібрати разом означену кількість листків.

Нікотина — фр. слово, що значить отрута, яка знаходиться в листках тютюну, що зветься алькалоїд, він ділає на нервову систему людини. Пробуджує її до зайвих рухів. Так його назвали ім'ям французького дипломата, який привіз тютюн до Франції.

Паперці — популярна назва була на папірки. Тоненькі папірчики для кручення цигарок. Були відомі фірми Абаді, а пізніше і українського виробу паперці. Самокрутка.

Папуша — румунське слово. Пучок нового тютюнового листа, 10 до 20 спрасованих і пов'язаних разом.

Папушний тютюн — а також шнуровий, листяний, що пов'язаний в папуші.

Пахкати — курити люльку. Вогонь пахкотить. Люлька пахає.

Пахучий тютюн — листок помазаний медом, добрий лік проти кольок та інших болів. Тютюн пахучий.

Потерть — маленькі, поломані листочки, що не могли ввійти в папушу.

Простий тютюн — хріняк.

Сигара — найчастіше цигара, з фр. мови, есп. цигарро. Скручене в палочку тютюнове листя для курення. В Снятинщині звали кубацигари.

Табака — потертий тютюн до нюхання, табачка, табачок

і табака „Табака гарна, терла жінка Ганна, стара мати вчила її м'яти, дочки розтирали, у ріжки насипали“, (н. пр.) „Хто не курить люльки і не нюхає табаки, той не варт і собаки.“ (Ном.). Нюхачі табаки переконані були, що нюхання було здоровим для очей.

Табакерка — пуделко, шкатулка, коробка, дерев'яна, а також частіше з ебоніту, з черепахи або металю також, в якій держали табаку — потертий тютюн, щільно узамокнена яку нюхали, а потім пчихали. Вірили, що це добре до здоров'я. Було звичаєм тільки вищої класи суспільства, як суддів, інспекторів, не водилось між учителями.

Теребилюлька — інспектори від тютюну. Митна поліція. Зневажлива назва.

Трафіка — тютюнова крамниця, в якій можна було дістати і газету та все приладдя до курення.

Турецький тютюн — продавався в Снятині, в маленьких паперових пачечках, яких звали „пачка тютюну“. Дуже пахучий і жовтий, як віск. „Спасибіг за тютюн, бо се турецький, не бакун.“ (н. пр.). „Се не мархотка, а турецький тютюн.“

Тутки — це паперові рурочки (трубочки), до яких відповідною дѐморобною машинкою втискали тютюн і готовили цигарки до курення. Заощаджували собі час „крученням пальцями“. Були вже вироби українського підприємства.

Тютюн — термін походження турецького

Файка — фаечка — назва люльки. „Добрий курець, май свою люльку і тютюнець“ (н. пр.).

Цибух — муштук — байрак, а також іронічно назва на жида. Часто можна було почути назву і чубук.

Швара — низанка тютюнових листків, повішана на шнурочках, для сушення.

Шлюга пускати — при куренні випускати дим через горлянку. Існував вислів „один шлюг чи два шлюги“.

УКРАЇНБАНК — так загально називали більші кредитові кооперативи, з осідком у містах із поширеною діяльністю на довколишні місцевості. Історія Українського кооперативного руху зараховує снятинський банк до „найсильніших“, а пізніше називає його „середнім“ (ст. 431-432). Див. Українська Каса.

УКРАЇНСЬКА ВІЙСЬКОВА ОРГАНІЗАЦІЯ (УВО) в Снятині діяла уже в початках її заіснування. Вона створена в серпні 1920-го року за ініціативою київських Січових Стрільців, під командою полк. Євгена Коновальця. До Снятинщини прийшли з першої п'ятки кілька військових і осіли тимчасово в

повіті, для експропріацій. Один виїхав на студії, один нещасливо одружився, один пішов на державну службу і відрікся членства в УВО, одного арештовано і тільки залишився один старшина, який підібрав молодших і їх вивчав військовому ділу, та приготував до членства в УВО. Пізніше ця група молодих і перебрала провід повіту. Про працю цієї боївки в Снятинщині написана розвідка Михайла Бажанського: „Початки УВО на Покутті“, в книжці „Євген Коновалець і його доба“, Мюнхен 1974-го року, ст. 316—327. Степан Касіян так пише про цей період існування УВО в Снятинщині: „Найперше постановили ми переговорити з усіма, про котрих знали, а чи тільки здогадувалися, що вони належали колись до Української Військової Організації. Перед п'ятьома роками в Снятині діяв доволі активний відділ УВО, що стояв тоді під проводом Михайла Бажанського, уродженця Снятина. Пізніше Михайло Бажанський мусів виїхати за кордон, інші пішли на студії і розбрилися по світі...“ (Вогонь родиться з іскри, 1967 р. ст. 11.). До згаданих праць про УВО на Покутті треба додати ще спомин одного з перших членів в Календарі Робітничого Союзу. До визначних членів УВО Снятинського повіту належали вже покійні: інж. Василь Виноградник, військовий старшина ще австрійської армії, народжений в Кулачині, помер в Празі. Василь Рурик, нар. 21 листопада 1891-го року у Волчківцях, помер в Канаді. Микола Тофан з Русова, помер у Мюнхені. Отже цими представниками уродженцями Снятинщини заступлена славна УВО.

УКРАЇНСЬКА ГАЛИЦЬКА АРМІЯ (УГА) — постала з початком листопада 1918-го року. Основу де того твору дали УСС. До кінця грудня вона була в стані організації. Щойно 18-го листопада 1918-го року вже стала боевою одиницею із 25 тисячами всяків, 40 гармат. В літі 1919-го року число УГА досягало сто тисяч війська, 160 гармат, 550 кулеметів і 20 літаків. Назву Українська Галицька Армія прийнято щойно в осени 1919-го року в Україні, після переговорів з Денікіном, для точнішого підкреслення походження цієї армії. Члени цієї армії і займали керівні позиції в Снятинщині, створивши оборонну фронтону полосу на пограниччю з Буковиною, та утворили керівні військові команди в Снятині. При відступі тих частин із Снятина—Заболотова, якими проводив Бурнадз і у Нижнєві позвітував сот. Бемкові: „з пограничної сторожі Снятин — 109 людей, з того 5 старшин і 40 підвод, бойовий стан 2 старшини, 64 стрільці.“ Про цю військову частину та про її

членів із Снятинщини докладно згадано у книжці „Відновлення Української Держави“, Дітройт 1979 р. До визначних постатей із Снятинщини належить отаман Сень Горук, який обняв 5 листопада 1918-го року пост команданта УГА. Не менш відомим став також Омелян Лисняк та Михайло Гуцуляк, автор книжки про Перший Листопад.

УКРАЇНСЬКА ГІМНАЗІЯ в Снятині заснована при кінці 1919-го року, а з початком 1920-го вона почала працювати нормально в трьох класах, першій, другій і третій. Опіку над цією школою перебрав давно вже існуючий гурток УПТ (див.), який пізніше злився з „Рідною Школою“ (див.). Завдяки добре поставленій організації, завдяки відданій праці багатьох одиниць — школа мала можливості нормальної дії, хоч були великі перешкоди. Не було державної субсидії, діти мусіли платити за своє навчання, будинок, в якому по війні могла знайти управа УПТ — був недостатній, а польська адміністрація ставила найбільші перешкоди до існування такої школи. Поляки захопили державну Реальну Школу (див.) і уважали, що для другої гімназії, тимбільше української, місця не повинно бути. Та помимо того всього гімназія проіснувала чотири роки. Акти Рідної Школи у Львові подають дату отворення школи 7-го січня 1920-го року. Записано в актах під тією датою: „Українські приватні гімназійні курси „Рідної Школи“, число 12865, IV, 1924 рік. Ця запись змішує вповні поняття. Частина праці української гімназії належала саме тим „курсам“, які були створені для військових, що не мали змоги закінчити свої студії ізза війни. Тих вояків в Снятині в той час було дуже багато. Вони користали з існування Української гімназії і як така вона мала право видавати військовим матуральні свідоцтва. Ці курси матуральні часто змішують з Українською гімназією. Дехто, наприклад, як хотів йти на вчителя, то мусів відходити до Заліщик і там завірювати семінаріяльну матуру. Першим директором цієї гімназії був д-р Клявдій Білінський, який був директором Української Державної Гімназії за Української Держави в Снятині в будинку Реальної Школи (див.). Але він мусів відійти, бо не одержав права перебування, хоч він по народженні був галичанином, але Румуни зажадали його видачі. Так, чи ні, він мусів Снятин покинути. Пізніше він став директором Української Приватної Гімназії в Рогатині. Другим директором став отець парох Снятина — о. Аполон Сімович, але і він не побував довго на тому становищі. На пароха до Снятина єпископ прислав целєбса

о. Іллю Оренчука, а з такою визначною постаттю, якою була особа о. Сімовича, не знали що зробити, але щоб його позбутися із Снятина, бо він і його патріотична родина були немилими польській адміністрації. Вся родина Сімовичів мала добрий ґрунт для громадської і культурної праці, його, отця Аполлона підносять до ранги декана, і деканат творять у селі Рожнів. Хитра і далекосягла політика єпископа з польською адміністрацією. І так гімназія позбувається одного з кращих директорів-патріотів, пост якого зайняв Володимир (?) Винницький, мало відомий, як педагог. Він пробув на тому пості аж до її остаточного розв'язання. Про його долю, взагалі про його існування нічого більше не відомо. Ганебну роль відіграв на східних українських землях такого імені донощик ГПУ. Чи це не випадково він, той директор Снятинської гімназії?

Перша фотографія тієї школи була зроблена під церквою св. Трійці із метою послати до американських українців, земляків Снятинщини, щоб прийшли з допомогою тій школі. На жаль, це фото було вміщене щойно в Календарі Українського Народного Союзу в 1922-му році. Повеєнна пошта ще не працювала добре. Це єдина фотографія, яка залишилася з тих часів. Журнал „Снятин“ вмістив це фото в 6-му числі з 1971-го року, на ст. 15. Там же є також опис гімназії, поіменний список учителів та учнів. Подана історія гімназії, її здобутки і труднощі. Її названо „Українська Приватна гімназія в Снятині“. Вона була клясичного типу, бо викладалися латинська і грецька мови. При кінці існування тієї школи залишилося ще 46 учнів, за оплатою 10 золотих у місяць. Бібліотека мала тоді 93 книжки. Оплата учителів становила 4.977 золотих. (За „УПТ звідомленням за час 1. 9. 1924-го року — до 31-го серпня 1925-го.) Отже, ще при кінці, коли вже багато учнів відійшло до інших шкіл, ще таки вірно стояли у своїй школі деякі учні. Крім названих трьох директорів, які також викладали деякі предмети, були учителями-професорами: Степан Глушко, кол. УСС — викладав латинську мову і ще дещо. Кирило Годованець, Степан Краснопільський, Антін Лотоцький, кол. УСС — українську мову і літературу, в деяких клясах латинську і грецьку. Іван Недільський — спів і музику. Ілля Никифорук — математику, геометрію, мінералогію, в деяких клясах фізику. Андрій Приступа — фізику, о. Йосиф Проць — релігію. Микола Федюк вчив коротко рисунків і малярства. Призбулися прізвища фізкультури та гігієни та ще деяких.

Дещо із назовництва, гімназійного і взагалі шкільного

всіх видів шкіл. Деякі арготизми давніх часів також:

Арго арготизми — умовна говірка учнів шкіл.

Атрамент — чорнило, яке у першій світовій війні робили учні з бузинових овочів, а також із інших продуктів.

Бельфер — так жартівливо звали кожного строгого учителя-професора.

Березова каша — кара для школяра, тростиною, чи іншою пластинкою, або лінійкою — били по руках.

Біба — гучне прийняття для учнів.

Бомок — іграшка, дзига, у вигляді конусподібного шматка дерева, витонченого у токаря. „Крутиться, як дзига“.

Брик — брики — шпаргалки, шахрайка з якої користали учні при іспитах з латинської, грецької мов та з математики, а спеціально з логаритмів. Готові переклади Гомера чи Тацита.

Брудершафт — дружба, те саме майже, що штама.

Брулійон — чернетка.

Буда — в студ. арго-школа. Буда — будка — це хата для собак.

Верствак — ровесник, одноліток.

Відзначаючий — відмінник, а також звали форцуг з нім., перший, що добре вчився в школі.

Гербарій — збірка засушеного листя, квіття та інших зел.

Геци — жарти, те саме, що і фіглі.

Гунцвот — поганий хлопець.

Галган — недобрї поведінки хлопець.

Гімназия — заснована за Австрії в 1854-му році, в той час введено 8-ми клясову систему. Поруч заведено Реальну Школу (див.) з 7-ми клясами. Пізніше переведено її на гімназію, середнього типу школу. Заіснували також реформовані та ліцеальні. Вчили там багато природничих наук. Цей відділ природознавства при кінці 19-го століття поділився на три підвідділи: зоологію, ботаніку і на мінералогію. А з часом і фізику розділено на хемію і біологію, як окремі предмети.

Двійка — з нім. переклад цваєр. Це була найгірша нота для учня. „Сідай, двійка“. Дуже добре, добре, достаточо і недостаточо — ноти, якими клясифікували учнів в давніших часах.

Диктат — писання у школі під мову учителя.

Егзорта, дехто пише екзорта. Навчання релігії, та організований відхід учнів до церкви на Богослуження. Проводив шкільний катехит.

Каламар — чорнильниця.

Карцер — в давніх часах залишали учнів за непослух по шкільних годинах. Часто також за злу ноту, не вивчення даного тексту тощо. „Сидів у карцері“.

Каталог — це була у школі записна книжка, звичайного формату європейського фоліо, для нот з поведінки та шкільних предметів, а також спізнення учнів на початок навчання або його. зовсім відсутність того дня. Існував також дневник дижурного господаря кляси.

Катапулька — праща, тільки в мініатюрі, для кидання каменів. Вильця на гумових шнурочках, які по натягненні „шнурляли“ твердий предмет у птаха чи в людину. Часта іграшка учнів, за яку можна було легко дістатися до карцеру.

Кляса — це перше, шкільна кімната, в якій була група учнів із своїм професором. Ступінь школи: першої, другої, третьої і т. д. кляси.

Корепетиція — обов'язок пригтовляти учня до школи із поданих лекцій, поза школою.

Куйон — називали того, хто вивчав на пам'ять лекції до школи, не розібравши добре того, що він вивчав.

Курікулюм віте — латинська назва життєпису, який мусів завжди писати учень, на вимогу дирекції школи. Взагалі всі уряди вимагали життєпису від петента.

Лінеал — лінія — для виміру довжини. Учителі часто вживали цього лінеалу до покарання учнів.

Олуфко — олівець, від слова олово. Карандаш.

Павза — а також пауза. Перерва між шкільними годинами-лекціями.

Перник — коробка на олівці, пера, радирку. Пенал.

Пилка — ніжна пилка. Футбольний м'яч. Копаний.

Піпчити — термін на переслідування учнів учителями у школі. „Він піпчить його“.

Подане — просьба — прохання, яке учні часто вносили до шкільних властей, в різних справах: знижка платні, перенесення до іншої школи тощо.

Поправка — або найчастіше звали промоція. „Він має промоцію“, означало, що учень по вакаціях мусів ще раз скласти іспити і щойно тоді міг перейти до вищої кляси.

По школі — частий термін, вислів, що означав затримання учня, законно, при кінці шкільних годин, за різні кари. Не приніс готове завдання на означений час, бився з хлопцями, уживає грубих слів тощо.

Радирка — гумова маса, якою змазували в школі записане простим олівцем у зшитках.

Репетувати — повторяти ту саму клясу ще раз, для тих, які не склали в році відповідних іспитів, після вимог системи. Цей термін мав також інше значення: кричати, верещати, чинити галас, лямент.

Рисік — рисівник. Графітова паличка, нагадувала вигляд олівця, гострим кінцем якого школярі в найнижчих клясах народної школи писали на таких же самих табличках, з такою ж самого графіту зроблених. Вимазували написане губкою, а як її не було в першій світовій війні, то вживали шматку. Такий самий процес вимазування відбувався на шкільній таблиці, що висіла на стіні.

Різка — тростина, лінійка, чи звичайний прут з лози або верби, якою учителі в давніх школах карали неслухняних учнів.

Рондове перо — вживали такого пера до креслення на годинах рисунків, а також до виготовлювання різних діаграм. Для цього було також спеціальне чорнило — туш.

Секатура — переслідування учнів. Походить від слова секувати. Те саме, що піпчити.

Слабеуш — арго, на означення учня, який погано учитьс.

Слябізувати — насмішлива назва учня, який дуже повільно читає, складає літеру до літери. „Він слябізує“.

Табличка множення — табеля. „Він не знає таблички множення“, казали на учня, що не опановував математики. Поганий учень взагалі.

Темперувати — стругати олівець. Темпера — барва, а також означає здержуватися від чогось. Бути повздержливим, стримуватись. В школах вчили про чотири темпераменти.

Форцуг — залишилося із австрійських часів назва першунів, або визначних учнів, феноменів. Перекладали вже тоді на українську мову — відзначаючий, визначний — першун.

Ц.К. — цісарсько-королівський, австрійський титул державних властей, наприклад: уряду скарбового, суду, гімназії тощо.

Шкільні таблички робили їх з грифеля, звали їх чогось аспидними дошками. Походили із Зонненбергу — що в Саксонії, де грифель в той час 1900-ті роки добували. Це сплав із металю, 2 частин і 2 частин олова, а 5 частин візмута. Рисується, чи пишеться на них також грифелем або найчастіше крейдяними олівцями.

Шпалери — шпалір — шпаліром. Перше значення, це рів-

ний ряд дерев в алеї цвинтарній, а також при дорогах. Діти шкільні уставлялися також шпаліром, як йшли до церкви, на прогулянки тощо.

Штама — те саме, що дружба, спокій, кінець негодувань, кінець спору, нехай запанує дружба, приятельство, братерство.

Штємпель — те саме, що клеймо, печатка, знак, а також самий приряд, яким печатали клейма, тавра, знаки. Марка, яку наліплювали на всі подання — прохання до шкільних властей. Оплачувано відповідною таксою.

УКРАЇНСЬКА КАСА — закладена на взір давніх кас, що існували ще перед першою світовою війною, при кінці 19-го століття і виконували дуже важливу ролю в економічному житті Снятина і Снятинщини. Таку касу засновано теж в 1926—28 роках. Вона містилася спочатку в домі д-ра Івана Семанюка, керівником якої був Микола Костинюк, а секретарем Оля Порайко. Пізніше ця каса, перейшла на вулицю бічну між Вірменською, а поштовою, навпроти дому Лагодинських, у домі фотографа Шміцлера, там пробула аж до кінця своєї дії. В ній вже працювала Марія Холєвчук. В роках 1928—30 банковий відсоток за позички був від 12%—15%. Залежно від справ, реченця позичок тощо. Каса давала кращі можливості від державних банків чи приватніх лихварів. Ніхто з працівників тієї каси, на прохання нашого Видавництва не захотів подати ніяких детальних відомостей про цю касу. Джерелами до написання цього гасла послужили тільки короткі, неповні дані з преси. „Загальні Збори Української Каси 9 вересня 1934-го року в Снятині. Присутніх 120 членів. Каса мала в 1933-му році 1096 членів, 10940 золотих уділів, запасного фонду 8775.25 золотих, біжучого зиску 2,404.21 золотих, а уділених позичок 69.272.58 золотих.“ („Громадський Голос“, ч. 38 із 6 жовтня 1934 р.). Пізніше ця сама каса виступає під назвою Український Кооперативний Банк. (див.). Існували філії в деяких селах. Активною була така каса в селі Волчківці. Українська каса, була кредитова кооператива в селі Волчківці, містилася в ново-збудованому домі „Рідної Школи“, в якій було 8 кімнат, де крім школи приміщувалася також Українська Каса.

УКРАЇНСЬКА КАТОЛИЦЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ — постала за ініціативою єпископа Хомишина, органом якої стала „Нова Зоря“ від 1926-го року. Мала великий вплив на священство у Снятинщині, організуючи при тому пізніше свої підбудови читальні „Скала“ (див.) та інші організації.

УКРАЇНСЬКА МІЩАНСЬКА ЧИТАЛЬНЯ — основана ще

в березні 1881-го року. „По пробі запросив до себе о. Теофіл — оскільки собі пригадати можу — міщан: Дутчака Василя, Бурачинського Василя, Дутчака Николая Дмитра, Поповича Петра, Грудзінського Івана, Бурачинського Порфірія, двох нотаріальних кандидатів: Стрийського Євгена і Драгомирецького Николая, Савкевича Антона, що дуже „файно“ писав. Сі люди зрobili довірочну нараду і на ній ухвалили заложити читальню. Уложили статут, а Савкевич 5 разів його переписав. Читальні дали ім'я: „Руська Міщанська Читальня в Снятині“ ... „Статут післано до потвердження до Намісництва у Львові. Перший статут Намісництво завернуло до поправи деяких параграфів. По потвердженню статута наймили згадані основателі одну кімнату в жида Рєзенкранца на один місяць і там в березні (здається мені, що 3-го березня) 1881-го року відбули перші Загальні Збори. Першим головою став Дутчак Василь Дмитра, секретарем Савкевич, бібліотекарем Бурачинський Порфірій.“ Стільки собі пригадав у березні 1928-го року перед своєю смертю Николай Дутчак Івана, співосновник тієї читальні і її довголітний бібліотекар. (Історія Української Міщанської Читальні, Дітройт, 1970-го року, ст. IV-V.).

В читальні, крім проби хорів, проб аматорських гуртків, крім балачок, сходин, зборів, гарячих політичних дискусій, читання книжок і газет — проходила також розривкова хвиля. Грали в доміно, варцаби, шашки та інші гри. Найчастіше грали в карти. Дехто вивчив міщан грати ремі та преферанса. Але міщани більше любили маріяша і так довгими годинами було чути при столиках: хлопець (валет), туз (ас), король, дама, а то дзвінка (каро), вино, черва (кер), трєф та інші назви. Вміли забавлятися наші люди. А на дворі навіть і в непогоду, відходили до кругольні і грали в круглі. „Цикали“ постійними ударами до пйонів, кругляними кулями з дерева. Ця гра мала 9 виточених у токаря стовпчиків, з яких один більший за всіх. Ігра полягала в тому: стовпчики, що звалися круглями, уставляли в три ряди в квадраті, поверненими до передкутом, подібного до бубнового (каро-дзвінка) аса і збивалися грачами кулю, якою кидали на круглі з приписаної віддалі, по доріжці вистеленій дошками, чи іншим твердим матеріалом. Куля поверталася назад до грача по рівчаку, зробленому з дощок, що його початок прикріплений був до стінок кругольні, на висоті людини. Той рівчак спадав до низу майже рівно з підлогою (долівкою) у напрямі грачів назад. Властиво куля сама котилася назад, по похилій площині. Треба тут ска-

зати дещо і про картярів. Була заборона грати в азартні гри, одною з них був фербель. Ще до картярів у тих розважових хвилинах належали картярі, що вчили деяких викладати пасіянса, але вони не мали багато прихильників, бо там треба було великої терпеливості. Іронічно погорджували їх: „Нехай жінки викладають пасіянса“, нам він не виходить. Завзяті читачі читали „від дошки до дошки“ „Слово“, а потім „Діло“, „Свободу“, „Громадський Голос“, пізніше „Новий Час“, „Неділю“ та багато інших газет, яких передплачувала Читальня для своїх членів. А дехто приносив свою газету з хати, як шкільну, чи професійні про пасічництво, городництво, та „Просвітні Листки“ тощо. Люди читали, дискутували і так росла свідомість у міщан. Читальня — це була кузня культури, твердий бастион українства.

Повертаючись до історії читальні треба з великою об'єктивністю ствердити, Українську Міщанську Читальню заложив о. Теофіл Кобринський в 1881-му році. Спочатку побудовано, далеко від головної вулиці в городі, велику театральну залю, а коло сцени прибудовано кілька кімнат на збори, засідання та адміністрацію. Щойно в 1926-му році почалася будова мурованої читальні при головній вулиці. В 1931-му році відзначено величаво 50 років її існування. З того приводу, як вже було згадано, видано в Снятині книжечку „Історія Української Міщанської Читальні“, в якій було вступне слово отця Йосифа Проця, життєпис о. Теофіла Кобринського, автором якого був Николай Дутчак, а дальше віршована історія читальні Семена Зінкевича, історія мурованої читальні, список голов читальні від початку існування та програма ювілейних святкувань. Польське шовіністичне староство сконфіскувало 13 і 14-ту сторінки віршованої історії. Такий примірник сконфіскований одержало наше В-во „Снятин“ в 1970-му році і перевидало його того ж року, як випуск перший своєї бібліотеки. Пізніше пощастило віднайти ті дві сторінки і В-во розіслало додатково всім тим, які закупили ту книжечку на першому З'їзді земляків Снятинщини. Історія читальні — це історія культурних змагань міста Снятина за своє українське обличчя, це теж історія церкви та боротьба за її український характер. В книжечці 68 сторінок друку, згадується понад сотню імен, які за перших п'ятдесят років існування читальні брали участь в її житті. Тому що ще цю книжечку можна одержати у В-ві „Снятин“ — відсилається читача до неї для ширшого і докладнішого вивчення про діяльність цієї культурної установи, в

якій тепер кіно ім. Івана Франка. Читальні, яка була свідком, як австрійські жандарми виводили неодного промовця, що говорив про плебісцит українського шкільництва, як російські війська палили книжки тієї бібліотеки, як малярські гонведи стелили газетами під свої коні, і знову, як польські жандарми прислухалися до промов українських доповідачів та інших окупантів твердої Снятинщини, що стежили за кожним проявом національної свідомості. Бо життя в читальні проявлялося в усіх видах громадського процесу, культурного надбання — театральними виставами, зборами, пробами хору тощо. Також кімнати читальні служили для різних розваг, як вже сказано, до гри в доміно, шашки, шахи, навіть і у варцаби дехто грав. Грали і в карти, і як хто виграв, той платив на світло в читальні або на якусь іншу культурну потребу повинен був дати. В літніх гарних днях грали молодші в круглі. З нім. кегель — кегля, яка полягала в тому, що кулею намагалися збити більшу кількість фігур (кеглів), розставлених на спеціальному помості, якого звали кегельбаня. В читальні головували від початку її існування: Василь Дутчак — Дмитра, перший голова від 1881-го року, Дмитро Шмігельський, другий голова, а за ним був головою Олекса Бурачинський до 1886-го року, а потім о. Северин Матковський від 1887-го до 1892-го року, Іван Дутчак Василя — від 1893-го до 1895-го, він також був заступником голови в пізніших роках, аж до смерті в 1908-му році, отець парох Филимон Огоновський, від 1896-го до 1906-го року, Ілля Федорчук в роках 1907—1923, Дмитро Дутчак Василя 1924-го року, Андрій Зінковський в 1925-му році, Григорій Костинюк в 1926 до 1930-му році та Дмитро Дутчак Василя від 1931-го року й він, правдоподібно, був підряд кілька років, з деякими перервами аж до приходу большевиків.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ОБНОВА (УНО) створена політична партія під протекторатом єпископа Григорія Хомишина, на чолі якої став д-р Осип Назарук.

УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ТРУДОВА ПАРТІЯ — постала під такою назвою в 1919-му році, а перед тим звалася Національно-Демократична Партія (див.).

УКРАЇНСЬКА НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ — зорганізована в 1890-их роках. У виборах 1911-го року вона одержала 18 послів. Основником цієї партії був Юліян Романчук, що був послом в 1883 до 1895-го року в галицькому соймі, а з 1889-го року голова Українського Соймового Клубу. Один з творців „нової ери“. Пізніше з цієї партії, бо вже

в 1908-му році обраними були до парламенту у Відні: д-р Л. Бачинський, д-р К. Трильовський, д-р К. Левицький, д-р В. Бачинський, д-р Ст. Баран, д-р М. Лагодинський, Василь Стефаник та Василь Лаврук.

УКРАЇНСЬКА ПАРТІЯ ПРАЦІ — заснована в 1927-му році. Її називали советофільською. Вона перетягнула деяке членство з УНДО (див.) і під проводом В'ячеслава Будзиновського — почали видавати тижневик „Раду“, підтримувала колишнього президента Євгена Петрушевича, що був в той час у Берліні. При виборах до польського сойму в 1928-му році вона провела одного посла д-ра Михайла Західного, а після 1930-го року заперестала свою діяльність. Мала великі успіхи на Гуцульщині й засягала частинно впливами на Покуття.

УКРАЇНСЬКА ПОВСТАНСЬКА АРМІЯ — не зосереджувалась в центрі міста, вона діяла більш на окраїнах повіту. Хоч де-коли члени УПА заходили до Снятина, бо мали там родини. Терен її дії був від сіл Стецева—Підвисока—Волчківці аж по Кобаки. Найбільш знаним в Снятинщині членом УПА був Василь Андрусак, який під ім'ям Різун вславився в тій мілітарній організації. Інших членів ми не знаємо, бо вони себе не виявили, і ніхто дотепер не оголосив їхніх прізвищ. Були добре законспірованими в тій частині Покуття, і в частині Снятинщини.

УКРАЇНСЬКА РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ — найстарша українська галицька партія, заснована у Львові 4. 10. 1890-го року. Основниками її були Михайло Павлик, Остап Терлецький, Іван Франко та інші, як Володимир Охримович, С. Левицький, Б. Будзиновський, М. Ганкевич та інші. Офіційним органом був „Народ“ (1889-95), що появлявся при співпраці Маслова, а від 1895-го року, на місце видання „Народ“, почав виходити „Громадський Голос“. Пізніше керівниками цієї партії являються Лев Бачинський, І. Макух та якийсь час Осип Назарук. В 1926-му році УРП об'єдналася з волинською організацією Українською Партією Соціалістів Революціонерів і перемінила назву на „Українську Соціалістично-Радикальну Партію“ (див.), яка ввійшла до II-го інтернаціоналу. У висліді довгих дискусій вона прийняла свою програму в 1896-му році. А в 1897-му році до австрійського парламенту (див.) ввійшли такі послы: д-р Окуневський і д-р Яросевич, а третім послом став о. Данило Тянячкевич, який хилився тоді до радикалів. Вона мала великий вплив в Снятинщині. По війні вона відновила свою діяльність. В зимі 1919-го року відбула свій з'їзд, на

якому були заступлені всі повіти Галичини. На місце помершого тоді д-ра Миколи Лагодинського обрано головою д-ра Івана Макуха. Див. Радикальна Партія і УСРП.

УКРАЇНЬСЬКА СЛУЖБА БАТЬКІВЩИНІ — будівельна служба для українців в Генеральному Губернаторстві. Звали її коротко: Баудінст. До неї набирали молодь, яка не мала можливості студіювати, бо шкіл не було.

УКРАЇНЬСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНО-ДЕМОКРАТИЧНА ПАРТІЯ — постала з Радикальної Партії (див.) ще в 1899-му році. У виборах в 1911-му році одержала одного посла до Віденського Парляменту (див.), а перед тим вона йшла до виборів разом з радикалами в 1908-му році, тоді-то вибрано разом з двох партій послами до Відня В'ячеслава Будзиновського, Михайла Петрицького і Тимотея Старуха. Ця партія в 1930-му році мала лише кількасот членів. Її членів і весь провід виарештували большевики за першого свого приходу в Галичину. З видніших передових її членів був проф. д-р Володимир Старосольський. Мала де-кілька прихильників і в Снятинщині.

УКРАЇНЬСЬКА СОЦІАЛІСТИЧНО-РАДИКАЛЬНА ПАРТІЯ (УСРП) — зродилася на ухвалах партійних з'їздів української радикальної партії (див.) і одержує назву, як угорі. Головою УСРПартії став Лев Бачинський, заступником д-р Іван Макух і Михайло Вахнюк земляк Снятинщини. Головним секретарем Осип Навроцький. Органом партії тижневик „Громадський Голос“, який вже існував, як орган Радикальної Партії, його редактором став Остап Павлів. Партія була продовженням дотеперішньої радикальної партії, яка завжди гордилася іменем Михайла Драгоманова, Івана Франка та д-ра Кирила Трильовського. В повітах працювали повітові організації УСРП, якими керувала головна управа, а яку вибирав крайовий конгрес. Такий об'єднаний крайовий конгрес відбувся у Львові 14. 11. 1926-го року. На з'їзд приїхали делегати з 22 повітів Галичини, трьох з Волині, разом всіх делегатів 112. Тоді вона вже виступала як УСРП. Орган „Громадський Голос“ спочатку був у будинку „Прєсвіти“, Ринок 10, пізніше Коперника ч. 20, а потім вже Гродзінських ч. 2. Невдовзі по тому партія купила свій власний дім при вулиці Міцкевича ч. 7. Тижневик „Громадський Голос“ мав де-коли і 6 тисяч накладу. В Снятинщині ця партія по традиції охоплювала майже всі села. Гордилася завжди великими визначними постатями Снятинщини, які належали до неї: Іван Сандуляк, Михайло Крикливець, Теофіл Ляшкевич, Семен Зінкевич, якийсь час, Василь Стефаник, Ми-

хайло Вахнюк, Василь Зеленко та інші. В 1928-му році йшла до виборів самостійно під списком ч. 22. В 1929-му в лютому відбувся 31-ий Конгрес, було присутніх 211 делегатів, а число заступлених повітових організацій було 36. УСРП від 1931—1934 роках зроста до числа 20 тисяч членів. Це була чи не найвища цифра організованих українців будь-якої політичної партії, після твердження д-ра Івана Макуха. Михайло Вахнюк, учитель з села Русова, став послом до польського парламенту від цієї партії. Добрий організатор, промовець, учитель, урядник керівних органів УСРП. Помер у Польщі. „За наше антирадянське і антикомуністичне становище тяжко потерпіли наші товариші в 1939-му році, в час окупації Галичини советами. Дуже багато найвидатніших провідників УСРП засудили більшовики на довгі роки в'язниці і вивезли до концентраційних таборів на Сибірі. І слід за ними пропав. Майже з кожного міста вивезли наших товаришів.“ (Др. Іван Макух).

УКРАЇНСЬКЕ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНЕ ОБ'ЄДНАННЯ (УНДО) — заснувалося 11 липня 1925-го року. В нарадах комітету взяв участь д-р Сидір Голубович та багато інших. На з'їзді, скликаному в той час з'явилися члени Української Трудової Партії (оба крила) та Української Партії Національної Роботи, яку звали „загравістами“ і послів, сенаторів та їхніх однодумців з північно-західних земель, зближених до тих партій. Властиво УНДО зродилося з більшості членів давньої Національно-Демократичної Партії (див.), яка мала вже за собою велику і багату історичну минувшину. На чолі УНДО від 1925-го року став д-р Дмитро Левицький, сенатор Михайло Черкавський, о. Дем'ян Лопатинський, Гриць Тершаковець і д-р Корнило Троян, як також Володимир Целевич і Михайло Струтинський. Офіційними органами були: щоденник „Діло“, редактором якого був Федір Федорців, тижневик „Новий Час“ — редактор Дмитро Паліїв та тижневик „Свобода“ — редактор Олекса Кузьма, крім тих ще був до їхньої диспозиції „Український Голос“ та „Рада“. Отже така кількість видань може вказувати, що ця партія мала право вести перед в українському політичному житті. При виборах в 1928-му році на списку число 18, цей блок одержав 543 тисячі голосів. („Діло“) і вибрав 23-ох послів. Вона стала найбільш впливовою партією у свій час. Мала організованих близько 10 тисяч членів. То означало, що на одного члена припадало майже 50 симпатиків, які голосували за тією партією. Д-р Дмитро Левицький став також головою Української Парламентар-

ної Репрезентації у Варшавському Союзі. На жаль, прийшов розкол, з деяких членів цієї партії створилася ФНЄ (див.), і вже при виборах у вересні 1935-го року УНДО одержало тільки 13 послів і 4 сенаторів. Бо кілька місяців перед тим, 5 лютого 1935-го року, д-р Дмитро Левицький, голова УНДО і посол до сейму у Варшаві виголосив промову, в якій заявив готовість співпрацювати з польською владою і визнав українське питання внутрішнім питанням Польщі. В Станиславській окрузі УНДО одержало при виборах 111 тисяч голосів. З рамені УНДО до польського сейму у Варшаві був посол д-р Гриць Ганкевич із Снятина. Зараз, по приході большевиків виарештували верхівку УНДО — Володимира Целевича, Івана Німчука, д-ра Адольфа Говиковича, д-ра Гр. Галяревича, та вивезено їх. В Снятині майже вся інтелігенція належала до УНДО. В початках також і всі священики повіту належали до тієї партії, але пізніше деякі перейшли до партії Назарука, за наказом єпископа, але і то не всі послухалися його. Розкол зменшив її впливи, які мала перед тим.

УКРАЇНСЬКЕ ПЕДАГОГІЧНЕ ТОВАРИСТВО (УПТ), що прийняло таку назву в 1912-му році замість назви Руське Педагогічне Товариство, засноване ще 29-го жовтня 1881-го року, як „Рідна Школа“ українське педагогічне товариство. Перші Загальні Збори свої відбуло в 1884-му році у Львові. Почало видавати тижневик „Учитель“, а від 1889-го року „Дзвінок“ для дітей. Від 1890-го року шкільні підручники і книжки для молоді. В 1926-му році воно змінює свою назву на „Рідна Школа“, українське педагогічне товариство. Завдання цього товариства було закладати українські школи, видавати підручники і вести оборону рідної школи. Воно творило свої філії, т. зв. „кружки“, яких було в Галичині 68, з того один такий гурток заіснував в Снятині від 1900-их років. Пізніше він з'єднався з „Рідною Школою“. Діяльність філії цього товариства в Снятині була досить слідною. На конституюючих зборах 23 травня 1913-го року переіменовано давний кружок на самостійний кружок УПТ. До Старшини належали: Іван Голубович голова, Михайло Керницький заступник голови, а Дмитро Матвій секретар. До Контрольної Комісії ввійшли Іван Маєвський, Семен Фодчук і Михайло Гункевич. Гурток мав 24 членів і займався веденням купонів і розпродажею книжок видавництва УПТ. В цьому році кружок дав допомогу двом бідним учням, а то 80 і 60 корон. Деходи з підприємств принесли 77.95 австрійських корон. (За звітом УПТ, Львів 1913 р. ст.

135). „Гурток УПТ в Снятині ще дотепер не перевів зміни стату, якого вимагала Централя, щойно це мало заіснувати на Загальних Зборах 14. 9. 1924-го року. Головою тоді був д-р Іан Семанюк, містоголовою о. Йосиф Проць, секретарем Степан Глушко, а скарбником, Володимир Сілецький. Членів тоді товариство мало 137, з того 45 учителів, 45 селян, 19 священників і 15 міщан Снятина. Засідань відбуло товариство 14. Кружок провадив діяльність власними засобами і вивінував три класи гімназійні, в яких училося 46 учнів, за оплатою по 10 золотих у місяць. Бібліотека кружка мала 93 книжки, уладжено два представлення та одні вечерниці з доходом 454.22 золотих. Розходів було 5.834.99 золотих, у цьому враховано оплату учителям 4.977 золотих, адміністративні видатки становили 686.94 золотих. Гурток цей УПТ заступає повітовий союз на цілий політичний повіт. (За звідомленням УПТ, Львів 1925 р., ст. 42.) В дальших виданнях, діяльність УПТ переходить на „Рідну Школу“. (див.).

УКРАЇНСЬКИЙ ДОПОМОГОВИЙ КОМІТЕТ (УДК) — філія в Снятині створилася в 1941-му році, згідно 1942-му році. На чолі його став о. Йосиф Проць. Він підлягав Централі у Львові, через Окружний такий же сам Комітет в Коломиї, який також уважав своєю централею Крайовий Комітет у Львові. Властиво снятинську філію звали „Делегатура“. На чолі окружної Управи в Коломиї стояв д-р А. Княжинський і він давав директиви для Снятина. В Коломиї ще працював, як високий урядник цього ж комітету Роман Левицький, колишній урядовець Староства в Снятині.

УКРАЇНСЬКИЙ ЦЕНТРАЛЬНИЙ КОМІТЕТ (УЦК) — створився в Кракові в Генеральному Губернаторстві в 1939-му році, на чолі якого станув проф. Володимир Кубійович. Щойно, коли німці ввійшли в українську Галичину, то у Львові діяв УЦК з відділами Українського Допомогового Комітету. Такий відділ заіснував і в Снятині. По німецьки УЦК звався Українішер Гавптаусшус. Його дія закінчилася на українських землях в липні 1944-го року. В Кракові був генерал-губернатор д-р Ганс Франк, а у Львові Отто Вехтер. За їхнього урядування від 1941—1944-их років недопущено до відкриття будь-яких українських товариств, хоч в періоді 1939-1940 у ген.-губернаторстві був німецький дозвіл на створення деяких.

УКРАЇНСЬКІ СІЧОВІ СТІЛЬЦІ (УСС) — постали із заложеного Українського Січового Союзу в 1912-му році у Львові. Почин до цього дав д-р Кирило Трильовський своєю пер-

шою організацією „Січ“ (див.), що постала в селі Завалє, Снятинського повіту. УСС спочатку це була організація для військового вишколу, заснована при крайовому союзі у Львові, а потім стала військовою формацією при австрійській армії. В грудні 1918-го року створено групу схід, від лютого 1919-го року 1 Бригаду УСС, до якої входили один полк піхоти з трьома куренями і один гарматний полк з чотирьома батареями і сотня кінноти. Поіменний список відділів і полку УСС з дня 1 червня 1916-го року, зладжений на основі урядового списку, заховано в Музею Наукового Товариства ім. Т. Шевченка у Львові. (Українські Січові Стрільці 1914-1920 рр., Львів 1935.) Снятинський повіт дав бійців до 1-го полку УСС 86. Одне тільки село Залуче належало до тих, яке дало найбільше, бо 16 бійців. Про цю прекрасну українську військову формацію подано багато матеріялу, разом із списком УСС-ів із Снятинщини у книжці „Відновлення Української Держави“, Дітройт, 1979 р.

УПРАВА МІСТА СНЯТИНА в часі відходу советських військ в 1941-му році складалася з бурмистра Олекси Бордуна та членів, для яких були призначені пости: радник суду Микола Фірманюк, о. Йосиф Проць, заступник бурмистра, д-р Августин Задурович, д-р Теодозій Комаринський, о. парох Ілля Оренчук релігійних справ, проф. Іван Рудко — шкільних, Михайло Кантемир кооперативних, Віктор Лисняк — начальник поліції, інж. Іван Грибівський — господарських. Цей список зроблений на підставі опитувань земляків. Список неточний, але ця Управа міста вела переговори з військовими представниками в 1941-му році, які надходили, як спільники німецького Райху до Снятина, а це румунами, мадярами, а потім німецькими частинами. Виступала, як репрезентант міста. Пізніше вона діяла далі, але при деякій реорганізації.

УСПЕННЯ ПРЕСВЯТОЇ ДІВИ МАРІЇ — були такі церкви в селі Белелуя, з 1844-го року, у Видинові, з 1843-го року, Волчківцях, з 1860-го року, в долішньому куті, у Ганківцях, з 1865-го року та в селі Хлібичині Пільному, з 1854-го року.

ФІЛІЯ „ПРОСВІТИ“ В ЗАБОЛОТОВІ — заіснувала по першій світовій війні. Головою довгі роки був Іван Стефурак, по фаху учитель, який відновив її по війні і вже 8. VI. 1924-го року вона мала у свому віданні 13 читалень. Про її життя і діяльність знаємо із звідомлень Централі, яка у 1930-му році подала таке графічне зіставлення: чоловіків членів по читальнях було 1162, жінок 306, читалень було 21, кооператив —

правних — 2, бібліотек — 18, книжок 2257, прочитано — 6267, часописів — 64, аматорських гуртків — 18, хорів — 4, самоосвітніх гуртків — 3, курсів неграмотних — 1, різних імпрез було 86, готових домів — 7, в будові — 2 доми, а вже приготований матеріал до будови мали — 3 читальні „Просвіти“. Прихід — 9.028.33 золотих, розхід — 7.118.73 золотих, залишилося в касі — 1909.60 золотих. Вартість майна — 31512.24 золотих, а в американських долярах — 127. У звіттовому часі закрито 5 читалень, основано нових — 2, а не прислали звіти 21 читалень. Якийсь час секретарем філії „Просвіти“ в Заболотіві був о. Михайло Сулятицький. Існувала там також оркестра „Бандура“. Див. поширене гасло Товариство „Просвіта“.

ФІЛІЯ „ПРОСВІТИ“ В СНЯТИНІ — почала своє існування в 1908-му році за ініціативою Василя Равлюка, що був у селі Волчківці директором народної школи. Офіційно централа прийняла у свої члени щойно 19. 9. 1909-му році. Ця філія провела велику організаційну працю в повіті. Велика кількість читалень була zorganizована, підсилено працю читалень вже існуючих. Мала майже завжди урядовця, що провадив кореспонденцію, робив звідомлення і давав інформації представникам читалень, які приїздили до Снятина на наради. Спочатку філія містилася в будинку Міщанської Читальні, а по першій світовій війні в будинку при вулиці Вірменській, в якій перед тим була Українська Гімназія. Були різні урядовці в тій установі, останнім урядовцем її був Василь Фодчук, що його большевики розстріляли. В першому році свого існування філія об'єднувала 19 читалень в повіті, що подає офіційний звіт централі з того ж таки року. Звідомлення вже з років 1908-9 подає число філії в Снятині, яке досягнуло свого порядкового числа 45. Головою тоді був Семен Зінкевич, число читалень зросло до 26. Звідомлення за роки 1927-28 стверджує, що філія Товариства „Просвіти“ в Снятині обіймала снятинський судовий повіт. Отже видно, що в той час в Снятині була „судова округа“, як каже звідомлення. Громад, що мали в той час читальні було тільки 22. Голова Василь Равлюк, зльокавтований управитель школи у Волчківцях, секретарем Андрій Пішак. Зорганизовано філіяльну канцелярію з постійним урядовцем і звіт централі з того року кінчає своє звідомлення про життя і діяльність додатком, що філія належить до „кращих в краю“. Звіт централі за 1929-30 роки подає, що головою дальше був Василь Равлюк. В канцелярії урядовець Василь Фодчук, відділи ті самі і діяльність велика. А сама філія подала про себе

в тому році такий звіт: членів чоловіків — 1740, жінок — 560, читальня — 30 — бібліотек 28, книжок 4089, прочитаних — 10.000, часописів — 46, прихід в грошах — 18.680.47 золотих, розхід — 14.159.37 золотих, в касі залишилося — 4.531.10 золотих, аматорських гуртків — 23, хорів — 7, самоосвітніх гуртків — 3, жіночих секцій — 2, оркестр — 2, курсів неграмотних — 6, власних будинків — 17, відчитів, концертів, вистав, свят Шевченка, Франка та інших разом 302. Вартість всього майна „Просвіти“ 85.787.29 золотих, а в американських долярах — 4.819. В звіттовому часі основано одну нову читальню. Про окремі читальні в повіті є дещо матеріалу в попередній книжці „Краса Снятинщини“, при гаслах кожного села. Див. гасло „Товариство Просвіта“.

ФОТОГРАФИ — до найстарших фірм належить фірма Шміцлера І. Він вже за Австрії мав печатку в українській мові, але з м'яким С, цебто Сьнятин. Щойно під натиском української клієнтелі замовив собі нову печатку. Був добрим фотографом. У Видавництві „Снятин“ знаходиться в архіві багато фотографій, які він виконав для наших земляків. Деякі з них появлялися на сторінках журналу. Другим більш відомим фотографом був Рудольф Шарф. Він довго отягався від української печатки, але під загрозою Олеса Левицького, якого мистецькі групи часто фотографувалися, що вони перестануть до нього ходити, доки не буде мати практиканта українця і української печатки. Ба що більше, він почав давати один відсоток доходу на „Рідну Школу“. В німецькій мові він транскрибував своє прізвище через „ає“. Про нього говорили, що він німецький жид але він дуже часто відсахувався від жидівства. Крім цих двох ще працював як фотограф урядник податкового уряду Станіслав Беля. Він не був з цією професією так добре ознайомлений, як два попередні. Кажуть, що пізніше прийшов поляк на фотографа Вержбіцкі. Були ще інші тимчасові фотографи. Багато вже учителів-аматорів фотографічного мистецтва, мали свої апарати і робили гарні світлини для близьких друзів. В Заболотові був професійний українець — фотограф Н. Г. Плужник. Був дуже популярним, добрий фахівець свого діла, майстер.

Слово фотографія походить від грецького фос, що значить світло, а графо — пишу. Відтворювання зображень предметів хемічним діянням променів на світлочутливу платівку. Звуть зображення, світлина, картка, зняток, знімок, а майстерня, де роблять фотосвітлини, зветься фотографічне ательє.

Найбільше тим ремеслом займалися жиди. Відоме ремесло вже в 19-му столітті. І до Снятина воно прийшло також дуже швидко, разом із залізницею.

ФРИЗІЕРИ — в давнину їх звали також цирульниками або цируликами. Вони лікували деякі хвороби, „клали п'явки“. Було їх де-кілька в Снятині. Були і в Заболотіві. Найбільш відомим був жид — Грубер, що мав модерну фризієрню, напроти Української Міщанської Читальні, зукраїнізований (один з єдиних) і давав один процент з доходу на „Рідну Школу“. Очевидно від стриження і голення українців, бо це була і його клієнтеля. Ще була друга фризієрня, власниками якої була родина Валевурців, та сама, що і содової води (див.). Ця фризієрня найстарша, бо вона сягає ще початків народного лікування, „класти п'явки“, цебто „баньки“. В новіших часах власницею була Кляра Валевурцьо-Шляйн і в неї робили стрижіі. Був ще в околицях Новоженюка фризієр Жеховський. Появилася в нових часах також ондуляція і була ондуляторка. Звичайно цим фахом почали займатися жінки, чесання волосся, як значення жіночих кіс втрачалось. Почали носити фризюри.

П'явка лікарська, про яку згадувалося вище звалася по латині Гірудо медіциналіс. Споріднена з хробаком. Живе в воді, ставах, в намулах. Є також кінська п'явка. Їх не вживали до лікування людей. Вона могла бути причиною затруєння крові. — Цирульник — майстер, що стриг волосся, голів бороду, залишав декому „бакенбарди“, а також займався в давнині кровопущенням. Виривав зуби, клав п'явки тощо. Був потрібною людиною для своїх земляків. Почав зватися також фризієр — стрижій, голяр та носив інші назви, залежно від околиці.

ФРОНТ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЄДНОСТІ (ФНЄ) — створено цю політичну партію в 1930-му році за ініціативою Дмитра Палієва, який відійшов із УНДО. Вона своєю політикою намагалася конкурувати з Організацією Націоналістів в ідейних заложеннях, висунувши свої постулати „творчого націоналізму“ і рівночасно поборювала ОУН. Речниками були Микола Шлемкевич, Целевич та деякі інші. Мала вона також свої відділи в краю. В Снятинщині її прихильником був д-р Іван Полюк.

ХЛІБОРОБСЬКЕ КОЛО — це польський консум або Кулко рольніче (див.). Існувало в Снятині й мало свої філії в селі Потічок, Русів й Залучу над Черемошем. (Мрочко). В Снятині це була кооператива з обмеженою порукою, що містилася спо-

чатку при головній дорозі. Звичайно членами були дідичі й вони були також і покупцями та примушували своїх слуг робити закупи тільки в цій кооперативі. Дивним є одне, що в тій кооперативі працював український перекінчик Комарницький, батько якого був дякослужитель в Вознесенській церкві, при кінці 19-го століття і в його домі якийсь час містилася Руська Міщанська Читальня.

ХУДОЖНІЙ КАБІНЕТ — створений за большевиків, в якому працювали мистці Снятинщини для советської пропаганди. Цей Кабінет приміщено в будинку середньої школи, колишньої гімназії. Тут примушено працювати Марію Карп'юк-Сорохтей, пізніше Семотюк, О. Долгий, П. Малий, М. Мар'янич, Ткачук, Ляндман. Керівником цього художнього кабінету призначено мистця Івана Кейвана. Завданням його було малювати, рисувати, по мистецьки прикрашувати всякі лозунги, театральні вистави тощо.

ЦЕГЕЛЬНЯ — в Снятині була в дуже давніх часах в тому місці, як кінчалася вулиця Вознесенська, перед Старим цвинтарем. Там, по давніх переказах палили цеглу. Залишилася тільки назва цегельня, коло цегельні тощо. В нових часах вже нечинна. Виднів понад околицю великий стрімкий горб. Тут знаходили давні шаблі, мечі та інше всяке воєнне знаряддя, яке віддавали до Кракова. З північної сторони деякі власники (Мардаревич) почали врізуватися в той горб і так поширювали свої посілості. До півдня стримів неужиток, на якому росло всяке хабаззя, бодяки і пишалася діванна.

Цегельня і цеглярство дуже давнє в Україні, ще з часів християнства. Професор Ярослав Пастернак в своїй археології твердить, що в Галичині в давнині будували кам'яні храми та вежі й „цегли не виробляли“ (ст. 568). Цегла, як будівельний матеріал, вироблювана на цегельні з глини з різними домішками піску, вапна тощо, сформована в подовгасті чотирикутники, висушується в особливих печах, почала вживатися в середньовічних часах. В Снятинському повіті 8 цегельень виробили в роках 1868—1870 — 343.800 штук цегли, вартости 2860 золотих ринських. Після звідомлення Львівської Палати Торговельної. (Сл. геогр.). На території самого Снятина існувало від дуже давніх часів дві цегельні, в яких працювало 30 робітників. (Світло, з 23 жовтня 1927-го року.). За Сайдлером, в Снятині в 1930-му році була тільки одна цегельня. Сайдлер, видно зараховує тільки цегельню Станкевича, що на Балках, а вже цегельню Сруля, що була на території Балки—Кулачин

не зараховує до Снятина. В Заболотівщині було дві цегельні. За німців працювала тільки одна, в якій якийсь час працював урядником Іван Холєвчук. За большевиків цегельні удержавлено. Промислово-господарськими справами відав Харченко і установа Промгосп, до якої, крім цегельні, належали також млини і тартаки. В назовництві люди снятинські казали „палити цеглу“ або також „випалювати“ цеглу, так як і горшки. Велика будівля з високим димарем зветься цегельня. Від того похідні: цегельний, цегельник, цегельницький. По рос. кирпичний завод. Здрібнілі: цеглина, цеглиночка, а цегловий і цеглова хата. Цегляний стовп. По чеськи — цігельна. Крім паленої цегли був ще інший рід, якого звали льомпач чи лемпач. Її висушували тільки на сонці, вона не була запечена, так як цегла до мурування стін. Таку цеглу, висушену на сонці вживали до будови карників, стаєн та інших господарських забудовань. Дехто з такої цегли будував навіть хату.

ЦЕНТРОСОЮЗ — дахова інституція над кооперативами. Провід українських кооперативних централей, що був у руках ундівської більшости, організував поїздку у відвідини „кооперації“ в Україні, що було нехотячи демонстрацією в користь советської влади над Україною. Централя Центросоюзу, так говорили злі язики, взяли на ті часи значну допомогу від советської кооперації у формі кредиту, який не мав бути сплаченим. Пізніше справа того кредиту була предметом гарячої дискусії в українських кооперативних колах. Внаслідок чого Надзірна Рада Центросоюзу перевела зміну в Дирекції Центросоюзу і один з директорів мусів зрезигнувати. Так саме громадянство чистило добровільно своїх змінювіхівців. Помимо цього факту, ця інституція координувала успішно працю кооператив і фахово провадила свою роботу.

ЦЕХИ — цеховий, цеховик — це стоваришення ремісників в давніх часах. Назва походить з німецького Цінфте, а також цехе — діяли так як гільди ремісничі. Середньовічна ремісничая організація. Товариства ремісників, що займалися одним і тим майстерством. Проіснували майже до 18-го століття, до часів, коли їх витрутили інші організовані одиниці. На чолі цеха стояв цехмайстер. Був також і його помічник та ключник або ключник. Були в них підстарший, молодший брат тощо. А після тих функцій всі інші звалися братами: писар, підскарбій, або шафар. Кожен ремісник мусів належати до свого цеху. Збори рішали про всі справи у місті. Про всі спори між поодинокими ремісниками. З нового братчика-вступника, брали вступ-

не, цебто по новому терміну вписове. Вже в 14-му столітті мали свої цехи: пекарі, кравці, кушнірі, шевці, боднарі, римарі, ковалі, столярі, ткачі, а також коноводи, воловоди, люлешники, табашники, шельники, мильники, селяни, городяни, міщани, крамарі, шинкарі, гуральники, воскобійники, пивовари. Старі джерела літописні називають в Снятині 15 професій. Вони вкладали в працю своє знання і працювали без ніякої принуки. Пізніше заіснували вже самостійні виробники, що продукували в меншій кількості на замовлення безпосередніх клієнтів. Працювали вони у себе вдома, або ходили від села до села і працювали для тих осіб, які у них замовляли. До таких належали: дротарі, ще дротували горшки, дрітарі, бляхарі, прядільниці, склярі, колодкарі, решітники (виготовляли або направляли сита і решета), а також полатайки — шевці, кошикарі, а також люди, що продавали всяку мазь і дьоготь. Дуже цікавим випадком, що в Снятині був Еміль Березинський в 1890-их роках. Його звали цехмайстром. Одначе це не мало нічого спільного із середньовічними цехами. Його роля була оціночна. Він може згадуватися ще й тому, що він вчив снятинських міщан грати в карти, а як хто виграв мав дати на світло в читальні. Він також вивчив п'єсу „Верховинці“, яку грали на Вигоді. — З часом, з поширенням цивілізації цехи зникли зовсім. На їхнє місце постали професійні організації. За Австрії останній перепис ремесел переведено 3. VI. 1902-го року, а потім був ще один в 1910-му році. По війні, за Польщі обчислювано стан ремесел за даними загального перепису населення в 1921, 1931-му роках. Ними керувала Торговельна Палата.

ЦИРУЛИК — деколи звали також цирульник, голяр, п'явкар, парукар, з нім. парікмахер, а також його професія була стрижей, фризієр (див.). З часом ця назва, як теж і їхня практика зникла зовсім. На їхнє місце прийшли модерні фризієри, а їхню практику народного лікування перебрали лікарі та лікарня.

ЦОЛЬГРЕНЦШУЦ — військова погранична сторожа, яка стаціонувала в тих самих місцях, що австрійська, українська і польська погранична сторожа. Тільки що ця складалася з вишколених німецьких вояків, спеціально до таких справ покликаних. Головна команда була в одній із шкіл. Див. Гренцшупціцай.

„ЧЕРЕМОШ“ — так названо кооперативу в селі Попельники.

ЧИТАЛЬНІ (1) — створилися в Снятинщині в 1880-их ро-

ках. До того часу невідомо, щоб такі були. Ця думка про створення читалень виникла в той час і ширилася в колах інтелігенції, як світської так і духовної. В першу чергу оформлювано окружні читальні, повітові, а потім прийшла черга і на села. Їх огорнула до себе „Просвіта“, яка вже заіснувала у Львові і об'єднувала вже існуючі або творила нові. В повітових містах постали філії. В Снятині створилася Філія (див.). Не зважаючи на перешкоди і поліційні переслідування освітньої праці по читальнях розвивалася. Читальні набували книжки, часописи і журнали. Знаходилися добрі люди, що взяли на себе обов'язок ширити освітню працю серед народу. Давали театральні вистави, відбували народні свята, творили хоріві з'єднання і пробуджували національне життя. До перших читалень належить Українська Міщанська Читальня в Снятині (див.), а потім Читальня в селі Карлові, Стецеві та Тулові. Це перші піонери на цьому полі в повіті. Потім створено читальню в кожному селі. Вони виконали свою велику культурно-освітню роботу. Піднесли село до кращого рівня. Завдяки їм — зникла неписьменність, росла свідомість, а з тим і приходила політична зрілість.

ЧИТАЛЬНЯ (2) — жидівська, побудована в 1928-29 роках, велика, простора. На тому терені, що і польська читальня. За советів було там багато урядів за німців також. Дехто звав її Жидівський Народний Дім, в якому за першого приходу советів перебував Райбудинок Культури.

ЧИТАЛЬНЯ (3) ім. Качковського Михайла — її заклав о. Стефан Коблянський, помічник пароха в Снятині. Пізніше він став парохом в селі Драганівка на Тернопільщині. Дата її заіснування припадає перед роком 1881-им, цебто перед заіснуванням Української Міщанської Читальні. Про це згадує у своїх спогадах о. Северин Матковський: „Та ся читальня скоро заснітилася“ — написав у своїх спогадах о. Матковський, тоді вже парох в Босирах. (За отцем Йосифом Процем, у передмові до Укр. Міщ. Читальні, ст. 1).

ЧИТАЛЬНЯ (4) ім. Маркіяна Шашкевича — містилася в будинку, що був на терені церкви Архистратига Михаїла, коло дзвіниці. В цьому домику засновано ще за часів о. Теофіла Кобринського читальню тільки для сестрицтва і братства, які тут відбували свої сходини і могли читати при тому газети та книжечки. Дехто навіть і позичав до дому і читав для сусідів. Друга частина цього дому — це була зала, в якій був тільки дах і штахети при вході. Вона служила прихожим до

церкви, як ще вона була закрита і вони тут могли перечекати, схоронившись перед дощем чи снігом. Цією читальнею віддали старші церковні браття, паламар, а також дяк, бо він тут відбував також проби свого хору. Тут приміщено також шафу на книжки. Див. Бібліотеки.

ШЕВСТВО — відоме ремесло сягає в сіру давнину. Вже в другій половині 15-го століття Снятин славився великим збутом своїх виробів на ярмарках, з яких були найбільш знаними — кушнірство (див.), кравецтво (див.), боднарство (див.) і, очевидно, шевство. Взуття в старій Снятинщині було різне. Багатші люди носили чоботи, які різнилися між собою кращим чи гіршим дешевшим виробом, як також кращою чи гіршою шкірою. Але і барвою різнилися. Історія ноші давніх міщан Снятина каже, що існували чоботи шиті золотом, червоні, також зелені, з овечої шкіри. Бідніші громадяни робили собі із козячої шкіри. Багатші жінки вживали гарно виправлені сап'янці, які часто виникали своєю барвою. У шевців була різниця пошиття взуття, залежно, з якої частини шкіри вони виготовлялися. Поширені назви частин шкіри: були тільки знані купцям, що торгували нею та професійним шевцям, які шкіру купували. Для купівлі таких шкір майстер не посилав челядника, він сам йшов або знавця таких справ просив йти придбати або інший шматок шкіри. Шкіру називали, починаючи від хвоста худобини: хоз, клубова, середня, пахвиста, передова і ошийок. Відповідна була ціна для частин, а потім і відповідна плата за взуття з тих частин. В давнині, як вже сказано, при інших ремеслах існували цехи. Пізніше цехи зникли, але на їхнє місце прийшли інші організації. Шевці організувалися у свої гуртки для забезпечення своєї професії. Робили вони деколи і штрайки, як хотіли підвищити заробітну платню. Українці в Снятині, завжди, за всіх окупантів мали вплив у професійних організаціях шевських, бо українців шевців було багато. Сайдлер також стверджує, що в Снятині найкраще розвивалося шевство, але не подає кількості шевців. Батько славного мистця Василя Касіяна, був шевцем. У селі Видинів було двох шевців, по інших селах було двох або і трьох. Кращі шевці були таки в самому місті Снятин, як Антось Шавуляк, Кваснівські, Іван Лаврентович, Садовський, Лашкевич, Микола Кішкан та інші. Шевцем також був Чепига — комуніст, що був наглядачем у лікарні за першого приходу большевиків. Було багато шевців, що їх і злічити годі. Якийсь час головою цеху шевського був Ябчинський. А за большевиків створено

шевську артіль — керівником якої був жид — Спектор. Тому й не диво, що залишалася велика номенклатура шевська:

Бокс — боксова шкіра, краща шкіра.

Вакс — для намазування шкіри. „І остроги побіляні і чоботи ваксовані“.

Валянки — російські війська в першій світовій війні занесли такі чоботи в Снятинщину.

Витяжка — колодка, клесачка. „Нові чоботи витяжні“.

Габелина — телятина.

Габелок — шкіра з шиї коня або бика. Шкіра з молодшої тварини. Тому і звали габелкові черевики. „Обутий в габелкових черевиках“.

Гицлик — вистаючий гудзик взаді закаблука, служить для кращого стягування чобіт. (Шух.).

Гетри — подібні до таких черевик, що мають гумову вложку, що розтягається в околиці кісток ноги. А також матерія, якою накривали верхи черевик, для тепла.

Глобін — або гльобін — білкова речовина, паста до черевик, за Австрії існувала така фірма.

Гнип — малий шевський ніж, з німецької мови. Гнип і гнипець.

Дратва — М. Уманець і Ска твердить на ст. 217, що ця назва також вживається в російській мові. Нитка до шиття підошов, підшивка. Рос. — верва. Сильна насмолена нитка.

Жовтинці — чоботи із жовтого сап'яна. „Чоботи одні, а другі юхтові.“

Закаблуки — там, де підківки, також каблуки. В Снятині — обцаси.

Закот — „чоботи з червоним закатом“ — відворот із хавляви.

Замша — з нім. Симш — Ледер. Шкіра з оленя, лося, вівці, вичинена жиром дубленням, а також тканина, спеціально оброблена. М'яка, тоненька. Замашник — майстер, що виробляє замшу.

Зслник — залізний або дерев'яний цвяшок, до підошов.

Золя — підошва.

Зраз — колодка у шевців. (Желех., Зн. 22).

Камужельські черевики. (Гол. III. 252).

Капи — союзи в чоботях.

Каркові чоботи. (Грін. III. 650).

Квас шевський — розчин для вичинки шкір. Квас — кислота для вироблення шкіри.

Клесачка — витяжка у шевців для вирівнювання зморщин.

Книп — те саме, що гнип, шевський ніж, книпець.

Козмина шкіра — для пошиття легких чобіток.

Колки — короткі, цалеві, чотиригранні гвозді (цвяхи) до прибивання золі (підшви).

Колодка — копил, копило, копилля. Прилад, на який натягається чоботи і черевики. „Швець копилом перекинув.“ „Розгубивсь, як швець з копилом“.

Кордован — сап'ян — козлова шкіра. Сап'яновий чобіт. „Купив чижми кордовані.“ Частіше в Снятині звали саф'ян.

Крамниця — дошка, на якій швець ріже ремінь.

Крюк — крючок, дерев'яна дощинка із загнутим краєм, на якій шевці направляють чоботи. На якій також натягають шкіру.

Лапті з лика — рід обув'я бідних людей.

Личак — постіл, ходак, ходуля, ходлі і ходачок — взуття, дешеве підгірських жителів. „Личаки з молодого липового дерева.“

Мешти — нанесене, півчеревики, полуботинки (рос.) полботки (чеське).

Мишина — тоненький сап'ян, з еспанських овець.

Моршні — постолі з цілого шматка шкіри.

Морщити постолі — виробляти постолі.

Насмолити — шевською смолою.

Натирачка — або товкмачка — прилад до рівнання закаблуків. Дерев'яний брусок, для вигладжування.

Обори — ремінь в обув'ю.

Обув — обув'я — взуття. В Снятинщині найчастіше казали: обув.

Обцас — зап'яток, каблук, закаблук і підбір.

Обценьки — кліщі, лощата.

Обцяник — кілочок, котрим забивається колодка, тоді, коли на ній є чобіт.

Палочка — для вирівнювання зморщин.

Пасові чоботи — цілісні, з невідрізаним передом.

Патинки — папучі, пантофлі, шльопанці, виступці. Рос. туфлі, по чеськи — бачкори.

Перешевка — дратва, якою пришивають передки.

Писачка — паличка, що нею рисують підшви.

Підбір — каблук, шило підборне для каблуків.

Підметки — черевики.

Підметок — підшва до черевик або чобіт.

Підшивка — дратва, якою підшивають підошви.

Полуботок — полубобіт, чобіток.

Полувал — ціла шкіра, виготовлена спеціально для підошов.

Понамазував підошви смолою (Чуб. II. 204).

Постіли — лутові або інші.

Потяг — ремінь, яким придержують чобіт або дошка на колінах.

Правило — частина шевської колодки, клиноподібні кусочки дерева, вставлені в халяву. Правило і стрілиця виправляють халяви.

Пришви — латки або підошви також.

Рант — „чоботи пошиті до ранту“, а також черевики рантові.

Рашкуль і терпуг — знаряддя для стирання гвіздків.

Рипи — черевики, що скриплять, „черевики на рипах“ і „чоботи на рипах“.

Сапоги — згадуються в Іпатієвському Літопису, так твердить проф. Михайло Грушевський.

Сап'ян — перське слово. Вичинена м'яка козяча або овеча шкіра, де-коли пофарбована, добра на взуття. Різнобарвна, вживається також на оправу книжок та інші вироби, як делікатні жіночі сап'янці (саф'янці). Жовтий сап'ян був з подвійною підошвою, шиті дратвою або також для чоловіків гвоздіві, прості на одній підошві.

Смола — мазь, яку вживає швець. „Шевська смола з овечим лоєм займеться, а з свинячим ні.“ (С. Л.) „Шевська смола на дратві буде лускати.“

Сморщина — дощинка, яку вставляють в передок чобота, як він у колодці.

Стільниця — крамниця, дошка, на якій шевці ріжуть ремінь.

Стоячка — для підковування чобіт, а також звуть однорук.

Стрігіль — тупий шевський ніж, виправляє швець ним шкіру. Дехто зве також стригулець.

Терпуг — інструмент, яким швець вигладжує підошву від гвоздів. Стирає ним вистаючі колки.

Хоз — хозові чоботи — чоботи із сап'янової шкіри у княжих часах.

Цехмістер — цехмайстер — шевський керівник у середньовіччю.

Черевики — рос. туфлі, чеське — стржевіце.

Чижми — з малярської мови, чорні або червоні черевки. „Я ся в чижми та обую.“ (Гол. П. 551). Чижми угорські черевки, чижмар, чижмак.

Чобіт — рос. сапог, чоботи, чоботок, чобіточок, чоботець, чобітки, чобітці, чоботище, чобіття.

Шварок — камінчик, яким розгладжують закаблуки.

Швець — сапожник (р.), обувник (ч.).

Шевро — з фр. козеня. Шкіра хромового дублення, виготовлена із шкір молодих кіз. Виробляють різне взуття, звуть шеврові черевки.

Шевцева робітня — майстерня, шевня.

Шило або швайка — прилад, що проколює дірочки. Існувало шило строчільне, що означало розшивати (строчити). Багато приповідок про швайку.

Шімі — черевки на початку 20-их років 20-го століття були модним криком. З довгим носом (передком). Був також і танець тієї назви, мало відомий у Снятині.

Шкапові чоботи, шкапова шкіра, шкаповина — кінська шкіра. „Чобітки шкапові.“ (Т. Шевч.).

Шкарбан — шкарбун, шкарбуни — виноски черевки, старі.

Шкраби — виношені, старі черевки.

Шолгун — шовкунець, токмачка, шевський знаряд.

Штиблети з нім. Штібе — чобітки, черевки, з м'якою халявою, з цугами.

Юхта — шкіра з молоді рогатої худоби, виправлена дьогтем (корою) з дерев, ялинового, вербового чи березового. Обов'язково березовим дьогтем, бо вона тоді не пропускала воду, і тому її вживали на чоботи та інші вироби, як кінська упряж тощо.

Дуже багата народна словесність та приповідки про шевство і шевців:

„Не вважай на те, що я швець — говори зо мною як з простим чоловіком.“

„Швець не купець, а коза не товар.“

„Швець копиллом хату перекинув.“

„Швець знай своє шевство, а в кравецтво не мішайся.“

„Пристав, як шевська смола до чобота.“

„Сап'янові чобітці, ще й шабелька при боці.“

„Хватити шилом патоки“ — облизня піймати.

„Виміняв шило за швайку.“

Найстарша латинська приповідка: „Не сутер ультракрепі-

дам“ — знай шевче, своє шевство. Швець, знай свій копил.

„Величаєм тя, шевче, чоботоробче, і чтем твоє шило і правило, твоє погане ремесло.“ (Гн. II. 214).

„Я шевчика не люблю, за шевчика не піду, шевчик шкури чиняє, а він дубом воняє.“ (Чуб. V. 1087).

ШКІЛЬНА ПОМІЧ — товариство, завданням якого було спікуватися українськими шкільними справами. Дбати про бурси, гуртожитки для бідніших дітей. Такий гурток заіснував в Снятині й був активним ще до першої світової війни, а з. VI. 1920-го року злився з кружком „Рідної Школи“ (див.). „По думці ухвали всенародної анкети з з. VI. 1920-го року кружок „Рідної Школи“ в Снятині перевів за порадою Головної Управи в останньому часі злиття двох місцевих товариств: кружка „Рідної Школи“ і „Шкільної Помічі“ в той спосіб, що товариство „Шкільна Поміч“ перестає існувати. Ця злука буде з певністю мати якнайкращі наслідки для Снятинщини, бо Т-во „Шкільна Поміч“ мала в своєму статуті визначену частину такої діяльності як має статут „Рідної Школи“, в наслідок чого всяка виховна акція в повіті роздвоювалася. Через цю злуку побільшилося майно „Рідної Школи“ о площу в Снятині при вулиці Пилсудського, готівку 960.70 золотих та 10 акцій Земельного Банку Гіпотечного у Львові й 500 австрійських корон в касі „Прут“ у Снятині, яке на бажання спільних Загальних Зборів обох Товариств має стати на здвигнення будинку для бурси.“ („За краще завтра“, діяльність „Рідної Школи“, Львів 1926-1927).

ШКІЛЬНА РАДА — така інституція заіснувала ще за Австрії, в початках урядування в Галичині. Вона створилася в Снятині, як філія Крайової Шкільної Ради, яка датує свою діяльність від 25 червня 1867-го року, розпорядком цісаря з 6-го липня 1866-го року. Від тієї дати знову починається колонізація народного і середного шкільництва в Галичині. На чолі Шкільної Ради Крайової до 1905-го року стояв намісник Галичини. По містах були, звичайно, йменовані поляки, а де-не-де німці. Школи Городенського повіту були також під опікою Шкільної Ради в Снятині. Такі дати подають історики, як 1882-ий рік та деякі інші роки. Шкільна Рада Крайова за Австрії складалася з крайових інспекторів і представників, по три делегати і духовенства, такж по три делегати, які мали визнаватися у шкільних справах, з міста Львова і Кракова. Між ними тільки один делегат в Крайовому Відділі й два знавці шкільних справ та один священик припадали українцям. Ук-

раїнці в Галичині мали 1293 чисто українських народних шкіл, а було тільки 67 мішаних, цебто польсько-українських. Поляки мали в році 1868-му 1055 народних шкіл. В 1871-му лишилося вже тільки 572 з українських шкіл, а 787 вже стали мішаними. В роках 1911 на 1912-ий роки польських шкіл вже було 3.200, а українських 2.542, властиво тільки у звітномленнях, на папері, а насправді двомовних українсько-польських.

До найдавніших інспекторів належить Ксаверій Мрочко, який залишив для українців Снятинщини велику пам'ятку. Він, чужинець, але був великим прихильником українців, що дав доказ — написанням етнографічної праці в 1896-му році, яку Видавництво „Снятин“ переклало з польської мови на українську і видало в серії бібліотеки, під числом 3. Його донька стала українокою, вийшла заміж за нотаря Володимира Левицького, з подружжя того було двоє дітей: Ірина і Роман. Далше були інспектори, але вже обмеженої сили і території, бо змінилися обставини. За Польщі від 1923-го року розв'язано Крайову Шкільну Раду в Галичині, а на її місце Польща створила для трьох воєвідств Кураторію Шкільної Округи у Львові. З львівського університету тоді усунено всі українські катедри, а сам університет переіменовано на чисто польський. В Снятинщині інспектори часто змінювалися, бо це було залежним від того, чи він поділяв думки вшехполяків, або старости. Правдоподібно, по смерті довголітнього інспектора Мрочка прийшов до Снятинщини Ян Турскі. Він вже відомий із написаних спогадів, ще з перед першої світової війни. На його інтервенцію звільнено із в'язниці Івана Федорака, письменницький псевдонім Садовий, якого арештувала австрійська поліція під замітом шпигунства. І йому грозила небезпека. Перед 1930-им роком прибув до Снятина новий інспектор Ян Парадіш — поляк із західних польських земель. Не мав у собі шовінізму, як інші поляки, що вже акліматизувалися на українських землях. Потуряв українським учителям, хвалив їх за прекрасне знання та поведінку з дітьми. Польща за те його дуже швидко перенесла до Польщі. З цього приводу записаний у спогадах українських учителів цікавий епізод. Оповідать про нього, що він незвичайно цінував працю українських учителів і ганив при тому польське вчительство. Це може звучати як куріоз, але так воно і було насправді. Польські шовіністи постаралися, щоб його перенести із снятинського інспекторату, що і сталося. В тому часі він удався до Українського Учительського Товариства за допомогою. Голова того

товариства Семен Фодчук оповідає, що їздив до єпископа Григорія Хомишина, щоб Парадиша залишити в Снятині. Передав цю справу українському послуви Великановичеві, щоб у парламенті у Варшаві цю справу підніс та інтерпелював. Міністер Освіти Квятковскі, який правдоподібно вже знав ту справу наперед, дав таку відповідь українському послуви: „Чому український посол бере в оборону польського інспектора?“. Помимо тих інтервенцій, Яна Парадиша таки за його приятельство до снятинських учителів перенесено. Такі були порядки у Польщі.

ШКІЛЬНА РЕФЕРЕНТУРА — це частина відділу Шкільної Ради і Шкільного Інспекторату. Колись, в давніших часах це був дуже великий відділ, бо як вже сказано у гаслі Шкільна Рада, і Городенський повіт належав до цього Реферату, тому Шкільна Референтура творила так якби окрему інституцію. І були окремі керівники таких референтур. Де-коли бували і українці. В часах 1918-19 Шкільного Інспектора не було. В листопаді 1918-го року передав Українській Владі всі акти референт Данцевіч. Родина Данцевичів була власниками кількох домів, в одному з них містилася Українська Приватна Гімназія в 1920-24 роках.

Справами народного шкільництва в повітах за Австрії завідували Окружні шкільні ради (див.) під проводом повітового старости, та його заступників із Шкільної Референтури. Вони були поляками і зовсім зрозуміло, що не дбали про українські школи. Шкільні будинки були вже старими, часто в зимі неопалювані, бо Шкільна Рада, а з нею і Шкільний Реферат ставилися до такої школи, де був учитель — директор українець, а по селах переважно були українці — неприхильно, а то нарочито шкодили їм. Шкільне діловодство велося в польській мові, а шкільні інспектори майже всі були поляки. Див. в наступному гаслі Школи.

ШКОЛИ В СНЯТИНЩИНІ Й ВЗАГАЛІ в Галичині. Першу трикласову школу в Снятині відкрито 1841-го року. Продовж сім років вона стала шостикласовою. В 1870—1878 роках в місті було 1114 дітей шкільного віку, але до школи ходило тільки 150. Школа працювала в невідповідному приміщенні, про яке газета писала: „на однім боці будинку — кляса, а на другому — шинок, на піддашшю — міська пожежна охорона. Через весь будинок напис: „Шинок — вина і горілки. Пивна і трактир“. („Діло“ з 9 серпня 1888-го року). Неписьменних у Снятині було серед чоловічої молоді 81%, а серед жінок 90%.

Власті не дбали про шкільництво. В Снятинському повіті не ходило до школи в 1900/1 — 46.5% дітей, бо не мали школи взагалі, або не було вчителів. (Мрочко). В 1900-му році, після 33-ох років шкільної свободи в Галичині нараховано 67.7% неписьменних. Отже була більше, як половина всієї Галичини неписьменних. (Русская Енциклопедія, Москва 1912 р.). В Снятинському повіті на 45 громад було тільки 39 зорганізованих шкіл, в тому одна шестиклясова хлоп'яча в Снятині, одна п'ятиклясова дівоча (див. Жіноча) в Снятині і десять двокласних шкіл. Всі інші однокласові. В 1894-5 роках в усьому повіті на 12.388 дітей, обов'язаних ходити до школи, тільки 5.128 ходило на науку щоденно, а на доповнюючу 1.057 дітей. (Мрочко). Школи етатові хлоп'ячі двокласові мав Заболотів, Карлів і Рожнів. Однокласових 19, філіяльних 4 і 8 незорганізованих та Школа 4-клясова етатова жіноча в Снятині. (За шематизмом та Сл. географічним.) В пізніших часах дещо змінилося.

Помимо того, що Крайовий Соїм у Львові в 1866-му році схвалив закон про народне шкільництво й мову навчання в середніх школах, мову навчання в публічних школах схвалювали місцеві громади. Як була українська громада свідома, запровадила у себе мову навчання українську. Але де були польські впливи панів, і де були ренегати-хруні, там заводили польську мову навчання. А що переважно інспектори були поляки, вони не хотіли давати українських учителів до міських шкіл, бо міські школи вони вважали засобом до асиміляції. На вічу 27 лютого 1892-го року в Снятині присвячено багато уваги українським школам. На цьому вічу був присутній Іван Франко, який був і редактором схваленої резолюції на тому вічу. Тут була поставлена вимога до державних чинників про права української мови у школах. Ще Юліян Романчук в 1890-му році поставив домагання в соїмі, щоб „інспектори для народних шкіл знали руський язик“. І, нарешті, Педагогічне Товариство й Наукове Товариство ім. Т. Шевченка внесли меморіал до міністерства, щоб в усіх школах завести ясний і правильний український правопис — фонетику. На основі того момеріялу Міністерство завело фонетичний правопис в 1892-му році у всіх школах, але тоді сильні москвофіли з рутенцями протиставилися тому і дальше держалися старого етимологічного правопису. Епархіяльні звідомлення дуже часто друкувалися ще старою мовою, що тривало так аж до 1914-го року.

За Української Держави все це змінилося. Свідоме учительство вибрало своїм інспектором всіх шкіл повіту Василя Рав-

люка. Шкільну владу, інвентар і акти перебрано в листопаді 1918-го року від референта Окружної Шкільної Ради Ю. Данцевича, бо інспектора тоді не було. Польське вчителство за Української Держави не захотіло присягати українській державі, крім одинадцятьох вчителів, які далі працювали при українських школах. Деякі з них посвоячені з українцями. Тих поляків, що не присягали звільнено з праці. За Української Держави появлявся зв'язковим учительства „Учительський Голос“ місячник, якого видавали українські учителі в Коломиї в 1918-19 роках. В цьому місячнику появлялися всі обіжники, заклики, зарядження інспекторату снятинського. Крім того в Дрогобичі появлявся також місячник для учителів за Української Держави, що звався „Нова Школа“, орган тільки народного вчителства.

Та не довго тривала „весна“ для українських шкіл, для українського народу взагалі. Снятинщину зайняли Румуни, на те, щоб віддати її потім полякам. І шкільництво знову переходить в руки поляків шовіністів. Спочатку вони не дуже польщили школи. Але 31 липня 1924-го року вийшов закон про утравкізацію народних шкіл, яка довела цілковито до знищення українських шкіл взагалі. Скасовано всі мовні права, як також освітні та політичні права, які мали українці за Австрії. Понад три тисячі українських народних шкіл зникло з лица землі. В школах примушувано дітей вчитися половину предметів польською мовою. Треба було провадити довгу і важку боротьбу за повернення прав для української мови. Заіснував на цьому полі дійсно війнятковий, тобто військовий стан, який штучно утримувала Польща на українських землях, а спеціально на прикордонню покутсько-буковинському у перших і дальших роках окупації. Українська мова була упосліджена, українські школи занедбані, української гімназії не можна було створити, без згоди польського союму, а, власливо, малого чоловіка, польського старости. Ніяких фахових шкіл крайовий виділ не закладав, а існували тільки польські. Станіслав Грабські був дуже певним себе, що тим указом знищить на все український нарід. Так він заявив в дискусії союмовій над його законом з 31. VII. 1924-го року, в якій говорилося про заборону української мови в школах, в судівництві і взагалі в публічній адміністрації. Він сказав, що за 25 років не буде в Польщі української проблеми! Та історію не творять фанатики, українофоби, шовіністи польські. Польща не перетривала 25 років взагалі. Тут для історії треба навести офіцій-

ні дані про українське шкільництво народніх шкіл з мовою навчання було в Галичині:

1,590	з польською мовою,	1911-1912	рр.	—	2,420	українських
2,247	— „ — — „	—	1921-1922	рр.	—	2,426 — „ —
4,279	— „ — — „	—	1935	року	—	426 — „ —

Число учителів в тому останньому році (1935), в усій Галичині було 700. Цей факт залишається історичною несправедливістю й дає доказ, як поводитися Польща на окупованих українських землях.

За першого приходу большевиків в західніх областях України вже працювало 6913 шкіл, в тому шість тисяч з українською мовою навчання. Очевидно почала зникати неписьменність. Совети дуже добре дбали про школу, бо через неї тільки могли просувати дешеву агітку своєї комуністичної партії. Шкільництвом завідував Сьомченко, інспекторами були Василь Косташук та Наталя Семанюк. В Снятині на терені колишньої гімназії зорганізовано 10-тирічку (див.). В советській пресі появилися різні хвальби про шкільництво: „У Львові організується філіял Академії Наук УРСР, — інститути літератури, фольклору, історії України, економіки, археології та інші наукові заклади. До активної та гром-політичної діяльності включилися видатні діячі науки і культури академіки М. Возняк, Ф. Колесса, В. Щурат та інші. У 1940-41 рр. навчальному році в Західніх областях України було відкрито 15 вузів. Лише у Львові створено 7 вищих учбових закладів та 23 технікуми. На Станіславщині засновано учительський інститут, 4 технікуми, 4 музичних училищ, художню школу гуцульського мистецтва“. (Дмитрук, Безбатченки). Це правда, тільки що в тих „учбових закладах“ проведено пропагандивну пролетарську культуру, безбожництво, ганьблено українських буржуазних націоналістів тощо. Вони майстри у творенні таких осередків для переведення партійних справ.

За німців шкільними справами в Українському Центральному Комітеті займався окремий шкільний відділ. Праця цього відділу була надзвичайно складною, важкою до переведення якихнебудь покращань. Німці спочатку дозволили були на відкриття народних шкіл, середніх і деяких фахових. Вищих шкіл, університету, медичного інституту, техніки не дозволили, хоч за большевиків такі інституції існували і були чинними. Як вже вгорі сказано, були фактично чинними університет ім. Івана Франка, політехніка, медицина, яка звалася медичним інститутом, ветеринарна школа, звана також інститу-

том. Був за большевиків також педагогічний інститут і навіть філія Київської Академії Наук УРСР у Львові, яка працювала де-кілька місяців. Але німці на це не зважали. Щойно пізніше дозволили на медичні курси. Із середніх шкіл, за німецької окупації працювало десять українських гімназій, було також кілька учительських семінарій та кілька Торговельних шкіл. Одна з таких була в місті Снятині. Шкільний Відділ при УЦК готовив шкільні підручники, які стояли на висоті свого завдання, бо в Кракові зібралася в той час наукова еліта, яка дуже дбала про якість своєї педагогічної роботи. Вона також не менше дбала про дошкільне виховання. Одначе Ганс Франк, генерал-губернатор не дбав про освіту для українського населення. Його уряд вимагав від нього щось зовсім іншого, видушити з населення матеріальні добра, здобути працюючу силу, загалом одержати помічні елементи, які мали творити третій Райх. І це насилля пізніше помстилося на третьому Райху. Насиллям не на довго можна проіснувати.

По розгромі гітлерівської Німеччини почалася нова ера для Снятинщини. Приходить до Снятина знову окупант, який відновив поновно ту саму шкільну політику. „Снятин, невеличке місто на Покутті, майже ніколи не згадуване в советській пресі — останньо стало відоме в цілому ССРСР. В своїому „кажні“ й осуджуванні „українських націоналістів“, учителі Снятина стали „зразком“ для цілого ССРСР! І советська преса заговорила: беріть приклад зі Снятина! З кінцем серпня в Снятині відбулось районне учительське засідання, в якому взяло участь понад 20 делегатів від різних шкіл району. Головну доповідь виголосив завідувач району, Дубина. З гострою критикою виступив секретар райкому партії, Кічак. На З'їзді багатьом учителям закинено „порочний лібералізм“ в навчанні, головню учителям Стецеви (директор Гукалов, делегат Кузнецов), Красноставців (делегат Гринько) та Белелуї. Після критики, немов на наказ, один за другим учителі виходили на трибуну, самі себе критикували, роблячи собі закиди й так „каючись“, що про них заговорили аж всі газети ССРСР, мовляв — ось так треба „самокритикуватись“ і „каятись“ в помилках, в „порочному націоналізмі“ і „лібералізмі“. (Смолюскип, Париж, грудень 1952 р.). Так виглядає тепер „розкаяна“ учительська громада в Снятинщині. Бідна вона. В цьому гаслі, як додаток хочеться подати список учителів і учительок, які працювали в Снятинщині в різні часи, та в різних місцевостях:

Андрієвич,
Аркусевіч,
Афтарчук,
Берлад Катерина,
(Федорак),
Білоус Іван,
Будз,
Букачевський Володимир,
Букачевська,
Вахнюк Михайло,
Виноградник Євгенія,
(Захаркевич),
Вислоцький Володимир,
Воевідка І.,
Голубович Іван,
Голубович Олена,
Гункевич Михайло,
Гавдуник Олекса,
Галевський,
Гоїв Наталка,
(Олійник),
Гоїв Ольга,
(Грибівська),
Дідух,
Завадзкі Адам,
Закревська,
Каліта,
Іванчук О.,
Захаркевич Михайло,
Каратницька-Лютак,
Каратницька Стефанія,
(Фодчук),
Каратницький М.,
Квасневські,
Керницька Анна,
Керницький Михайло,
Ковтун М. — Клітецький,
Колібаба-Мерв'як Омелія,
Косецька Людмила,
Косінські,
Костащук Василь,
Костащук Ганна,
Кропельницька Наталка,
(Лотоцька),
Кропівніцка,
Крупська Єва,
Крупський Павло,
Круп'як-Коссак Олена,
Лазаренко М.,
Лисецький,

Лисецька,
Лішук М.,
Лупковський,
Ляшкевич Левка,
Маєвський Іван,
Макаревич Василь,
Марковська,
(Маслянка),
Матвій Дмитро,
Мацюк В.,
Мерв'як Теодор,
Мислікова,
Михайлецька-Кузик,
Михайлевський О.,
Москалікова,
Мушинська Павлина,
Мушинський,
Найдан Михайло,
Одинський,
Онищук Антін,
Онищук Ядвіга,
Павлішин Міхал,
Палятинська Анна,
Палятинський Костянтин,
Палійчук Іван,
Петрівський Микола,
Петрівська Анна,
Пшигородська,
Равлюк Василь,
Різун,
Семанюк Наталя,
Сіятович В.,
Слюзар Марійка,
Стефурак Іван,
Тарнавецький В.,
Тимофійчук В.,
Федорак Іван,
(Садовий),
Федорчук Ілля,
Фелицька,
Фодчук Семен,
Фодчук Д.,
Фодчук Стефа,
Фрей С.,
Харкевич М.,
Хромовська Ганна,
Хромовський Іван,
Хронович Володимир,
Хроновичева,
Чепига Катруся,

Шмериковська Марія,
Яримович Марія,
(Запутович),

Яримович Ольга,
(Пйотровська).

Цей список неповний, але подається тут, щоб утривалити в пам'яті хоч тих кілька десятків прізвищ, що несли кутьтуру в нашому повіті. Деякі з них були ідейні патріоти, що вклали свою щирю душу у працю, яку вони виконували. Нераз у трудах і невгодах, в дощі, снігу по коліна бродили до своєї школи віддаленої на кілометри, бо не було транспорції, йшли пішки, щоб виконати свій обов'язок перед Богом, своїм народом і перед своїм власним почуттям вірності свого найкращого послання — учительського. Між ними є також і де-кілька чужинців-шовіністів, але є також і де-кілька учителів — поляків, що присягали Українській Державі і вірно служили. Ці прізвища запам'яталися, або знайдено їх у пресових звідомленнях. Існують дві кращі праці, в яких знайдено багато матеріалу про шкільництво в Галичині, а це, Михайло Возняк, „Як відродилося українське народне життя в Галичині за Австрії“, Львів 1924 р., і Володимир Гнатюк, „Національне відродження австро-угорських українців 1772—1880 рр.“, Відень 1916 року. До написання цього гасла крім згаданих праць використано власні спогади автора, деякі шематизми, дещо із Словника географічного, працю про учителів в Снятинщині Василева, студію Ксаверія Мрочка „Снятинщина“, та інші джерела.

ШПИТАЛЬ — слово, походження німецького — госпіталь, по чеськи nemocnice. Повітову лікарню в Снятині закладено ще в 1849-му році, стараннями громади міста. Було тільки спочатку 14 ліжок для хворих. Працював всього один лікар. Словник географічний подає, що в році 1886-му дохід місто мало із шпиталю 1601 золотих ринських, а видатків було 1560 золотих ринських. (Сл. геогр. т. 10. ст. 930). Цей шпиталь був замалий, щоб задовольнити потребу великого тоді вже міста і повіту, тому були думки поширити його. „Там, де тепер шпиталь, там були колись державні муровані касарні, з них остали тільки мури. На ці мури впало бистре око о. Теофіла Кобринського. Маючи тестя послом у Відні, написав прохання до уряду про дарування цих мурів на будову церкви; громада підписала прохання і держава подарувала мури весь матеріал на будову церкви св. Михаїла“ (Історія Української Міщанської Читальні, ст. II). На місці касарень в 1904-му році побудовано модерний на той час шпиталь. Знаючи дещо про Гіпократів-лі-

каря з оповідань, що народився ще в 46-му році до народження Христа і що він заснував патологію і дієтику для людей того часу. А сам він був хірургом, спеціально від ран в голові. Отже дивно було б, щоб в часі, дві тисячі років пізніше Снятин не мав також такої інституції, яка була дуже на часі, тому міщани дійшли до тієї думки, що і Гіпократ і таки подбали про більший і кращий шпиталь, як Гіпократ. Потреба його була дуже велика. Андрій Крупинський 11.II.1744-го року у Львові, каже, що на 20 тисяч населення було 6 лікарів! З того двох французів, двох поляків, один чех та італієць. З них тільки два французи мали лікарські дипломи. У Львові ще здавна існував цех цирульників (див.), який складався з майстрів, челядників та учнів. Всіх їх було у Львові в той час 22-ох осіб. На провінції на два мільйони населення, що тоді було, працювало тільки 7 лікарів. В таких містах: Ярославі, Сокалі, Ряшеві, Замості, Бродах та Краківці. В більшій часті це були жиди, один поляк і один німець. В цьому звідомленні не згадується про Снятин, бо лікар у Снятині датується щойно від початку 19-го століття. Шумовський подає у своїй праці, ще в часі поділу Польщі, в Галичині було 314 шпиталів з 1815 ліжками. Належали вони до монастирів, церковних парафій та братств. І тут історія не згадує про Снятин. Щойно в лютому 1784-му році при львівському університеті, який був оснований ще у 1661-му році створено медичний факультет і об'єднано першу медичну школу Західньої України, зорганізовану яких десять років раніше. Центральний уряд у Відні досить неприхильно ставився до існування медичного факультету у Львові (1784-ий рік). „Вищий учбовий заклад у Західній Україні непотрібний і навіть небезпечний. Людність Західньої України не прагне до науки, а хто хоче вчитися, нехай виїздить до Польщі.“ Таке було офіційне ставлення до Галичини. Проте кількість студентів на медичному факультеті у Львові була досить велика. У 1789-му році було 56 осіб, а у 1790-му вже було 92-ох студентів. В 1805-му році Львівський університет було зачинено, а медичний факультет переіменовано, з нього створено дворічну медико-хірургічну школу. В 1833-му році поширено її на трирічну медико-хірургічну школу. В 1815-16 роках студіювало в ній 41 студентів, в 1824-25 рр. — 53 студенти, 1830-31 рр. — 59 студентів, 1836-37 рр. — 115 студентів, а у 1838-39 рр. — 60 студентів, в 1840-41 рр. — 62 студентів, а у 1841-42 рр. — 63 студентів, а у 1842-43 рр. — 66 студентів. Ця школа підготувала понад тисячу лікарів-хірургів та аку-

шерок (див.). Австрійський уряд в 1871-му році відмовився фінансувати цю школу і в 1875-му році школа перестала існувати. В новіших часах в Дублянах була ветеринарна школа, яка в дечому причинилася до медичних справ, гігієни господарств, лікування домашньої тварини тощо. Отже з цього видно, який дорогий був в той час лікар. Та стараннями громади таки досягнуто, що побудова шпиталю закінчилася і праця в ньому не переривалася. Та і тут український загал Снятина захотіли скривдити елементи колоністів. На фронтівій стіні шпиталю-лічниці виднів тільки напис по польськи: „Шпіталь повшехни“ — публічна лікарня. На посвяченню лічниці шпитальний заряд запросив снятинські установи, але снятинське міщанство не взяло участі у посвяченні, тому що не було українського напису на лічниці.

В 1892-му році померло в Снятині 499 осіб на загальні хвороби. В 1893-му році захворіло на холеру 19 осіб, померло 16. В 1894-му році захворіло 127 осіб. (Акти Снятинського староства). Наслідком страшного утиску, переслідувань, безпросвітності була велика смертність. В 1875—1882 роках на Галичину припадала одна третя померлих всієї Австрії, хоч населення Галичини становило менше як одну шосту частину. „Перед першою світовою війною на випадок появи інфекційних (заразливих) недуг, війт або священик подавав справу до староства, той вислав лікаря, як такий був, котрий давав наказ війтови, розбубнювати по селі, щоб кожен господар, в котрого хаті появилася інфекційна хвороба, виставив на подвірю високий дрючок, а на верху дрючка прив'язав віхоть соломи, на знак, що до тієї хати є вступ чужим заборонений. В містах були вивішені картки на домах подібного змісту.“ (Михайло Плешкан). В першому місяці життя померло в Галичині в 1904-му році 27.032 дітей. Якщо брати всю кількість дітей, що народилася в тому році, то в першому місяці померло 8.2% всіх народжених дітей. В таблиці смертності на першому місці займала тоді Городенка, Борщів, Городок, Зборів, а Снятин був аж на шостому місці, бо мав тільки 10%, отже належав до середньої групи у смертності дітей. Довголітнім санітарем в Снятині був старший санітар Мразик. Інших прізвищ не запам'яталося. Тому і не диво, що нарід висунув гасло про потребу українських лікарів. Багато батьків почали посилати своїх синів і дочок на медицину. Та і тут виникла велика перешкода. В Польщі створено „нумерус клявзус“, цебто обмеження для студій на медичному факультеті. Цей драконський

закон відносився тільки до українців, бо жида і поляки студіювали медицину без всяких перешкод і обмежень. Помимо того таки багато нашої молоді покінчило медицину. (Див. Лікарі). Продовжуючи далше історичний перегляд шпиталю в Снятині треба сказати, що першим лікарем, правдоподібно, повітового шпиталю в Снятині був д-р Карло Вернер. В 1897-му році, як появилася книжка Ксаверія Мрочка, він вже мав 25 років відбутої праці на тому пості. Одначе і про нього згадують і автори пізніших спогадів. Деякі згадують гарно, а деякі підмічують його нелюбов до українства. І так один з колишніх учнів Реальної Школи занотував такий факт у 1908-му році: хор учнів Реальної Школи під управою проф. Івана Гдулі заспівав „Задзвенімо піснь воскресну, піснь нову“, а потім „Ще не вмерла“ і при співі цього останнього, лікар-фізик Вернер встав, звернувся до присутніх поляків: „що в нашій школі зачинаюв сен ве вмерлички“, і вийшов, а за ним вийшли інші поляки. Одначе дехто каже, що він був благородної душі людина. Наступним лікарем повітового шпиталю був д-р Т. Кусьнерчик. Був лікарем з правдивою лікарською етикою, знаний із своєї гуманности в усьому повіті. Його діяльність починається в 1900-ті роки, як вже шпиталь перейшов до нового, модерного будинку. Як директор шпиталю відносився людяно до всіх і дехто добачував в ньому українську кров. Помер, здається, в 1926-му році, але дати смерти не устійнено. На його місце приходить д-р Николай Залескі, дехто пише його прізвище Залевскі, поляк, закінчив медицину в Москві, був директором лікарні в Снятині здається до 1930-их років цього століття. Виїхав до Бразилії або Аргентіни. Продав у Снятині свій дім і разом з родиною виїхав за океан. Властиво ніхто не знав точно до якої країни і місцевости він виїхав. Але вневдовзі громадяни міста Снятина побачили д-ра Николая Залеского знову в Снятині. Повернувся огірчений, розчарований, мало говорив про свою подорож та відсутність, але всі здогадувалися, що йому на новому місці не пощастило. За час його відсутності функцію директора в снятинській повітовій лікарні виконував д-р Гушельбауер на спілку із сином д-ра Кусьнерчика — батька д-ром Тадеушом Кусьнерчиком. Не знати було в той час, хто є властиво директором. Одного і другого називали директорами. Д-р Тадей Кусьнерчик був дуже добрим хірургом. Старався говорити по українськи, але ніяк не міг висловити багатьох слів, як також літер „л“ та „р“. Як повернувся із-за океану його батько Николай Кусьнерчик, згадані обидва лікарі

покинули Снятин і також ніхто не знав куди вони пішли. Так прийшло до першої советської окупації Снятина. Д-р Николай, вже тоді спольщив своє ім'я на Миколай, уступив із керівного посту директора повітової лікарні. Д-ра Михайла Муринюка покликали на його місце. А за німецької окупації Снятина д-ра Муринюка залишили на тій самій позиції, як доброго лікаря, але вже без контролю над ним. За советської окупації доглядав за д-ром Муринюком комуніст Чепига — швець, який не вмів добре підписатися. А на чолі Районового Відділу Здоров'я в Снятині став Кірста, невідомої національності комуніст. Він часто вмішувався у працю фахівців-лікарів, своїми заввагами. За большевиків ще працював жид д-р Кантер у тому шпиталі і завідував інфекційним відділом. Крім нього ще працював інший жид-лікар, що звався Лібер або Ліберман.

Про теперішнє життя шпитального діла і споріднених звань читаємо у советській пропагандивній літературі, що воно покращало. Можливо, що в дечому і покращало життя, але є відомості, що советські лікарі вміють нищити не партійних людей і тих, хто ненавидить советську владу. За першої радянської влади відкрито в Західній Україні 184 лікарні, 22 родильних будинки, 492 амбуляторії і поліклініки. Навіть по селах Станіславщини, де селяни не одержували жодної допомоги було відкрито 35 лікарень на 1723 ліжок, 5 родильних будинків, 84 фельдшерських акушерських пункти, 42 жіночі й дитячі консультації. (Дмитрук). До корінного поліпшення дійшли охорона здоров'я коломиїчан. У місті є 15 медичних установ, у яких працюють 180 лікарів і понад 500 середніх медпрацівників, у 1973-му році стали доладу збудована на кошти з фонду Всесоюзного комуністичного суботника чудова дитяча лікарня. Багато уваги охороні здоров'я приділяють заслужені лікарі УРСР — О. М. Єніна і В. А. Закревський, кавалери ордену Леніна, хірург А. С. Шептун, терапевт Б. І. Крайник". (Коломия — путівник, Ужгород 1974 р.). В Снятині тепер є лікарня на 100 ліжок, дитяча лікарня (в будинку греко-католицької парафії), ясла (у монастирі Феліціянок), два дитячі садки, 34-ох лікарів та 95 медичних працівників, поліклініка, 2 аптеки. (За виданням Івано-Франківської Облaсті).

ШПИХЛІРІ — зерносховища, комори, які постали в деяких селах, з метою рятувати селянина в часі якогось нещастя. Найбільш відомим і може першим був шпихлір зорганізований громадою в селі Карлові, за ініціативою отця Андрія Воевідки. Цей шпихлір неодного вирятував з біди, яка навістила його.

Були і по інших селах. Шпихлір — це комора, як вже сказано, для збереження зерна і борошна. У багатших господарів був свій власний, побудований на обійстю для однородного зерна. Але в деяких домах були при хаті добудовані комори, окрема кімната, щоб в зимі та непогоду не йти далеко за мукою чи зерном, крупами та м'ясивом. З хати йшлося в сінки, а з сіней були двері до такої комори, в якій було багато інших харчових продуктів. Навіть кисле молоко там було, в глиняних горщиках, чи студенець, спеціальність працюючих господинь. В діжках була вуджена ковбаса, та інша вудженина, як та кож і солонина (сало).

ШТУНДА — як пише проф. Михайло Грушевський, це „були гуртки особливо побожних християн, які не вдоволялися звичайним Богослуженням, а збиралися ще в певних годинах (звідтіля і німецька назва Штунде — година) для читання св. Письма, співанням псалмів і побожних пісень та розмов на релігійні теми“. (З історії релігійної думки на Україні, Львів 1925 р. ст. 128). І Михайло Драгоманів радить Михайлові Павликові в Коломиї 25. IV. 1891 р.: „Чи не порадити їм (селянам Покуття) — справді формально закласти свого рода „штунду“. І Драгоманов подав скорочений „статут“ про таке „Руське братство“. В тій чи іншій формі воно таки заіснувало в Коломиї і доходило звідтіля у Снятинський повіт. Штунда, це раціоналістична секта, те саме, що баптисти. Протестантська секта, яка зовсім відкидає хрещення дітей. Їхні проповідники навчають, що хрестити можна тільки дорослих людей. Багато дечого відмінного від інших релігій. Штунда — штундист — релігійне навчання штундистів: „Штунда, хоч без попа та з палкою“ (то є зажиточний) Пр. ч. 1275. „Не з його головою штундових до православія привертати“. Деякі релігійні знавці штундою звуть секту різних баптистських та євангеліцьких релігій, що появилася в нас по першій світовій війні, яку вони твердять занесли до нас прихідці з Америки волинські проповідники при допомозі німецьких колоністів, а також і українців. Свою працю почали із двох сіл заселених німецькими колоністами Августдорф і Рудольфсдорф, а також і села Підвисока і частинно Снятин, де мали вони свого вірного слугу. (Г. Домашовець: „Вірний слуга“ 1956 р.).

ЩАДНИЧО-ПОЗИЧКОВА КАСА — належала виключно учителям повіту Снятин. У ній могли учителі складати свої ощадності і в разі потреби могли позичати на надзвичайно низьких відсотках. Це була одна з найкращих установ нашого

вчительства. Вона звалася також „Взаїмна Поміч“ (див.).

ЮДЕНРАТ — жидівська рада, яка створилася 1942-го року за німецької окупації в Снятині. На її чолі стояв Кон, а для утримання порядку створили собі жиди жидівську поліцію, яка поводитися з жидами не менш жорстоко як мадяри, а потім німці.

Гілярій Голубович, Директор Реальної школи
в Снятині, фото з 1914-го року

П І С Л Я С Л О В О

Можна б краще назвати це післяслово — епілогом довголітньої драми, що відігралася на дорогій землі — Снятинщині. Епілогом нескінченої драми, бо вона ще відбувається терпкими явами посьогодні. Життя там було скаргою до неба, яка завжди, кожного дня невимовними словами доповідала небові про кривди, заподіяні населенню, невинним людям, що тільки звали себе українцями. Від гасла „австрійський парламент“ аж по гасло „юденрат“, нанизаними фактами, енциклопедичною формою, була спроба передати нелюдське знуцання, упокорення, підлість загарбництва, будову в'язниць для непокірних, тортури, переслідування — з одного боку, а з другого намагання будувати свій храм, молитися в ньому, творити світлиці культури, випосажувати свої бібліотеки, будувати школи, вчитися по своєму і боротися за свої права, своїми мілітарними формаціями під проводом своїх політичних діячів і бути готовим вмірати за високі ідеали. Ця драма від першого гасла аж до останнього відновлена у пам'яті, яку і століття не змогли стерти із сторінок історії, належно схарактеризована у коротких розповідях про минулі епохи. Все це для пригадки прийдешнім. Треба ж бо вірити, що прийдуть нові події й зметуть всі окупантські порядки, заведені поліційними органами. Прийде нове покоління і відновить свою державу. А ця енциклопедія нагадуватиме тільки ту трагедію, те лихо, що діялося за ті століття безправ'я, упокорення, рабства, насильства, від якого віяло зоологічною злістю ворогів українства.

Як хтось уважно читатиме цю гаслову енциклопедію, тож і виробить собі погляд на тверду неуступчиву людину, яку історична доля поставила в ту „окраїнну“ землю — бути на сторожі українських прав. Бути постійно в боротьбі з окупантами, зі сходу, з півночі, з півдня і з заходу. Окупантами варварськими, деспотичними, жорстокими. Але всеж таки не зважаючи на їхню перевагу, українська людина Снятинщини і всього Покуття, так теж і всієї України боролася до кінця. І тепер бореться. Не переставала мріяти про свободу, про свою незалежну державу. Творила все щось нового, все те, що добре для добра другого. Посвячувала себе громадським справам,

гинула на смертніх приладдях, споруджених для неї окупантом. Вони ті, безстрашні, залишаються у людській пам'яті безсмертними трудівниками. Так як добро і зло ніколи не браталися з собою і ніколи не товаришували разом, так і власники щедрих нив, власники того краю, мої дорогі патріоти, що ниділи під тиском латинізації, польонізації, русифікації, і хоч придулені законами загарбника, ніколи не покорилися можновладцям. Між ними завжди була глибока прірва почувань, наставлень та ідей. Так як зло і добро віддалені від себе діаметрально, так були вони віддалені від себе — борці за свою свободу і окупанти. І це стало основою цієї енциклопедії. Добро проти зла стало головним стрижнем цієї книги. Тому вона від „А“ до „Ю“, творить цілість, таку ж саму, як і попередня книжка „Краса Снятинщини“.

Деякі назви церков треба було перекладати з латинської мови. Вони можуть бути неточними. Деякі церкви нарід звав по своєму і часто вони не згоджувалися з офіційними назвами. Є деякі товариства, про які ніхто не пам'ятав вже у 20-их роках цього століття. Вони зникли і пам'ять про них призабулася. Ця ділянка ще залишається для дальших студій. Наприклад, знаємо, що було таке товариство „Наука“, але крім короткої згадки про те, що його управа винаймала кімнату в Українській Міщанській Читальні на свої Збори, нічого більше не можна було віднайти про діяльність цього товариства. Коло багатьох церков поставлено роки їхнього існування. Це не означає, що та церква не існувала вже перед тим. Парафія там могла бути вже раніше, тільки не було церкви, або була інша, що постаріла, чи погоріла. Деякі парафії починали діяти у приватніх домах, або в маленьких капличках. Щойно згодом побудовано церкву, де-не-де навіть муровану. Немає всіх точних назв кооператив повіту. Крім того існували також короткотривалі організації, про які мало хто знав, і їхні назви тут не могли ввійти. Не подано всіх ремесел та їхнього назовництва, що вже призабулося. Тут треба сказати ще й таке: що як хто із живучих не знайде своєї акушерки, прізвище знаного йому лікаря, адвоката, чи іншої особи, що займала який уряд, чи пост у читальні, то це буде тільки його вина. Автор цієї енциклопедії був довголітнім редактором журналу „Снятин“, на сторінках якого дуже часто звертався за джерелами про минуле і сучасне життя Снятинщини. Автор будучи запропонованим головним редактором Збірника про Снятинщину звертався в кількох своїх Обіжних листах за даними, датами,

фактами і всіми іншими відомостями про події, що відбувалися на терені Снятинщини. Розсилав листи також і нечленам Редакційної Колегії. Багато років провадив акцію за збиранням матеріалів. Але повности образу не досягнув. Багато земляків мовчало, навіть не відповідали на листи. І тому вибагливий читач може буде розчарований, що не знайде деяких ближчих даних про свою околицю, яку він знає краще. Або деяку іншу неточність, яка може бути. Тому це буде тільки вина земляків, а не автора цієї праці. Одначе помимо тих поширених даних, які моглиб бути, а їх немає, книжка стане заохотою багатьом доповнювати теми гасел, бо навіть в енциклопедичну систему не можнаб було включити ширший, оповідною формою переданий матеріал, який вже навіть був до диспозиції. Важливим є те, що в цій книзі схоплено назовництво, а воно є докладне, вже не затратиться, а теми до нього, ще за життя багатьох земляків можна буде постійно доповнювати. Чому я про це так наголошую? Мені доводилося зустрічати земляків, які називають неправильно деякі товариства, організації. Кажуть: ундівська, чи радикальна, католицька, соціялістична — партії, але повної назви їхньої вони не можуть сказати. Забули, або намагаються заступити здогадами. А тут саме досягнуто уточнення. Додані до деяких гасел також словнички, завданням яких є пригадати місцеве назовництво. Багато іншої номенклятури тут устійнено, що було завданням цієї енциклопедії, усталити назовництво, а при тому хотілося подати, хоч в короткому нарисі історію постановня партій, чи інших організацій, товариств, установ та цехів, братств тощо. Не було місця на ширші детальніші описи дій окремих громадських творів, бо знову треба повторити те, що сказано в попередній книзі, праця була б за велика і коштвна до друку. Я певний, що багатьох читачів прийме це видання так, як і попередні, з радістю і вдоволенням. Ще раз прошу, при цитуванні, передруках — подавати повну назву книги, що я зокрема прошу.

А в т о р

ВІД ВИДАВНИЦТВА „СНЯТИН“

Подається до відома, що В-во має ще на складі наступні публікації:

14-ть чисел ЖУРНАЛУ „СНЯТИН“, за 1968-1976 роки. Всіх сторінок 458. Багато різnorodних статей, спогадів, хронік та 132 пам'ятних фотографій з життя Снятинщини.

ІСТОРІЯ Української Міщанської Читальні, випуск число 1.

СЕЛО КАРЛІВ Івана Сандуляка, випуск число 2.

СНЯТИНЩИНА — Ксаверія Мрочка, етнографічна студія: вірування, забобони, лікарські рослини, свята, обряди, христини, весілля, мова, їжа, житло, ноша тощо, 129 сторін, випуск число 3.

ВІДНОВЛЕННЯ Української Держави 1918-1919 років. Матеріали, документи, статті, списки вояків тих часів. Історія Снятинщини у своїй незалежній Державі. Сторін 98, число 4.

ВІКИ ГОВОРЯТЬ, збірка історичних матеріалів від найдавніших часів. Випуск Бібліотеки „Снятин“, число 5, сторін 46.

КРАСА СНЯТИНЩИНИ — гаслова енциклопедія Михайла Бажанського, випуск число 6, 272 сторінки друку.

Крім тих видань є ще декілька МАП МІСТА Снятина Івана Тофана.

Залишилося дещо КАРТОК, КОВЕРТ, та пропам'ятних марок з Першого З'їзду — малюнки Івана Кейвана, видані коштом мгр Оленки Зеленко-Стадник.

КАРНЕТ — Миколи Анастазієвського, що передає по містецьки ратушу Снятина.

СТАТУТ Товариства Земляків Снятинщини, якого склав мгр Тарас Керницький за порадами адвоката Ю. М. Карп'юка.

Ціна, за домовою із скарбником Видавництва.

Поширїть свою земляцьку бібліотеку. Подаруйте друзям своїм, з нагоди різних okazji в році. Нехай знають інші дещо більше про нашу Снятинщину.

Про це просить всіх земляків

Видавництво „Снятин“

ЗВІДОМЛЕННЯ СКАРБНИКА

Від появи книжки „Краса Снятинщини“ — до каси вплинуло

200 долярів:	др Лисяк Роман
Шологон Степан (К)	др Керницький Роман — Михайла
130 долярів:	Степанець Іван
Плаксій Ольга і Микола	Ткачук Іван
75 долярів:	Смолоскип
Гондюк Микола	Захарія Петро
Данилюк Микола (К)	Дзюбанюк Іван
50 долярів:	Дутчак Микола
Дужі Ольга і Ярослав	Завицький Роман
40 долярів:	Камад Микола
Костинюк Ганна	Осадца Богданна
Винничук Григорій	Панкевич Тамара
Дікур Іван, суддя (К)	Задурович Євгенія
Верига Григорій (К)	Данилюк Микола
Касіян Степан, Англія	др Смаль Іван
Лашкевич Володимир	Печенюк Нестор
Фокшан Василь	Костинюк Дмитро
Рижий Адам	Несторовська Розалія
36 долярів:	Завицький Мирослав
Семотюк Осип (К)	Чепига Петронеля
35 долярів:	Підгірний Михайло
Венгльовський Роман —	Ткачук Оксана
Петра, за Мартиняка К.	др Козак Михайло
31 долярів:	Мацілінський Кость
Венгльовський Роман —	Тодосійчук Марійка
Петра	Барабаш Розалія
30 долярів:	др Харкевич Мирослав
Залуцький Теодор	Никифоряк Анна
Гоїв Зенон	Стадник Оленка
Ухач Богдан	Керницька Домініка
Вакарік Іван	Косович Дмитро
Крикливець Наня	Семенюк Володимир
Ляшкевич Омелян	Балевич Володимир
Порайко Осип	Плав'юк Микола
Панчак Люся, Іван	Старосольська Оксана
Юшкевич Роман	Григорчук Степан
Сандуляк Іван	Яросевич Ярослава
Садовий Іван	Семеген Петро
Венгльовський Стефан	Боднарук Дмитро
Казевич Лев	Мардаревич Іван
Аронець Ольга (К)	Садовий Михайло
Гонтар Адам	25 долярів:
Крупський Адріян	др Керницький Роман —
Яримович Роман	Тараса
Курилюк Ніна	15 долярів:
	Марфей Петро

М Е Ц Е Н А Т О М

цієї книжки став син Домініка і мгра Тараса Керницького — др Роман Григорій Керницький. Він народився в Снятині в 1942-му році. Разом з батьками покинув рідні землі і опинився по довшій мандрівці по Європі, в Америці. По закінченні народної і середньої шкіл в Нью Йорку-Асторії, студіював в Колумбійському Університеті, на якому одержав ступінь бакалавра вільних наук, з відзначенням (кум лявде), а потім продовжував студії на Медичній Школі в Нью Йорк Університеті і 8-го червня 1966-го року тамже відбулася його промоція на доктора медицини. „Впродовж всіх тих студій він належав до найкращих учнів і студентів та закінчив свої університетські студії також з відзначенням „(„Свобода,“ 17.VI.1966 р.). Так пише про нього автор тієї згадки, який був на його градуації. Після вимаганої практики закінчив дволітню військово-лікарську службу в Дітройті й там таки 21. вересня 1968-го року одружився з Лідією Коссак, донькою Ярослави та інж. Богдана Коссаків. („Снятин“, ч. I.). На його весіллі започатковано першу фазу організованого життя земляків Снятинщини, до чого причинився у великій мірі, вже сьогодні покійний, батько молодого, Тарас. Він запросив на весілля свого сина багатьох земляків, які дали поштовок до створення Видавництва „Снятин“. Тому в історії нашого Видавництва, з того часу датується початок дії організованого життя вихідців із Снятинщини. На сторінці 6-й того журналу є знімка земляків Снятина разом з молодими, на згаданому весіллі.

Доктор Роман відкрив лікарську ординацію очних недуг, які зветься „афтальмаладжі“. В подружжі Лідії й Романа 30.V. 1976-го року народився син Олесь, яким дуже втішався ще за свого життя дідусь Тарас і подивляв його швидкий інтелектуальний розвій. А потім прийшов на світ другий син Андрій, якого 14.VI.1981-го року охрестили в Дітройті, в тій же самій церкві, де брали шлюб. При тій прекрасній події вже дідуся не було між живими.

Обоє, др Роман і др Лідія працюють по фаху а дітей їм доглядають бабуня Домініка і бабуня Ярослава та тітка Олена Гевко, на переміну. Вони не раз літають і тисячу миль, щоб доглянути Олеся і Андрія.

Оце, на пам'ятку щасливого свого життя пожертвували на видання цієї книжки княжу суму \$325.00 і ще додатково 25 доларів, які були передше призначені на Збірник — перенесли на це видання, і тим записали себе у ряди меценатів нашого В-ва, за що їм В-во складає щиросердечну подяку.

Др Лідія з синами

Др Роман з синами

Заввага: літера „К“ означає канадські доляри. Ще раз тут подаю, що я розраховуюся з платниками тільки на сторінках наших видань. Не видаю стверджень, не кореспондую. Спізненим післяплатникам посилаю пригадки.

Перенесли свої суми із Збірника на Видавництво „Снятин“: Аронець Ольга (70), Осадца Богдана (50), Данилюк Микола (40), Шологон Степан (30), Холевчук Марія (25), Слободян Микола (25), Лашк. В. Н. (25), Барабаш Розалія (25), Крупський Адріян (4).

Дотепер вже 96 відсотків всіх вplat на Збірник про Снятинщину, здепонованих у касі нашого Видавництва, за згодою жертводавців перенесено на наші видання. Це доказ щирого відношення, дружнього довір'я, а передусім глибокого розуміння до нашого великого вкладу у публікуванні матеріалів про Снятинщину. Ми вдячні їм, бо вони дали нам змогу продовжувати так потрібну працю над розшуками за новими джерелами.

Ціна цієї книжки 30 ам. доларів.

Дітройт, 19-го березня 1983 р.

Зенон Гоїв,
скарбник В-ва „Снятин“

Від автора	3	Бурса УПТ (1)	29
Австрійський Парлямент	7	Бурса Р. Школи (2)	31
Автобусова лінія	8	Бурса при Вірменській (3)	31
Адвокатура — адвокат	9	Бурса польська (4)	31
Акатолики	10	Введення П. Д. в Храм	31
Акушерство — акушерка	11	Вермахт	32
Апостолство Молитви	12	Взаємна Поміч	32
Аптека	12	Вибори до В. Ради СРСР	33
Атеїзм — атеїсти	13	Виділова Школа	35
Афтарчукова школа	13	Виконком	35
Баба-повитуха	14	Виріб килимів	35
Байрат	14	Вишкіл новобранців	35
Балтисти	14	Віденський парлямент	36
Барон де Гірш школа	14	Відродження	36
Бджільництво	14	Віровизнання	36
Безвірні	19	Власна Поміч	37
Безпартійний Бльок	19	Воздвиження Ч. Хреста	37
Бесіда	19	Вознесення Господа	
Бібліотеки	20	Н. І. Христа	37
Бібліотека Шашкевича (1)	20	Вознесення Господнього	37
Бібліотека Укр. М.		Вознесення Христового	37
Читальні (2)	21	Воскобійні	37
Бібліотека Учителів (3)	21	Воскресення Христового	38
Бібліотека УПТ (4)	21	Галицький Соїм	38
Бібліотека Реальної		Ганчарство	38
Школи (5)	21	Гарбарня	42
Бібліотека „Просвіти“ (6)	21	Гімназія	44
Бібліотека І. Семанюка (7)	22	Годинникарство	44
Бібліотека о. Проця (8)	22	Господа Нашого І. Христа	45
Бібліотека В. Карп'юка (9)	22	Господарсько-споживча	
Бібліотека В. Равлюка (10)	22	кооператива	45
Бібліотека С. Фодчука (11)	23	Греко-католицизм	45
Благовіщення П. Д. Марії	23	Громадська Рада	52
Боднарство	23	Громадський Уряд	53
Боян	25	Гестапо	53
Братства	28	Гренцшуц	53
Братство П. Д. Марії (1)	28	Деканат	53
Братство Тверезости (2)	28	Державне Політичне	
Братство Церковне (3)	28	Управління	55
Будучність	29	Державний Секретаріат	
Бунд	29	Військових Справ	55
Бурмистр	29	Дивізія	56
Бурса	29	Дім для калік	58

Дністер (1)	58	Крохмальні	90
Дністер (2)	59	Кулко Рольніче	90
Доповняюча Школа	59	Кушнірство	90
Дружина Княгині Ольги	60	Лимар	93
Друкарня	60	Лікарі	93
Експозитура	60	Літ. Мем. Музей	
Електростанція	60	Черемшини	101
Євангелики	61	Луг	101
Єдність (1)	62	Ляндвірти	103
Єдність (2)	62	Магістратський Суд	103
Єдність (3)	62	Маслосоюз	104
Єзуїти	62	Мед-Сан-Труд	104
Жандармерія	62	Миловарні	104
Жіноцтво	64	Мистецтво	104
Жіноча Служба України	64	Містком	105
Жіноча Школа	65	Міськгоспод	105
Жіночі Громади	65	Міська Рада	105
Залічкова Каса	65	Міська Каса Ощадности	105
Західно-Українська Н. Рада	65	Міське Споживче Тов.	106
Зах.-Укр. Нац. Рев. Орг.	66	Міщанська Каса Прут	106
Захоронка (1)	66	Молочарня	106
Захоронка (2)	67	Музей В. Касіяна	107
Захоронка (3)	67	Музей Стефаника	108
Збірні Громади	67	Музей Черемшини	108
Злука (1)	67	Музична Школа	108
Злука (2)	67	М'ясарі	111
Імперський Парлямент	67	Надія	112
Інтролігатор	68	Народна Воля	112
Йоана Богослова	68	Народна Спілка (1)	112
Йоана Милостивого	68	Народна Спілка (2)	112
Кагал	68	Народна Торгівля	112
Каменярі	73	Народне Лікування	116
Каса Прут	76	Народний Дім (1)	117
Каса Стефчика	76	Народний Дім (2)	117
Каси Позичкові	76	Народний Дім (3)	117
Католицька Акція		Народний Комісаріят В. Д.	117
Української Молоді	76	Народні Доми	117
Книгарні	77	Народовці	117
Ковальство	77	Наука	117
Колгосп	80	Наукове Т-во ім. Шевченка	118
Команда Відтинку Снятин	80	Нац.-Соц. Нім. Роб. Партія	118
Комунисти в Снятині	81	Національно-Дем. Партія	118
Ком. Партія Зах. України	83	Непорочне Серце Ісуса	119
Консум	83	Нотар — нотаріят	119
Конціпіенти	83	Обуз З'єдночення Нар.	119
Кооперативи	83	Олійництво	119
Корпус Охорони		Орг. Укр. Націоналістів	121
Пограниччя	86	Орієнтальне Віровизнання	122
Корчми	87	Парткомітет	122
Кравецтво	88	Парубоцька Громада	122

Пасічництво	122	Райхсрат	146
Перенесення Мощів		Ратуша	146
о. Николая	122	Реальна Школа (1)	147
Пласт у Снятині	122	Укр. Держ. Гімн. (2)	150
Поалей Уніон	124	Реальна Гімназія (3)	150
Повітова Експозитура		Десятирічка (4)	151
ЗУНР	124	Ревізійний Союз Кооп.	151
Повітова Команда Снятин	124	Рекорд	152
Повітова Рада (1)	125	Ремесла	152
Повітова Рада (2)	125	Ремісничя Школа	153
Повітовий Виділ	125	Рибальство	153
Повітовий Союз Кооп. (1)	125	Римар	153
Повітовий Союз Кооп. (2)	126	Рідна Школа (1)	154
Повітовий Суд	126	Рідна Школа (2)	155
Повітові Союзи Каменярів	135	Різня (1)	156
Поворозник	135	Різня (2)	157
Покров П. Д. Марії	135	Рождество Христового	158
Польська Гімназія	136	Рождество П. Д. Марії	158
Польська Партія Соц.	136	Руська Бесіда	158
Польський Парлямент	136	Руська Міщ. Читальня	158
Поміч	138	Руське Тов. Педагогічне	158
Помологічне Підприємство	138	Святого Архистрат. Мих.	158
Пошта	139	Святого Димитрія	158
Пошта за Укр. Держави	141	Святого Ілії Пророка	158
Пошта за Сов. Окупації	143	Святого о. Николая	158
Пошта за нім. Окупації	143	Святого Первом. Стефана	158
Православіє	144	Святої Параскевії	158
Преображення Господн.	144	Святої Тройці	158
Притулки	144	Сектанти	158
Промислова Школа	144	Секція Укр. Студ. Союзу	159
Просвіта в Заболотіві	144	Сель-Роб.	161
Просвіта в Снятині	144	Серця Христового	
Просвіта	144	Братство	162
Просвіта — читальня	145	Сільський Господар	162
Протестанти	145	Січ	164
Прут	145	Скала	165
Прут — каса	145	Служба Безпеки	167
Пшиспособ'єне Войськове	145	Слюсарство	167
Радгосп	145	Сільсько-господарські	
Радикальна Партія	145	Підприємства	167
Райвиконком	145	Содова Вода	168
Райвно	145	Сокіл	168
Районова Молочарня	145	Сокол	169
Районова Спожив. Спілка	146	Союз Українок	170
Районовий Від. Здоров'я	146	Союз Укр. Жін. Громад	171
Райпартком	146	Союз Укр. Пост. Молоді	171
Райрада	146	Споживчі Товари	171
Райфайзенка (1)	146	СС Сестри Службниці	171
Райфайзенка (2)	146	Старство	171
Райфайзенка (3)	146	Стельмах	178

Столяр	180	Укр. Центральний Комітет	213
Стржелец	181	Укр. Січові Стрільці	213
Студенти в Снятині	182	Управа Міста Снятина	214
Суботники	182	Успення П. Д. Марії	214
Суд	182	Філія Просвіти (1)	214
Тартак	182	Філія Просвіти (2)	215
Тесті	183	Фотографи	216
Ткацтво	183	Фризієри	217
Товариство Просвіта	192	Фронт Нац. Єдності	217
Товариство Руських		Хліборобське Коло	217
Женщин	195	Художній Кабінет	218
Товариство св. Тверезости	195	Цегельня	218
Торговельна Школа	195	Центросоюз	219
Торговельний Будинок	196	Цехи	219
Трьох Святителів	196	Цирулик	220
Тютюнова Фабрика	196	Цольгрєнцшуц	220
Українбанк	198	Черемош	220
Укр. Військова Організація	198	Читальні (1)	220
Укр. Галицька Армія	199	Читальня (2)	221
Укр. Гімназія в Снятині	200	Читальня (3)	221
Українська Каса	205	Читальня (4)	221
Укр. Католицька Орг.	205	Шевство	222
Укр. Міщ. Читальня	205	Шкільна Поміч	227
Укр. Нар. Обнова	208	Шкільна Рада	227
Укр. Нар. Трудова Партія	208	Шкільна Референтура	229
Укр. Нац.-Дем. Партія	208	Школи в Снятинщині	229
Укр. Партія Праці	209	Шпиталь	235
Укр. Повст. Армія	209	Шпихлірі	239
Укр. Радикальна Партія	209	Штунда	240
Укр. Служба Батьківщині	210	Щадничо-Позичкова Каса	240
Укр. Соц.-Дем. Партія	210	Юденрат	241
Укр. Соц. Рад. Партія	210	Післяслово	242
Укр. Нац.-Дем. Об'єднання	211	Від Видавництва „Снятин“	245
Укр. Педагог. Товариство	212	Звідомлення Скарбника	246
Укр. Допомоговий Комітет	213		

СПИСОК ІЛЮСТРАЦІЙ

Амвона-казальниця у церкві	Свято Матері, 3.VII.1932 р.	253
св. Архангела Михайла	6	
Гілярій Голубович, дир.	Хор читальні в селі Мику-	
Реальної Школи	линці	253
Родина Керницьких, др Лідія	Господарсько-Ветери-	
і др Роман, з сінчани	нарний курс	254

Відзначення „Свята Матері“ постановкою п'єси Галини Орлівної „Золотий черевичок“, 3 липня 1932-го року в Снятині.

Хор читальні „Провіта“ в селі Микулинці в 1930их роках. Від ліва до права: третій — Володимир Стригун, п'ятий — Степан Венгльовський, шостий — Дмитро Костащук, замучений більшовиками, член ОУН, диригент цього хору, сьомий — Степан Касіян, автор книжки „Вогонь родиться з іскри“, восьма — Марія Костащук-Венгльовська, сестра Дмитра Костащука.

Госпо дарсько-
квцспинарчийский
НУРС

Найновіша праця Михайла Бажанського

Видавництво „Снятин”, що постало з ініціативи письменника й журналіста Михайла Бажанського в Детройті в 1968 р., видало досі 14 чисел журналу „Снятин” та 6 публікацій на теми Снятинщини. Саме цим 6-м випуском є праця М. Бажанського „Краса Снятинщини”, що вийшла друком в 1982 р. Вона має 272 ст. друку, на доброму папері. Досі вийшла друком низка регіональних альманахів та збірників майже за одною усталеною схемою, але М. Бажанський підійшов до своєї праці „Краса Снятинщини” інакше — методом гаслової енциклопедії, не практикованої досі в працях цієї ділянки.

Назву „Краса Снятинщини” треба розуміти як назву в метафізичному понятті, понятті позадушевному, понятті уявному”, — відмічує автор. Це не тільки чудова панорама Снятина, не тільки чарівні краєвиди наших сіл з розкішними садами, городами й повінню квітів, це теж духова краса нашого селянина й міщанина з пильним зберіганням предківських традицій, обрядів, вірувань, демонології, пісні, словесности й мальовничих одягів, тобто збірного генія народу. Краса Снятинщини, це глибокий і незламний

патріотизм споконвічних її мешканців у завзятому відстоюванні своєї самобутности перед наступами різних окупантів і в здобуванні української державности із зброєю в руках. Свою самобутність мешканець Снятинщини й досі відстоює.

Свою працю „Краса Снятинщини” Михайло Бажанський оснував на топографічних і гідронімічних назвах. Методом гаслової енциклопедії він описує рідний Снятин і кожне село повіту. Він солідно опрацював за абеткою кожне гасло, тому читач, зокрема земляк Снятинщини, може собі відтворити вірний образ даної місцевости. В книзі є описи не тільки Снятина й Заболотіва, кожного села й присілля, рік, лісів, лугів, але й найменших потічків, млинівок, саджавок й ставів, горбків, комплексів піль, багнищ, доріг, гостинців, суголовків, толк, зарінок з їх льокальними назвами. Передусім автор добре змалював духову й матеріальну культуру селян Снятинщини і хоча праця енциклопедичного характеру звичайно буває суха й нудна для пересічного читача, то праця Михайла Бажанського „Краса Снятинщини”, читається зі справжнім захопленням.

Працюючи над цією книжкою, автор мусів перебороти багато перешкод, користуючись переважно чужими, зокрема польськими джерелами, як „Словник географічний”, „Вістник пошт і телеграфів”, „Статистичний відділ” у Варшаві, праці Кс. Мрочка й Г. Сайдлера і т. д., що переважно тенденційні, суперечні й грубо пофальшовані в некористь українського населення Снятинщини. Теж не „ідеальні” і скупі й українські джерела: шематизми Львівської архієпархії, Станиславівської єпархії, недокладні відомості з нашої преси, а вже крайне брехливі статті советської преси. Отже з цієї „саламахи” автор умів вибрати те, що веде до кореня правди, — написати наукового рівня працю про Снятинщину, ще й таку, що може захопити читача. Проте на вислід цієї праці заважили передусім майже 50-річні досліди автора над рідною Снятинщиною та його безприкладна посвята, що дало добрі успіхи. Коли брати до уваги, що над книгою енциклопедичного характеру працюють звичайно десятки спеціалістів, М. Бажанський впорався з цією працею сам, без нічиєї допомоги. А коли додати, що був не

тільки автором, редактором, коректором, але й адміністратором, навіть експедитором та старався про фінанси на видання, то за цю роботу можна Михайла Бажанського тільки подивляти.

Працюючи над книгою й використовуючи часто контроверсійні матеріяли, ще й виконуючи всі згадані функції, не дивно, що в його книгу „Краса Снятинщини” закралися деякі недоліки й помилки в датах і фактах, як теж друкарські „чортики”, від яких не вільне й найповажніше видання, проте вони помітні тільки для земляків, які добре знають Снятинщину (таких в нашій діяспорі обмаль), а вже ніяк не помітні для читачів інших місцевостей України.

Книга Михайла Бажанського „Краса Снятинщини”, це поважний внесок у скарбницю української науки й культури, зокрема буде неоціненним матеріалом для майбутніх істориків нашої вужчої батьківщини — Снятинщини, як частини славного Покуття. Вона теж заступить регіональний збірник про Снятинщину, що його досі не вдалося зреалізувати.

„АМЕРИКА” 9 ГРУДНЯ 1982

~~3756~~
3195